

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI İKTİSAT PROGRAMI**

**TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İŞSİZLİK VE
ENFLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİ: 1983-2020 YILLARI
ANALİZİ**

Elif ÇULPAN

**Danışman
Doç. Dr. Ece DEMİRAY EROL**

MANİSA-2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye Ekonomisinde İşsizlik Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: 1983-2020 Yılları Analizi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02/12/2022

Elif ÇULPAN

ÖZET

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İŞSİZLİK VE ENFLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİ: 1983-2020 YILLARI ANALİZİ

Bir ülke ekonomisinin gidişatı ve ülkenin refah düzeyi hakkında tahmin yürütülmesinde yardımcı olan iktisadi göstergelerden başı çeken; işsizlik oranı ve enflasyon oranı olmaktadır. Söz konusu göstergeler arasındaki ilişki, iktisat teorisinde Phillips Eğrisi olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda Phillips Eğrisi ise, literatürde oldukça tartışılan konuların başında yer almaktadır. Göstergeler arasındaki ilişkinin tartışmaları da bu anlamda köklü bir geçmişe sahiptir. Aslında yapılan çalışma sonuçlarının da çeşitlilik göstermesi, bu tartışmaları günümüzde de devamlı kılmaktadır.

Bu çalışmada her ülke ekonomisi için önemli, gerek sonuçları gerekse etkileri bakımından ülke ekonomisine ve sosyolojine ağır hasarlar bırakan işsizlik ve enflasyon oranlarının arasındaki ilişki, Türkiye Ekonomisi için sınanmıştır. Türkiye Ekonomisi için Phillips Eğrisinin geçerli olup olmadığı, geçerli ise birbirini nasıl ve ne yönde etkilediğinin merak edilmesi; çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda, 1983-2020 yıllarını içeren çalışmada öncelikli olarak ilgili değişkenler teorik çerçevede incelenmiş, ardından söz konusu değişkenlerin ilgili yıllardaki yıllık verileri kullanılarak, zaman serisi analizi ışığında sorulara cevap aranmıştır.

Analizde sırasıyla; ADF ve PP birim kök testleri, VAR analizi, Engle - Granger Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik testleri kullanılmıştır. Çalışmada ulaşılan bulgu ise, enflasyon ile işsizlik oranlarının eşbütünleşik olduğu, seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu ve enflasyondan işsizliğe tek yönlü bir nedenselliğin olduğu tespit edilerek, Phillips Eğrisi'nin ilgili yıllar dahilinde Türkiye Ekonomisi bakımından teorik yönde geçerli kılındığı sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN UNEMPLOYMENT AND INFLATION IN THE TURKISH ECONOMY: ANALYSIS OF THE YEARS 1983-2020

It is the unemployment rate and inflation rate, leading the economic indicators that help to predict the progress of a country's economy and the level of prosperity of the country. The relationship between these indicators is defined as the Phillips Curve in economics theory. In this context, the Phillips Curve is at the top of the topics discussed in the literature. The discussions of the relationship between indicators have a long history in this sense. In fact, the diversity of the results of the work is also making these discussions continuous today.

In this study, the relationship between unemployment and inflation rates, which have caused severe damage to the country's economy and sociology in terms of the significant consequences and effects for each country's economy, has been tested for the Turkish economy. The purpose of the study is to investigate whether the Phillips Curve is valid for the Turkish Economy and how and in what direction it affects each other if it is valid. In this context, in the study that includes the years 1983-2020, the relevant variables were primarily examined in a theoretical framework, and then the answers to the questions were sought in the light of time series analysis by using the annual data of these variables in the relevant years.

In the analysis, ADF and PP unit root tests, VAR analysis, Engle-Granger Cointegration and Granger Causality tests were used respectively. The findings of the study are that inflation and unemployment rates are integrated, that there is a long-term relationship between the series and it was determined that there was a one-way causality from inflation to unemployment, The Phillips Curve has been theoretically validated for the Turkish Economy within the relevant years.

TEŞEKKÜR

Tez sürecimin başından itibaren bilgisini, desteğini ve güler yüzünü esirgemeyen, meslek hayatıma kapı açan ve hep ışık tutan, teşvik eden, yönlendirmeleri ile çalışmamı bilimsel temeller altında şekillendiren, danışmanım olmasından dolayı kendimi şanslı hissettiğim ve bu günlerimi hep gülümseyerek anmama vesile olan kıymetli Sayın Doç. Dr. Ece DEMİRAY EROL Hocama tüm kalbimle teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Öğrencisi olmanın gurur ve mutluluğunu her zaman yaşadığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmama desteklerini sunan, tez savunma jüri üyemde yer almasından mutluluk duyduğum, kıymetli Sayın Prof. Dr. Melih ÖZÇALIK Hocama teşekkürü bir borç bilir, saygılarımı sunarım.

Kendisini tanımaktan dolayı onur ve mutluluk duyduğum, önerileri ile çalışmama desteklerini sunan ve tez savunma jüri üyemde yer alan değerli Sayın Prof. Dr. Volkan ALPTEKİN Hocama teşekkürü bir borç bilir, saygılarımı sunarım.

Lisans eğitimimden bu yana üzerimde emeği olan, bilgisini ve güler yüzünü esirgemeyen Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ndeki tüm hocalarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Kendi ayakları üzerinde durabilen bir kadın olmam adına maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her kararında saygı ve sevgiyle yanımda duran beni kucaklayan aileme tüm kalbimle teşekkürlerimi bir borç bilerek, sevgi ve saygılarımı sunarım. Sayenizde kendimi çok daha güçlü, mutlu ve şanslı hissediyorum.

Elif ÇULPAN

Manisa/2022

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
TEŞEKKÜR.....	VIII
İÇİNDEKİLER.....	IX
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XV
TABLolar LİSTESİ.....	XVI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XVIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞSİZLİK VE ENFLASYON KAVRAMLARINA GENEL BAKIŞ

1.1. İŞSİZLİK KAVRAMI.....	3
1.2. İŞSİZLİK TÜRLERİ	5
1.2.1. Gizli (Görünmeyen, Peçeli) İşsizlik	5
1.2.2. Gayri İradi (Gönülsüz) İşsizlik	5
1.2.3. İradi (Gönüllü) İşsizlik	6
1.2.4. Konjonktürel (Keynesyen) İşsizlik	6
1.2.5. Mevsimsel İşsizlik	6
1.2.6. Friksiyonel (Geçici, Arızı) İşsizlik	7
1.2.7. Yapısal (Bünyevi, Strüktüel) İşsizlik.....	7
1.2.8. Doğal (Arızı) İşsizlik	7
1.2.9. Teknolojik İşsizlik	8
1.3. İŞSİZLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ.....	8
1.4. İŞSİZLİĞİN HESAPLANMASI	10
1.5. İŞSİZLİK İLE MÜCADELEDE UYGULANAN POLİTİKALAR	12
1.5.1. Makroekonomi Politikaları.....	13
1.5.1.1. Para Politikası.....	13

1.5.1.2. Maliye Politikası.....	14
1.5.1.3. Gelirler Politikası.....	14
1.5.2. Mikroekonomi Politikaları	15
1.5.2.1. Aktif İstihdam Politikaları	15
1.5.2.2. Pasif İstihdam Politikaları	16
1.6. İKTİSAT OKULLARINDA İŞSİZLİK GÖRÜŞÜ	17
1.6.1. Klasik Yaklaşım Göre İşsizlik	17
1.6.2. Keynesyen Yaklaşım Göre İşsizlik	18
1.6.3. Monetarist (Parasalcı) Yaklaşım Göre İşsizlik	18
1.6.4. Yapısalcı Yaklaşım Göre İşsizlik.....	19
1.7. İŞSİZLİĞİN SONUÇLARI	19
1.8. ENFLASYON KAVRAMI.....	21
1.9. ENFLASYON TÜRLERİ	22
1.9.1. Fiyat Artış Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri	22
1.9.1.1. Talep Enflasyon.....	22
1.9.1.2. Maliyet (Arz) Enflasyonu	23
1.9.1.3. Yapısal Enflasyon.....	23
1.9.2. Fiyat Artış Hızına Göre Enflasyon Türleri	24
1.9.2.1. Ilımlı (Sürünen, Sinsi) Enflasyon	24
1.9.2.2. Dörtlü (Yüksek Oranlı) Enflasyon	24
1.9.2.3. Hiperenflasyon (Aşırı, Artan Enflasyon).....	24
1.9.3. Gelişme Sürecine Göre Enflasyon Türleri.....	25
1.9.3.1. Açık Enflasyon	25
1.9.3.2. Gizli (Bastırılmış, Örtülü) Enflasyon	25
1.9.4. Diğer Enflasyon Türleri.....	26
1.9.4.1. Çekirdek Enflasyon ve Manşet Enflasyon.....	26
1.9.4.2. Beklenen (Süredurumsal) Enflasyon	26
1.10. ENFLASYONUN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ	27
1.10.1. Parasal Nedenler	27

1.10.2. Reel Nedenler	28
1.10.3. Yapısal Nedenler	28
1.11. ENFLASYONUN HESAPLANMASI.....	29
1.11.1 Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE).....	30
1.11.2. Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE).....	32
1.11.3. GSYİH Deflatörü.....	34
1.12. ENFLASYON İLE MÜCADELEDE UYGULANAN POLİTİKALAR	35
1.12.1. Para Politikaları	35
1.12.1.1. Para Politikası Araçları.....	36
1.12.1.1.1. Açık Piyasa İşlemleri.....	36
1.12.1.1.2. Zorunlu Karşılık Oranları (Politikası)	38
1.12.1.1.3. Reeskont Oranları.....	39
1.12.1.1.4. Döviz – Efektif İşlemleri	40
1.12.1.1.5. Diğer Araçlar	40
1.12.1.2. Para Politikası Hedefleri (Stratejileri)	42
1.12.1.2.1. Döviz Kuru Hedeflemesi.....	42
1.12.1.2.2. Parasal Hedefleme (Parasal Taban Hedeflemesi).....	43
1.12.1.2.3. Enflasyon Hedeflemesi.....	44
1.12.2. Maliye Politikaları	46
1.12.2.1. Harcamalar Politikaları.....	46
1.12.2.1.1. Yatırım Harcamaları.....	47
1.12.2.1.2. Cari Harcamalar.....	47
1.12.2.1.3. Transfer Harcamaları.....	48
1.12.2.2. Vergi Politikası	49
1.12.2.3. Borçlanma Politikası.....	50
1.12.3. Gelirler Politikası.....	50
1.13. İKTİSAT OKULLARINDA ENFLASYON GÖRÜŞÜ	50
1.13.1. Klasik Yaklaşım Göre Enflasyon.....	50
1.13.2. Keynesyen Yaklaşım Göre Enflasyon	52

1.13.3. Monetarist (Parasalcı) Yaklaşımına Göre Enflasyon.....	53
1.13.4. Yapısalcı Yaklaşımına Göre Enflasyon.....	54
1.14. ENFLASYONUN ÜLKE EKONOMİSİNE ETKİLERİ	54
1.14.1. Enflasyonun Ülke Ekonomisine Olumlu Etkileri.....	55
1.14.2. Enflasyonun Ülke Ekonomisine Olumsuz Etkileri.....	55
1.14.2.1. Beklenmeyen Enflasyonun Etkileri (Maliyetleri).....	55
1.14.2.1.1. Gelir Dağılımına Etkisi.....	56
1.14.2.1.2. Ödemeler Dengesine Etkisi	57
1.14.2.1.3. Vergi Gelirlerine Etkisi.....	57
1.14.2.1.4. Tasarruf Hacmi ve Yatırıma Etkisi.....	57
1.14.2.1.5. Kaynaklar Üzerindeki Etkisi.....	58
1.14.2.2. Beklenen Enflasyonun Etkileri.....	58
1.15. ENFLASYONUN SONUÇLARI.....	59

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK VE ENFLASYON İLİŞKİSİ: PHILLIPS EĞRİSİ

2.1. PHILLIPS EĞRİSİ.....	61
2.1.1. Orijinal Phillips Eğrisi (Alban William Phillips)	62
2.1.2. Richard George Lipsey'in Yorumu İle Phillips Eğrisi	65
2.1.3. Samuelson-Solow'un Yorumu İle Phillips Eğrisi	67
2.1.4. Parasalcı Yaklaşım (Monetaristler) / Adaptif Bekleyişler İle Phillips Eğrisi:	69
2.1.5. Rasyonel Beklentiler ile Phillips Eğrisi.....	73
2.1.5.1. Yeni Klasik İktisatçıların Phillips Eğrisi Eleştirisi.....	74
2.1.5.2. Yeni Keynesyen İktisatçıların Yorumuyla Phillips Eğrisi.....	75
2.2. TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDE İŞSİZLİK	76
2.2.1. Türkiye Ekonomisi'nin İşgücü Yapısı (15 yaş ve üzeri).....	77
2.2.2. Genç Nüfusa ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu	81
2.2.3. Cinsiyete Göre İşsizlik (15 yaş ve üzeri).....	83
2.2.4. Geniş Yaş Grubuna Göre İşsizlik	86

2.2.5. Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (15 yaş ve üzeri).....	88
2.2.6. İş Arama Süresine Göre İşsizlik (15 yaş ve üzeri)	90
2.2.7. İstihdamın Sektörel Dağılımı.....	92
2.2.8. Kent ve Kır Dağılımına Göre İşsizlik	95
2.3. TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDE İŞSİZLİK İLE MÜCADELE.....	97
2.3.1. 1980-2000 Dönemi Türkiye Ekonomisi'nde İşsizlik İle Mücadele	98
2.3.2. 2000-2020 Dönemi Türkiye Ekonomisi'nde İşsizlik İle Mücadele	100
2.4. TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDE ENFLASYON	104
2.4.1. Türkiye Ekonomisi'nde Enflasyonun Tarihsel Süreci.....	104
2.4.1.1. Türkiye'de 20. Yüzyıl Enflasyon Süreci (1983 – 1999)	104
2.4.1.2. Türkiye'de 21.Yüzyıl Enflasyon Süreci (2000 – 2020)	107
2.5. TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDE ENFLASYON İLE MÜCADELE	109
2.5.1. 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları	110
2.5.2. 5 Nisan 1994 İstikrar Kararları	111
2.5.3. 2000 Enflasyon ile Mücadele Programı	113
2.5.4. 2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP)	114
2.5.4.1. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programında Yasal Düzenlemeler.....	116
2.5.4.1.1. Mali Sektörün Tekrar Yapılandırılması.....	116
2.5.4.1.2. Devlette Şeffaflığın ve Kamu Finansmanının Güçlendirilmesi	117
2.5.4.1.3. Ekonomide Rekabetin ve Etkinliğinin Artırılması	117
2.5.4.1.4. Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi.....	119
2.5.4.2. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın Makro Politikaları	119
2.5.4.2.1. Maliye Politikası.....	119
2.5.4.2.2. Gelirler Politikası.....	119
2.5.4.2.3. Para Politikası	120

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZAMAN SERİSİ ANALİZİ İLE TÜRKİYE EKONOMİSİNDE PHILLIPS EĞRİSİ

3.1. ÇALIŞMANIN AMACI.....	130
-----------------------------------	------------

3.2. LİTERATÜR	130
3.3. EKONOMETRİK ANALİZ YÖNTEMLERİ VE VERİ SETİ.....	135
3.3.1. Birim Kök Testleri (Unit Root Tests).....	139
3.3.1.1. ADF Testi (The Augmented Dickey-Fuller Test)	140
3.3.1.2. PP Testi (Phillips - Peron Test)	141
3.3.2. VAR Analizi	141
3.3.3. Eşbütünleşme Analizi	142
3.3.4. Nedensellik Analizi	143
3.4. EKONOMETRİK ANALİZ VE BULGULAR	143
3.4.1. Birim Kök Testi Sonuçları.....	143
3.4.2. VAR Analizi Sonuçları.....	146
3.4.3. Engle - Granger Eşbütünleşme Testi Sonucu	148
3.4.4. Granger Nedensellik Testi Sonucu	150
SONUÇ	151
KAYNAKÇA.....	156

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
API	Açık Piyasa İşlemleri
BM	Birleşmiş Milletler
BOTAŞ	Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketi.
Çev.	Çeviren
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senetleri
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GEGP	Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KDV	Katma Değer Vergisi
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MB	Merkez Bankası
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NAIRU	Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik Oranı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
ROM	Rezerv Opsiyon Mekanizması
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	Türk Lirası
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
ÜFE	Üretici Fiyat Endeksi
YD-ÜFE	Yurtdışı Üretici Fiyat Endeksi
Yİ-ÜFE	Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksi
ZKO	Zorunlu Karşılık Oranı

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: TÜFE Ana Harcama Grupları ve Ağırlıkları.....	32
Tablo 2: ÜFE Endeksine Dâhil Olan Maddeler ve Ağırlıkları.....	34
Tablo 3: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi İşgücü Yapısı (15 ve üzeri yaş).....	78
Tablo 4: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi'nde 15-24 Yaş Nüfusun İşgücü İstatistikleri.....	82
Tablo 5: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi Cinsiyete Göre İşgücü İstatistikleri (15 yaş ve üzeri).....	85
Tablo 6: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi Geniş Yaş Grubuna Göre İşsizlik Oranları.....	87
Tablo 7: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi İş Arama Süresine Göre İşsiz Sayısı (15 ve üzeri).....	90
Tablo 8: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi'nin İstihdamdaki Sektörel Dağılımı.....	93
Tablo 9: 1988-2014 Türkiye Ekonomisi'nin Kent- Kır Ayrımına Göre İşgücü İstatistikleri.....	96
Tablo 10: 1983 - 1999 Dönemi Yıllık Enflasyon Oranları (%).....	105
Tablo 11: 2000-2020 Dönemi Yıllık Enflasyon Oranları (%).....	107
Tablo 12: Güçlü Ekonomiye Geçiş Programındaki Yapısal Düzenlemeler.....	116
Tablo 13: Hedeflenen Enflasyon Oranı ve Gerçekleşen Enflasyon Oranı.....	121
Tablo 14: Model Tahmini.....	136

Tablo 15: Augmented Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi Sonucu.....	144
Tablo 16: PP (Phillips - Peron) Birim Kök Testi Sonucu.....	145
Tablo 17: VAR Analizi.....	146
Tablo 18: Gecikme Uzunluğu.....	147
Tablo 19: Engle – Granger Eşbütünleşme Testi Sonucu.....	149
Tablo 20: VECM Tahmin Sonuçları.....	149
Tablo 21: Granger Nedensellik Testi Sonucu.....	150

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Orijinal Phillips Eğrisi.....	63
Şekil 2: Robert George Lipsey'in Yorumuyla Phillips Eğrisi.....	66
Şekil 3 : Değiştirilmiş Phillips Eğrisi (Mofified Phillips Curve).....	68
Şekil 4 : Friedman-Phelps Uyumcu Beklentili Phillips Eğrisi.....	72
Şekil 5: 1983-2020 Türkiye Ekonomisi İşsizlik Oranları Seyri (15 yaş ve üzeri)...	80
Şekil 6: 1988-2020 Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları (15 yaş ve üzeri).....	84
Şekil 7: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (15 yaş ve üzeri).....	89
Şekil 8: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi'nin İstihdamdaki Sektörel Dağılım Seyri (15 yaş ve üzeri).....	92
Şekil 9: 1983-2020 Yılları Enflasyon ve İşsizlik Oranı Serilerinin Grafiği.....	138
Şekil 10: AR Karakteristik Polinomun Ters Köklerinin Birim Çember İçerisindeki Konumu.....	148

GİRİŞ

Makroekonomik göstergelerden olan işsizlik oranı ve enflasyon oranı, iktisatta geniş ve kapsamlı bir alana sahiptir. Bu oranların yüksek bir şekilde ülke ekonomilerinde yaşanması durumunda, ekonomik düzeni bozucu ve yıpratıcı bir etkisi bulunmaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde görülebilecek bir olgu olmasına rağmen ülkelerin jeopolitik konumları ve almış oldukları tedbirler kapsamında, ilgili göstergelerin yüksek oranlardaki seyri dahilindeki etki ediş biçimleri farklılık göstermektedir.

Başta ülke ekonomilerini etkileyen bu makroekonomik göstergeler, zaman içerisinde toplumun işleyiş yapmasını da bozabilmektedir. Dünya üzerindeki hemen hemen her ülkenin yaşamış olduğu yüksek enflasyon ve yüksek işsizlik durumları, ülkelerin tekrar karşılaşmak istemediği ve karşılaşmamak adına da karar vericilerin etkili şekilde karar almaları bu noktada önem taşımaktadır.

Etki ve sonuçları bakımından ülke ekonomilerinde ağır hasarlara neden olan ilgili göstergeler, aynı zamanda ülkelerin refah düzeyi hakkında da etkili bir gösterge niteliği taşımasının yanı sıra tek başlarına bu konuda net bir bilgi vermemektedir.

İktisat teorisinde işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasındaki ilişkinin varlığını teorik olarak, 1958 yılında ilk kez Yeni Zellandalı İktisatçı A. W. Phillips, İngiltere Ekonomisini baz alarak yaptığı çalışmasında ortaya koymuştur. Literatürde büyük yankı uyandıran Phillips'in çalışması, diğer önemli iktisatçılar tarafından da literatüre katkı sağlayacak çalışmalara vesile olmuştur.

Uzun yıllardır literatürde oldukça geniş bir yere sahip olan işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasındaki ilişkinin varlığı birçok çalışma ile sınanmış ve her çalışma sonucunun genel anlamda farklılık göstermesi nedeniyle de günümüzde ilgili makroekonomik göstergelerin arasındaki ilişkinin varlığı, tartışmaları devamlı kılmıştır. Yapılan çalışmalarda ele alınan ülkeler, zaman aralığı ve kullanılan analiz yönteminin de farklı olması çalışma sonuçlarının değişiklik göstermesinde temel sebep olmaktadır.

Bu çalışma üç bölüm içerisinde ele alınmış olup, Türkiye Ekonomisi için Phillips Eğrisinin geçerliliği otuz sekiz yıllık veri aralığında sınanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde; işsizlik ve enflasyon kavramları ayrıntılı olarak kavramsal boyutta ele alınmıştır. Bölüm içerisinde kavramların tanımlamaları,

türleri, ortaya çıkış nedenleri, hesaplanmaları, ülke ekonomilerinin söz konusu değişkenler karşısında mücadele kapsamında uygulamış olduğu politikaların neler olduğu, iktisat okulları bakımından ilgili göstergelerin görüşleri ve genel anlamda ilgili iktisadi göstergelerin sonuçlarının anlatımına yer verilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; iktisat teorisinde işsizlik ve enflasyon oranlarının arasındaki ilişkiyi açıklayan Phillips Eğrisinin teorik açıdan anlatımı, Türkiye Ekonomisinde işsizliğin tarihsel süreci, Türkiye Ekonomisinde yıllar itibariyle işsizlik ile ilgili uygulanmış olan mücadele politikaları, Türkiye Ekonomisinde enflasyonun tarihsel süreci, Türkiye Ekonomisinde yıllar itibariyle enflasyon ile ilgili uygulanmış olan mücadele politikalarının detaylı anlatımına yer verilmektedir.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan üçüncü kısımda ise; Türkiye Ekonomisinin 1983-2020 yılları kapsamında Phillips Eğrisinin geçerliliği ekonometrik analiz ile sınanmaktadır. Son olarak da analiz sonuçlarının yorumlanarak, işsizlik ve enflasyon karşısında ülkemiz ekonomisine katkı sağlayacağının düşünüldüğü önerilerin paylaşımına yer verilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞSİZLİK VE ENFLASYON KAVRAMLARINA GENEL BAKIŞ

1.1. İŞSİZLİK KAVRAMI

Ekonomide işsizlik kavramı, ülkeleri sosyoekonomik gelişmişlik konumlarına göre farklı ve derinden etkilemektedir. Bu anlamda da ekonomi bilimi için dikkate alınması gereken önemli iktisadi kavramlardan bir tanesidir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre (ILO-International Labor Organization) işsizlik, bir ücret karşılığında iş sahibi olmayı isteyen ama kabiliyet ve becerilerine ve de bulunduğu mahalli şartları ile uyumlu bir işi bulunmayan kimselerin yaşadığı durum olarak tanımlanmaktadır (Andaç,2010: 40). Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre işsizlik kavramını toparlayacak olursak; bir kişinin işsiz olarak adlandırılabilmesi için dört koşulu sağlaması gerekmektedir. Bu koşullar; öncelikle bireyin hâlihazırda bir işinin bulunmaması gerekmektedir. Çalışmaya hevesli ve son bir aylık zamanda aktif olarak iş arıyor olmasıyla birlikte en geç iki hafta içerisinde de işe başlamaya hazır olması gerekmektedir. Bu koşullara uyan bireyler işsiz olarak adlandırılmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ise, bir kişinin işsiz olarak adlandırılabilmesi için işsizliğin tanımını (TÜİK, 2019: 11);

“Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son 4 hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler işsiz nüfusa dahildirler” olarak yapmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu bu tanım 2014 yılı itibariyle günümüzde kullandığımız bir tanım olmaktadır. Bu tanımda referans dönemi olarak kastedilen; her ayın pazartesi günü başlayan pazar günü ile biten ilk haftasıdır. Ancak bilinmelidir ki, iş arama süre zarfında, 1988-1999 dönemi, 2000-2013 dönemi ve 2014 yılı itibariyle takibi yıllar arasında fark bulunmaktadır. Şöyle ki, 1999 yılına kadar iş arama süresi 6 ay iken, 2000 yılı itibariyle bu süre 3 aya inmiştir. 2014 yılı itibariyle de iş arama süresi 3 aydan 1 aya yani 4 haftaya inmiştir. Bu değişim,

tanımlamayı değiştirdiği gibi hesaplama sistemini de değiştirmiş ve bir nevi işsizlik kavramının daralmasına neden olmuştur.

Literatürde işsizlik kavramının ölkeleri hem ekonomik hem de sosyal yönden etkilemesi sebebiyle birçok tanımı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir;

Wangmo, işsizliğin tanımını işsiz kişiler üzerinden yapmaktadır. Ona göre, istihdam edilmek adına her koşulu sağlayan ancak buna rağmen piyasada iş sahibi olmayan kişilerin içinde bulunduğu durumdur (Wangmo, 2012: 4).

Zaim işsizliğin tanımını, bir kimsenin işinin olmadığını ancak çalışma konusunda hevesli ve istekli, çalışmak için gerekli olan yeteneğe ve beceriye sahip olmasına rağmen kendine göre bir işe sahip olmayan kimse olarak yapmıştır (Zaim, 1997: 172).

Literatürde yer alan işsizlik tanımları, birbirinin hemen hemen tekrarı niteliğinde olmaktadır. Genel itibariyle söz konusu tanımları toparlayarak bir tanım yapmak gerekirse işsizlik; bir ölkede çalışma yaş grubu - ki bu yaş aralığı 15 yaş ve üzeri olmaktadır - içinde olup, çalışmak için herhangi bir sağlık engeli bulunmayan, bireyin yaşamını sürdürebilmek adına gerekli motivasyona, arzuya sahip ve en önemlisi de iş aradığı halde iş yoksunluğu çeken bireylerin yaşamış olduğu duruma verilen bir isimdir. Bu durum içinde olan bireylere de işsiz denilmektedir. Tüm bu tanımlarının ortak olarak parmak bastığı durum, bireyin çalışmaya istekli olması ve iş aradığı halde iş bulamıyor oluşudur.

Bireyler, geçimini sağladıkları mevcut işlerinden memnuniyetsizlik duyarak daha iyi bir iş bulmak adına işlerinden istifa edebilir veya işverenleri tarafından çeşitli durumlar sebebiyle çalışma haklarına son verilebilmektedir. Öte yandan kişinin çalışma yaşının dolması, emeklilik döneminin gelmesi ile birlikte işi bırakabilmekte ya da yaşının ilerlemesi, sağlık sorunlarının artması, iş için gerekli çalışma gücünü bulamıyor olması gibi birçok çeşitli sebeplerle çalışma isteğini ve işe olan kabiliyetini yitirdiğinde işten ayrılabilir. Bu ve benzeri durumlar, işgücü olarak değerlendirilmektedir (Yıldırım ve Karaman; 2001: 14).

Bireyin işsiz sayılabilmesi için öncelikle çalışan nüfus olarak adlandırılan 15 ve üzeri yaş grubunda olması gerekmektedir. Çalışan nüfus, işgücü ve işgücüne dahil olmayan nüfus olarak ikiye ayrılmaktadır. İşgücüne dahil olmayanlar grubunda; 15 yaş altı nüfus, mahkumlar, emekliler, ev hanımları, askerler, beden sağlığı çalışmaya uygun olmayanlar, mevsimlik çalışanlar, öğrenciler, çalışma isteğini ve umudunu

kaybetmiş kişiler yer almaktadır. İşgücüne dahil olan grupta istihdam edilenler ve işsizler olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.2. İŞSİZLİK TÜRLERİ

Üretim teknik ve ilişkilerinin gelişmesi yeni istihdam ortamlarını yaratmaktadır. Ülke ekonomisinin ve üretiminin yapısı, mevsimsel değişimler, teknolojik gelişmeler ve bireylerin tercihleri gibi sebepler, işsizlik olgusunu farklı sınıflandırmalara tabi tutulabilmektedir (Kurt, 2005: 14).

1.2.1. Gizli (Görünmeyen, Peçeli) İşsizlik

Üretim sürecinde faal olarak bulunduğu halde üretime katkısı bulunmayan işgücüne gizli işsizlik denilmektedir. İktisadi bir deyişle görünmeyen işsizlik, marjinal verimliliği sıfır olan kişilerin oluşturmuş olduğu bir işsizlik çeşididir (Dinler; 2001: 458). Dolayısıyla gizli işsizliğin doğru bir şekilde hesaplanması, etkin olarak çalıştığı halde üretime katkısı gözükmediği için pek mümkün olmamaktadır.

Emeğin verimliliği çalışanın kazancını belirlemektedir. Eğer, çalışanın kazancı işçinin verimliliğinden fazla olursa gizli işsizlikten söz edilebilmektedir. Verimlilik ücretten az olursa, işveren zarara uğramış demektir ve böyle bir durumda gizli işsizlik işletmede bulunmaktadır (Dirimtekin, 1981'den Aktaran; Bozdağlıoğlu, 2008: 49).

Gelişmekte olan ülkelerin tarım ve kamu sektörlerinde gizli işsizlik görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde gizli işsizliğe rastlanılmasının sebebi, sermaye yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde de gizli işsizliğin sebebi, talep yetersizliğidir (Özgüven, 1997'den Aktaran; Bozdağlıoğlu, 2008:49-50).

1.2.2. Gayri İradi (Gönülsüz) İşsizlik

Çalışmanın başında işsizliğin tanımı yapılırken, geçerli ücret düzeyinde çalışmaya hevesli, gerekli beceri ve yeteneği bulunduğu halde iş arayıp bulamayan bireylerin işsiz olarak adlandırıldığı belirtilmiştir. Gayri iradi işsizlik ise, bir nevi aslında birey, işgücüne katılım sağlamak için tüm koşullara uygun olduğu halde iş

bulamadığı için gönülsüz, irade dışı olarak işsiz kalmaktadır. Bu durumda yaşanan işsizlik türüne gayri iradi işsizlik denilmektedir. Bu sebeple işsizlik, gayri iradi bir kavramdır demek yanlış olmayacaktır. Gönülsüz işsizlik olarak da bahsedilebilen bu işsizlik türü, daha çok ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardan kaynaklanmaktadır (Akbal, 2020: 26).

1.2.3. İradi (Gönüllü) İşsizlik

İşgücü hesaplaması içerisinde yer alan, çalışmaya istekli, gerekli yetenek ve becerilere sahip bireyin, kişisel bir tercihi olarak çalışmamayı çalışmaya tercih ettiği durumlarında yaşanan işsizlik türüdür. İşsizlik bireyin bir tercih durumundan da kaynaklanabilmektedir. Ayrıca gönüllü işsizlik olarak da adlandırılan iradi işsizliğin yaşanması, toplumsal yapı veya bireylerin psikolojik sorunlarından kaynaklanabilmektedir (Ören, 2013: 60).

1.2.4. Konjonktürel (Keynesyen) İşsizlik

Bir ülke ekonomisinde talep yetersizliğinin yaşanması sebebiyle ekonomide dalgalanmalara sebep olacaktır. Bu durumda oluşan işsizlik türüne konjonktürel işsizlik denilmektedir. Bir başka deyişle konjonktürel işsizlik, ülke ekonomilerinin resesyon (durgunluk) aşamasında yaşamış olduğu işsizlik türüdür (Seyidoğlu, 2006: 661).

Tarihe baktığımızda; 1929-1933 yıllarında yaşanan Ekonomik Buhran zamanında oluşan işsizlik, konjonktürel işsizlik olarak adlandırılabilir (Karakayalı ve Dilber, 2013: 311).

1.2.5. Mevsimsel İşsizlik

Mevsimsel işsizlik adından da anlaşılacağı üzere, mevsimlere bağlı ortaya çıkan bir işsizlik türü olarak tanımlanmaktadır. Örneğin; inşaatta çalışan bir işçinin kışın iş yapma olanağının azalması, mevsimsel işsizliğe örnek olarak verilebilir (Yıldız, 2014: 12).

Mevsimsel işsizlikten sonra iradi veya gayri iradi işsizliğin yaşanması muhtemeldir. (Mourdoukoutas, 1988: 315). Ülkemiz Türkiye’de, mevsimsel işsizliği

en az temmuz ve ağustos aylarında; en fazla ise ocak ve şubat aylarında yaşandığını açıklanan işsizlik rakamları ile görebilmekteyiz (Yavuz, 2012: 46).

1.2.6. Friksiyonel (Geçici, Arızı) İşsizlik

Kişinin çeşitli sebeplerle mevcut işinden ayrılıp, yeni bir iş ararken yaşamış olduğu kısa süreli bir işsizlik olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, emeklilik vakti gelmiş kişinin mevcut işinden ayrılması ile koltuğuna yeni bir işgücünün oturması, mesleğini yeni eline almış bireylerin toplum içerisindeki çokluğu veya mevcut olan işinde beceri ve yeteneklerinin aslında başka bir yeteneğinin olmasını farkına varması ve mevcut işini değiştirmesi gibi pek çok örnek bireylerin işlerini değiştirme sebepleri olarak sıralanabilmektedir. Aynı zamanda ekonomide sifıra ulaşmayan bir işsizliğin türü olduğu gibi iş piyasalarının hareketli oluşundan kaynaklı olarak, çok karşılaşılmak istenmeyen de bir işsizlik türüdür (Erol ve Demiray Erol, 2011:17).

1.2.7. Yapısal (Bünyevi, Strüktüel) İşsizlik

İşgücü arzının ve talebinin birbirine denk olamama durumunda ekonominin yapısında oluşan bir işsizlik türüdür (Tomanbay ve Gümüş, 2008'den Aktaran; Gök, 2017: 40). Çalışma imkânları talebin arttığı yerde artmakta, talebin azaldığı yerde çalışma imkânları azalarak işsizliğe daha çok rastlanmaktadır. Yapısal işsizlik devamlı bir nitelik taşımakta ve daha sıklıkla az gelişmiş, gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir (Erol ve Demiray Erol, 2011:17).

1.2.8. Doğal (Arızı) İşsizlik

Geçici işsizlik ile bünyevi işsizliğin bir araya gelmesi ile işsizliğin diğer bir türü olan doğal işsizlik ortaya çıkmıştır. Doğal işsizlik; ekonomide meydana gelen dalgalanmalar sonucu işsiz kalanlar (konjonktürel işsizlik) haricinde, çalıştığı işin koşullarından tatmin olmayarak yeni bir iş arayışı içinde olanlar, mevsimsel nedenli işsiz kalanları (mevsimsel işsizlik), yaşlılık, cinsiyet, bedenen engelli gibi nedenlerden dolayı iş bulmakta zorlanan kişileri veya iş yeri tarafından önerilen koşullar nedeniyle işi kabul etmeyerek işsiz kalanları ifade eden bir işsizlik türüdür. (Aydın, 2012: 122).

1.2.9. Teknolojik İşsizlik

Teknoloji gelişimi ile birlikte insan gücü yerini makinalara istemeden de olsa teslim etmektedir. Bu durumda yaşanan işsizliğe, teknolojik işsizlik denilmektedir (Güney, 2009: 138).

Sanayi Devrimi'ndeki hızlı makinalaşma ile birlikte, tarihte insanın ilk defa kas gücünden bağımsız olarak bir şeyleri yapabilir hale gelmesi ve bu durumun üretimi, verimliliği çoğaltması sebebiyle teknoloji hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Teknoloji gelişimi ülke ekonomilerinde hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar yaşatmaktadır. Gelişimi gerek zamandan tasarruf yaratması gerekse üretimi ve verimliliği artırması ile her ne kadar ülke ekonomileri için olumlu sonuçlar yaratsa da teknolojinin ilerlemesiyle birlikte insan gücüne olan ihtiyacı giderek azaltıp, işsizlik oranlarını artırmaktadır. Teknolojik gelişme ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ile doğru orantıdadır.

1.3. İŞSİZLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

İşsizliğin tanımı yapılırken, ülke ekonomileri için dikkate alınması gereken iktisadi bir kavram olduğu belirtilmiştir. Özellikle, ILO tarafından açıklanan verilerde, 20.yüzyıldan sonra işsizlik oranlarında artış olduğu görülmektedir (ILO, 2014).

İşsizlik, nedenleri bakımından birçok nedene dayanmaktadır. Bu nedenler arasında izafi bir önem sırası yapmak mümkündür ancak işsizlik birden fazla nedene bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir (Öztürk ve Erbay, 2018:135). Genel olarak işsizliğin nedenleri ekonomik ve sosyal olarak iki şekilde incelenmektedir. Hem gelişmekte hem de gelişmiş ülkeleri etkisi altına alan işsizlik, her ülkenin sosyoekonomik düzeylerine göre farklı yaşanmaktadır. Örneğin, gelişmiş ülkelerde konjonktürel işsizlik daha sıklıkla yaşanmaktadır. Nedeni, gelişmiş ülkelerde talep yetersizliği veya üretim fazlalığı sonucu emek talebi üzerindeki değişimler, ekonomideki dalgalanma ve istikrarsızlıklara ya da ekonomik büyümeye bağlı kısa ve uzun süreli dengesizliklerin yaşanmasıyla konjonktürel işsizlik ortaya çıkmaktadır (Bulut, 2011: 9). Öte yandan gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri tarım sektörüne dayanmaktadır. Bu ülkelerin bağlı olduğu tarım sektöründen uzaklaşarak sanayi ve hizmet sektörüne yönelmesi ve beraberinde kırsal kesimlerde yaşayan kişilerin

şehirlere göç etmesiyle işsizlik oluşmaktadır (Güney, 2009: 151). Gelişmekte olan ülkelerde işsizlik türü daha çok gizli işsizliktir. (Karasoy vd., 2015: 58).

Yeterli istihdam alanlarının yaratılamaması ve nitelikli beşeri sermayeye gereken değerin verilememesi, çoğu ülkede beyin göçüne neden olmaktadır. Kişiler, gelişmiş ve kalifiye işgücü daha iyi şartlarda olan ülkelere giderek yer değiştirmektedir. Göç hareketliliği fazlalığı gelişmiş ülkelere doğru yaşanmaktadır. Çünkü gelişmekte olan ülkeler işgücüne ihtiyaç duymakta ancak bu ülkelerde beyin göçünün baş göstermesi, ekonomik olarak ülkelerin büyüme ve kalkınma yaşayamamasına ve işsizliğin bu ülkelerde kalıcı ve yapısal hale gelmesine neden olmaktadır (Ayhan, 2008: 12).

İşsizliğin bir başka nedeni olan beşeri sermaye diğer bir adıyla nitelikli emek; bilgi ve becerileri bireylere kazandırılması olarak tanımlanmaktadır. Beşeri sermaye yalnızca işgücü ile ölçülmemektedir. Aynı zamanda bir ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında bilgi vererek insanın bilgi, beceri, tecrübe ve dinamizmi gibi refah değerleri hakkında da bilgi vermektedir. Mevzubahis değerler; üretim içinde yer alan diğer faktörlerin daha etkin olarak incelenmesine olanak sağlayarak, yeni teknolojilerin gün yüzüne çıkışı ve ölçülü bir şekilde faaliyetine olanak sağlamaktadır. Bu sebeple ekonomik faaliyetlerdeki rasyonellik gelişim göstererek ülke ekonomisinin refah düzeyine ulaşması hızlanmaktadır (Karagül, 2003: 81).

İşgücü bakımından değerlendirildiğinde, işgücü verimliliğinin gelişimi sağlayan bilgi bolluğu ile nitelikli emek, iş tecrübesi, zorunlu eğitim, meslek içi eğitim, kendini yetiştirme gibi faktörlerin bir birikimini ifade etmektedir (Sakal, 2016:4). Bilgi sürekli kendini yenilemektedir. Ortada bir sınır yok iken, ekonomik ve sosyal yapı içerisinde işgücü rekabetini ve istihdam olanaklarını genişletmek, ekonomik yapıya uyum sağlama noktasında gelişim göstermek gibi sebepler kişileri ömür boyu kendilerini yenilemeye ve eğitime tabii tutmaya zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla ekonomik teori, eğitim seviyesi arttıkça işsizliğin azalacağını belirtmektedir (Sakal, 2016: 21).

İşsizlik olgusunun bir başka nedeni kayıt dışı istihdam sorunudur. Kayıt dışı istihdam özetle; bir işte çalışanların çalışma koşullarının eksik olması, normal çalışma saatlerinden daha fazla mesai ücreti ve ‘işyeri çalışma koşulları’ gibi ücret yasalarına uyulmadan, verginin, sosyal güvenliğin, diğer fonların ödemesinin tam yapılmadığı ya da daha kötü bir senaryo ile ödenmemiş olması durumundaki istihdam çeşidi olarak tanımlanmaktadır (Tansöker, 2017:311).

Ülke ekonomisinde nüfusun hızlı bir şekilde artması, şehir merkezlerinden kırsal alanlara göç yoğunluğunun fazlalaşması, çalışanların ücretlerinin eksik ödenmesi gibi nedenlerle birlikte, şirketlerin kendi aralarındaki rekabet yarışları nedenli olarak part-time çalışma arzusu artmaktadır. Bu durumlarda kayıtdışı işsizliği ne yazık ki genişletmektedir. Piyasada haksız ve adaletsiz bir rekabet olmasına ek, kamu gelirinde eksilmeyi de beraberinde getirmektedir (Güneş, 2019: 23).

Ülke ekonomisinde yaşanan ekonomik krizler, işsizliğe bir başka sebep olarak gösterilebilmektedir. Ekonomik durgunluğun yaşandığı ülke ekonomilerinde herkes gibi işverenler de geleceği görememektedir. Üretimini gerçekleştirdikleri ürünlerin üretim aşamasına piyasadaki durgunluk nedenli ara vermektedirler. Bu durum da daralmaya giden işyerleri çalıştırdıkları kişilerin işlerine son vermektedirler. Bu da işsizliğe yol açmaktadır (Demirhan, 2015: 31).

Göç, eğitim, kayıt dışı istihdam, ekonomik krizler, kamu ve istikrar politikaları, istihdam politikalarının yetersizliği, ücret ve verimlilik, demografik unsurlar gibi ekonomik ve sosyal nedenlerin ekonomiye etkisi işsizlik olmaktadır.

1.4. İŞSİZLİĞİN HESAPLANMASI

Bir önceki konu başlığında değinilen işsizliğin nedenlerini anlayabilmek ve sonuçlarını en aza indirebilecek doğru politikaların uygulanabilmesi adına işsizliğin ölçülmesi ekonomi biliminde önem arz etmektedir. Ülkelerin gelişmişlik durumları işsizlik ölçümüne yansımaktadır. Gelişmiş ülkelerde işsiz kişilerin ilgili kurumlarda işsizlik sigortası kaydının olma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu sebeple, gelişmiş ülkelerde işsizliğin hesaplanması kayıtlarda yer aldığı için daha kolay olmaktadır. Gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerde ise, işgücü anketleri ve bu anket sonuçlarının yorumlanması bulunmaktadır. (Bekiroğlu, 2010: 56).

İşgücü piyasasının faaliyetini takip edebilmek adına istatistiki bilgilerden yararlanılmaktadır. Bu istatistiki veriler hem istihdam hem de diğer politikaların izlenebilmesi ve yürütülebilmesi bakımından yol gösterici olmaktadır. Ülkemizde, Adrese Dayılı Nüfus Kayıt Sistemi, TÜİK hane halkı işgücü anketleri, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) yayınları ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) işgücünün tamamını kapsayan temel veri kaynakları bulunmaktadır (Yüceol, 2005: 120).

Şuan ki adı TÜİK olan ve geçmişteki adı Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) olarak anılan kurum, işgücü istatistiklerini 1988 yılı itibariyle düzenli bir şekilde

yayınlamaya “Hane Halkı İşgücü Anketi” adı ile başlanmıştır. Bu anketlerde Türkiye’de mevsimlik çalışanlar, istihdam, işsizlik, eksik istihdam, iktisadi faaliyetler gibi konularda gelişmeler ortaya konulmuştur. Anketler, 1988 yılından itibaren 1999 senesine kadar yılda iki kez (Nisan ile Ekim ayında) yapılmıştır. 2000 yılında, hane halkının ve bölge sayısının artması nedeniyle anketler, üç ayda bir olarak yapılmıştır. Anketler, 2005 yılında Avrupa Birliği İstatistik Ofisi'nin isteğiyle Avrupa Birliği (AB) standartlarına uyum sağlayacak bir düzeye çıkartılmıştır (Bekiroğlu, 2010: 57).

Ülkemizde, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından belirlenen ölçütlere uygun olarak Türkiye İstatistik Kurumu vasıtasıyla düzenli olarak yapılan nüfus sayımında kimin çalışıp çalışmadığına, kimin iş arayıp aramadığına, hane içerisinde kaç kişinin çalışma nüfusu içerisinde yer aldığına dair çeşitli soruların cevaplandırılmasıyla işgücü piyasasının gelişimi takip edilerek işsizlik oranı hesaplanılmaya çalışılmaktadır. TÜİK’e göre ülke nüfusu üç grupta incelenmektedir. İlk olarak; öğrenciler ve yetiştirme yurtları, yaşlı bakımevi olarak adlandırılan huzurevleri, 15 yaş altında yaşa sahip kişilere ait yurtlar ve lisans yurtları, cezaevleri ve özel nitelikli sağlık kurumları (hastaneler) gibi yerlerde bulunanlar yer almaktadır. İkinci sırada; kurumsal olmayan sivil nüfus olarak isimlendirilen birinci gruba dahil olmayan nüfus yer almaktadır. Son grupta ise; ikinci grupta yer alan, 15 yaş ve üstünün oluşturduğu nüfus yer almaktadır. İşsizlik verilerine İŞKUR verileri ile de ulaşılabilmektedir. İŞKUR, verileri altı ayda bir yenilemektedir. İŞKUR verileri, kuruma kayıtlı bireyler altında oluşmaktadır. İş arayan herbir kişi Türkiye İstatistik Kurumu’na başvurmamış için kayıtlı olan işsiz veriler, ülke ekonomisindeki gerçek işsizlik oranlarını yansıtmamaktadır (Ünal, 2019: 47-48).

Uluslararası Çalışma Örgütü kriterlerine göre belirlenen Hanehalkı İşgücü Anketlerinde belirtilen tanımlamalar (Seyidoğlu, 2006: 666-667);

- Çalışma çağındaki nüfus; aktif veya faal nüfus olarak da tanımlanan çalışma çağındaki nüfus, 15 yaş ve üzeri yaş grubunu kapsamaktadır.

- İşgücü; sivil işgücü olarak da isimlendirilebilen, işsizlerin ve istihdam edenlerin (çalışanlar) oluşturmuş olduğu nüfusa denilmektedir.

İşgücü = Çalışanlar + İşsizler

- İşgücüne katılım oranı; işgücü nüfusunun, aktif nüfus içerisindeki payı olarak ifade edilmektedir.

İşgücüne Katılım Oranı = (İşgücü / Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus) x 100

- Eksik istihdam: işsizliğin yaygın, iş imkânlarının sınırlı olduğu ülkelerde işsizlik konusu kadar mühim bir konudur. Üretim faktörlerinden birkaçının etkin bir şekilde üretime katılamaması olarak tanımlanmaktadır.

- İstihdam Oranı: istihdam edilen nüfusun kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa oranıdır.

İstihdam Oranı = (İstihdam Edilenler / Kurumsal Olamayan Sivil Nüfus) x 100

- İşsizlik Oranı: İşsiz nüfusun işgücü içindeki payıdır.

İşsizlik Oranı=[İşsizler (çalışmak isteyenler) / İşgücü (çalışanlar + işsizler)] x100

İşsizlik oranının hesaplanması kavram olarak kolay olsa da uygulama aşamasında sıkıntı yaşatmaktadır. Ekonomide yer alan işsizlerin ve toplam işgücünün öncelikle hesaplanması gerekmektedir. Ayrıca; iş sahibi olmayanlar ve yine son üç ay içerisinde herhangi bir işe başlamak adına başvuruda bulunmayanlar, iş bulmak için ümidini kaybedip tekrar iş başvuruda bulunmaya cesareti kalmayanlar gibi önemli bir grup insan DİE anketlerinin dışında kalmaktadır. Bu kişiler istatistiki veriler dışında kaldığı için işsizlik oranları doğru bir sonuç vermemektedir (Seyidoğlu; 2006: 668).

1.5. İŞSİZLİK İLE MÜCADELEDE UYGULANAN POLİTİKALAR

Özellikle 1980’li yıllardan sonra işsizliğin küresel bir hal alarak giderek arttığı zamanlarda, OECD ve AB ülkeleri ilk sıralarda yer almak üzere, dünyadaki pek çok ülke işsizlik ile mücadele etmek adına politikalar geliştirilmiştir (Bilgin, 2003:141). Ülke ekonomilerinin işsizlikle mücadelede işsizliğin etkilerini yok etmek, iş olanaklarını arttırmak, ülke ekonomisinin ve halkının bu olumsuz durumu minimum seviyede atlatabilmesi adına karar alarak uyguladığı yöntem ve politikalar, her ülkeye hatta her bölgeye göre değişim göstermektedir. İşsizlikle mücadelede başvurulan politikaları, aktif ve pasif istihdam politikaları olarak iki ana grupta incelemek mümkündür. Bu politikalara ek olarak makro politikalar - para, maliye ve gelirler politikası - da uygulanmaktadır (Ay, 2012: 330-331).

Daha önce belirtildiği üzere, daha çok gelişmiş ülkelerde yaşanan talep yetersizliğinden kaynaklı olarak konjonktürel işsizlik yaşanmaktadır. Ekonomideki dalgalanma sebebiyle daralma yaşanan ülkelerde genişletici maliye politikası ve genişletici para politikası birlikte uygulanmaktadır. Bu sayede ekonominin

canlanması, piyasanın yeniden hareketlenmesi, üretimin de artmasıyla işgücüne olan talebin artması hedeflenerek, ekonomideki dalgalanmanın durması beklenmektedir. Konjonktürel işsizliği önleme amaçlı kullanılan bu politikalar, iktisatçılar arasında oldukça tartışmalı konulardan bir tanesidir. İstikrar politikalarının uygulanmasını savunan kesim, depresyonist boşlukları gidermek adına genişletici para ve maliye politikasının uygulanması gerektiğini savunurken; karşı çıkan kesim, ekonomideki depresyonist boşluğun para ve maliye politikalarının belirli ve kesin kurallardan oluşması sebebiyle, uygulanması halinde beklenen sonucu vermeyeceğini düşünmektedir. Aktif istihdam politikalarının uygulanması ile birlikte İŞKUR gibi kurumların yardımıyla işsizlikle mücadelede daha aktif ve fonksiyonel çalışmalar gerçekleştirilebilir ve bu şekilde geçici (friksiyonel) işsizlik oranları düşürülebilir. Teknolojik gelişme ile birlikte ortaya çıkan yeni sektörleri ya da emek yoğun sermaye yoğun sektöre geçiş yapan sektörleri emek faktörünü ön plana çıkaracak politika uygulamaları ile yapısal işsizlik oranları azaltılabilmektedir. (Sungur, 2019: 14).

1.5.1. Makroekonomi Politikaları

1.5.1.1. Para Politikası

Bir ekonomide hedeflenen makro ekonomik amaçlar, Merkez Bankasının kontrolü ve para politikasının araçları (MB faiz oranları, reeskont oranları, zorunlu karşılıklar, döviz ve açık piyasa işlemleri) yardımıyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır (Birinci, 1989: 23-24).

Para politikasının öncelikli amacı, fiyat istikrarını sağlamaktır. Fiyat istikrarının sağlanması ile göreceli fiyatların izlenmesi kolaylaşır, enflasyon risk primi talebi azalır, harcama ve yatırımların verimi artar, dolarizasyon azalır, gelir dağılımı iyileşir. Eğer, para politikasının temel hedefi olan fiyat istikrarını sağlamak konusunda başarılı olunursa, diğer önemli hedeflere de ulaşılabileceği düşünülmektedir. Para politikasının diğer amaçları ise; döviz kuru istikrarının sağlanması, sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek, sağlıklı yatırım için faiz oranlarında istikrar sağlamak, işsizlikle mücadele etmek için tam istihdama ulaşmaya çalışmaktır. Bu temel amaçların hepsine biranda ulaşmak teoride pek mümkün değildir. Bu sebeple, Merkez Bankaları hedeflerden bir veya birkaçını

seçerek, seçtiği amaç doğrultusunda yardımcı olacak araçlar bulunmaktadır. Para politikasının araçları; açık piyasa işlemeleri, zorunlu karşılık oranları, reeskont oranları, ithalat teminat oranı, kredi tavanı ve selektif kredi kontrolünden oluşmaktadır (Sökmen, 2017: 22-26).

1.5.1.2. Maliye Politikası

Maliye politikası; ekonomiye vergi, borçlanma ve kamu harcamaları gibi yöntemlerle devletin hedeflerine ulaşabilmesi adına ekonomiye müdahalelerde bulunması olarak özetlenebilmektedir. Kamu harcamaları, kamu gelirleri ve borçlanma, devletin hedeflerine ulaşmak için kullandığı maliye politikasının araçlarıdır (Bekiroğlu, 2010: 65).

Ekonomik istikrar, iktisadi kalkınma, gelir dağılımında adalet ve refah düzeyini yükseltmek maliye politikasının amaçlarıdır. Çoğunlukla ekonomide yer alan sorunların tespiti, politika uygulamaları ve uygulamalardan sonuç alınmasında zaman nedenli sıkıntılar yaşanmaktadır. Ekonomideki iktisadi göstergelerinde yaşanan bir sorunun, vakit kaybı olmadan tespit edilebilmesi ve probleme uygun maliye politikası enstrmanıyla gerekli tedbir alma sürecinde dahi belirli bir zamanı kapsamaktadır. Bu süre içerisinde ekonominin sorun yaşanan kısmında olumlu bir gelişme yaşanmasıyla, uygulanacak maliye politikası tedbiri, sorunu çözmek yerine soruna sorun ekleyerek olumsuz tabloyu çıkılmaz bir hale getirebilmektedir. Ekonominin deflasyon yaşadığı bir zamanda genişletici maliye politikalarının aktif olması, ekonominin enflasyon yaşamasına neden olabilmektedir. Bu yüzden, sorunun tespit edilmesi ve ona karşılık uygulanacak politikanın doğru bir şekilde planlanması, istenen sonucu ulaşmada olumsuz etkilerin yaşanmasını bertaraf etmektedir (nder, 2012'den Aktaran; nal, 2019: 57).

1.5.1.3. Gelirler Politikası

Gelirler politikası, gelirleri doğrudan etkileyen politikalar olarak fiyat ve ücretlerde yapılan değişmeler ile uygulanan politikalar olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu politikanın amacı, ücret ve fiyat istikrarını sağlamaktır (Uçan, 2017: 50). Bu politikaya göre, fiyat ve ücretlerdeki kontrol altında tutulması, başka gelirlerin de kontrollü olarak sağlanmasını sağlayacaktır. Öncelikle ilk amaç fiyat istikrarıyken,

adaletli gelir dağılımını görmezden gelinmiştir. Eşit gelir dağılımını zamanla amacı için çalışmayı başlatmıştır. Eşit gelir dağılımının eklenmesi ile servet dağılımı, farklı gelir dağılımı ve yoksulluk gibi konularda dahil edilmiştir (Bekiroğlu, 2010: 67-70).

1.5.2. Mikroekonomi Politikaları

Mikroekonomi politikaları; *Aktif İstihdam Politikaları* ve *Pasif İstihdam Politikaları* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.5.2.1. Aktif İstihdam Politikaları

Aktif istihdam politikaları, ekonomide işsizliği engellemek, işgücüne olan talebi arttırmak ve istihdam yaratmak amaçlı uygulanan politikalardır. Bu politikaların en büyük etkisi, işsizlik süresini azaltarak iş arayan bireylerin daha kısa sürede iş bulmalarını sağlamasıdır (Güney, 2009: 155).

1980-1990'lı yıllarda bilgiye dayalı teknolojilere ve sermayenin global bir hale gelmesiyle oluşan yeni ekonomik ortama uyum sağlayamayan işgücü piyasası ve çalışanların olması sebebiyle işsizlik giderek artmaya başlamıştır. Bu süreçte aktif işgücü piyasası politikaları öne çıkmıştır (Kapar, 2005: 344). Bu politikaları uygulamak üzerine birçok kurum devreye girmiştir. Bunlar; kamu istihdam merkezleri, mesleki eğitim hizmetleri, genç işsizliğe yönelik politikalar, istihdam teşvikleri (sübvansiyon edilmiş istihdam), işsizlik maaşı, erken emekliliktir (Sungur, 2019: 18).

Kamu istihdam merkezleri; istihdama geçişi kolaylaştırmak amaçlı faaliyet gösteren uygulamadır. Piyasada işgücü becerisi ile işgücü arzı arasında bir dengesizlik söz konusu olması halinde bu durumu engelleme amaçlı kurulmuştur. Yani; piyasanın bilgisini daha da yaygınlaştırmak ve işveren ile iş arayan kesimi daha kolay buluşturmak amaçlı bu merkezler devreye girmiştir (Kapar, 2005: 346-349). İkinci olarak, mesleki eğitim hizmetleri; aslında bu faaliyetlerde kamu istihdam merkezleri tarafından yürütülmektedir. Bu tarz kurs ve eğitim kurumları, uzun süredir iş arayan veya çalışmak isteyen ancak belli bir bilgi ve beceri düzeyi olmadığı için işsiz kalan veya iş bulamayan kişilere eğitim verilerek, eğitimin sonunda bir işte çalışabilecek kadar beceri ve bilgi birikiminin kazandırılması hedeflenmiştir. Böylece, eğitimin artırılması ile istihdamın da artırılması amaçlanmıştır. Mesleki

eğitim hizmetleri daha çok genç işsizliği engellemek amaçlı da oluşturulmuştur. Bu mesleki eğitimi veren hizmetler İŞKUR, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) aracılığı ile sağlanmaktadır (Öztaş, 2019: 36). İstihdam teşvikleri ise; istihdamın korunmasını sağlayan bazı ödemeler olarak geçmektedir. Bu teşvikler, tüm ülkelerde geçici dengesizlikleri veya geçici olduğu düşünülen dengesizlikleri ortadan kaldırmak üzere tasarlanmış politikalardır. Gelir destekleri, istihdam imkanı sağlayacak olan işverenin, işgücü giderlerinin hafifletmesi yoluyla yapılır. Bu oluşan giderleri toparlamanın iki yolu gözükmektedir. İlki, doğrudan doğruya ücret şeklinde değişikliğe uğramasıdır. İkincisi ise, işçilerin ücretlerinden alınan vergilerin azaltılması şeklindedir (Bekiroğlu, 2010: 70-73).

Sonuç olarak, aktif istihdam politikalarının temel amacı, iş sahibi olmayan kişilere gelir yardımında bulunmaya ek olarak, işsiz kalan bireylerin iş bulabilmeleri, işgücüne dahil edilmeleri sürecini sorunsuz bir şekilde sağlamaktır. Bu kapsamda da ilk olarak uzun dönemli işsizlik yaşayan kişilerin istihdama dahil edilmesi olmaktadır. Daha sonra ise; genç işsizler, kadınlar ve engelli işsiz kişiler gelmektedir (Zengin, 2016:66).

1.5.2.2. Pasif İstihdam Politikaları

Pasif istihdam politikaları, işsizlik sigortası ve işsizlik yardımlarından oluşan işsizliğin olumsuz sonuçlarını düzeltme ya da kaldırma amacı olan işsizlere belirli bir ekonomik güvence sağlamak adına olan tüm önlemleri kapsamaktadır. (Uçkan, 1998: 6).

Ülkemiz ilk kez 25 Ağustos 1999 tarihinde yürürlüğe girmiş olan 4447 sayılı işsizlik sigortası kanunu ile işsizlik sigortasıyla tanışmıştır (Güney, 2009: 154). İşsizlik sigortası İŞKUR'un tanımıyla; bireyin bir işte çalışırken ve herhangi geçerli bir kusuru yok iken, işsiz kalmış kişinin sigortasının olması halinde yaşanan gelir kaybı, belirlenen bir süre zarfında ve yine belirlenen bir miktarda karşılayan, sigortacılık mantığıyla faaliyet gösteren zorunlu sigortadır (*İŞKUR*).

Kıdem tazminatı; işçilere ödenek vermenin haricinde işçilerin işe olan isteklerini arttıracak, haksız ve gereksiz işten çıkarmaların önüne geçen ve aynı zamanda iş güvenliğini sağlayarak işçiye herhangi bir şekilde olumsuz yönde

etkileyecek durumların ortaya çıkmasının önüne geçen bir sistemdir (Öztürk, 2020: 55).

Sosyal yardımlar; işsizlik sigortası sahibi olmayan, işsizlik sigortasının süresi dolmuş olan işsizler veya yoksul olan ailelere yönelik uygulanan ve amacı bireyin toplumdan dışlanmaması, temel ihtiyaçlarından yoksun kalmaması için yapılmaktadır (Durak, 2011: 20).

1.6. İKTİSAT OKULLARINDA İŞSİZLİK GÖRÜŞÜ

1.6.1. Klasik Yaklaşım Göre İşsizlik

18. yüzyılda sanayi devriminin başlaması ile birlikte Merkantilizm yerini Klasik İktisadi görüşe bırakarak, 1929 Büyük Buhrana kadar süren iktisadi bir görüş akımıdır (Sarıkaya, 2018: 24). Görüşün öncüsü olan Adam Smith'in 1776 yılında "Ulusların Zenginliği" adlı eserini yayımlaması ile yeni bir iktisadi yaklaşım doğmuş ve iktisat, yerleşik bir bilim dalı olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Adam Smith dışında Klasik İktisadi görüşün bir diğer savunucuları ise; Robert Malthus, David Ricardo, Jean B.Say ve John Stuart Mill'dir (Aydın, 2009: 7).

İşsizlik Klasik Yaklaşım göre, Say Kanunu'na bağlıdır. Bu kanuna göre, Klasik İktisadi Yaklaşımı savunan iktisatçılar, ekonominin tam istihdam seviyesinde dengede olduğunu, devletin müdahalesinin gerek olmadığını ve görünmez el yasasını varsaymaktadırlar (Kayacan, 2011: 55). Ekonomi tam istihdamda dengede olduğu için işsizlik bir sorun değildir ve işsizlik iradi bir tercihtir. Yani, cari ücret seviyesinde çalışmak isteyen herkesin işinin hazır olduğu ve bu sebeple de işsizliği ekonomik bir problem olarak görmediklerini söylemektedirler (Topcu, 2010: 16). Klasikler için işsizlik, kısa dönemde ekonomide oluşan dalgalanmalar neticesinde arizi (friksiyonel) olmaktadır (Kayacan, 2011: 55).

Devletin ekonomideki müdahalesinin yersiz olması görüşü ile piyasanın rekabetçi olmasını savunmuşlar ve dolayısıyla da Klasik İktisatçılar, rekabeti engelleyecek sendikal faaliyetlerin durdurulması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Klasiklere göre, ülke ekonomisinin genişletici para politikalarını uygulaması sonucunda nominal ücretler artacaktır fakat diğer yandan para arzının bollaşması enflasyonist bir ortamı yaratacağı için reel ücretlerin değişimine neden olacak ve işsizliğin önüne geçilecektir (Gök, 2017: 48).

1.6.2. Keynesyen Yaklaşım Göre İşsizlik

1929 yılında Büyük Buhran'ın yaşanması Klasik İktisadi görüşü sorgulatmıştır. Yaşanan bu krizde Klasik İktisadın görüşüne göre devletin ekonomiye müdahalede bulunmaması, ekonomilerin daralmasına ve işsizliğin yüksek seviyelerde yaşanmasına mal olmuştur. Keynes, ülke ekonomisinde eksik istihdamın geçerli olduğunu, tam istihdam düzeyinin ender yaşanan bir durum olduğunu belirttiği “Genel Teori” adlı bir eseri bulunmaktadır. Bu eser ile ekonomide yaşanan sıkıntı hükümetlere yol göstermiş, alternatif sunmuştur (Öztürk, 2020: 41).

Genel Teori kitabında Keynes, eksik rekabet koşullarının ekonomide var olduğunu ve Klasik İktisadi görüşün aksine irade dışı işsizliğin var olduğunu anlatmıştır. Keynes, işsizliğin kaynağını toplam talebin azalmasından ve buna bağlı olarak firmaların daha az emek talep edeceği varsayımından söz etmektedir. İşsizliğin çözülebilmesi için de devletlerin mutlaka mali ve parasal araçlarını kullanarak genişletici politikalarla ekonomiye müdahalede bulunması gerektiğini söylemektedir (Ataman, 1996: 61).

1.6.3. Monetarist (Parasalcı) Yaklaşım Göre İşsizlik

Milton Friedman ve diğer parasalcı yaklaşımı benimseyen iktisatçıların ekonomide savunduğu doğal işsizlik oranı, fiyat düzeyinin düzenli oranına ya da sabit enflasyon oranına karşılık gelen işsizlik oranını temsil etmektedir. Söz edilen işsizlik oranı, tam istihdam düzeyini yani, friksiyonel (arizi) işsizliği de aslında tanımlamaktadır (Mahiroğlu ve Korkmaz, 2007'den Aktaran; Güneş, 2019: 40).

Monetaristlere göre, toplam talebin arttırılmasıyla işsizliğin düşebileceğini ancak bu durum etkisinin kısa dönem için geçerli olduğunu yani, geçici bir durum olarak yorumlamaktadır. Toplam talebin arttırılması uzun dönemde, işsizlik oranı doğal işsizlik oranının altına inmeyeceğini söylerken bunun denge işsizlik düzeyi olduğu söylenmektedir. Ayrıca denge işsizlik düzeyinin de toplam talepten bağımsız olduğunu ifade etmektedirler. Talebin artması, işsizliği doğal işsizliğin altına düşürmesi ülke ekonomisi için uzun dönemde düşünüldüğü zaman bu durum, yüksek oranlı enflasyon yaşanmasına sebep olacaktır. Uzun dönemde de işsizliğin kendi doğal oranına geri dönmesini, ekonomik birimlerin beklentileri mevcut talep artışı ile uyum sağlamasıyla mümkün olduğunu ifade etmektedirler (Güneş, 2019: 40).

Monetarist yaklaşımı benimseyenler, dışarıdan, devletin ekonomiye müdahalede bulunmasını yanlış bulmakta ve devletin ekonomiye olan müdahalesinin olabildiğince daraltılması gerektiğini söylemektedir. Çünkü yaşanan ekonomik krizlerin devletin ekonomiye olan etkisinin sonucu olarak ortaya çıktığını düşünmektedirler (Sarıkaya, 2018: 31).

1.6.4. Yapısalcı Yaklaşım Göre İşsizlik

Yapısalcı okulun en önemli savunucularından biri William Phillips'tir. Phillips, 1958 senesinde 1861-1957 yılları arasındaki işsizlik ile parasal ücretteki artış ilişkisini incelediği bir makale çalışmasını yayımlamıştır. Çalışma sonucunda ekonomide yaşanan fiyat değişimleri ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Phillips'e göre ülkeler, işsizliği azaltmak için belirli bir seviyede olmak şartı ile ekonomide enflasyon yaşamayı kabul görmelidirler (Kayacan, 2011: 58).

Gelişmekte olan ülkelerin sermaye birikiminin az olması, nüfusun hızlı artması ve hızlı kentleşmenin yaşanması, ülke tasarruflarının düşük olması gibi ülke ekonomilerinin yapısından kaynaklanan sorunlar sebebiyle söz konusu işsizliğin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere kıyasla eksik ve yanlış işleyen bir emek piyasasına sahiptirler. Bu sebeple de işsizlik gibi diğer makroekonomik değişkenlerle de başa çıkmak söz konusu ülkelerde zorluk yaşatmaktadır (Gök, 2017: 51).

Monetarist yaklaşımıcılara göre, işsizlik ile mücadele için ekonomide sermaye birikimi, tasarruf ve verimlilik arttırılmalı, tasarrufa teşvik edici politikalar ile birlikte beşeri sermaye yatırımlarına yer verilmelidir. Aslında daha çok temel, yapısal çözüm getirilmelidir. Bu sayede işsizlikle mücadele yolu zor olsa da ve uzun bir zaman dilimini kapsasa da işsizliğin azalacağı, istihdam ve işgücünün verimliliği arttırılacağı savunulmaktadır.

1.7. İŞSİZLİĞİN SONUÇLARI

İlk çağlardan itibaren insanoğlu, yaşamını sürdürebilmek adına çalışmak durumundadır. Çalışmak, insanın en doğal hakkıdır. Bu hak, 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin yayımlanması ile kabul edilen haklardan bir

tanesisidir. Uluslararası alanda kabul gören sözleşme ve belgelerin hemen hemen her maddesinde çalışma hakkı vurgulanmaktadır (Murat ve Şahin, 2011: 2).

İşsizlik, ülkelerin yaşamak istemediği bir makroekonomik kavram olduğu halde günümüz dünya ekonomilerinde hala karşılaşılmaktadır. İşsizlik olgusu, ülkeleri ekonomik yönden sekteye uğrattırırken toplumsal, siyasal ve psikolojik olarak ülkeye oldukça ciddi yaralar açıyor desek yanlış olmayacaktır.

Bireyin bir işte çalışırken ekonomik olarak bir kazancı bulunmaktadır. Ekonomik özgürlüğünün yanında kişinin en önemlisi kendine olan güven ve saygı duygusu bulunmaktadır. Bir kişinin işten ayrılması veya çıkarılması durumunda işsiz kalan kişinin ilk yaşadığı kayıp, işi ve kazancı olacaktır. Bununla birlikte gelirini, giderek kendine olan güvenini ve toplumdaki yerini kaybedecektir (Fidan vd., 2004: 165).

İşini kaybeden kişi, evine bir gelir getiremediği için aile içerisinde sorunlar oluşacaktır. Giderek bozulan aile yapısı kişinin ruhsal sağlığının bozulmasına ve bununla birlikte kötü alışkanlıkların bağımlılığı, gasp, yaralama, şiddet, intihar gibi sonunda topluma mal olacak kötü ve istenmeyen birçok problemi de yanında getirebilmektedir. Bu konuda birçok ekonomist, yüksek işsizlik oranının sadece bireylere ve ailelere değil; aynı zamanda yerel ve bölgesel ekonomilere ve bir bütün olarak ekonomiye de pahalıya mal olduğu konusunda hemfikirdir (Gerard vd. , 2012: 15).

İşsizlik, bakıldığı zaman en çok yoksul kesimi etkilemektedir. Yüksek gelirli kişiler, işlerini kaybetseler dahi bir mal varlığına sahip olmalarından dolayı işsiz kalmaları bu kesimi çok etkilememektedir. (Yıldırım, 2020: 1-2).

Ekonomik bakımdan ise; işsiz kalan bir kişi, öncelikle kazancı kesildiği için devlete vergi ödeyemez hale gelecek ve hükümet ödemelerinden birkaçı ile işsizlik sigortalarından yararlanmaya başlayacaktır. İşsizliğin artması ile hükümet, işsiz kalan kişiler için işsizlik sigortası vb. maliyetleri de arttırmak durumunda kalacaktır. Bu maliyetler hükümete, hükümetten de topluma ağır bir yük olarak geri dönecektir. Bu durumun giderek büyümesi ise, gayri safi yurtdışı hasıla (GSYH)'da kayıp anlamına gelmektedir (Bernanke vd. , 2008: 458).

İşsizliğin ekonomik maliyeti, GSYH açığının hesaplanması ile bulunabilmektedir. İktisatçı Arthur Okun 'un yaptığı bir araştırmaya göre; doğal işsizlik oranının üzerine çıkan her %1 işsizlik, reel GSYH'nin doğal GSYH'den %2,5 küçük olmasına sebep olmaktadır (Karabulut, 2007: 14). Bu kapsamda da

GSYH'deki azalışa sebep olan işsizliğin artışı, bir ülke ekonomisinin büyümesinde en önemli engel olmaktadır (Demirhan,2015: 38).

İşsizlik, ekonomide makroekonomik bir göstergedir. Bu yüzden işsizliğin ekonomik ve sosyal boyutta önemli yaralar açması sebebiyle, araştırmalara daha çok olumsuz etkileri konu olmuştur. Ancak Bernanke ve diğerlerine göre; işsizliğin yol açtığı ekonomik maliyetlerin olumsuz etkileri daha çok olsa da olumlu etkilerinin de olduğundan bahsetmektedir. Bu olumlu etkilerini çalışmalarında şu şekilde açıklamışlardır; bireyin işsiz kalması daha fazla boş zamanının olması demektir. Bu boş zamanında, kendi ile baş başa kalarak daha önce fark etmediği yeteneklerini fark edebilir, aileleri ve arkadaşları ile daha önce işten fırsat bulamadığı vakti geçirmesi sonucu sosyalleşip mutluluk duyabilmektedir (Bernanke vd. , 2008: 458).

İşsizliğin genel sonuçlarından hareketle, işsizlik oranlarının yüksek olduğu ülke ekonomisindeki toplumların ruh halinin sağlıksız olduğu ve dolayısıyla toplum yapısının bozulduğu söylenilebilmektedir (Öztaş, 2019: 32). Tüm bu olumsuz sonuçlar sebebiyle, hükümetlerin öncelikli olarak üzerinde durduğu konu işsizlik olgusu ve işsizliğin nedenlerinin azaltılmasıdır. Bu hedef ile çeşitli politikalar geliştirilmekte, ülke genelini etkilemesi bakımından da toplumun her kesiminin dikkati sağlanmaktadır (Öztürk, 2020: 52).

1.8. ENFLASYON KAVRAMI

Latineden “şişme” olarak dilimize geçen enflasyonun pekçok tanımı bulunmakta ve genel itibarıyla bu tanımlar nedenlerine dayandırılarak yapılmaktadır (Meral, 2005: 310). Ülke ekonomilerinin gelişmişlik seviyelerini (düzeylerini) artırabilmek adına kaçındıkları iktisadi bir olgu olarak da tanımlanabilmektedir. Milton Friedman ve diğer iktisatçılar enflasyonu, “enflasyon daima ve her yerde parasal bir olgudur” şeklinde tanımlamıştır (Mishkin, 2000: 299). Ancak iktisat literatüründe “fiyatlar genel düzeyinde, sürekli bir şekilde gerçekleşen artış olarak genel bir tanım bulunmaktadır. Bu tanımda önemli iki nokta bulunmaktadır; ilk olarak, fiyatlarda hissedilebilir şekilde bir artışın yaşanmış olması gerekmektedir. Öncelikle fiyat artışını daha iyi anlayabilmek için fiyatlar genel seviyesinin tanımının yapılmasında yarar vardır. Fiyatlar genel seviyesi, ekonomideki mevcut bir mal sepeti içinde yer alan ürünlerin fiyatlarının genel bir ortalamasını göstermektedir. Bu sebeple fiyat artışı, ekonomide yer alan tüm mallarda veya malların büyük bir

kısmında gerçekleşmiş olmalıdır. Sepet fiyatı, sepet içinde yer alan bazı malların fiyatlarının düşmesi ya da sabit kalmasına rağmen sürekli artışı gösterebilmektedir. Bu durum, enflasyonun yaşandığını göstermemektedir. Yani enflasyon kavramı, sepette bulunan tüm malların fiyatlarının sürekli arttığı bir durum değildir. Genel fiyat artışlarının sürekli olması durumunda enflasyondan bahsedilebilmektedir. Öte yandan, bir haftalık ya da bir aylık sürede yaşanan fiyat artışları da enflasyon olarak tanımlanmamaktadır. Bir diğer önemli nokta ise, fiyatlarda yaşanan bu artışın sürekli ve istikrarlı olarak tekrar ediyor olmasıdır. Enflasyon, bir süreci ifade etmesi sebebiyle de yine fiyatlarda yaşanan artıştan sonra fiyatların durağan hale gelmesi durumunu enflasyon olarak değerlendirmek yanlış olacaktır (Akbal, 2020: 3).

Ekonomiyi derinden etkileyen enflasyon olgusu, kendini daha çok II. Dünya Savaşı sonrasındaki yıllarda göstermiş ve o zamandan günümüze kadar ki süre zarfında her ülkenin yaşadığı makroekonomik bir kriz haline gelmiştir. (Gök, 2017: 53).

1.9. ENFLASYON TÜRLERİ

Enflasyon kavramı, yıllar içerisinde ortaya çıkış nedenlerinin çeşitliliğinden kaynaklı olarak, fiyat artış nedenlerine, fiyat artış hızına, gelişme sürecine ve diğer nedenlere bağlı olarak farklı isimlerle anılmaktadır. Bu kısımda enflasyonun meydana çıkış nedenleri doğrultusunda türlerinin anlatımına yer verilmiştir.

1.9.1. Fiyat Artış Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri

Fiyat artış nedenlerine göre enflasyon çeşitleri; talep enflasyon, maliyet enflasyon ve yapısal enflasyon olarak üçe ayrılmaktadır. Bu başlık altında söz konusu başlıkların anlatımına yer verilmiştir.

1.9.1.1. Talep Enflasyon

Ülke ekonomilerinin sıklıkla karşılaştığı enflasyon türlerinden biri olan talep enflasyonu, arzın sabit kaldığı ve buna karşılık talebin artış göstermesi neticesinde açığa çıkan enflasyona verilen isimdir. Enflasyonist bir sürecin başlamasına neden olan talep artışları birçok nedene bağlı olarak yaşanabilmektedir. Ancak genel

itibariyle nedenlerini; ülke nüfusunun fazlalaşması, karşılık beklemeden merkez bankalarının para basması, yatırım ve özel tüketim giderlerinin yüksek olması gibi sıralamak mümkün olmaktadır. lke vatandaşlarını tüketim harcamalarından uzaklaştırıp tasarruf yapma yolunda teşvik etmek, ki bu da faiz artışları ile mümkün olmaktadır, söz konusu enflasyon türünü ekonomide azaltmanın yolu olarak geçmektedir (Eğilmez, 2015).

1.9.1.2. Maliyet (Arz) Enflasyonu

Daha çok toplam üretim ile ilgili olması sebebiyle arz enflasyonu olarak da adlandırılan maliyet enflasyonu; ülke ekonomisinin para biriminde yaşanan değer kaybı, hammadde ithal ürünlerinin fahiş fiyata alınması ve fiyatlar genel düzeyinde oluşan artış nedenli durumlarda yaşanan bir enflasyon türüdür (Parasız, 2002'den Aktaran; Kalemoğlu, 2020: 28).

Girişimci, sermaye, emek ve toprak üretim unsurlarında fiyat artışları yaşanabilmektedir. Söz konusu üretim unsurların fiyatlarında oluşan bu yükseliş, üretim maliyetlerinin yükselmesine ve dolayısıyla ürünlerin alım fiyatlarına etki etmesi sonucu ülke ekonomisinde yaşanan enflasyon, maliyet veya arz enflasyonu olarak anılmaktadır (Eken, 2000'den Aktaran; Tiryaki, 2006: 6).

1.9.1.3. Yapısal Enflasyon

Genel itibariyle ülke ekonomilerinin tekelleşme ağırlıklı olması, ülke bütçe açığının devamlılık göstermesi, kamuoyuna sunulan hizmet bedellerinin (dolaylı vergilerin) yüksek meblağları içermesi gibi durumlarında talep ve arz dengesizliği yaşanması ülke ekonomilerinde piyasa aksaklığına neden olmaktadır. Yaşanan piyasa aksaklığı ülke ekonomilerinde enflasyona neden olmakta ve bu enflasyon yapısal enflasyon olarak adlandırılmaktadır. (Susam, 2009'dan Aktaran; Balat, 2010: 10).

1.9.2. Fiyat Artış Hızına Göre Enflasyon Türleri

Fiyat artış hızına göre enflasyon çeşitleri; ılımlı enflasyon, dörtlü enflasyon, hiperenflasyon olarak üçe ayrılmaktadır. Bu başlık altında söz konusu başlıkların anlatımına yer verilmiştir.

1.9.2.1. İlimli (Sürünen, Sinsi) Enflasyon

Diğer bir adıyla sürünen veya sinsi enflasyon olarak da geçen ilimli enflasyon; ülke ekonomilerinin enflasyon oranlarının tek hanede yani %10 oranının altında gerçekleşmesi durumunu ifade eden enflasyon türü olmaktadır (Berber, 2015'ten Aktaran; Ünal, 2019: 7).

İlimli enflasyonun söz konusu olduğu durumlarda ülke ekonomileri adına endişeli bir durumun varlığından söz edilmemekte ve buna bağlı olarak ülke halkı, uzun vadeyi kapsayan planları doğrultusundaki sözleşmeleri gönül rahatlığı ile imzalayabilir ve de gelecekleri konusunda maddi açıdan korkuları bulunmamaktadır. Bu durum ise, ulusal paraya olan değeri korumakta ve güven kaybının yaşanmamasına neden olmaktadır (Balat, 2010: 12).

1.9.2.2. Dörtlü (Yüksek Oranlı) Enflasyon

Yıllık enflasyon oranının %50 oranını geçmesi veya üç haneli rakamlara ulaşması durumundaki enflasyon, yüksek oranlı enflasyon veya dörtlü enflasyon olarak adlandırılmaktadır (Subaşı, 2005: 25). Ülke ekonomileri bu tür enflasyon ile karşılaştığı zamanlarda parayı nakit olarak elde tutmaktan kaçınmakta ve daha güvenli bulunduğu gayrimenkul veya değerli kağıtlara yatırım yapmak tercih edilmektedir (Dinler, 2004'ten Aktaran; Topcu, 2010: 32).

1.9.2.3. Hiperenflasyon (Aşırı, Artan Enflasyon)

Columbia Üniversitesi İktisat profesörü, ünlü ekonomist Phillip Cagan'a göre hiperenflasyon, ülke ekonomisinin minimum bir yıllık bir zaman diliminde aylık enflasyon oranının %50 ve üzerinde seyrettiği enflasyon olarak tanımlanmıştır.

Cagan'ın bu tanımını literatüre geçmiştir (Fischer, vd. 2002'den Aktaran; Subaşı, 2005: 26).

Para arzının kontrolsüz bir şekilde arttırılması hiperenflasyonun yaşanmasındaki en önemli sebep olmaktadır. Yaşanan bu enflasyon durumunda hızlı fiyat artışları sebebiyle fiyat artışlarındaki değişim gün aşırı bile yaşanabilmektedir. Bu sebeple, ülke ekonomilerinin karşılaştıkları enflasyon çeşitlerinden en sarsıcı, en kötü enflasyon hiperenflasyon olarak bilinmektedir (Aykırı, 2008: 45).

Hiperenflasyon, hem totaliter rejimlerde hem de demokratik rejimlerde yaşanabilmekle beraber ayrıca hem savaş zamanlarında hem de barışın hakim olduğu zamanlarda karşılaşılabilen enflasyon türüdür (Paya, 1998'den Aktaran; Öztürk, 2020: 17).

1.9.3. Gelişme Sürecine Göre Enflasyon Türleri

Gelişme sürecine göre enflasyon çeşitleri; açık enflasyon, bastırılmış enflasyon olarak ikiye ayrılabilir. Bu başlık altında sırasıyla ilgili çeşitlerin anlatımına yer verilmiştir.

1.9.3.1. Açık Enflasyon

Ekonomilerde birçok farklı yetersizlikler sebebiyle yaşanan fiyat artışlarına yetkililerin bir kontrol sağlayamaması neticesinde ortaya çıkan bir enflasyon, açık enflasyon olarak tanımlanmaktadır. Talep fazlalığından ya da maliyetlerin yükselmesinden dolayı karşılaşılabilen bir enflasyon türüdür (Çiftçi, 2015: 69).

1.9.3.2. Gizli (Bastırılmış, Örtülü) Enflasyon

Örtülü enflasyon, sıkı fiyat kontrolleri sonucu fiyat ya da fiyat endeksinin aynı kaldığı durumlarda yaşanan ve baskı altında tutulan enflasyon türü olarak tanımlanmaktadır. Tarihte II. Dünya Savaşı'nda savaş koşullarının ülke ekonomisine getirdiği enflasyon karşısında enflasyonu kontrol altına almak adına uygulanmış politikalar sonucunda yaşanmış bir enflasyon türüdür. Uyumsuzlukların ve şiddetli fiyat artışlarının olmadığı enflasyondur. Gizli enflasyon, aşırı boyutlara ulaşmaması için kontrol edilmektedir (Çiftçi, 2015: 70).

1.9.4. Diğer Enflasyon Türleri

Diğer enflasyon çeşitleri ise, çekirdek enflasyon, manşet enflasyon, beklenen enflasyon olmaktadır. Bu başlık altında sırasıyla ilgili enflasyon türlerinin anlatımına yer verilmiştir.

1.9.4.1. Çekirdek Enflasyon ve Manşet Enflasyon

Genel enflasyon değerinden geçici veya bir defaya mahsus olan hareketlerin, etkilerin çıkartılması ya da diğer tekniklerle ayıklanması ile elde edilen kısma çekirdek enflasyon olarak adlandırılmaktadır (Ceylan, 2006: 19). Eckstein tarafından 1981 yılında, üretim faktörlerinin maliyetindeki artış eğilimi olarak söz konusu kavramı tanımlamış ve bu enflasyon türünün ekonominin uzun dönemde oluştuğunu belirterek, çekirdek enflasyon kavramını ilk kullanan kişi olmuştur (Yiğit ve Gökçe, 2012: 38).

Çekirdek enflasyon, enflasyonun ana eğilimini göstermekte, uzun dönemli ve fiyat değişimlerini yansıtmakta ve geçici fiyat şoklarını dikkate almamaktadır. Enflasyonun daha güvenilir hesaplanabilmesi için; dış şoklar karşısında dayanaksız olan enerji veya yiyecek gibi ürünler enflasyon ölçümüne eklenmemektedir. Söz konusu ürünlerin sepete eklenmemesi, çekirdek enflasyon; ürünlerinin sepete eklenmesi ise, manşet enflasyon olarak adlandırılmaktadır (Ünsal, 2013'den Aktaran; Öksüzler, 2019:10).

1.9.4.2. Beklenen (Süredurumsal) Enflasyon

Ülke ekonomilerinde kronik hale gelmiş enflasyon sebebiyle, o ülkedeki vatandaşların, her dönem enflasyon yaşanacağı düşünmesi ve dönem başlangıcıyla birlikte tahmin edilen enflasyon; beklenen veya süredurumsal enflasyon olarak adlandırılmaktadır (Ergin, 2015: 93).

1.10. ENFLASYONUN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Bir ülkenin ekonomisinde fiyatlar genel seviyesinde yaşanan daimi artışın birçok nedeni bulunmaktadır. Enflasyonun çeşitleri ile oluşan bu nedenler bir önceki başlık altında belirtilmiştir. Enflasyonun nedenini anlayabilmek ve doğru müdahalede bulunabilmek adına öncelikli olarak enflasyon kaynağının bilinmesi gerekmektedir. Bu durumda enflasyonun çeşidi olan talep enflasyondan kaynaklanan ve maliyet enflasyonundan kaynaklanan sebepler olarak literatürde enflasyonun nedenleri konusu iki ana başlık altında açıklanmıştır. Talep ve maliyet enflasyonundan kaynaklanan sebepleri genel anlamda detaylandıracak olursak üç başlık altında incelemek mümkün olmaktadır.

1.10.1. Parasal Nedenler

Ülke ekonomilerinde enflasyonun meydana çıkış sebeplerinden bir tanesi, kamu giderlerinin artması veya bütçe giderlerinin fazla açık vermesi sonucuna bağlı olarak, parasal nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Giderlerde yaşanan artış miktarı, piyasada paranın dolaşım hızının artmasına neden olmaktadır. Söz konusu durumda, paranın dolaşım hızı, piyasada yer alan ürünlerin miktarından fazla olmaktadır. Dolayısıyla bu tablo karşısında, az olan mal ve hizmetlerin değeri artacak ve az olan mal değerlidir, kıymetlidir sözünden de hareketle ürün fiyatlarında artış yaşanacaktır. Bu da enflasyonist bir sürecinin oluşmasına kapı açacaktır. Giderlerin harcamalardaki artışa ayak uyduramaması durumu, kısa bir süre içerisinde ekonomik işleyişin aksamasına, ekonomideki dengelerin bozulmasına mal olacaktır.

Bir ülke ekonomisinin bütçe giderlerinin fazla olması ve bu bütçe açık halinin süregelen bir şekilde gerçekleşmesi karşısında hükümet, bu açığı kapatmak adına halkından borçlanma yolunu tercih etmesi, yerine para basma yoluna gitmesiyle finanse ettiği zaman, bütçe açığının enflasyona sebep olduğunu belirtmek gerekmektedir (Mishkin, 2000: 310).

Özetle; parasal faktörler temelli açığa çıkan ekonomideki dengesizliklerin asıl sebebi, kamu bütçesi olmaktadır. Kamu giderlerinde yaşanan artış, halktan bir türlü toplanamayan vergilerin olması genel itibarıyla ülke ekonomilerinin enflasyon

yaşamasına sebep olan temel nedenlerden olmaktadır. (Düğer ve Dulupçu, 2001'den Aktaran; Gök, 2017: 57).

1.10.2. Reel Nedenler

Daha çok mal ve hizmetlerin üretimi ile ilgili olan reel nedenler, toplam arz yetersizliğinden ya da toplam arz sonucunda talep fiyatlarının yükselmesi sebebi ile enflasyona neden olmaktadır. Bir ülke ekonomisinde yeterli miktarda üretim olmadığı takdirde (ki bunun sebebi, arz yapısının esnek olmamasından kaynaklanmaktadır) mal ve hizmet fiyatları artmaktadır. Teknolojik gelişime ayak uydurulamaması, üreticilerin, üretim gerçekleşmediği için stoklama yöntemine başvurmaları, ülkede açığa çıkan döviz yetersizliğinden kaynaklı olarak gerekli hammadde mallarının ithalini azaltılması, beklenmedik durumların (doğal afetler vb.) etkisiyle verimli faktörlerin üretimini kaybetmesi gibi nedenler; arzın esnek olmamasından kaynaklanarak mal ve hizmet fiyatlarında artış yaşanmasına sebeptir (Özgüven, 1991'den Aktaran; Gök, 2017: 57).

1.10.3. Yapısal Nedenler

Ülke ekonomilerinin enflasyon yaşamasındaki bir diğer neden ise, yapısal nedenler doğrultusunda gerçekleşmektedir. Dünya üzerinde yer alan her bir ülke, yapısal farklılıklardan oluşmaktadır. Gerek sosyal gerek kültürel ve gerekse ekonomik anlamda çeşitlilik gösteren ülkelerin gelişmişlik düzeyleri de bu doğrultuda farklılaşmaktadır. Dolayısıyla gelişmiş bir ülke ekonomisi ile gelişmekte olan ülke ekonomisinin yapısal farklılığı nedeniyle enflasyonist ortamı şekil değiştirebilmektedir. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde sermayenin kıt oluşu, teknolojik gelişimi kullanmak konusunda geri kalması, siyasal ve politik yapının kötü bir gidişata sahip olması gibi nedenler; iktisadi gelişimi engellemekte ve ülke yapısının bozulmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla da ülke ekonomileri, enflasyonu bu nedenler doğrultusunda da yaşayabilmektedir.

1.11. ENFLASYONUN HESAPLANMASI

Ülkemizde enflasyon, TÜİK tarafından hesaplanarak, her ayın başında kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Belirli bir dönemin baz alınarak, ürün fiyatları seyrinin takip edildiği, mal ve hizmet kalemlerinden oluşan mal sepeti; enflasyonun ölçümünde dikkate alınmaktadır. Enflasyon, hane halkının harcamalarına göre belirlenen, mal sepeti içerisinde yer alan ürünlerin ağırlıklı ortalamasını gösteren fiyat endeksleri yardımı ile hesaplanmaktadır (TCMB, 2013: 2). Fiyat endekslerinin üç çeşit hesaplama yöntemi bulunmaktadır. Birbirinin eksikliklerini tamamlamak adına oluşturulan bu yöntemler sırasıyla; Laspeyres Fiyat Endeksi, Paasche Fiyat Endeksi ve Fisher Endeksi diğer bir adıyla İdeal Endekstir. Bir dönemi temel dönem veya baz olarak belirleyip, belirlenen temel dönemin mal sepeti içerisinde yer alan ürünlerin hesaplama yöntemi Laspeyres Fiyat Endeksi olarak adlandırılmaktadır. Laspeyres Fiyat Endeksi, baz dönem ağırlıklı bir endekstir. Söz konusu endeksin baz alınan dönemin mal sepetinin tamamı için sabit tutulması, tüketicilerin tercihlerinin değişkenlik göstermesi sebebiyle bu yöntemle hesaplama yapılması doğru bulunmamıştır. Bu eksikliği doldurmak adına alternatif olarak sunulan Paasche Fiyat Endeksi oluşturulmuştur. Paasche Fiyat Endeksi, cari dönem ağırlıklıdır ve endekse göre, mal ve hizmet sepetinin son dönemdeki halinin kullanılarak ve bunun geçmiş dönemlere de uygulanması ile hesaplanan bir endekstir (TCMB, 2001: 1). 1922 yılında Amerikalı Ekonomist Irving Fischer, Laspeyres ve Paasche Endekslerini kullanarak, söz konusu iki endekse ek olarak Fisher Endeksini geliştirmiştir. Fisher Endeksi diğer adıyla İdeal Endeks; çapraz ağırlıklı endeks olup, Laspeyres Fiyat Endeksi ve Paasche Fiyat Endeksinin geometrik ortalaması ile hesaplanmaktadır (Aykırı, 2008: 44).

Dünya üzerindeki ülkelerin coğrafi konumları, iklimin etkisi ve yeraltı yer üstü kaynakları ve benzeri durumların farklılık göstermesi sebebiyle her ülke piyasasının mal ve hizmetlere olan talebi farklılık göstermektedir. Buna bağlı olarak da mal ve hizmet sepeti içerisinde yer alan ürünlerin fiyat seviyelerinde meydana gelen değişimlerini gözlemleyebilmek adına çeşitli fiyat endeksleri yer almaktadır. Bunlar; ihracat, ithalat, tüketici ve üretici fiyatları endeksleridir. En yaygın olarak tüketici fiyatları endeksi, üretici fiyatları endeksi ve GSYİH deflatörü kullanılmaktadır (Abdou Baoua, 2016: 5).

1.11.1 Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)

Tüketimi yapılan mal ve hizmetlerin fiyat genel düzeylerinde meydana gelen değişimlerinin ölçülmesi, tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) olarak adlandırılmaktadır (TCMB, 2014: 14). Laspeyres fiyat endeksi formülü kullanılarak hesaplanan tüketici fiyatları endeksi, mal ve hizmet sepeti içerisinde tüketimi yapılan ürünlerin ve bu ürünlerin ağırlıklarının belirlenmesi ve fiyatlarının takip edilmesi ile TÜFE hesaplamaları üç aşamada gerçekleştirilmektedir (TCMB, 2021: 26).

Ülkemiz, tarihte ilk kez 1927 yılında endeks ölçümünü gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen bu hesaplamada baz yıl olarak 1927 yılı (1927=100) alınmıştır. 1955 yılında, İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından ve sadece Ankara şehrimiz için gerçekleştirilen, 1955 yılının baz yıl (1955=100) olarak kabul edildiği 137 maddelik tüketici fiyatları endeksi hesaplanmıştır. Belli bir süre sonra endeksin baz yılı 1958 yılı olarak kabul edilmiştir. 1960 yılında planlı dönemin başlamasından hareketle 1964 yılında Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi uygulaması yapılarak endeks hesabı dört (Ankara, İzmir, Adana ve İstanbul) şehrimiz için gerçekleştirilmiştir. İlk aşama dört şehir olarak gerçekleştikten sonra ikinci aşamada 1968 yılı, baz yıl olarak kabul edilmiş ve yer aldıkları bölgeyi de temsil ettiği varsayılarak yedi şehir (Samsun, Antalya, Bursa, Ordu, Diyarbakır, Erzurum ve Eskişehir) için tüketici fiyatları endeksi hesaplanmıştır. 1978 yılının ekim ayı başı ve 1979 yılının eylül ayı sonu arasında ülkemizin 10,000 nüfusunu aşan şehirlerinin belirlenerek ve 1978 ile 1979 yıllarının baz yıl olarak esas alındığı ‘‘Hanehalkı Gelir Ve Tüketim Harcamaları Anketi’’ ile toplam ondört şehir ve beş bölgeyi kapsayan tüketici fiyatları endeksi hesaplanmıştır. 1987 yılı itibariyle de 20,000 nüfusu aşan yerleşim yerleri için anket çalışması düzenlenmiştir. Ankette baz yıl olarak, 1987 yılı kabul edilmiş ve onaltı şehir, beş bölgeyi kapsayan tüketici fiyatları endeksi hesaplanarak, 1990 yılında halka arz edilmiştir. 1987 yılından başlanarak gerçekleştirilen anket sonucunda görülmüştür ki, hanehalkının gelir harcamaları ve tüketim harcamalarında değişimler yaşanmaktadır. Hesaplamada hem baz alınan yılın çok eski yıl olması hem de harcama gruplarında oluşan değişimler gerekçesiyle hanelerde gerçekleşen tüketim harcamalarının saptanabilmesi adına, 1994 yılının 1 Ocak ile 31 Aralık döneminde aylık olarak, 2188 haneye anket uygulama çalışması gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen Hanehalkı Gelir Ve Tüketim Harcamaları Anketi’ne 20,000 nüfustan küçük olacak kırsal yerleşim yerleri ve 20,000 nüfustan

fazla olacak şehir yerleşim yerleri dahil edilmiştir (TCMB, 2001: 3). 1994 yılında hesaplanan endekse hem gelir ve tüketim açısından hesaplanması hem de ankete kırsal yerleşim yerlerinin dahil edilmesi bakımından bir ilk yaşanmıştır.

1994 yılında gerçekleştirilen Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketinden sonra ülkemizde boy gösteren ekonomik kriz, siyasal sarsıntı ve doğal afet durumlarının yaşanması sebebiyle, uygulanan anket yapısının bozulduğu ve bu olumsuz etkileri bertaraf edebilmek adına sistematik olacak bir şekilde anket çalışmasının yapılması kararı alınmıştır. Alınan bu kararlar doğrultusunda, 2002 yılı itibariyle düzenli anket uygulama sistemine geçilmiştir (Göktaş, 2015: 84-85).

Mal ve hizmet sepeti içerisindeki ürünler ve bu ürünlerin ağırlıkları hane halkına sunulan anketler sonucunda her yıl yenilenerek, yeni yılın ilk ayında ilan edilmektedir. Tüketicilere sunulan anketler sonucunda oluşturulan, tüketici fiyatları endeksinin ana harcama grupları; gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içecekler ve tütün, giyim ve ayakkabı, konut, ev eşyası, sağlık, ulaştırma, haberleşme, eğlence ve kültür, eğitim, lokanta ve oteller, çeşitli mal ve hizmetler olarak toplam on iki ana gruptan oluşmaktadır (TCMB, 2021: 26).

2002 yılında düzenli anket uygulamasına geçişten sonra 2005 itibariyle ve günümüzde de geçerliliği devam eden 2003 yılı baz yılı olarak TÜFE hesaplamasında kullanılmaktadır. 2020 yılı endekste, 12 ana harcama grubu, 43 ana alt harcama grubu bulunmaktadır. Yine 2020 yılında, 28.019 işyerinden 418 madde olarak aylık 553.064 fiyat toparlanmıştır (TÜİK, Merkezi Veri Dağıtım Sistemi). Ayrıca 2020 yılında, endeksteeki maddelerden; aspiratör ve fotoğraf makinesi çıkarılıp yerine davlumbaz ve çocuk taytının eklenmesiyle birlikte 2019 yılı yılı ile aynı madde sayısı (418 madde) bulunmaktadır (Tüketici Fiyat Endeksi Hesaplamaları Hakkında Açıklama, 2020). 2021 yılında da enflasyon sepetinde güncellemeye gidilmiştir. Sepetten tere erik, şofben, derin donduruculu buzdolabı ve kumaş ürünleri çıkarılmış; turşu ve kadın cinsi sweatshirt sepete dahil edilmiştir. Genel itibariyle, 2021 yılında TÜFE, 27.980 işyerinden aylık 415 madde olarak aylık 550.632 fiyat toparlanmıştır (Tüketici Fiyat Endeksi Hesaplamaları Hakkında Açıklama, 2021).

Örnek olması adına aşağıdaki Tablo 1’de son altı yılın TÜFE ana harcama grubu mal ve hizmetleri ve bu ürünlerin ağırlıkları verilmektedir.

Tablo 1: TÜFE Ana Harcama Grupları ve Ağırlıkları (2016-2021) (2003=100)

ANA HARCAMA GRUBU	YILLAR					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	23,68	21,77	23,03	23,29	22,77	25,94
Alkollü İçecekler ve Tütün	4,98	5,87	5,14	4,23	6,06	4,88
Giyim ve Ayakkabı	7,43	7,33	7,21	7,24	6,96	5,87
Konut	15,93	14,85	14,85	15,16	14,34	15,36
Ev Eşyası	8,02	7,72	7,66	8,33	7,77	8,64
Sağlık	2,66	2,63	2,64	2,58	2,8	3,25
Ulaştırma	14,31	16,31	17,47	16,78	15,62	15,49
Haberleşme	4,42	4,12	3,91	3,69	3,8	4,64
Eğlence ve Kültür	3,81	3,62	3,39	3,29	3,26	3,01
Eğitim	2,56	2,69	2,67	2,4	2,58	2,28
Lokanta ve Oteller	7,47	8,05	7,27	7,86	8,67	5,91
Çeşitli Mal ve Hizmetler	4,73	5,04	4,76	5,15	5,37	4,73

Kaynak: Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) Merkezi Veri Dağıtım Sistemi

Tüketici Fiyatları Endeksi'nin 2016-2021 yılları arasında ana harcama gruplarının ve ağırlıklarının verildiği Tablo 1'e göre; ilgili yıllar aralığında en yüksek pay, gıda ve alkolsüz içecekler ana grubunun olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise, ulaştırma ana harcama grubu yer alırken; üçüncü sırada konut ana harcama grubunun yer aldığı görülmektedir. İlgili yıllar aralığında en düşük payın sağlık harcamaları grubuna ait olduğu görülmektedir. Günümüzde 2020 itibariyle etkisini gördüğümüz, 2019 Covid Salgını sebebiyle olarak, 2016-2019 dönem aralığında yaklaşık olarak 2,6 bandında gerçekleşen sağlık harcamaları, 2020 yılında; 2,8 ve 2021 yılında; 3,25 olarak gerçekleşmiştir. Yine Covid Salgını dolayısıyla eğitim ve kültür harcamaları ile lokanta ve oteller harcamalarında azalış; ev eşyası ve haberleşme harcamalarında artış gerçekleştiği Tablo 1 dahilinde yorumlanmaktadır.

1.11.2. Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE)

Türkiye İstatistik Kurumu, 2005 yılından başlayarak ya aylık ya da yıllık olarak ülke içerisinde üretilen malların ve de bu üretimi yapılan malların satışını gerçekleştiren ve söz konusu ürünlerin fiyatlarında oluşan değişimlerini izlemek ve

Üretici enflasyonu hakkında bilgi sahibi olmak adına oluşturulan endekse, retici Fiyatları Endeksi (FE) denilmektedir (TÜİK, 2008: 37).

FE hesaplamasında baz yıl olarak 2003 yılını tercih edilmekte ve ülkede üretilen ürünlerin katma değer vergisi (KDV), zel tüketim vergisi (ÖTV) ve benzeri gibi vergileri bu hesaplama ya dahil edilmemektedir (TÜİK, 2008: 48).

Madencilik, İmalat, Su Temini ile Elektrik, Gaz retim ve Dağıtımı olarak dört ana gruptan oluşan FE, her ayın 5-15-25. günlerinde önceden belli olan firmalardan fiyatlar alınarak bir sonraki aya endeks olarak yayınlanmaktadır (TÜİK, Yİ-ÜFE Metaveri zel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri-Derleme Uygulamaları).

FE hesaplamasına ülke içerisinde üretimi yapılan tüm mal gruplarının dahil edilmemesinin sebebi, takibinin zor olmasından kaynaklanmaktadır. Onun yerine piyasada daha çok satış payının daha çok olduğu mallar tercih edilmektedir. Bu kapsamda madencilik, imalat (sanayi), enerji ve tarım sektörleri yer almaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, ÜFE’de hizmetler sektörü yer almamaktadır (D.İ.E., 2008:12).

Türkiye İstatistik Kurumu, retici fiyatları endeksini yurtiçi üretici fiyat endeksi (Yİ-ÜFE) ve yurtdışı üretici fiyat endeksi (YD-FE) olarak iki şekilde ayırarak hesaplamaktadır. Aralarında tek fark, ülkede üretilen ürünlerin yurtiçi fiyat endeksinde ülke içinde satışının yapılmasıdır; yurtdışı fiyat endeksin ise, üretilen ürünlerin ülke dışında satışının yapılmasıdır (Akyüz, 2020: 42).

2021 yılı Yİ-ÜFE’ne 2020 yılındaki imalat ana sektörüne ilaveten sekiz ürün eklenerek güncellenme yapılmıştır (TÜİK, Yİ-ÜFE rn Sepet Güncellemesi 2021).

Tüketici fiyatları endeksinin mal ve hizmet sepeti ile üretici fiyatları endeksinin madde sepeti birbirine benzememektedir. Üretim fiyatları endeksi, üretim girdilerindeki fiyat değişimleri hesaplanırken; tüketici fiyatları endeksinde tüketimi yapılan mal ve hizmetlerin fiyat değişimleri hesaplanmaktadır. Dolayısıyla söz konusu iki endeks aynı değildir. Varsayalım ki, ay sonunda TÜFE oranı %2, FE oranı ise %4 hesaplanmış olsun; üretici fiyat endeksinin tüketici fiyat endeksinden yüksek bir oranda çıkmış olması, baz dönemde üretilen ürünlerin yüksek maliyetli üretilmiş ürünler olduğunu göstermektedir. Üretilmiş olan ürünlerin söz konusu dönemde veya gelecek dönemlerde tüketici fiyatları endeksine eklenmekte ve o ürünler daha yüksek bir fiyat ile satılmaktadır. Dolayısıyla, TÜFE’nin FE’den yüksek veya düşük oranda çıkması, gelecek dönemlerde TÜFE’de bunun etkisinin görüleceği anlamına gelmektedir. Bu sebeple de; üretici fiyatları endeksi, tüketici

fiyatları endeksine göre bir gösterge endeksi olarak kabul görmektedir. Ülke ekonomisinin seyri bu şekilde takip edilebilmektedir (Erdem ve Yamak, 2014: 2).

Örnek olması adına aşağıdaki Tablo 2’de son altı yılın Yİ-ÜFE’ye dahil olan ürünler ve bu ürünlerin ağırlıkları verilmektedir.

Tablo 2: Yİ-ÜFE’ne Dâhil Olan Ürünler ve Ağırlıkları (2016-2021) (2003=100)

ANA SEKTÖRLER	YILLAR					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Madencilik	3,5	3,36	3,26	3,06	3,23	3,51
İmalat	87,28	88,79	89,02	89,31	89,22	87,27
Elektrik, Gaz Üretimi ve Dağıtım	8,13	6,81	6,74	6,52	6,61	8,38
Su Temini	1,08	1,03	0,98	1,11	0,95	0,85

Kaynak: TÜİK, İstatistik Veri Portalı

Yurtiçi Üretici Fiyatları Endeksine dahil olan ürün ve ürünlerin ağırlıkları 2016-2021 yıllarını kapsayan Tablo 2’ye göre; en büyük payın imalat sektörüne; en düşük payın ise, su temini sektörüne ait olduğu görülmektedir. 2021 yılında 2020 yılına kıyasla, madencilik ve elektrik, gaz üretimi-dağıtım sektörlerinde artış görülmekteyken, imalat ve su temini sektörlerinde azalış yaşandığı görülmektedir.

1.11.3. GSYİH Deflatörü

Sadece ülke sınırları içerisinde üretilen tüm nihai ürün ve hizmetlerden oluşan sepet üzerinden nominal (cari fiyatlar) gayri safi yurt içi hasılanın, reel (fiyat değişimlerinin etkisinden arındırılmış) gayri safi yurt içi hasılaya oranı şeklinde hesaplanarak, GSYİH deflatörü bulunmaktadır. Gayri safi yurt içi hasıla deflatörünün ekonomide üretilen tüm nihai mal ve hizmetleri kapsamı sebebiyle, tüketici fiyatları endeksinden daha geniş bir çerçeveye sahip olmaktadır. GSYİH deflatör değerinin düşmesi, enflasyonun negatif olduğunu; değerinin yükselmesi ise, enflasyonun pozitif olduğunu göstermektedir. (Kesbiç, vd. , 2012: 10).

1.12. ENFLASYON İLE MÜCADELEDE UYGULANAN POLİTİKALAR

Enflasyon ile mücadelede uygulanması gereken politikaların ana hedefi, toplam talebi azaltmak ve aynı zamanda toplam arzı arttırmaktır. Çünkü fiyatlar genel seviyesinde yaşanan sürekli artış, toplam talebin toplam arzdan yüksek olması sebebiyle yaşanmaktadır. Bu sebeple de müdahalede bulunacak kurumlar, toplam talebin azalması, toplam arzın da artmasını sağlayacak politikalar uygulamalıdır. Bu politikalara anti-enflasyonist adı verilmektedir. Bu amaç doğrultusunda enflasyonist ortamı kaldırmak için uygulanacak olan politikalar; para politikası, gelirler politikası ve maliye politikasıdır (Abdou Baoua, 2016:12).

1.12.1. Para Politikaları

Para politikası, enflasyon ile mücadelede uygulanan bir politikadır. Para politikalarını uygulama yetkisi merkez bankalarının görevidir. Merkez bankalarının ödemeler dengesi, ekonomik büyüme, istihdam artışı ve fiyat istikrarının sağlanması amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda para politikası araçları yardımı ile paranın ulaşılabilir olmasını, para aktarımını ve paranın elde tutma maliyetini kontrol ve takip etmeye yönelik alınan tedbirler, para politikası ile ifade edilmektedir (Okay ve Arıcan, 2014: 4).

Enflasyonist etkiden kurtulmak adına merkez bankaları sıkı (daraltıcı) para politikalarını uygulamaktadır. Daraltıcı para politikasının uygulanması, faizleri yükselterek kredi taleplerini azaltmakta ve para arzını azaltmaktadır. Bunun sonucunda da tüketim ve yatırım harcamaları azalmakta ve tasarruf artmaktadır. Böylece istenilen toplam talebin azalması, ulusal paranın değer kazanması ve ithal girdi fiyatlarının düşmesi gerçekleşmektedir. Ancak toplam talebin azalması demek, işsizliğin artmasına, gelir dağılımının bozulmasına ve ekonominin daralmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden para politikasına destek olarak bir yandan da maliye politikasının uygulanması ve bu politikaların birbiri ile uyumlu hareket etmesi böylesine olumsuz bir ortamdan daha rahat bir şekilde kurtulmak demektir (Aren, 1992'den Aktaran; Birinci, 1989: 28).

1.12.1.1. Para Politikası Araçları

Para politikası araçları, TCMB'nın amaçlarını gerçekleştirebilmek için yardımcı olan politika araçları veya enstrümanları olarak tanımlanmaktadır.

Bu başlık altında açık piyasa işlemleri, zorunlu karşılık oranları, reeskont oranı, döviz efektif işlemleri ve diğer araçlar olarak para politikasının araçlarının anlatımına yer verilmiştir. Diğer araçlar başlığı altında; iletişim politikası, kredi tavanı, faiz oranı kontrolleri, disponibilitate uygulaması, finansal aracılardan portföylerinin yeniden düzenlenmesi, hisse senedi ve tahvil alımına yönelik kredilerin kontrolü, özel mevduat, TCMB'nın moral takviyesi ve tüketici kredilerinin kontrolü araçlarının anlatımına yer verilmektedir.

1.12.1.1.1. Açık Piyasa İşlemleri

Para politikası araçlarından en önemlisi olan açık piyasa işlemleri (APİ), merkez bankaları tarafından bankalararası piyasada devlet nezhindeki değerli menkulleri (tahvil, bono vb.) satın alması ya da yine ilgili kurumlara veya bankalara satışını gerçekleştirmesi eylemi olarak tanımlanmaktadır. Bu işlemi gerçekleştirmesindeki amaç, piyasadaki likidite dengesizliğinin önüne geçmektir. Merkez Bankası, böylece piyasadaki likidite azlığını ya da çokluğunu APİ sayesinde kısa vadeli olarak likidite gereksinimini sağlayarak, piyasaya para verebilmekte veya piyasadaki fazla parayı çekebilmektedir. Piyasada likidite fazla ise Merkez Bankası; fazla olan likiditeyi yani para arzını azaltmak amacıyla değerli menkullerin piyasaya satışını yapar, karşılığında para alır, banka rezervleri azalır ve aslında böylece piyasadaki para arzını azaltmış olarak sıkı para politikası uygulamasını gerçekleştirir. Eğer tam tersi şekilde olursa, piyasadaki likidite az ise Merkez Bankası; piyasadaki likidite yoksunluğunu gidermek için değerli menkulleri piyasadaki alırken, karşılığında para verir, banka rezervleri artar ve aslında böylece piyasadaki para arzını genişletmiş yani artırmış olarak genişletici para politikası uygulamasını gerçekleştirir (Sökmen, 2017: 26).

Açık piyasa işlemlerinin gerçekleşmesi; defansif ve ofansif açık piyasa işlemleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Defansif APİ; savunmaya yönelik yani, piyasadaki para arzını koruma amaçlı yapılan geçici işlemler olarak adlandırılmaktadır. Ofansif APİ ise, dinamik veya değişime dönük yani, MB'nın

amaçlarına ulaşmak adına piyasadaki para arzını kesin bir şekilde değişimi için yapılan açık piyasa işlemleri olarak adlandırılmaktadır (Mishkin, 2000'den Aktaran; Koç, 2017: 20).

Defansif açık piyasa işlemleri, Merkez Bankasının kontrolü dışında para arzında gerçekleşen volariteyi kontrol altına almak adına uyguladığı geçici işlemleri kapsamaktadır. Bu işlemler ise kendi arasında, repo (alım-geri satım vaadiyle alım) ve ters repo (satım-geri alım vaadiyle satım) olarak APİ araçları başlığı altında ikiye ayrılmaktadır. Ofansif açık piyasa işlemlerinde Merkez Bankasının amaçlarına ulaşmak adına para arzındaki dengesizliği kesin olarak müdahale etmeye yönelik uyguladığı açık piyasa işlemlerini kapsamaktadır. Bu işlemler ise kendi arasında kesin alım ve kesin satım olarak APİ araçları başlığı altında ikiye ayrılmaktadır (Paya, 2007'den Aktaran, Altuntepe, 2011: 35).

(TCMB, 2014: 4-6);

• **Repo;** diğer bir adıyla 'geri satım vaadiyle alım' olan repo işlemleri, Merkez Bankasının belirli bir zaman diliminde ve yine belirli bir miktarda menkul kıymeti geri satma vaadiyle alması işlemine denmektedir. Merkez Bankası repo işlemiyle, para arzını ve likiditeyi geçici olarak genişletmektedir.

• **Ters Repo;** diğer bir adıyla 'geri alım vaadiyle satım' olan ters repo işlemleri, Merkez Bankasının belirli bir zaman diliminde ve yine belirli bir miktarda menkul kıymeti geri alma vaadiyle satması işlemine denilmektedir. Merkez Bankası ters repo işlemiyle, para arzını ve likiditeyi geçici olarak daraltmaktadır.

• **Kesin Alım;** Merkez Bankasının kalıcı olarak, tekrar satmamak koşuluyla, menkul kıymet alması işlemine denilmektedir. Merkez Bankası kesin alım işleminde, menkul kıymeti satın alarak piyasaya para vermekte ve böylece piyasadaki para arzını genişletmektedir.

• **Kesin Satım;** Merkez Bankasının kalıcı olarak, tekrar almamak koşuluyla, menkul kıymet satması işlemine denilmektedir. Merkez Bankası kesin satım işleminde, menkul kıymeti satarak piyasadan para alarak, piyasadaki para arzını daraltmaktadır.

Ülkemizde ters repo ve repo işlemlerinin işlem günü en fazla 91 (doksan bir) günü kapsamaktadır. Bu süre zarfında ihtiyaç duyulan fazla likidite karşılığında piyasadan para çekebilir ya da az olan likiditeyi artırmak amaçlı piyasaya para sürülebilmektedir. Bu kural 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Açık

Piyasa İşlemleri Kanunu'nun Amaç ve Yasal Dayanak başlığının 52'nci maddesinde belirtilmektedir (TCMB, 2014: 1-2).

APİ, hem enflasyonist dönemlerde hem de deflasyonist dönemlerde uygulanabilmekte olan para politikası aracıdır. Enflasyonist dönemlerde para arzını azaltan sıkı para politikası uygulanırken; deflasyonist dönemlerde para arzını genişleten genişletici para politikası uygulanmaktadır (Erol ve Demiray Erol; 2015: 59).

1.12.1.1.2. Zorunlu Karşılık Oranları (Politikası)

Zorunlu veya Munzam Karşılık Politikası olarak da adlandırılan Zorunlu Karşılık Oranları; piyasadaki para arzının kontrolü adına MB'nın uyguladığı bir başka para politikası aracıdır. Bankalar toplamış olduğu mevduatların belirli bir oranını ileride karşılaşılabilecek herhangi bir soruna karşılık tedbir amacıyla Merkez Bankasına parayı yatırmakta, bloke etmektedir. Yatırılan para, Merkez Bankasının belirlediği zorunlu karşılık oranı ile belirlenmektedir. Özetle, bankaların yükümlü olduğu mevduatlarının belirli bir yüzdesini ya da miktarını Merkez Bankasında tutmak zorunda olduğu tutara verilen isimdir (Koçyiğit, 2009: 38).

Zorunlu karşılıklar politikasının anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak için bir örnek üzerinden anlatılacak olursa;

diyelim ki bankada 100,000 TL para bulunmakta. Merkez Bankasının belirlediği zorunlu karşılık oranı ise, %10 düzeyinde olsun. Ticari banka, 100,000 TL'nin %10'unu yani, 10,000 TL'nı Merkez Bankasında tutmak zorundadır. Geriye kalan 90,000 TL ise, piyasada kredi olarak dolaşımda bulunabilmektedir. Şimdi; 90,000 TL kredi dağıtımı olarak bankalara gelmişti, bankalar 90,000 TL'nin da %10'unu Merkez Bankasına yatırmak zorundadır. Bankaların yatırdığı yeni para, 9,000 TL oldu. Kalan 81,000 TL ise piyasada dolaşım halinde bulunmaktadır. Bu işlem bu şekilde ilerlemektedir. Aslında bu oran hesaplanırken, para çarpanı kullanılmaktadır. Para çarpanı, mevcut paranın kredi olarak dağıtımı sonrasındaki bankalara geri dönüşünü ifade eden miktar olarak adlandırılır. Para çarpanı, aslında bankaların yarattığı para miktarını görmemize yardımcı bir formül olmaktadır.

Para çarpanı = $(1 / \text{zorunlu karşılık oranı}) \times \text{bankada bulunan para}$ 'dır.

Örnekten devam edersek; yatırılan para 100.000 TL idi. Zorunlu Karşılık Oranı ise, %10 'du. Para çarpanı formülü; paydayı ters çeviriyoruz ve payda ile çarpıyoruz.

Elde ettiğimiz sonuç 10 oluyor. Bankadaki para (100,000 TL) ile para çarpanı formülünü kullanarak bulunan sonucu (10) çarpıyoruz; 1,000,000 TL yaratılan para olmuş oluyor.

Zorunlu karşılık politikasının değişim göstermesi ile yani, artırılıp azaltılması ile piyasadaki para arzı değişim göstermektedir. Eğer, zorunlu karşılık oranı %10'dan %5 oranına indirilirse (zorunlu karşılık oranları düşürülürse); banka 5,000 TL'sını tedbir amacıyla MB'nda tutmak mecburiyetindedir. 95,000 TL'sı ise piyasada bulunan para olarak bankada yer almaktadır. Bu durumun tam tersi olarak MB, zorunlu karşılık oranı %10'dan %20 seviyesini çıkartırsa (zorunlu karşılık oranını artırırsa); banka 20,000 TL'sını MB'nda tutmak zorundadır. 80,000 TL'sı ise, piyasadaki para miktarı olmaktadır.

Örnekten de net bir şekilde görünüyor ki; MB, ZKO'nı düşürürse, piyasadaki para arzı veya miktarı artmaktadır. MB, ZKO'nı artırırsa, piyasadaki para arzı veya miktarı azalmaktadır (Erol, Demiray Erol; 2015: 60-62).

1.12.1.1.3. Reeskont Oranları

Kişi ya da kurumlar ellerinde bulunan senetleri bankalarda indirim uygulatmaktadırlar. Bankalar nakit para sıkışıklığı yaşadığı zaman ellerinde bulunan kişi ve kurumların getirmiş olduğu ve iskonto yapılmış olan senetleri, Merkez Bankasında ikinci kez indimden geçirerek, reeskont ettirmiş olmaktadır (Erol, Demiray Erol; 2015: 54-55).

Merkez Bankasının reeskont oranlarını azaltması veya artırması, faiz oranlarına etki etmektedir. Faiz oranı da kredileri belirlediği için reeskont oranında yapılan bir değişiklik zincirleme bir etki ile önce faiz oranlarını sonra kredi arzı ile kredi talebini etkilemektedir (Lipsey ve Steiner, 1978'den Aktaran; Akçay, 1997: 18).

Merkez Bankası, reeskont oranlarını artırıp azaltarak, piyasadaki para miktarını belirleyebilmektedir. Enflasyon oranlarının yüksek seyrettiği zamanlarda; reeskont oranları Merkez Bankası tarafınca artırılır ve dolanımdaki para arzı kısılmaktadır. Deflasyonist zamanlarda ise; tam tersi bir şekilde hareket ederek, reeskont oranlarını azaltarak para arzını genişletmektedir. Ancak enflasyonist bir dönemde girişimciler bir cesaret ile yükselen fiyatlara rağmen yüksek faiz oranlarından kredi talebinde bulunursa, reeskont oranlarından beklenen etkiyi görememeye neden olabilmektedir.

Bu nedenle de enflasyonun yüksek olduğu zamanlarda Merkez Bankasının reeskont oranı politikası tam bir etki vermemektedir (Pekin, 1988'den Aktaran; Koç, 2017: 23).

1.12.1.1.4. Döviz – Efektif İşlemleri

Eğer bir ülke ekonomisinin Merkez Bankası tarafından tam dalgalı kur rejimi uygulanmıyorsa, döviz efektif işlemleri kullanılarak döviz alımı veya satımı ile dolaylı olarak piyasadaki likiditeye müdahalede bulunabilmektedir. Piyasadaki ulusal para likidite yoksunluğunu, piyasaya döviz satarak karşılığında aldığı TL ile giderebilmekte veya piyasadaki ulusal para likidite çokluğunu, piyasadan döviz alımı yaparak karşılığında verdiği TL ile para arzını daraltabilmektedir. Bu işlemler büyük kurumlar aracılığı ile örneğin Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketi (BOTAS) ile gerçekleştirilmektedir. Ancak bu işlem, yerli parayı ve kurları etkilese de doğrudan piyasadaki likiditeyi etkilemek amacıyla kullanılan bir para politikası aracı olmamaktadır (Önder, 2005: 79).

1.12.1.1.5. Diğer Araçlar

• **İletişim Politikası:** MB tarafından kamuoyuna sunulan; ülke ekonomisi hakkındaki genel durumu, uygulanan veya yürürlükte olan kararları, politikaları, stratejileri, gelecek için atılacak olan adımları iletişim politikasının araçları yardımıyla paylaşmaktadır. MB'nın bağımsızlığı bu adımları atarak hesap verilebilirlik ve şeffaflık fonksiyonlarını etkilenebilmektedir (Yay, 2015'den Aktaran; Konya, 2019: 25). Para Politikası Kurulu Toplantısı Duyuruları ile Enflasyon Raporları TCMB'nın en temel iletişim politikası araçları sayılmaktadır (Özatay, 2019: 459).

• **Kredi Tavanı:** Adından da anlaşılacağı üzere, MB ticari bankaların kredilerine kredi tavanı para politikası aracını kullanarak bir sınırlama getirebilmektedir. Bu işlem ile hedeflenen, baz para ile paranın stok durumunun kontrolünü sağlayarak, parasal genişlemenin önüne geçmek istemektedir. Kredi tavanı politika aracı genel itibariyle, gelişmekte olan ülke ekonomilerinde tercih edilen bir uygulama olmaktadır (Önder, 2005: 61).

• **Faiz Oranı Kontrolleri:** Merkez Bankalarının tercih ettiği en yaygın enflasyon ile mücadele için kullanılan para politikası aracı; faiz oranı kontrolü olmaktadır. Söz konusu araç ile MB tarafından piyasadaki faiz oranı belirlenir ve belirlenen faiz oranı, döviz kuru ile menkul kıymet fiyatları etkilenmektedir. Finans sektörleri müşterilerine MB'nın belirlemiş olduğu faiz oranları çerçevesinde, kredi miktarını sunabilmektedir (Akçay, 1997: 13).

• **Disponibilite Uygulaması:** Finansal kuruma (bankalara) istenildiğinde veya belirli bir zaman sonra geri alınabilmek için şartıyla ve faiz karşılığında para yatırılabilir. Gerçekleşen işlemin adı, mevduattır. Bankalar ellerindeki mevduatların bir kısmını nakit olarak kasalarında bulundurma zorunluluğu taşımaktadır. Bu işlem, disponibilite olarak adlandırılmaktadır. Bankaların mevduatların bir kısmını nakit olarak bulundurduğu orana ise, disponibilite oranı olarak adlandırılmaktadır. Aslında MB, disponibilite politikası ile zorunlu karşılıklar politikasındaki sonucu yakalayabilmektedir. Şöyle ki; eğer piyasada ulusal para likidite azlığı varsa, MB disponibilite oranlarını aşağı çeker ve kaydı parayı artırarak bankalar tarafından verilecek kredi hacmini genişletir ve böylece piyasada para arzı genişletmiş olur. Eğer piyasadaki ulusal para likidite fazlasını kırmak ve para arzını daraltmak isterse de, disponibilite oranlarını artırmak durumundadır (Önder, 2005: 63-64).

• **Finansal Araçların Portföylerinin Yeniden Düzenlenmesi:** MB, finansal kurumların ellerindeki menkul kıymetlerin hangi sektörde faaliyete sunmak istediklerini, oranlarını ve miktarlarını belirleyerek müdahalede bulunabilmektedir. Böylelikle aslında istenilen sektöre fon aktarımı gerçekleştirilebilmektedir. Ancak bu politikanın gerçekleşmesi, piyasadaki menkul kıymet bolluğuna bağlı olmaktadır (Erol, Demiray Erol; 2015: 67).

• **Hisse Senedi ve Tahvil Alımına Yönelik Kredilerin Kontrolü:** Satın alınan menkul kıymetlerin ne zaman ve ne kadarlık bir kısmının nakit olarak ödeneceğini hisse senedi ve tahvil alımına yönelik kredilerin kontrolü para politika aracı ile belirlenmektedir (Akçay, 1997: 15).

• **Özel Mevduatlar:** Para arzının kontrolünün sağlanması adına uygulanan özel mevduatlar politika aracı, bankalara yatırılma mecburiyeti olan paraların MB'na verilerek para arzının büyümesinin önüne geçme işlemi olarak adlandırılmaktadır (Önder, 2005: 65).

• **Merkez Bankasının Moral Takviyesi:** Yasal olmayan bir politika aracı olan MB'nın Moral Takviyesi aracı, bankada çalışan memur kesimini belirli bir kural çerçevesinde hareket etmesinin ülkenin geleceği açısından önem taşımış olduğu noktasında bir ikna, telkin ve moral konuşmalarını içermektedir (Önder, 2005: 65).

• **Tüketici Kredilerinin Kontrolü:** MB, dayanıklı tüketim malları kategorisinde yer alan malların alımı için tüketiciden talep edilen nakit miktarını, faiz oranını söz konusu para politikası aracı vasıtasıyla artırıp, azaltmak ile tüketiciye alımı için teşvik edebilmektedir (Erol, Demiray Erol; 2015: 67).

1.12.1.2. Para Politikası Hedefleri (Stratejileri)

Bilindiği üzere, para politikasının nihai ve birincil amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Enflasyon olgusu, 1970'li yıllardan itibaren dünya ekonomisinin önemli bir sorunu haline gelmiştir. Bu kapsamda da enflasyon ile mücadele adına yeni çözümler aranmaya ve para politikası için çapanın belirlenmesi mecburi bir hal almıştır. Dolayısıyla yeni para politikası stratejileri gün yüzüne çıkarak, alternatif para politikası stratejileri veya hedeflemeleri genel itibariyle döviz kuru hedeflemesi, parasal taban hedeflemesi ve enflasyon hedeflemesi stratejisi olarak oluşmuştur (Yiğitbaş, 2009: 207).

Bu başlık altında alternatif para politikası stratejilerinin anlatımına yer verilmiştir.

1.12.1.2.1. Döviz Kuru Hedeflemesi

Döviz kuru hedeflemesi; enflasyonist bir ülke ekonomisinde politika uygulayıcılar tarafından enflasyon oranlarını düşürmek adına ülkenin yerli para değerini dış ticarete etkileşimi büyük olan bir ülkenin para değerine endekslemesi olarak yürütülen bir para politikası hedeflemesi olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2005: 35).

Bir ülkenin para birimi değer kaybı yaşıyorsa, sıkı (daraltıcı) para politikası uygulanarak, enflasyonist etki azaltıp ülkenin ulusal para birimine değer kazandırılmaktadır. Tam tersi bir şekilde, bir ülkenin para birimi değer kazandığında genişletici para politikası uygulamaları ile para arzının genişletilmesi

sağlanmaktadır. Döviz kuru hedeflemesi, bu uygulamaları içeren otomatik bir para politikası olmaktadır (Özçelebi, 2009: 16).

Döviz kuru hedeflemesi, yumuşak döviz kuru hedeflemesi ve katı döviz kuru hedeflemesi olarak iki adımda gerçekleştirilebilmektedir (Mishkin ve Savastano, 2001: 416). Yumuşak döviz kuru hedeflemesi; aslında döviz kuru hedeflemesinin tanımı olarak karşımıza çıkmaktadır yani, enflasyonist baskıyı azalmak ve enflasyon oranlarını kontrol altında tutmak için ülkenin sahip olduğu para birimini dış ticaret ilişkisinde güçlü bir ülkenin para birimine bağlanmasıdır. Katı döviz kuru hedeflemesi ise, iki durumda uygulanmaktadır. Birincisi, tam dolarizasyondur. Tam dolarizasyon; ülkedeki para birimi yerini tamamen yabancı para biriminin kullanılmasına bırakması anlamına gelmektedir. Tam dolarizasyon döneminin başlaması, ülkenin para biriminin ve para politikasının bir nevi ortadan kalması, sonlanması demektir. Döviz kuru hedeflemesinde ikinci olarak, para kurulu rejimi açığa çıkabilmektedir. Para kurulu rejimi; ülkenin yerli parasının yabancı paraya birebir eşitlenmesi durumu olarak adlandırılmaktadır. Ancak reelde finansal akım sırasında ülkeye ait olan ulusal para yerine yabancı para birimini kullanılmamaktır, sadece birebir eşit hali olarak adlandırılmaktadır (Sökmen, 2017: 42).

Döviz kuru hedeflemeleri sayesinde enflasyonist bir etkiyi ortadan kaldırmak adına genel itibariyle başarılı olursa da unutulmamalıdır ki, MB para politikasının bağımsızlığını tehlikeye sokmakta ve güvenilirlik noktasında soru işareti yaratabilmektedir. Yani eğer MB, serbest döviz kuru rejimi uygulayan ya da uluslararası sermaye piyasasının serbest olduğu bir ülke ekonomisinde biranda döviz kuru rejimini uyguluyorsa, ekonomik ortamda güven sistemini bozmakta ve oluşabilecek herhangi bir iç ya da dış şoklar karşısında eyleme geçme noktasında iktisadi birimleri ikna etmede zorluk yaşanmasına neden olabilmektedir (Koç, 2017: 31-32).

1.12.1.2.2. Parasal Hedefleme (Parasal Taban Hedeflemesi)

Bir ülkenin MB tarafından enflasyonist bir ortamda uygulanan ve böylece enflasyonu kontrolde tutma hedefi olan bir başka para politika stratejisi, parasal taban hedeflemesidir.

Parasal taban hedeflemesi ile para arzının artırıldığı miktar kadar hedeflenen enflasyon oranına ulaşılmaktadır. Eğer MB tarafından para arzının parasal tabanında

tam kontrol sağlanabilmiş ise, Keynesyen İktisadi görüş varsayımı gibi enflasyon hedefi parasal taban hedeflemesi stratejisi ile yakalanabilmektedir.

Parasal taban hedeflemesinin başarılı olabilmesi için öncelikle MB paranın dolanım hızı istikrarlı olması gerekmektedir (Önder, 2005: 37). Eğer paranın dolanım hızı istikrarlı değil ise, MB para arzı miktarını istediği ölçüde artırsa dahi paranın dolanım hızı istenmeyen bir şekilde ya artar ya da azalır. Diğer koşullar ise, MB ticari bankaların kredi faaliyetlerini kontrol edebilmeli, bankalararasındaki iletişim sorunu yaşanmamalı, şeffaflık ilkesini korumalı ve kredibilite sorunun yaşanmaması gerekmektedir. Aksi takdirde uygulanan parasal taban hedeflemesi başarısız bir sonuç vermektedir (Yiğitbaş, 2009: 212).

Parasal taban hedeflemesinde döviz kuru hedeflemesindeki gibi bir bağımsızlık ihlali yaşanmamaktadır. MB, parasal taban hedeflemesi uygulamasında tam bağımsızdır ve istediği para politikası uygulamasını para arzının tam kontrolünü sağladığı ölçüde gerçekleştirebilmektedir (Mishkin, 2000'den Aktaran; Koç, 2017: 33).

1.12.1.2.3. Enflasyon Hedeflemesi

Biliyoruz ki, MB'nın nihai hedefi, fiyat istikrarını sağlamaktır. Para politikası rejimlerinden (hedeflerinden) bir tanesi olan enflasyon hedeflemesi ile de bu amaca ulaşmak amaçlanmıştır. Enflasyon hedeflemesi; bir ülke MB'nın fiyat istikrarı nihai amacı doğrultusunda yakalamak istediği enflasyon oranını kısa ve orta vadeli olarak enflasyon hedefini halka açık bir şekilde duyurması olarak tanımlanmaktadır (Özatay, 2019: 393).

Enflasyon hedeflemesinin başarıya ulaşabilmesi için fiyat istikrarının nihai amaç olmasından mütevellit, enflasyon hedeflemesi stratejisi dalgalı kur sistemi ile uygulanması başarıya ulaşması adına gerekmektedir. İkinci olarak enflasyon hedeflemesinde MB, tam bağımsız olmalı ve böylece para politikası araçlarını dilediği ölçüde belirlenen enflasyon hedeflemesine ulaşma amacıyla kullanabilmektedir. Üçüncü olarak, MB'nın kur taahhüdü ve hazineye avans verme yükümlülüğü bulunmamalıdır. Tüm bu koşullar sağlandıktan sonra enflasyon hedeflemesinin temel politika aracı olan kısa vadeli faiz hadleri bazen artırılıp bazen de azaltılarak enflasyon hedefine ulaşmak amaçlanmakta ve böylece MB'nın fiyat istikrarına ulaşması sağlanmaktadır (Sökmen, 2017: 46-47).

Tarihte ilk enflasyon hedeflemesi 1990 yılında Yeni Zelanda MB tarafından uygulanmış ve takibi yıllarda sırasıyla Şili, Kanada, İsrail, İngiltere MB'ları ekonomilerinde fiyat istikrarına ulaşımında, enflasyon hedeflemesi stratejilerini uygulamıştır. Ancak bilindiği üzere, 1990'lı yıllar dünya ekonomisi bakımından kriz yılları olarak anılmaktadır. İlgili tarihlerde enflasyon hedeflemesini uygulayan ilgili ülke ekonomileri başarıya ulaşmıştır (Akyazı ve Ekinci, 2009: 3).

Ülkemizde de enflasyon hedeflemesine geçiş, 2002 yılı itibariyle başlamıştır. Bu zamana kadar hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke ekonomilerinde uygulanan enflasyon hedeflemesi rejimi çoğunlukla başarılı olsa da kültürel, siyasal ve ekonomik çeşitlilik sebebinde kaynaklı olarak başarısızlık yaşayan ülkelerde bulunmaktadır. Ülke ekonomimiz söz konusu rejime geçmeden önce tüm koşulları bu ölçüde kendi ülke yapımıza göre değerlendirmesini yapmış ve yürürlüğe geçirmiştir (TCMB Enflasyon Hedeflemesi Rejimi, 2006: 4).

Enflasyon hedeflemesi stratejisinde TCMB'nın şeffaflık ilkesi ön plana çıkmaktadır. Söz konusu para politikası stratejisinde TCMB, hem kamuoyuna hem ticari bankalara hem de hükümete karşı açık bir iletişim kurmaktadır. Yani, MB eğer hedeflenen enflasyona ilk çeyrek sonuçlarında ulaşamadı ise, bunun sebeplerini ilgili kurumlara ve halka internet sitesinde erişime açık bir şekilde yayımladığı, enflasyon raporu ile açıklamaktadır. Bununla birlikte 2001 yılı itibariyle, Para Politikası Kurulunca aylık olarak yine raporlar halka açık bir şekilde sunulmaktadır. Buradaki amaç, şeffaflık ve açıklık ile iktisadi birimlerin rasyonel beklentilerini denetlenerek, MB'na güven duyulmasıdır ve enflasyon hedeflemesi stratejisinde bu olgu oldukça önem taşımaktadır (Bernanke ve Mishkin, 1997'den Aktaran; Altuntepe, 2011: 34).

Ülke ekonomimiz, 2000 yılında çalışmalarına başladığı ve 2002 yılı ile de enflasyon hedeflemesi rejimine, örtük enflasyon hedeflemesi rejimi olarak uygulamaya geçmiştir. Bu durumun sebebi, gelecek dönem için enflasyon hedeflemesinin yapılmasında enflasyonun yüksek oranlarda seyretmesi ve volaritesinin yüksek olması hedeflemeyi zorlaştırdığı olarak belirtilmiştir. Bu neden dahilinde atılacak olan ilk adımın enflasyon oranının belli bir seviyeye indirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca enflasyon hedeflemesinin başarı ile sonuçlanması için gerekli koşulların sağlanması da gerekmektedir. Dolayısıyla öncelikle örtük enflasyon hedeflemesi uygulamasına 2002 yılı itibariyle geçilmiş ve 2006 yılına kadar yürütülmüş, başarılı bir sonuç yakalanmıştır. Hem enflasyon hedeflemesi strateji için

Ülkemiz deneyimlenmiş hem de uygulanan politika ile güvenilirlik sağlanmıştır (TCMB Enflasyon Hedeflemesi Rejimi, 2006: 17).

Enflasyon hedeflemesi rejiminin ortaya çıkmasında etken faktör, Taylor Kuralı olmaktadır. şöyle ki, literatür incelendiğinde, ülkelerin MB'nın hedefleri, kullanılan politika araçlarından fazla olması dahilinde yani hedeflere ulaşmada yetersiz kalma sıkıntı yaşama dahilinde bu hedeflerin gerçekleştirilme öncelikleri konusunda bir hedef fonksiyonunun olması veya bulunması gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu nedenle de enflasyon hedeflemesinin nominal çapa (ıpa) olarak faiz haddini kullanan Taylor Kuralı kullanılmaktadır (Aklan ve Nargeleçekenler, 2008: 27-29).

İktisatçı John Taylor, teorisinde; enflasyon hedeflemesinde kullanılan aracın faiz hadleri olduğunu ve eğer gerçekleşen enflasyon, hedeflenen enflasyondan yüksek ise, faizleri yükseltmek gerektiğini ya da tam tersi durumun yaşanmasında dahilinde de faizlerin dşrlmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle Taylor Kuralı, enflasyon oranındaki değişimin faizleri ne yönde etkileyeceğini gösteren bir para politikası aracı olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada da merkez bankaları için enflasyon hedeflemesinin yapılmasında ışık tutan bir politika olmaktadır (Yapraklı, 2011: 130).

1.12.2. Maliye Politikaları

Enflasyon ile mücadelede uygulanan daraltıcı maliye politikaları; harcamalar politikaları, vergi politikaları, borçlanma politikaları olarak ele alınacaktır. Harcamalar politikası kendi arasında sınıflandırılmakta olup; yatırım harcamaları, cari harcamalar ve transfer harcamaları olarak ayrı başlıklarla incelenecektir.

1.12.2.1. Harcamalar Politikaları

Öncelikle daraltıcı maliye politikasında enflasyon ile mücadele, toplam talebi azaltmak için kamu harcamaları kısıtlanarak başlamaktadır.

Kamu harcamaları ekonomik etkilerine göre, reel harcamalar ve transfer harcamaları olarak sınıflandırılmaktadır. Reel harcamalar kendi arasında yatırım harcamaları, cari harcamalar ve kalkınma carileri ayrılırken; transfer harcamaları ise, iktisadi transferler ve sosyal transferler olarak ikiye ayrılmaktadır. Kalkınma carileri,

eğitim, sağlık gibi hizmetleri kapsadığı için enflasyon ile mücadelede alınacak önlemler arasında kalkınma carilerine yapılacak herhangi bir kısıtlama, ülkenin kalkınma hızını yavaşlatacağı gerekçesi ile herhangi bir müdahale yapılmamaktadır. Reel harcamalar (yatırım, cari, kalkınma carileri harcamaları), transfer harcamalarına göre ekonomide daha fazla etki yaratmaktadır. Dolayısıyla enflasyon ile mücadelede uygulanan kamu harcama politikası türlerinden hangi harcamanın etkisi daha büyükse o harcamaya öncelik verilerek azaltılma yapılması, daha hızlı sonuç alınmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple de öncelik reel harcamalara ait olmaktadır. Reel harcamaların hangisinin daha önce azaltılmasını belirlemek adına da bu harcamaların ekonomik etki süresine bakılmaktadır. Bu kurala göre, cari harcamaların ekonomik etkisi bir bütçe dönemi ile sınırlı olduğundan kısa süreli sayılmaktadır. Yatırım harcamalarının ekonomik etkisi birden fazla bütçe dönemine yayılmaktadır. Yatırımların ekonominin üzerinde yaratacak olduğu genişletici etki, cari harcamaların ekonominin üzerinde yaratacak olduğu genişletici etkiden daha büyük olduğu için enflasyon ile mücadelede doğrudan talep azaltıcı etki yaratacak olan yatırım harcamalarının azaltılmasına öncelik tanınacaktır (Öztürk, 2020: 24).

1.12.2.1.1. Yatırım Harcamaları

Yatırım harcamalarının ana hedefi; ekonomideki üretim alanını genişletme, sermaye birikimini sağlama ve istihdam ortamının yaratılması hususuyla ilgili olan harcamaları kapsamaktadır. Ülke ekonomimiz bakımından inşaat sektörü yatırım giderlerinin başında yer almaktadır (Kaya ve Yılmaz, 2005: 260).

Yatırım harcamaları uzun vadeli olarak değerlendirildiğinden ve talepte yükseliş yaşanmasına sebep vereceğinden dolayı enflasyonist bir durumda bu tür harcamaların yapılması pek uygun görülmemektedir. Bu sebeple de yatırım harcamalarını azaltma yoluna gidilmektedir (Balat, 2010: 46).

1.12.2.1.2. Cari Harcamalar

Cari harcamalar, ideal nitelikteki harcamalar olarak tanımlanan; personele ödenen maaşlar, su, elektrik, ısınma giderleri, kira, aydınlatma vb. gibi yönetim giderlerini kapsamaktadır. Karar vericiler tarafından uygulanan enflasyon ile mücadelede alınan önlemler arasında cari harcamaları azaltmakta yer almaktadır.

Cari harcamaların büyük bir çoğunluğu personel harcamalarına yapılmaktadır. Enflasyonist bir durumda ülkede cari harcamalarda yapılan personel giderlerinin kısıtlanması, ülke içinde kargaşa ortamı yaşatabilmektedir (Alçın, 2012: 24). Örneğin ülke ve ülke vatandaşları için büyük öneme sahip; güvenlik, sağlık alanlarından sorumlu personellere/görevlilere sebepsiz ücretsiz bir iznin verilmesi, her ne kadar toplam talebi düşürse de ülkenin ve ülke vatandaşlarının güvenliğinin, sağlığının tehlikeye girmesi sebebiyle çok da tercih edilen bir yöntem olmamaktadır. Ancak makul seviyede, cari harcamaları kısıtlama önlemleri alınırsa, devlet kamuya memur alımlarına bir sınırlama getirebilir, kırtasiye giderlerinde lüks olarak kabul edilen birtakım harcama ve kullanımlarda sınırlama koyabilmektedir. Genel itibariyle, cari harcamalarda yapılacak kısıtlamalar, kamu hizmetlerini aksatmayacak şekilde, belli bir düzeyde yapılması dikkat edilmesi gereken bir husustur.

1.12.2.1.3. Transfer Harcamaları

Satın alma gücü az olan kişilerde veya firmalarda enflasyonun etkisi daha yoğun hissedilmektedir. Bu sebeple enflasyonist dönemlerde devlet tarafından gerçekleştirilen, toplumun satın alma gücünün az olduğu kesime karşılıksız olarak yapmış olduğu harcamaların genel bir adıdır. İktisadi, mali ve sosyal transferler, borç ve fon ödemeleri gibi kalemlerden oluşmaktadır (Bedir, 2001: 21).

Enflasyon ile mücadelede yatırım harcamalarının azaltılmaya gidilmesi beraberinde özel kesimin maliyetini bozduğu için arzın daralmasına neden olmaktadır. Arz daralması enflasyon ile mücadelede istenilen bir durum değildir. Bu sebeple devlet, iktisadi transferler ve yardımların arttırılması yoluna giderek, toplam arz daralmasını genişletip maliyetleri iyileştirmeye çalışmaktadır. Kısaca, yatırım harcamalarının kısılması ile maliyetlerde meydana gelen artışı teşvik ve sübvansiyonların arttırılması yardımı ile maliyetlerdeki artış telafi edilmeye çalışılmaktadır. Yapılan iktisadi transfer ve yardımlar, ölçeğe göre getirisi fazla olana öncelik verilerek yapılmaktadır. İkinci sırada sabit getirili sektörlerle ve akabinde azalan getiriye sahip sektörlerle bu yardımlarla birlikte teşvik sağlanarak tüm sektörlerdeki maliyet yapılarının iyileştirilmesi hedeflenmektedir (Türk, 1999'dan Aktaran; Balat, 2010: 50).

1.12.2.2. Vergi Politikası

Ülke ekonomisi enflasyonist bir süreç durumundayken, kişilerin harcama gelirine bağlı tüketimleri azaldığı için makro anlamda ekonomide daralma söz konusu olmaktadır. Enflasyon ile mücadele sürecinde devlet daraltıcı maliye politikası uygulamasından dolayı vergiler genel olarak artırılmaktadır. Vergilerinin artırılması aşamasında dikkatli olmak gerekmektedir. Aksi takdirde fazla artan vergi oranları toplam taleple birlikte toplam arzı da etkileyecek ve durum düzeltmek istenirken, istenmeyen sonuçlar doğabilmektedir.

Vergiler, dolaylı ve dolaysız vergiler olarak ikiye ayrılmaktadır. Dolaysız vergiler, kişilerin bildirdikleri gelir ve servetlerinin üzerinden alınan vergilerdir. Enflasyonist bir dönemde servet vergilerinin artırılması enflasyon ile mücadelede pek fayda sağlamayacaktır. Çünkü servet vergilerin esnekliği az olduğu için enflasyonu düşürücü etkisi çok azdır. Bu sebeple, gelir üzerinden vergi artırımı yapılarak toplam talepte düşüş hedeflenmektedir. Gelir üzerinden alınan vergiler, gelir vergisi ve kurumlar vergisi olarak ikiye ayrılmaktadır. Gelir vergisi oranlarının artırılması ile birlikte mükellefler ya daha fazla vergi ödeyecek hale gelecekler ve bu da harcama gelirlerini azaltarak toplam talebi düşürecekler ya da artan vergi yükleri mükellefler daha az çalışmayı tercih ederek daha az vergi ödeyecek olmasından sebeple her zamanki tüketim harcamalarını koruyabilecektir. Fakat ikinci durum söz konusu olduğu zaman toplam talepte beklenen azalışın gerçekleşmeme olasılığı bulunmaktadır. Dolayısıyla dolaysız vergiler beklenen talep azalışını her iki durumda da sağlamayabilmektedir (Alçın, 2012: 27-28). Oysa dolaylı vergi oranlarının arttırılması kısa bir sürede doğrudan istenilen talep düşürücü etkiyi yaratmaktadır. Dolaylı vergiler ÖTV, damga vergisi, KDV, banka ve sigorta muamele vergisi vb. gibi tüketim üzerinden alınan vergilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla dolaylı vergi oranları üzerinde yapılacak bir artış, geçici olarak fiyat artışlarına neden olmaktadır. Yaşanan fiyat artışları ile enflasyon daha da artacak gibi düşünülse de aslında bu vergilerin artırılmasıyla hasılatın devlet hazinesine eklenerek, enflasyonist talep baskısının azaltılması amaçlanmaktadır. Dolaylı vergilerin artması her ne kadar talep düşürücü etkiyi sağlasa da artan fiyatların getirdiği olumsuz etkilerde yaşanacaktır. Örneğin, geliri düşük olan kesim, gelirinin büyük bir payını zorunlu tüketim mal ve hizmetlerine ayırırken; geliri yüksek kesimlerde bu pay daha az olduğu için gelir adaletsizliğinin etkisi görülecektir (Özçelik ve Akıncı, 2018: 12-13).

1.12.2.3. Borçlanma Politikası

Enflasyon ile mücadelede uygulanan bir diğer politika borçlanma politikalarıdır. Enflasyon olgusu, ülkelerin yaşadığı bir iç sorun olduğu için borçlanma politikaları iç borçlanma şeklinde gerçekleşmektedir. Borçlanma politikaları, ekonomideki likidite fazlasını azaltmaya yönelik olarak uygulanmalı ve bunun için de mutlaka uzun vadeli gerçekleştirilmelidir. Borçlanma hem toplumsal hem de elde edilme kolaylığının olmasından kaynaklı vergilere nazaran daha çok tercih edilmektedir. Borçlanma yolu ile elde edilmiş gelirler, bir müddet sonra faizli şekilde geri ödenmesi sebebiyle vergi gelirlerinden ayrılmaktadır. Fakat enflasyonist dönemde örneğin, merkez bankası kaynaklı borçlanma kısa vadeli olması sebebiyle direkt olarak enflasyonist etkilere sebep olacaktır. Merkez bankası kaynaklı borçlanmalar bu dönemlerde uygun bir politika olmamaktadır. Yine aynı şekilde merkez bankası değil de ticaret bankalarından yapılan uzun vadeli bir borçlanma söz konusu olduğunda bu bankaların özel kesime açacağı kredileri azalması sonucu özel kesimin kredi maliyetleri artabilmektedir. Bu sebeple de enflasyon ile mücadelede en uygun borçlanma kaynağı bireyler, kişiler ve doğrudan doğruya halk olmaktadır (Türk, 1959: 20-22).

1.12.3. Gelirler Politikası

Gelirler politikası, para politikaları ve maliye politikaları ile birlikte yürütülmesi gereken, enflasyonu kontrol altında tutma amacı ile hareket eden bir destek politika aracı olarak tanımlanabilir. Gelirler politikası ücretlerin, konut fiyatlarının artmasını önleyici gibi tedbirler olarak enflasyonun yükselişini durdurmak isteyen bir politikadır (Parasız, 1998'den Aktaran; Öztürk, 2020: 23).

1.13. İKTİSAT OKULLARINDA ENFLASYON GÖRÜŞÜ

1.13.1. Klasik Yaklaşım Göre Enflasyon

Klasik iktisadi görüş 18.- 19. Yüzyıllar arasında enflasyon olgusu hakkında görüşlerini paranın miktar teorisi ile açıklamıştır. Bu teoride fiyatlar genel seviyesinde yaşanan sürekli artışın para arzı ile eş yönlü bir ilişkisinin olduğu

üzerinde durulmaktadır. Yani Klasiklere göre, para arzının %20 oranında artması ile %20 oranında fiyatlar genel düzeyi para arzını takip etmektedir. Genel olarak iktisat biliminde miktar teorisinin kurucusu olarak kabul edilen J. Bodin, fiyatların artış nedenini altın, gümüş gibi değeri yüksek madenlerin miktar artışlarına dayandırmaktadır. Öte yandan 1752 yılında D. Hume tarafından kaleme alınmış ‘‘Of Money’’ adlı eserde miktar teorisinin detaylarına rastlanmaktadır (Orhan, 2014: 9-10).

Miktar teorisi, Fisher’in Mübadele Denklemi ve Cambridge Mübadele Denklemi olarak ikiye ayrılmaktadır. Fisher’in Mübadele Denklemi, Amerikalı iktisatçı I. Fisher tarafından mübadele denklemi olarak isimlendirilen miktar teorisinin matematiksel bakımdan ilişkisini anlatan yaklaşımdır. Cambridge Mübadele Denklemi ise, A. Marshall, J.M. Keynes ve Robertson tarafından geliştirilmiş, paranın değerini ortaya koymayı hedefleyen ve adını da çalışmaların Cambridge Üniversitesi’nde yapılmasından dolayı alan yaklaşımdır. Bu iki yaklaşımın çalışmaları hemen hemen aynı zamanlarda gerçekleşmiştir. Aralarında tek bir fark bulunmaktadır. Fisher Mübadele Denklemine para arzına ağırlık vermiştir. Marshall ve diğer klasik iktisatçıların Cambridge Denklemine ise, para talebi üzerine çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Ayrıca Fisher Denklemine yer alan paranın dolaşım hızı, Cambridge Denklemine amaç bireylerin ellerinde tutmak istedikleri para miktarının gelirlerine oranını gösteren k sembolü yer almaktadır (Orhan, 2014: 12-17).

Fisher tipi mübadele denklemine kurulan denklem;

$M \cdot V = P \cdot T$ şeklindedir. Bu denklemde para miktarı M , paranın dolaşım hızı V , fiyatlar genel seviyesi P ve hasıla düzeyi yani mal ve hizmet miktarı T sembolleri ile gösterilmektedir (Hiç, 1987: 166).

Eşitliğin sağ kısmında yer alan $P.T$ (fiyatlar genel seviyesi $\times$ mal ve hizmet miktarı) belli bir dönemde ekonomide üretim yapan bireylerin üretim yapıp kazanmış oldukları toplam parasal geliri ifade etmektedir. Eşitliğin sol kısmında yer alan $M.V$ (para miktarı $\times$ paranın dolaşım hızı) ise, bireylerin tüketici olarak satın aldıkları mal ve hizmet karşılığında ödediği harcamaları ifade etmektedir (Orhan, 2014: 12).

Fisher’a göre iş hacmi, teknik koşullara ve doğal kaynaklara bağlı olduğu için ve paranın dolaşım hızının sadece uzun zaman sonunda değişim gösteren kişi alışkanlıklarına bağlı olmasıyla paranın dolaşım hızı ve hasıla düzeyini sabit kabul ederek ikisi arasında bir ilişkinin bulunmadığını söylemektedir (Unay, 2001’den

Aktaran; Erdaş, 2004: 10). Bu açıklama ile miktar teorisine göre, dolaşımdaki toplam para miktarının (M) değişmesi, sadece genel fiyat seviyesini para miktarı ile doğru oranda hareket ederek etkileyecektir. İşlem hacmini ve paranın dolanım hızına bir etkisi olmamaktadır (Karaçor, 1999: 7).

Diğer adıyla, Nakit Balansları Yaklaşımı denilen Cambridge Yaklaşımının amacı, tıpkı Fisher'ın çalışma amacı gibi fiyat düzeyinde meydana gelen değişimleri araştırmak olmuştur. Bu amaçla çalışmak için bir grup iktisatçı Cambridge Üniversitesi'nde bir araya gelmiş ve çalışmalarının adını da üniversitenin adını vermişlerdir. Çalışma sonucunda teorilerine göre psikolojik tepkiler, varsayımlar para talebini etkileyebilmektedir (Öksüzler, 2019: 5).

Cambridge Denklemi; $M = k \cdot T \cdot P$ şeklindedir. Bu yaklaşıma göre, kurumsal faktörler tarafından para hızının belirlendiği kabul edilmekte ve bu yüzden hiçbir zaman değişmeyeceği farz edilmektedir. Bu doğrultuda da paranın dolaşım hızı sabit kabul edilmektedir. Paranın dolaşım hızının sabit kabul edilmesi ile iki yaklaşım (Cambridge ve Fisher Yaklaşımları) daha önce de belirtildiği gibi birbirine bağlanmaktadır. Cambridge Denkleminde yer alan k (reel gelir yüzdesi), paranın dolaşım hızının (V) tersi olarak kabul edilmektedir (Gabaçlı, 2020: 54).

1.13.2. Keynesyen Yaklaşıma Göre Enflasyon

Keynes ve Keynesyen görüşe sahip iktisatçılar, enflasyon sebebini ekonomide oluşan talep fazlalığına dayandırmaktadır. Bu sebeple Keynesyen'e göre enflasyon ile mücadele için daraltıcı maliye politikası uygulanmalıdır. Ekonomide oluşan talep fazlalığı, arz yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Klasik İktisadi Yaklaşıma göre, fiyatlar genel düzeyi para arzından etkilendiği halde Keynesyen İktisadi Yaklaşıma göre fiyatlar genel seviyesini belirleyen istihdam hacmi olmaktadır. Para arzında yaşanan hareketlilik, faiz oranlarındaki değişim ile yatırım harcamalarındaki değişimler aracılığı ile üretim etkilemektedir (Çubukçu, 2001'den Aktaran; Tiryaki, 2006: 17).

Keynes'in Genel Teori isimli kitabında enflasyon analizinin sonucu ekonominin tam istihdam düzeyinde olması halinde Klasik Yaklaşımın Miktar Teorisi ile aynı sonuca ulaşılmıştır. Keynes, enflasyon kavramından bahsederken, "enflasyonist açık" olarak bahsetmiş ve bunun tanımını, efektif talebin toplam arzı

aşan kısmı olarak tarif ederek bu açığın ekonominin tam istihdam noktasında fiyatlar genel seviyesinin artış göstereceği olarak tanımlamıştır (Artan, 2004: 29).

Keynesyen iktisadi görüş 1950'li yıllardan başlayarak 1960 yıllarının sonuna kadar devam etmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere Keynes, Genel Teori adlı kitabında ekonomideki dengesizliklerin genellikle toplam talepte yaşanan dalgalanmaların sebep olduğu görüşünü savunmaktadır (Snowdon ve Vane, 2012'den Aktaran; Karlılar, 2019: 7).

1.13.3. Monetarist (Parasalıcı) Yaklaşımına Göre Enflasyon

1960'lı yıllara gelindiği zaman ekonomide giderek artan enflasyon ve işsizlik birçok ülkenin ekonomisinde bir problem haline gelmeye başlamıştır. 1970 yıllarında da 1973 ve 1979 petrol krizlerinin yaşanması ile dünya ekonomisi dış borç ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, dünya ekonomisinde durgunluğun ve enflasyonun bir arada yaşanmasından kaynaklı olarak stagflasyon olgusunun yaşanmasına sebep olmuştur. Bu doğrultuda Monetarizm (Yeni Klasik İktisat) geçerlilik kazanmıştır (Bakan, 2009: 119).

Monetarist (Parasalıcı) Yaklaşım; 1976 Nobel Ekonomi Ödülü sahibi iktisatçı Milton Friedman tarafından geliştirilmiş, Keynesyen İktisada karşı geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Milton Friedman, 1976 yılında "Paranın Miktar Teorisi Üzerine Çalışmalar" adında, editörlüğünü de kendisinin yaptığı bir kitapta görüşlerini yayınlamıştır. Chicago Üniversitesi'ndeki meslektaşları ve öğrencileri ile birlikte deneysel çalışmalarla da bu görüşlerini daha da geliştirmiştir (Seyidoğlu, 2006: 724).

M. Friedman ve monetarist yaklaşımın savunucularına göre, enflasyon, para arzında beklenmedik artışlardan kaynaklanmaktadır. Monetaristler, yapısal sorunlardan kaynaklanan enflasyonu kabul etmemekte hatta yapısal sorunların ekonomiye yapılan hükümet müdahalesine dayandırmaktadır. Enflasyon ile mücadele için para ve maliye politikalarının uygulanmasına gerek olmadığını, hükümetin ekonomiye müdahalesini kesmesi halinde enflasyon olgusunun yok olacağını savunmaktadırlar (Balat, 2010:23-24).

1.13.4. Yapısalci Yaklaşım Göre Enflasyon

Yapısal yaklaşımı savunan iktisatçılara göre, ülke ekonomilerinin tarım ağırlıklı ve dışa bağımlı oluşu, teknolojik yönden geri kalmışlık, hızlı nüfus artışı ve beraberinde gelen çarpık kentleşme ve daha birçok yapısal kaynaklı sebepler ülkenin enflasyon yaşamasına sebep olmaktadır (Erdaş, 2004: 15).

Yapısalcılara göre enflasyon olgusu ile gelişme sorunu ilişkilidir. Bu sebeple, enflasyon ile mücadelede ülkenin yaşamış olduğu yapısal sorunlar para ve maliye politikalarının uygulanmasıyla gelişmiş ülkelerde başarı sağlanırken, az gelişmiş ülkelerde başarı sağlanamamaktadır. Ancak dikkat edilirse burada bir çelişki vardır. Bir ülke gelişmiş bir ülke ise zaten yapısal sorunları yaşamayacaktır. Yapısal sorunlar daha çok az gelişmiş ülkelerde görülmektedir. Öte yandan enflasyon olgusu gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke ayrımına bakmadan her ülke ekonomisinde yaşanabilmektedir. Sadece ülkelerin enflasyon olgusunun etkileri farklılık göstermektedir (Şahin, 2002'den Aktaran; Erdaş,2004: 16).

1.14. ENFLASYONUN ÜLKE EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Tıpkı işsizliğin ülke ekonomilerine olan etkisi gibi enflasyonun da gerek sosyal gerekse ekonomik yönden hem ülke ekonomilerinin hem de vatandaşlarının karşı karşıya kalmak istemediği makroekonomik göstergelerden bir tanesidir. Genel anlamda enflasyon oranlarının yüksek seviyelerde yaşayan ülkelerde gelir dağılımında bozulma, gelirlerde azalma, satınalım gücünün düşmesi, işsizlik oranlarının artması, borç stokunun artış göstermesi gibi durumlar ile ülke ekonomilerinin maliyetleri artış göstermektedir. Ancak enflasyonun makul oranlarda ülke ekonomilerinde seyir etmesi, piyasadaki rekabeti güçlendirme, istihdam olanaklarını artırabilmektedir.

Enflasyonun ülke ekonomilerine etkilerinin incelendiği bu başlık altında öncelikle ülke ekonomilerine olan olumlu etkilerinin daha sonra da ülke ekonomilerine olan olumsuz etkilerinin anlatımına yer verilmiştir.

1.14.1. Enflasyonun Ülke Ekonomisine Olumlu Etkileri

Enflasyon oranının aylık veya yıllık bir zaman diliminde tek haneli rakamları seyretmesi, ülke ekonomisini dinamik tutmak adına istenen bir durum olabilmektedir.

İlımlı enflasyonun söz konusu olduğu ülke ekonomilerinde, tasarruf ve yatırımlarda oluşan artış, istihdam seviyesinde artışın yaşanmasına sebep olduğu için olumlu bir etki yaratabilmektedir. Ancak bu durum karşısında dikkatli adımların atılması gerekmektedir. Çünkü tasarruf ve yatırımlarda oluşan artış karşısında üretim miktarında artış beklenmektedir. Dolayısıyla kısa süre içerisinde ülkelerin üretim düzeyinde artışın gerçekleşmemesi durumunda, ülke ekonomileri yüksek enflasyon ile karşılaşabilmektedir. Bu durum ise, ülke ekonomilerin istemediği bir olgudur. Dolayısıyla ülke ekonomilerinin refah seviyelerini bozmayacak şekilde enflasyonu yaşaması, iktisadi bir katkı olarak değerlendirilebilmektedir.

Klasik İktisatçılar, ülke ekonomilerini olumlu etkileyen ılımlı enflasyonu savunmaktadırlar. Onlara göre; enflasyonun (ılımlı enflasyon) faydası, sosyal maliyetine göre fazla olmaktadır. Ancak ülkede uygulanan politikalar, enflasyonu ne çok az düzeyde yaşamayı ne de hiç yaşamamayı getirmemelidir ya da sağlamamalıdır. Bunun yerine ülke ekonomileri, enflasyonu optimal bir düzeyde yaşamaya razı olmaları, ülke ekonomisinin refah düzeyini koruma konusunda yeterli olacaktır. Aksi takdirde, ülke ekonomisi işsizlik olgusu ile karşılaşabilmektedir. Dolayısıyla politika yapıcıların bu noktada dikkati, ülke refahı bakımından son derece önem taşımaktadır (Güvel, 2011'den Aktaran; Akyüz, 2020: 20).

1.14.2. Enflasyonun Ülke Ekonomisine Olumsuz Etkileri

Bu başlık altında enflasyonun ülke ekonomisine etkileri veya diğer bir adıyla maliyetleri; beklenmeyen enflasyon ve beklenen enflasyonun etkileri başlıkları altında incelenecektir.

1.14.2.1. Beklenmeyen Enflasyonun Etkileri (Maliyetleri)

Beklenmeyen enflasyonun ülke ekonomisine maliyetleri gelir dağılımının bozulması, ödemeler dengesinin bozulması, tasarruf ve yatırım hacminin daralması,

ülke kaynaklarının yetersiz kalması durumları söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda da söz konusu etkiler aşağıda açıklanmaktadır.

1.14.2.1.1. Gelir Dağılımına Etkisi

Enflasyon ekonomide öngörülememişse veya beklenmeyen bir şekilde ülke ekonomisi enflasyon ile karşılaşmışsa, bunun ülke ekonomisine yaşattığı sıkıntılardan birtanesi gelir dağılımının bozulması olmaktadır. Sabit bir maaş karşılığında çalışan işçi ve memur kesimi ya da bu zamana kadar çalışmış, emeklerinin karşılığını sabit bir maaş ile alan emekli kesimi gibi vatandaşlar oldukça olumsuz bir şekilde enflasyondan etkilenmektedir. Şöyle ki, bu kesimin almış olduğu maaş veya ücretler ile yaşam faaliyetlerini sürdürebilmek adına yapmış oldukları harcamaları bellidir. Sabit gelirliler, enflasyon oranının yüksek olduğu dönemlerde her zaman tüketimini yaptıkları mal ve hizmetlere karşı alım gücü azalmaktadır. Öte yandan bu durum geliri yüksek, esnek veya sabit olmayan vatandaşlar için geliri düşük olan vatandaşlar kadar önem taşımamaktadır. Gelir dağılımında yaşanan bu sorun ile yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek adına yapılan birtakım harcamaları yerine getiremeyen vatandaşlar için bu durum tepkiye sebep olmakta, daha da kötüsü ülke içi karışıklık ortamının yaşanmasına sebep olabilmektedir (Seyidoğlu, 2006: 678).

Gelir dağılımında yaşanan bir diğer sorun ise, ülke içi beklenmeyen bir enflasyonun yaşanması ile birlikte borçlu kişilerin alım güçlerinin düşmesi ile alacaklı kişilere borçlarını ödeyemediği için yaşanan sıkıntılardır. Alacaklıların da bu kişilerden alacak tahsilatı yapamaması karşısında da ekonomik yönden dara düşmelerine neden olacaktır. Enflasyon oranlarının beklenmeyen ve yüksek yaşandığı zaman dilimlerinde şirketler, firmalar uzun vadeli anlaşmalara geleceğin belirsiz olmasından sebeple pek tercih etmemektedirler. Bunun yerine daha çok kısa vadeli adımlar ile gelirlerini altın, konut veya dövizle yatırarak değerlendirmeyi tercih etmektedirler. Bu sebepler altında ülke ekonomisi zamanla küçülmeye gidebilmekte ve zarara uğrayabilmektedir (Akyüz, 2020: 21).

1.14.2.1.2. Ödemeler Dengesine Etkisi

Ödemeler dengesi yani, ithalat ve ihracatın dengede olması ülke ekonomilerinin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için önem taşımaktadır. Enflasyonun yükselmesi - fiyatlar genel düzey seviyesinin artması - sonucunda ülke vatandaşları pahalı hale gelen ülke içindeki ürün ve hizmetlerden yararlanmak istemezler ve onun yerine dış ülkelere ihtiyaçlarını gidermek adına alışverişlerini yapmak istemektedirler. Bununla birlikte, ihracatta düşüş yaşanırken, ithal edilen ürünlerde artış yaşanacaktır ya da şöyle diyebiliriz; ithal mal fiyatlarının düşmesine, ihraç mal fiyatlarının yükselmesine sebep olacaktır. Bu da ihracat ve ithalatın dengede olmamasını neden olmaktadır. İhracatın ve ithalatın dengede olmadığı bu gibi durumlarda, haliyle ödemeler dengesinde bozukluk yaşanmasına yani, dış ticaret açığının yaşanmasına sebep olmaktadır. Böyle bir durum söz konusu iken; karar vericilerin önünde iki seçenek bulunmaktadır. Bunlar ya ülke para biriminin değerinin dış ülkelerin para birimine karşı hükümet onayıyla düşürülmesi olarak adlandırılan devalüasyona gitmek ya da ithalat yapılmasının önüne geçilmesini sağlamak olacaktır (Olgun, 2012: 18).

1.14.2.1.3. Vergi Gelirlerine Etkisi

Enflasyonun yaşattığı bir etki de vergi yükünün artması olmaktadır. Fiyatlar genel seviyesinin artması ile sabit gelirlilerin istemsizce ve elinde olmadan reel gelirini ve tüketimlerini mecburi olarak azaltma yoluna gitmektedirler. Ekonomide tüketimi azaltıcı olan bu etkiler, vergiye benzetildiğinden dolayı ‘enflasyon vergisi’ olarak tanımlanmaktadır. Enflasyonda reel gelirin azalması ve buna karşılık alım gücünün ve satım gücünün azalmasına rağmen nominal gelirin artması durumunda vergi mükelleflerinin vergi yükü enflasyonun artış göstermesi ile birlikte artmaktadır (Altınışık, 2004: 113).

1.14.2.1.4. Tasarruf Hacmi ve Yatırıma Etkisi

Ülke ekonomilerinin enflasyon olgusunu yaşadığı dönemlerde, ülke para birimleri değer kaybına uğramaktadır. Bu nedenledir ki, tüketiciler, fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen sürekli artış nedeniyle fiyatların yükselmesi karşısında

panik yaşamakta ve stokçuluk yapmaya ve enflasyonun daha da yükselmesine neden olmaktadır. Bu tablo karşısında da elde nakit para tutmak istenmeyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal para birimindeki değer kaybı nedeniyle hayati ölçüde değerli kıldıkları ürünlerin alımını hızlandırmaları tasarruf yapabilmelerine engel olmaktadır. Ayrıca enflasyonist süreç içerisinde belirsizliğin hakim olması nedenli olarak, bireyler yatırım yapma konusunda endişe duymaktadır ve bu durum da yatırımlarda azalma yaşatmaktadır (Türk, 1997'den ve Berksoy 1998'den Aktaran; Güneş, 2019: 41-42).

1.14.2.1.5. Kaynaklar Üzerindeki Etkisi

Enflasyon olgusu, ülke ekonomilerinde belirsizlik yaratmaktadır. Piyasada hakim olan belirsizlik, faiz oranlarını yükseltirken bir yandan da iktisadi değişkenlerdeki belirsizlik durumunu da artırmaktadır. Piyasada hakim olan belirsizlikten dolayı vatandaşlar ve firmalar uzun dönemli yatırımlardan kaçınmakta ve onun yerine kısa dönemli yatırımları tercih etmektedir (Oltulular ve Terzi, 2006: 2). Bu tablo karşısında da kaynakların tek bir sektörde (finans) aktarılması, diğer sektörlerin işleyişini bozarak, ülke ekonomisinde üretimi aksatacaktır. Sonuç itibarıyla, ülke ekonomisi olumsuz bir şekilde etkilenmektedir.

1.14.2.2. Beklenen Enflasyonun Etkileri

Enflasyon olgusunun yaşandığı ülkelerde hizmet sektörü çalışanları fiyatların devamlı olarak değişiklik göstermesinden ötürü ürünlerinin etiketlerini yenilemek durumunda kalmaktadır. Bu durum söz konusu satıcılar için oldukça masraflı ve israfli bir hale dönüşebilmektedir. Çünkü değişen fiyatlar karşısında, işletmeler menülerini, satıcılar etiketlerini taksimetrelerde, yazar kasalarda vs. değiştirmesi sektörü harcanan masraf, emek, zaman bakımından dara sokacaktır. Bu durum ekonomide “*menü ya da etiket maliyeti*” olarak ifade edilmektedir (Seyidoğlu, 2006: 682). Yine enflasyonist bir durumda ülke vatandaşları ve firmalar harcamalarını kontrol altında tutmak, daha dikkatli para harcamak için elinde normalden daha az nakit para bulundurmaya çalışmakta ve dolayısıyla banka ile daha sık iletişimde olacakları için bankaya giderler. Ülke vatandaşlarının ve firmaların

karşılaştığı bu durum, ‘‘ayakkabı maliyeti’’ olarak ifade edilmektedir (Mankiv, 2010’dan Aktaran; Öztürk, 2020:20).

1.15. ENFLASYONUN SONUÇLARI

Genel itibariyle enflasyon sonuçları, TCMB’nın ışığında şu şekilde özetlenebilmektedir (TCMB, 2004: 6-9);

Enflasyon piyasaya olan etkisini ilk olarak fiyat artışları ile kendini göstermektedir. Eğer oluşan bu fiyat artışları öngörülemez, müdahale edilemezse; zamanla enflasyon büyümekte ve ülke ekonomilerini dara sokacak durumlara sebep olabilmektedir. Dolayısıyla ülke ekonomilerinin refahı göz önüne alındığında, böylesine hassas olan bir konuyu göz ardı etmemek, zamanında, doğru ve olabildiğince ivedilikle karar vericilerin müdahalesi önem taşımaktadır.

Ülke ekonomilerinde enflasyon olgusunun yüksek oranlarda seyretmesinin hem ülke ekonomisine hem de ülke vatandaşlarına yansımaları olumsuz olmaktadır. Fiyatlar genel seviyesinin sürekli artışı karşısında her geçen gün ürün ve hizmetlerin pahalı bir hale gelmesi neticesinde, harcamalar gelirlerden yüksek olarak gerçekleşerek, alım gücü daralmaktadır. Satın alım gücü, ulusal para birimine olan güveni doğrusal yönde etkileyerek azaltmaktadır. Ulusal paranın değer kaybı yaşaması, geleceğe yönelik belirsizliğin ülke piyasasına hakim olması sebebiyle ülkedeki vatandaşların veya şirketlerin uzun vadeli yatırım harcamalarından kaçmasına sebep olmaktadır.

Piyasadaki durumun sisli ve öngörülemez olması, iş anlaşmaları için imza atımını, fabrika kurulumunu ertelemeyi veya iptal etmeyi zorunlu kılmaktadır. Çünkü, fiyatların artış hızının her geçen gün artması temelli yaşanan fiyat artışları karşısında bireyler, kendilerine güvенеcek bir ortam yoksunluğu yaşamaktadır. Uzun vadeli yatırımlardan çekinen kurum veya şirketler, elde para bulundurmaktan kaçındıkları için yatırımlarını altın, döviz, gayrimenkul üzerine yapmayı doğru bulmaktadırlar. Yüksek enflasyon olgusunun etkisi altında olan ülke ekonomilerinde bu sebebe de bağlı olarak, ülkede yatırımlar azalmaktadır. Bu durumun etkisi uzun dönemli düşünüldüğünde; üretim sektörüne oldukça olumsuz yansiyarak, ülkenin büyüme seviyesinin azalmasına neden olmaktadır.

Küçülme yaşayan ülke ekonomisinin işgücü piyasalarını sarsması kaçınılmaz bir hal almaktadır. Daralan ülke ekonomisinin piyasadaki dengenin

bozulması nedeniyle, maaşlarını ödeyemeyecek duruma gelen işverenlerin, çalışanlarını işten çıkarması, bu tablo karşısında nihai bir sonuç olmaktadır.

Enflasyon temelli olarak üretim gerçekleşmeyen ülke ekonomilerinde, ülkede üretilen mal ve hizmetlere dış talebin azalmasıyla uluslararası rekabet gücünde de kayıpların yaşanması olağan olmaktadır. Böylece dış ticaret dengesizliği ülkede boy göstermeye başlamaktadır.

Öte yandan enflasyon olgusu, ülke vatandaşlarına tüm bu etkenler sebepli yansımaları da ağır olmaktadır. Toplumda yer alan sabit gelirli ile serbest meslek kazançlı kesim arasında gelir adaletsizliği yaşanmaktadır. Sabit gelirli bireyler, enflasyon karşısında temel mal ve hizmet ihtiyaçlarını belli bir süre sonra karşılayamaz durumuna gelmesi; buna karşılık enflasyon olgusuna rağmen tasarruf edebilme imkanı bulunan vatandaşların alım güçlerinde bir azalmanın olmaması, genel itibarıyla gelir dağılımı dengesizliğini artırmaktadır.

Enflasyonist bir ortamda tabir-i caizse, yaşam mücadelesi içerisinde olan bireyler giderek hem ekonomik hem sosyal yönden buhrana girmektedir. Sosyal yaşantısından kısma eğilimine giren vatandaş, güvensiz ve kaygılı bir birey haline dönüşmektedir. Bu durum uzun vadede düşünüldüğünde, büyük bir yıkım olarak ülkenin karşısına çıkmaktadır.

Tüm bu çerçevede enflasyonun sonuçlarına bakıldığı zaman hem ülke ekonomisinin hem de ülke vatandaşlarının dengesinin bozulması hiçbir ülkede istenmeyen bir olgu olarak yer almaktadır. En nihayetinde de ülke olarak yaşanan bu çöküntünün ülke refahını olumsuz yönde etkilemesi öngörülerek, müdahalenin vaktinde, ivedilikle en doğru şekilde yapılması, ülke refahı açısından gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK VE ENFLASYON İLİŞKİSİ: PHILLIPS EĞRİSİ

İşsizlik ve enflasyon arasındaki ilişki iktisat literatüründe Phillips Eğrisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde öncelikle ülke ekonomileri için önemli makroekonomik göstergeler olan işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi anlatan Phillips Eğrisi'nin teorik kısmına yer verilecektir. Daha sonra Türkiye Ekonomisi'nde işsizlik ve enflasyon olgularının; tarihsel süreci ve mücadele politikaları ele alınacaktır.

2.1. PHILLIPS EĞRİSİ

İşsizlik ve enflasyon kavramları çok eski yıllardan beri ülke ekonomilerinin karşılaşmak istemediği bir sorun olmaktadır. Bir ülke ekonomisinde söz konusu iktisadi kavramların oranlarının yüksek düzeyde seyretmesi, o ülkenin ekonomik dengesinin bozulmasının yanında, toplumsal ve siyasal bakımından da pek çok olumsuz etkiyi beraberinde getirmektedir. Bir ülkede, işsizlik oranı yüksek ise; o ülke ekonomisinin yeterli düzeyde üretim yaptığını ve buna bağlı olarak ekonomik büyüme kaydettiğini yorumlamak yanlış olacaktır. İnsanoğlu yaşamını devam ettirebilmek adına, çalışmak ve para kazanmak durumundadır. Yüksek işsizlik oranlarının yaşandığı ülke ekonomisinde bireyin çalışamaması durumu; zaman içerisinde psikolojik yönden bireye derin yaralar açacaktır. Buradan hareketle; her bir bireyin toplumu temsil ettiği düşünülürse, işsiz kalan bireylerde oluşan psikolojik durum, zaman içerisinde topluma yansımaktadır. Aynı şekilde; bir ülke ekonomisinde enflasyon oranlarının yüksek seyretmesi, piyasada ilk olarak fiyat artışları ile karşımıza çıkmaktadır. Enflasyon oranlarının seyri öngörülemez ve engellenemezse, zaman içerisinde ülke ekonomisinin küçülmesine neden olacaktır. Dolayısıyla ülke ekonomilerinin refah durumu göz önüne alındığında, hiçbir ülke, ekonomisinde söz konusu iktisadi oranların yüksek seyretmesini istememektedir. Ancak ülke ekonomileri, yaşanan birçok içsel veya dışsal nedenlerden dolayı enflasyon ve işsizlik oranlarının yüksek seyretmesi durumunu çok eski zamanlardan beri yaşamaktadır.

İktisatta devinim yaratan, üzerine sayısız çalışma yapılan ve yapılmaya günümüzde de devam eden Phillips Eğrisi'nin öncüsü A. W. Phillips olarak bilinir ancak A. W. Phillips 'ten önce benzer çalışmalar yapılmıştır. Ancak A. W. Phillips 'in diğer iktisatçılardan farkı, 1958 yılındaki makalesinde enflasyon ve işsizlik oranlarının aralarındaki ilişkiyi model ile ifade etmesi olmaktadır (Ünal, 2019:121).

İktisat literatüründe durum dahilindeki çalışmalar, yukarıda bahsedilen sorunlara çözüm arayışı bulmak adına çok eski zamanlara dayanmaktadır. Fiyatlarda meydana gelen oynaklık ve işsizlik arasındaki ilişki; 1752 yılında David Hume, 1802 yılında Henry Thornton ve 1820 yılında, ortak bir çalışma yürüten İngiliz İktisatçılar Thomas Attwood ile John Stuart Mill'in çalışmaları ile incelendiği bilinmektedir (Humphrey,1985: 18-20).

1926 yılında Irving Fisher'in "İşsizlik ve Fiyat Değişimleri Arasında İstatistiksel Bir İlişki (A Statistical Relationship Between Unemployment and Price Changes)" adlı çalışması, tarihte konu üzerine yapılan ilk istatistiksel çalışma olmaktadır. Jan Tinbergen, 1936 yılında "1936 için Bir Ekonomi Politikası (An Economic Policy for 1936)" isimli makalesi ile de tarihte konu ile ilgili ilk ekonometrik çalışma yapan kişi olmuştur (Humphrey,1985: 21).

1955 yılında Lawrance Klein ve Arthur Goldberger'in ortak yaptıkları çalışma, Phillips Eğrisi'nin teori kısmını oluşturan Lipsey'in çalışması ile benzerlik göstermektedir (Topcu, 2010: 48). Yine aynı yılda, 1955, tarihte fiyat değişimleri ve işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen ve ilk istatistiki dağılım diyagramı, ilk grafik çizen "Büyük Enflasyon 1939-1951 (The Great Inflation 1939-1951)"adlı çalışmasıyla A.J. Brown olmuştur (Tunay, 2010: 5).

2.1.1. Orijinal Phillips Eğrisi (Alban William Phillips)

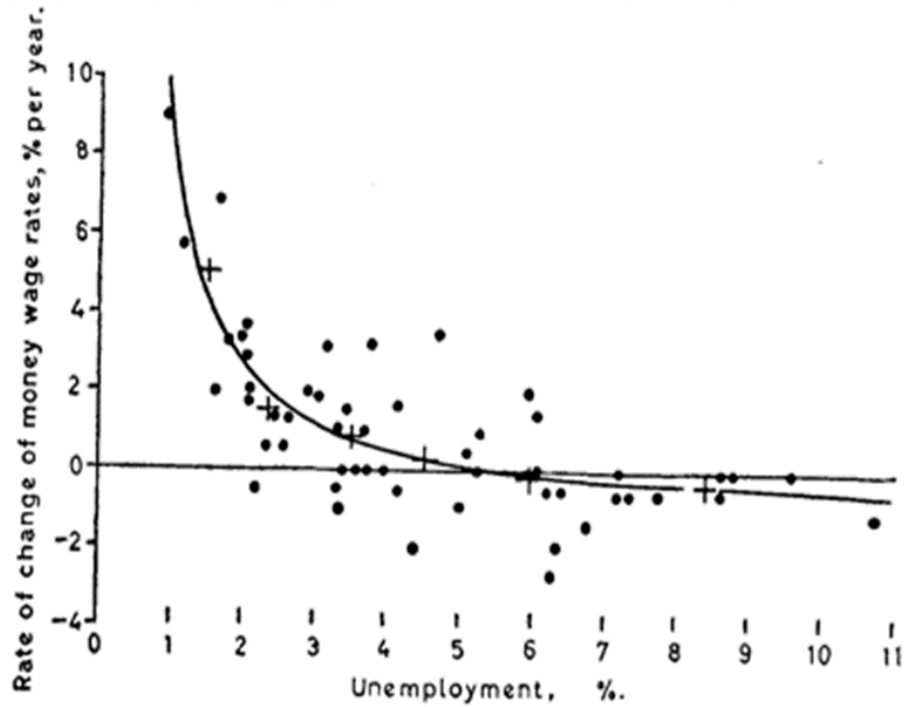
A. William Phillips tarafından, bir mal ve hizmetin arzı ve talebi arasındaki ilişkinin söz konusu mal ve hizmetin ücret değerini ne gibi etkilediği merak edilmiştir (Küçükale,2000:5). Üretim düzeyi ve mal fiyatlarındaki değişim oranı arasındaki ilişkiye cevap arayan Phillips; 1954 yılında "Kapalı Bir Ekonomide İstikrar Politikası (Stabilization Policy in a Closed Economy)" ve 1956 yılında "Birbirine Bağlı Dinamik Sistemlerde Tepkimelerin Zaman Biçimlerinin Tahmini Üzerine Bazı Notlar (Some Notes On The Estimation Of Time-Forms Of Reaction İn Interdependent Dynamic Systems)" adlı makaleleri ile çalışma sonuçlarını

yayımlamıştır (Büyükakın, 2008:136). İngiltere Ekonomisinin 1861-1957 dönemi verilerinden hareket ederek, işsizlik ve nominal ücret değişimleri arasındaki bağlantının ters yönlü olduğunu, diğer bir ifade ile doğrusal olmayan bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaştığı, 1958 yılında yayımlanan “Birleşik Krallıkta İşsizlik ve Parasal Ücretlerin Değişim Oranı Arasındaki İlişki, 1861-1957 (The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957)” adlı makalesi ile açıklamış ve literatüre “Orijinal Phillips Eğrisi veya Basit Phillips Eğrisi” adıyla girerek ekonomi alanında büyük bir ilgi görmüş ve günümüzde de ilgi görmeye devam etmektedir (Akerlof 2002’den Aktaran; Koşaroğlu, 2019:73).

A. W. Phillips, çalışmasında aldığı 1861-1957 arasındaki dönemi 1861-1913, 1913-1948 ve 1948-1957 üç döneme ayırmış ve incelemiştir (Saydam, 2008:16).

Eğrinin formülü; “ $y + a = bx^c$ ” şeklindedir. Formülde “y” ücretlerdeki değişim oranı, “x” ise işsizlik yüzdesi, “b” ve “c” sabit terim, “a” hata terim olarak geçmektedir (Phillips, 1958: 290). Çalışması sonucunda elde ettiği grafik, makalesinden alınmış olup, aşağıda Şekil 1 olarak yer almaktadır.

Şekil 1: Orijinal Phillips Eğrisi

Kaynak: (Phillips, 1958: 285).

Şekil 1’de yer alan grafiğin dikey ekseninde yüzdesel olarak nominal ücret değişim oranı; yatay ekseninde yüzdesel olarak işsizlik ele alınmıştır. Phillips’e göre; ülke ekonomisindeki işsizlik oranının azalması demek, emek talebinin artması demektir. Emek talebinin artması ile mal veya hizmetlerin fiyatında artış meydana gelmektedir. Durumun tam tersi de söz konusu olmaktadır; ülke ekonomisinde işsizlik oranının yüksek olması, mal ve hizmetlerdeki emeğin az olmasına ve talebin düşük olmasına ve dolayısıyla da fiyatının düşük olmasına neden olmaktadır (Phillips, 1958: 283).

Bir diğer nokta, İngiltere Ekonomisi için yapılan söz konusu çalışmada; işsizlik oranı yükselirken, ücretlerdeki değişim oranının daha yavaş; işsizlik oranı azalırken, ücretlerdeki değişim oranının daha hızlı olması neticesinde, işsizlik oranı ile nominal ücret değişim oranı arasında ters yönlü bir ilişkinin yani, doğrusal olmayan bir ilişkinin söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Phillips, 1958: 283). Ulaşılan bu sonuç yukarıdaki Şekil 1’de şu şekilde açıklanmaktadır; işsizlik oranı %5,5 noktasında iken, nominal ücretlerdeki değişim oranı 0 (sıfır) olduğu görülmektedir. Ancak işsizlik oranı %5,5 noktasından daha düşük bir düzeyde iken, örneğin, %3, %2 noktasında iken, parasal ücretlerdeki değişim oranının artış gösterdiği, 0 (sıfır) noktasından uzaklaştığı görülmektedir (Phillips, 1958: 290). Özetle; Orijinal Phillips Eğrisine göre, işsizlik oranı arttığında nominal parasal ücretler azalmakta; işsizlik oranı azaldığında ise, nominal parasal ücretler artış göstermektedir.

A. William Phillips’in 1958 yılında yapmış olduğu çalışmasıyla iktisat tarihinde büyük devrim yaşanmasına neden olmuştur. Phillips’in çalışması sonucu elde edilen grafiğe iktisatta kendisinin adı verilmiş ve Phillips Eğrisi olarak anılmaya başlanmıştır. İktisatta bu kadar çok ses getiren çalışmaya pek çok iktisatçı, modele ve çalışmaya eleştirilerini ve katkılarını sunmuştur. Her iktisatçının eğri üzerinde çalışmasıyla Phillips Eğrisi iktisatçıların adını alarak anıldığı için A. W. Phillips’in çalışması zaman içerisinde Orijinal Phillips Eğrisi adını almıştır.

Çalışmanın bu kısmından itibaren Phillips Eğrisine yapılan katkılardan ve eleştirilerden bahsedilmesi hedeflenmiştir.

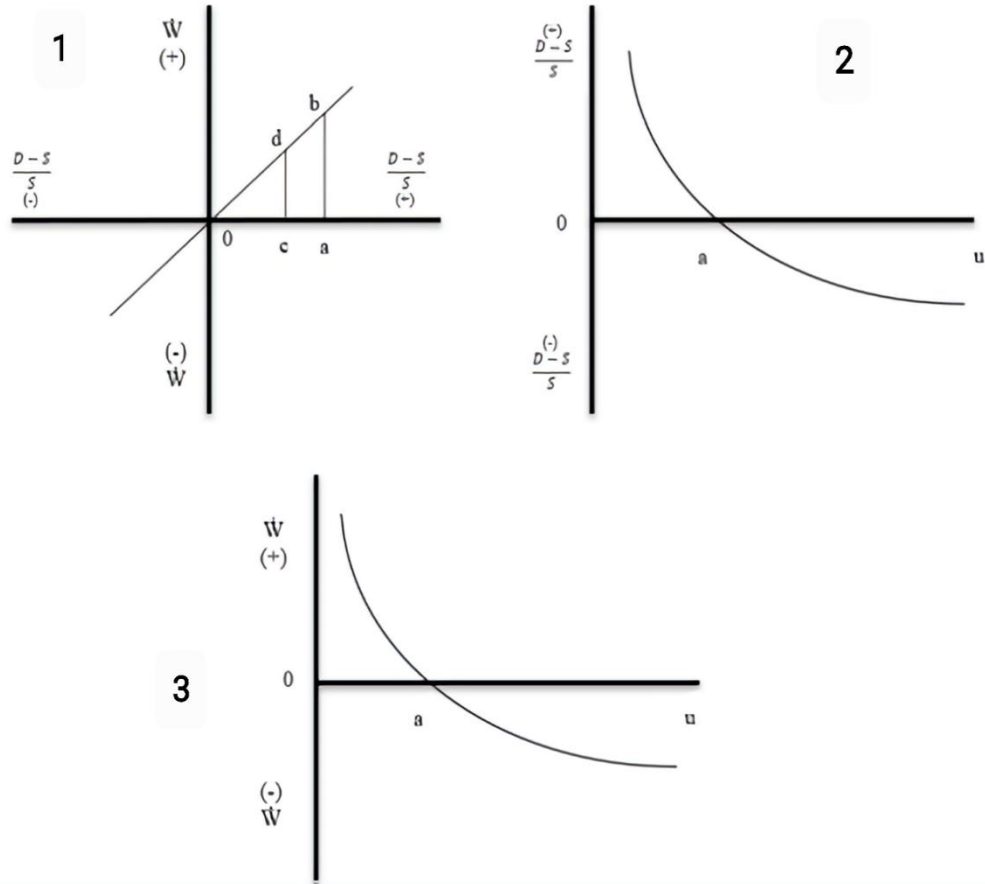
2.1.2. Richard George Lipsey'in Yorumu İle Phillips Eğrisi

Lipsey; A. W. Phillips'in çalışmasından yaklaşık iki yıl sonra, 1960 yılında, Phillips'in çalışmasında teorik kısımların eksikliğini fark ederek çalışmaya teorik temellerini eklemesiyle bir katkı sağlamıştır (Bilman, 2008:7). Lipsey, çalışmasıyla birlikte işgücü piyasasının arz ve talep ilişkisinden yardım alarak, Phillips Eğrisinin doğrusal olmayan yapısı üzerine odaklanmıştır (Yıldırım, 2020:16). Phillips Eğrisi hakkındaki yorumunu “Birleşik Krallıkta İşsizlik ile Para Ücret Değişim Oranları Arasındaki İlişki, 1862-1957: Daha İleri Bir Analiz (The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1862-1957: A Further Analysis)” adlı makalesi ile açıklayarak eğriye yeni bir bakış açısı eklemiştir (Saydam, 2008:23). Böylelikle Kanadalı ekonomist Richard George Lipsey'in söz konusu teorik ve istatistiksel çalışmasıyla birlikte A. W. Phillips'in ampirik olarak elde etmiş olduğu Phillips Eğrisine ilk destek gelmiştir (Güven ve Ayvaz, 2016: 244).

R. G. Lipsey, İngiltere Ekonomisi'nin 1862-1957 verilerinden hareket ederek yaptığı çalışması iki önemli amaç doğrultusunda teorik temele dayanmaktadır. Birincisi, parasal ücretteki değişim oranı ve emek (işgücü) talebi fazlası arasındaki ilişkinin doğrusal ve pozitif yönlü olduğu; ikincisi ise, işsizlik oranı ve emek (işgücü) talebi fazlası arasındaki ilişkinin ters, doğrusal olmayan ve negatif yönlü olduğu temeline dayanmaktadır (Lipsey, 1960'tan aktaran Büyükkakın, 2008:137).

Çalışmasında elde etmiş olduğu grafik, Şekil 2 ile aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 2: Robert George Lipsey'in Yorumuyla Phillips Eğrisi

Kaynak: (Büyükakın, 2008: 138).

Şekil 2’de 1 numaralı grafik, işgücü talebi fazlası ile parasal ücretlerdeki değişim oranının ilişkisini göstermektedir. 2 numaralı grafik, talep fazlası ile işsizlik oranının ilişkisini göstermektedir. 1 ve 2 numaralı grafikler doğrultusunda elde edilen Lipsey’in Phillips Eğrisi Modelini 3 numaralı grafikte görmekteyiz.

Grafiğe göre, parasal ücret değişim oranı $\dot{W}$ ile, işgücü arzı S ile talep ise D ile gösterilmektedir. İşgücü arzı ile talep arasındaki fark, emek fazlasını vermektedir. Emek fazlası ise grafikte $[(D-S)/S]$ olarak gösterilmektedir. Şekildeki 1 numaralı grafiğe göre; emek talebinde bir artış yaşanmıyorken, işsizlik yaşanmıyorken, parasal ücretlerdeki değişim oranı sıfır noktasında sabit kalmaktadır. Emek talebinde (0a) kadar bir artışın yaşanması halinde parasal ücretlerdeki artış (ab) kadar olacaktır. Dolayısıyla parasal ücretlerdeki değişim oranı ile işsizlik arasındaki ilişki doğrusal ve pozitif yönlü olmaktadır. Şekildeki 2 numaralı grafiğin dikey ekseninde emek (işgücü) talebi fazlası $[(D-S)/S]$; yatay ekseninde ise işsizlik oranı (u) bulunmaktadır. Emek talep fazlasında yaşanan bir artış, işsizlik oranında azalışa

sebepler olurken; emek talebinde bir azalışın yaşanması işsizlik oranında artışa sebep olmaktadır. 2 numaralı grafik, 1 numaralı grafiğin aksine işsizlik oranı ve işgücü talebi fazlasının ters yönlü ve doğrusal olmayan bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda Lipsey, emek talebinde fazlalık olmaması adına işsiz sayısı ile açık iş sayısının birbirine eşit olmaları gerekliliğini ileri sürerek a noktasında geçici işsizliğin olabileceğini belirtmektedir. Elde edilen 3 numaralı grafikte ise bu durumu görmekteyiz (Büyükakın, 2008: 139).

R. G. Lipsey'in çalışmasının iki temel nokta doğrultusunda; işgücü talep fazlasında yaşanan artış, işsizlik oranlarını düşürmekte veya tam tersi durum söz konusu olduğunda ise, işgücü talep fazlasında azalış yaşanması, işsizlik oranlarını arttırmakta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu ilişki çerçevesinde hareket edildiğinde parasal ücretlerdeki değişim oranı ve işsizlik arasındaki ilişki, A. William Phillips'in ulaştığı ters yönlü, negatif yönlü ilişki sonucunu mantıksal olarak doğrulandığı görülmektedir. Kısaca R. G. Lipsey yapmış olduğu çalışması ile işsizlik oranları ile parasal ücretlerdeki değişim oranı arasında istikrarlı ve uzun dönemli bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşarak, A. W. Phillips'in çalışmasını doğrulamıştır (Aydın, 2009: 39).

2.1.3. Samuelson-Solow'un Yorumu İle Phillips Eğrisi

Lipsey'in çalışmasının yayımlandığı yıl, 1960 yılında, Nobel ödüllü iktisatçılar olan Samuelson ve Solow'un çalışmalarıyla A. W. Phillips'in eğrisine bir yenilik daha gelmiştir.

Paul Samuelson ve Robert Solow, Amerikan Ekonomisini 1934-1958 yıllarını kullanarak, Phillips Eğrisini analiz etmişlerdir. Nobel ödüllü iktisatçıların bu çalışması "Enflasyonla Mücadele Politikasının Analitik Yönleri (Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy)" isimli makale ile "The American Economic Review" adlı dergide yayımlanmıştır (Samuelson ve Solow, 1960:176).

P. Samuelson ve R. Solow'un çalışması neticesinde elde etmiş oldukları grafik aşağıda Şekil 3 olarak gösterilmektedir. Grafiğin dikey ekseninde ortalama fiyat artışı (average price rise), grafiğin yatay ekseninde işsizlik oranı (unemployment rate) yer almaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen söz konusu grafiğe "Değiştirilmiş Phillips Eğrisi (Modified Phillips Curve)" ismini vermişlerdir. Grafiğin dikey ekseninde parasal ücretlerdeki değişim oranı yerine,

ortalama fiyat artışı (enflasyon) demeyi uygun görmüşler ve böylelikle günümüzde Phillips Eğrisi denildiği anda aklımıza ilk gelen şekil ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3 : Değiştirilmiş Phillips Eğrisi (Mofified Phillips Curve)

Kaynak: (Samuelson ve Solow, 1960: 192).

Şekil 3'deki grafiğe göre; işsizlik oranının %5.5 olduğu A noktasında fiyat artışı görünmemektedir. Ancak işsizlik oranının %3 olduğu B noktasında, fiyat artışının yani enflasyon oranının %4 - %5 oranında olduğu görünmektedir. Yani Samuelson ve Solow'a göre; işsizlik oranının daha düşük bir seviyede yaşamak için ülke ekonomisinin daha yüksek bir enflasyon oranına katlanması gerektiğini veya tam tersi şekilde, düşük enflasyon yaşanması için yüksek işsizlik oranına razı olunması gerektiğini savunmaktadır (Samuelson and Solow, 1960: 192).

Samuelson ve Solow'un düşüncelerinden yola çıkarak, ekonomilerinde politika aracı olarak kullanan hükümetler olmuştur. Örneğin, 1970 yılında A. Rees 'in yapmış olduğu bir çalışmada, II.Dünya Savaşı sonrasındaki dönemlerde Amerika Birleşik Devletleri ile Kanada düşük enflasyon oranı ve yüksek işsizlik oranını tercih ederken; Batı Avrupa ülkeleri ise, düşük işsizlik oranı ile fiyat istikrarını benimsediklerini belirtilmektedir (Rees 1970'ten aktaran, Çamlıca, 2010:9).

Orijinal Phillips Eğrisi (1958); işsizlik oranı ile nominal ücretlerdeki değişim oranı arasındaki ilişkinin doğrusal olmayan ve negatif yönlü olduğunu savunan bir

çalışmadır. Çalışmayı ilk ortaya atan A. William Phillips, yüksek işsizlik oranının sebebinin analiz etmeye çalışmıştır, ancak çalışmasındaki sonuçları işsizliği azaltmaya yönelik bir politika çalışması olduğunu savunmamıştır. Phillips Eğrisinin bir politika aracı olarak ilk kez yorumlayan ve savunan iktisatçılar, 1960 yılında P. Samuelson ve R. Solow olmuştur. Nobel ödüllü iktisatçıların çalışmalarında elde ettikleri sonuçla A. W. Phillips'in sonuçlarına benzerlik yakalamış ve iki değişken arasındaki negatif yönlü ve doğrusal olmayan ilişkinin varlığını doğrulamışlardır. Samuelson ve Solow'un çalışması; politika yapıcılara, düşük bir işsizlik oranı karşılığında enflasyon oranını çok fazla artırmayacak şekilde genişletici maliye ve para politikaları uygulamaları konusunda politik bir seçenek sunarak, işsizlik oranlarının enflasyon oranında az miktarda bir artış ile düşürülebileceği gerekçesiyle önemli bir rol oynamaktadır (Hall ve Hart, 2010: 2-10).

Kısaca, Samuelson ile Solow'un Dönüştürülmüş Phillips Eğrisi, ekonomi bilimde iktisat politikası olarak kabul edilmiştir. Ancak ne var ki, kısa dönemde enflasyon ve işsizlik oranlarının seviyeleri geçerli olsa da, uzun dönemde düzeylerin sürdürülebileceğinin söz konusu olmadığını belirtmişlerdir. Yani, Dönüştürülmüş Phillips Eğrisinin kısa dönemde geçerli olduğunun, uzun dönemde geçerli olmadığını sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun sebebinin fiyat istikrarını koruyabilmek, enflasyon oranının düşük düzeyde seyredebilmesinin koşulunu işsizlik oranının yüksek düzeyde veya düşük düzeyde olması gerektiğine dayandırmaktadır (Kızıl, 2019: 14).

2.1.4. Parasalcı Yaklaşım (Monetaristler) / Adaftif Bekleyişler İle Phillips Eğrisi:

1969 yılının son dönemi itibariyle ne var ki Phillips Eğrisine güven zedelenmiştir. İktisat literatüründe, söz konusu yıllarda işsizlik ve enflasyon oranlarındaki artış dengesinin bozulması (stagflasyon) ile yaşanan iktisadi sorun bu güvensizliğin nedeni olarak geçmektedir. Bu tablo dahilinde ekonomi bilimde işsizlik ve enflasyon ile mücadelede çok ses getiren Samuelson ve Solow'un politika aracı olarak kullanılmaya başlanmış olan Değiştirilmiş Phillips Eğrisi'nden uzaklaşmış ve yerine yeni, etkili çözüm yolları aramaya başlanmıştır (Özkök ve Polat, 2017:4) Ülke ekonomisinde yaşanan stagflasyon sorunu sonucunda, Samuelson ve Solow'un 1960 yılındaki çalışmasıyla elde ettikleri Değiştirilmiş

Phillips Eğrisinin sadece kısa dönem için geçerli bir politika aracı olmasını teorik bakımdan eleştiren iktisatçıların başında Milton Friedman ve Edmund Phelps gelmektedir.

Birbirinden bağımsız olarak çalışmalarını sunan iki iktisatçı, çalışmalarının sonunda Phillips Eğrisinin şekli ile ilgili de birtakım sorgulamaların öncüsü olmuşlardır. Phillips Eğrisinin kısa vadede tutarlı olmadığına ilaveten, bir de yüksek enflasyon oranının beklenen enflasyon oranını yükselttiği gerekçesiyle, uzun dönemde işsizlik ile enflasyon arasındaki negatif yönlü ilişkinin mümkün olamayacağı belirtilmiştir (Yıldırım, 2020:27).

İktisatta işsizlik ve enflasyon için yapılan çalışmalar ya Milton Friedman'ın Monetarist Yaklaşımın önderliğini yapması sebebiyle, Monetaristlerin Phillips Eğrisi; ya da Edmund Phelps'in de görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan Uyumcu (Adaptif) Bekleyişler Phillips Eğrisi olarak anılmaktadır.

M. Friedman ve E. Phelp, Phillips Eğrisine teorik açıdan olan eleştirilerini, 1975 yılında M. Friedman'ın ortaya atmış olduğu "Doğal İşsizlik Oranı Hipotezi"ni geliştirerek sunmuşlardır. Ayrıca Phillips Eğrisi, kısa dönemde negatif yönlü bir eğri iken; uzun dönemde eğrinin dik bir şekilde olduğunu ileri sürerek, söz konusu hipotezlerini "Hızlandıran Hipotez (Zemberek Dişlisi)" ile açıklamışlardır (Peterson, 1988'den Aktaran; Topcu, 2010: 65).

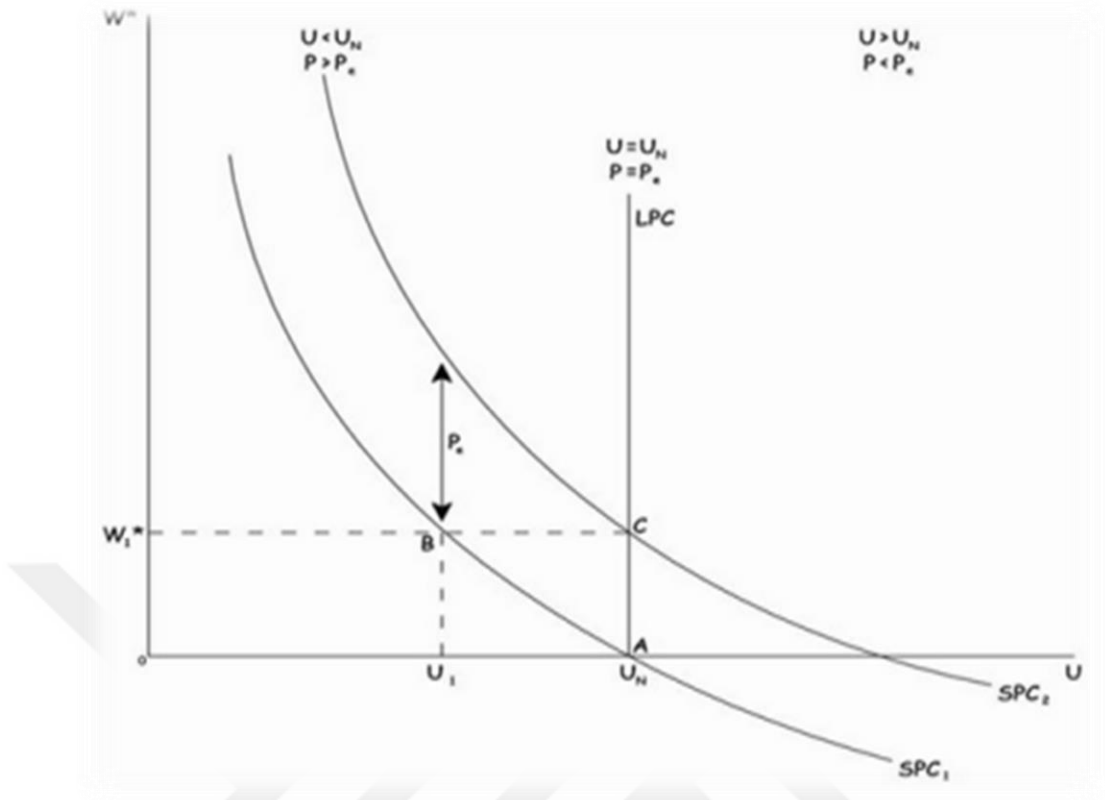
Uzun dönemde eğrinin dik bir şekilde olduğu görüşünü, ekonomide yer alan reel değişkeler ile nominal değişkenlerin uzun dönem denge sonucunda, birbirinden ayrı ve bağımsız bulunduğu fikrine dayandırmaktadırlar. Dolayısıyla enflasyon ve işsizlik arasında uzun soluklu bir ilişkinin bulunamayacağını belirtmişlerdir. Bu durum ile birlikte Phillips Eğrisinin, uzun dönemde dik bir şekil oluşturduğunu tanımlamaktadır (Kızıl, 2019:16). Milton Friedman'a göre, üretim düzeyi ekonominin olağan performansını göstermesi sebebiyle, ülke ekonomileri belli başlı denge üretim seviyesinde bulunmaktadır. Ekonominin olağan performans seviyesinde belirli bir işsizliğin yaşanması mümkün kabul edilerek, ekonomide olağan karşılanmaktadır. Bir ülke ekonomisinin olağan performans düzeyinde görülen bu işsizlik ise, M. Friedman tarafından "Doğal İşsizlik" olarak tanımlamaktadır. Doğal İşsizlik Oranı Hipotezi ise, kısa dönemde para politikası yardımıyla söz konusu denge üretim seviyesinde yaşanan işsizlik oranını (doğal işsizlik) azaltılabileceğini söylerken; uzun dönemde ise tekrar doğal seviyesine geri döneceğini savunan bir hipotezdir (Paya, 2001'den Aktaran; Aydın, 2009:37).

Böylece, doğal işsizlik oranından hareketle, Orijinal Phillips Eğrisinin dikey ekseninde yeralan nominal ücretlerdeki değişim oranı yerine reel ücretlerdeki beklenen değişim oranının baz alınması gerektiğini savunulmaktadır.

Friedman ve Phelps, çalışmalarında işsizlik ve enflasyon ilişkisini beklenen enflasyona (reel ücretler) dayandırmaktadır. Şöyle ki; toplam talepte yaşanan bir artıştan dolayı reel üretimde de bir artış yaşanacaktır. Reel üretimdeki artış otomatik olarak işgücü piyasasındaki ücretlere yansiyarak, ücretlerde artış yaşanmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla bu durum, hem nominal ücretleri hem de reel ücretleri eşanlı olarak arttırmaktadır. Bu durumla birlikte, işverenlerin maliyetlerinde de bir artış yaşamasına neden olacağı için mal piyasasındaki denge durumu, yerine oturuncaya denk reel ücretlerdeki artış devam edecektir. Ekonomide denge sağlandığı durumda yani, toplam talep ile toplam arz birbirine eşit olduğu noktada, işgücü piyasası başlangıç noktasına geri dönecek ve durağan denge doğal işsizlik oranına geldiğinde tekrardan sağlanmış olacaktır. İşgücü piyasasının başlangıç noktasına geri dönmesi doğal oran olarak yorumlanmaktadır (Kızıl, 2019:16). Bu durum dahilinde, Phelps ve Friedman çalışmalarıyla, para otoritesinin işsizlik oranını doğal seviyesinin altında tutabilmesi için ülke merkez bankalarının devamlı olarak para arzını arttırması gerektiği koşuluna dayandırmaktadır ve yine para arzının devamlı olarak arttırılmasıyla da enflasyonun hızlanması gibi bir maliyet ile karşılaşılmasının kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir (Friedman 1968'dan Aktaran, Çamlıca, 2010: 10). Böylelikle de Hızlandıran Hipotez'in iktisatta temelleri atıldığı söylenebilmektedir.

Phelps 1967 ve Friedman 1968 yıllarındaki çalışma ile Phillips Eğrisinin yeni halini oluşturmaktadır. Aşağıdaki Şekil 4 'te 'Friedman-Phelps Uyumcu Beklentili Phillips Eğrisi''yer almaktadır.

Şekil 4 : Friedman-Phelps Uyumcu Beklentili Phillips Eğrisi

Kaynak: (Tekgün, 2017: 12).

Friedman ve Phelps'in çalışmalarını açıkladıkları yeni Phillips Eğrisi, Friedman – Phelps Uyumcu Beklentili Phillips Eğrisi veya Adaftif Bekleyişler Phillips Eğrisi yukarıdaki Şekil 4 ile gösterilmektedir. Grafiği dikey ekseninde enflasyon oranı (W), yatay ekseninde ise işsizlik oranı (U) oluşturmaktadır. Yatay eksen dikey bir şekilde kesen LPC (Long Run Phillips Curve) Uzun Dönem Uyumcu Beklentiler Phillips Eğrisini; SPC (Short Run Phillips Curve) olarak verilen negatif yönlü eğriler ise, Kısa Dönem Uyumcu Beklentiler Phillips Eğrisini temsil etmektedir. Uzun Dönem Phillips Eğrisi (LPC)'nin üzerinde yer alan A ve C noktalarındaki işsizlik oranı, doğal işsizlik oranını (U_N) göstermektedir. Yani U_N noktası, enflasyonu hızlandırmayan bir nokta olmaktadır. Fiyatlar genel seviyesi "P" ; "P_e" ile de beklenen enflasyon gösterilmektedir. Uzun dönem Phillips Eğrisinin sağ kısmındaki alan ($P < P_e$ ve $U > U_N$), beklenen enflasyonun fiyatlar genel seviyesinden yüksek olmasıyla birlikte doğal işsizlik oranı, işsizlik oranının altında kaldığını göstermektedir. Uzun dönem Phillips Eğrisinin sol kısmındaki alan ($P > P_e$ ve $U < U_N$) ise, beklenen enflasyonun fiyatlar genel seviyesinden düşük olması sonucu doğal işsizlik oranı, işsizlik oranının üzerinde olduğunu

göstermektedir. Yine grafiğe göre, ekonomi LPC ile SPC 'nin birbirlerini kestikleri aynı zamanda üretim artışının ve parasal ücret artışının sıfır olduğu A noktasında dengeye gelmektedir. A noktasında toplam arz ve toplam talep birbirine eşit sayılmaktadır. Politika uygulayıcılar, işsizlik oranını doğal seviyesinin altına düşürmek istedikleri zaman para arzını arttırarak, üretimin artışı ile beraber işgücü piyasası ücretlerinde de artış yaşatacaktır. Bu durumu grafikte B noktasında görmekteyiz. İşgücü piyasasında yaşanan ücret artışları, işçileri iş aramaya itmekte olup, işsizlik oranı doğal oranının altına kendiliğinden inmiş olacaktır. Ancak B noktasında, parasal ücretteki artış fiyatlar genel seviyesindeki artıştan daha az olmaktadır. Söz konusu durumun sebebi ise, işçilerin reel ücretlerinde azalış olmuş ve işverenler veya firmalar işçi talebinde bulunduğu için işsizlik oranında azalış yaşanmıştır. Yani burada parasal ücretler yükselmesine rağmen reel ücretlerde bir düşüş yaşanmıştır. Durum fark edildiği zaman beklenen enflasyon oranı artış gösterecek ve SPC_1 eğrisi yukarı yönlü hareket ederek, SPC_2 seviyesine ulaşmış olacaktır. Böylece ekonomideki denge, B noktasından C noktasına taşınacaktır (Bocutoğlu, 2012: 184-191'den Aktaran; Tekgün, 2017:11-13).

Sonuç itibariyle, Phelps ve Friedman, Phillips Eğrisinin geçerliliğini - enflasyon ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi – sınadıkları çalışmalarında, değişkenler arasındaki ilişkinin kısa dönemde geçerli olduğuna; uzun dönemde de iki değişken arasındaki ilişkinin geçersiz olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Yıldırım, 2020:159). Böylelikle Keynesyen görüşünün savunucularının bahsettiğinin tersine Phillips Eğrisinin politika aracı olma durumu, Adaptif Bekleyişlerle Phillips Eğrisi ile ortadan kalkmaktadır.

2.1.5. Rasyonel Beklentiler ile Phillips Eğrisi

Rasyonel Bekleyişler, Yeni Klasik İktisatçıların bir anlayışıdır. Bu sebeple de Yeni Klasikler iktisatta tam istihdam ekolü veya Rasyonel Bekleyişler Okulu olarak geçmektedir. Rasyonel Bekleyişler Okulunun anlayışını Yeni Keynesyenler de benimsemektedir. Ancak Phillips eğrisi ile ilgili görüşler, Yeni Klasik ve Yeni Keynesyenler arasında farklılık göstermektedir. Yeni Klasik İktisatçıları, Friedman ve Phelps'in çalışmasına bir eleştiri sunmaktadırlar. Yeni Keynesyen İktisatçıların çalışması ile Phillips Eğrisi yeni bir yorum kazanmıştır. Dolayısıyla çalışmada

öncelikle Yeni Klasik İktisatçıların Phillips Eğrisine olan eleştirisi daha sonra da Yeni Keynesyen İktisatçıların Phillips Eğrisi Yorumuna yer verilecektir.

2.1.5.1. Yeni Klasik İktisatçıların Phillips Eğrisi Eleştirisi

Yeni Klasikler, Rasyonel Beklenti anlayışı çerçevesinde, Friedman ve Phelps'in ortaya atmış olduğu Uyumcu Bekleyişlerle Phillips Eğrisini eleştirmektedir. 1961 yılında John Muth'un "American Statistical Association" dergisinde yayınlanan "Rasyonel Beklentiler ve Fiyat Hareketleri Teorisi (Rational Expectations and the Theory of Price Movements)" adlı makalesinde ortaya koyduğu bireylerin beklentilerinin rasyonel olduğu görüşünü içeren beklentiler teorisinin kurucusu sayılmaktadır (Erünlü, 2014:29). J. Muth'un kurduğu anlayış ile Robert Lucas önderliğinde Thomas Sargent ve Neil Wallace Muth, hem kısa dönemde hem de uzun dönemde enflasyon ve işsizlik arasında bir ilişkinin olmadığını savunmaktadır (Hepsağ, 2009:173). Ekonomik aktörler (iktisadi karar bilimi), gelecek dönemde fiyatlar genel seviyesinin gerçekleşmesi beklenen değerini, geçmiş dönemde gerçekleşen değerine ek olarak bir de uygulanacak olan politikaları medyada açıklanan bilgiler ışığında tahmin etmektedirler. Dolayısıyla hem kısa dönemde hem de uzun dönemde enflasyon ve işsizlik arasında bir ilişki yoktur diyerek bu durumu, ekonominin rasyonel bir davranış içerisinde olduğunu ve fiyatların her daim esnek olduğu görüşüne dayandırmaktadırlar. Çünkü eğer iktisadi karar bilimi, rasyonel karar alma mekanizmasına sahipse, zaten oluşabilecek enflasyonist sürprizleri önceden öngörebilecek ve tahminlerindeki yanlışlarından hızlı bir şekilde ders alarak tekrara düşmeyecektir (Akiş, 2020:408).

R. Lucas, 1972 yılında veri olarak 1951-1967 yıllarını aldığı 18 ülkenin toplam talep ve toplam arz eğrilerini kullanarak "Beklentiler ve Paranın Tarafsızlığı (Expectations and the Neutrality of Money)" isimli makalesinde iki sonuca ulaşmıştır. Bunlardan ilki, istikrarlı fiyatların olduğu örneğin, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde genişletici para politikası uygulandığında ilk başta reel hasıladaki etki büyük olmaktadır. Bu durumun enflasyon oranına yansımaları ise, küçük olmaktadır. Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri gibi gelişmiş ülkelerde kısa dönemli değiş-tokuş söz konusu olmaktadır. Çalışmasından çıkardığı ikinci bir sonuç ise, fiyatların istikrarlı olmadığı örneğin, Arjantin gibi gelişmekte olan

lkelerde genişletici para politikası uygulandığı zaman reel hasılda fark edilebilecek derece bir etki olmamaktadır (Lucas, 1973'ten Aktaran; Bykakin, 2008: 148).

2.1.5.2. Yeni Keynesyen İktisatçıların Yorumuyla Phillips Eğrisi

Yeni Keynesyenler, Yeni Klasiklerin aksine, bir ekonomide fiyatların tam esnek olmadığını; ekonomide fiyatların yapışkan olduğunu savunmaktadır. Rasyonel beklentiler varsayımını baz alarak Phillips Eğrisi yorumları ile gerçekleşen enflasyon oranı beklenen gerçek marjinal maliyete bağlı olduğu ve dolayısıyla Phillips Eğrisinin geçmiş beklentilerin enflasyon oranına göre değil; geleceğe yönelik enflasyonist beklentileri baz almasının doğru olacağını savunmaktadırlar (Hepsağ, 2009:174).

1980 yıllarında Milton Friedman'ın ortaya attığı Doğal İşsizlik Oranını (NAIRU) kullanmayarak, "bir ülkenin ekonomisinde işsizlik oranı fazla ise buna bağlı olarak, enflasyon oranı da artma eğilimine geçmekte veya bir ülkenin ekonomisinde işsizlik oranı düşükse, enflasyon oranının da düşme eğilimde olduğu" şeklinde açıkladıkları "Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik Oranı (NAIRU)" kavramını kullanmayı tercih etmişlerdir (Russell ve Espinosa-Vega,1997: 4).

alışmaları sonucunda, cari işsizlik oranında düşüş gerçekleştiğinde doğal işsizlik oranının da düştüğü sonucuna ulaşmışlardır. Vardıkları sonuca "Histeri Hipotezi" adını vermişlerdir. Böylece, hem Phillips Eğrisine hem de ekonomi literatürüne bir yenilik daha eklenmiştir. Savundukları Histeri Hipotezine göre, cari işsizlik oranındaki değişim doğrusal olarak doğal işsizlik oranını etkilemektedir. Bu nedenledir ki, ülke ekonomisindeki karar alıcılar, doğal işsizlik oranının düşmesini istiyorlarsa, öncelikli olarak genişletici para veya maliye politikaları uygulamalarını kullanarak cari işsizlik oranını düşürmeyi hedeflemeleri gerekmektedir (Altay ve diğerleri, 2011: 9). Söz konusu ekolün iktisatçılarına göre, işsizlik ve enflasyon oranları arasındaki ilişkiyi uzun dönemde geçersiz, işsizlik ve enflasyon oranları arasındaki ilişkinin kısa dönemde geçerli olduğunu savunmaktadırlar (Akiş,2020: 408).

2.2. TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDE İŞSİZLİK

Bir ülke ekonomisinin nasıl bir gidişata sahip olduğunun öğrenilmesinde yardımcı olan makroekonomik göstergelerden bir tanesi işsizlik oranı olmaktadır. Ülke ekonomilerinde yüksek işsizlik oranları istenmeyen bir durumdur. Ancak ülkelerde yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik krizler ülke ekonomilerine hatta diğer ülke ekonomilerine yansısıyla işgücü piyasası zorlu dönemlerden geçebilmektedir. Ülkelerin söz konusu zorlu dönemleri kolay veya rahat atılabilmesinde, yüksek seyreden makroekonomik değişkenler adına alınan kararlar, uygulanan tedbirler bu doğrultuda her ülkede çeşitlilik göstermekle birlikte etkili olmakta ve önem taşımaktadır.

Ülke ekonomi tarihimizde, bu çalışma kapsamında ele alınan yıllar (1983-2020) itibariyle birçok kriz yaşamıştır. Yaşanan krizlerin birbirine yakın zamanlarda olmasında da kaynaklı olarak, işsizlik olgusu diğer ülkeler gibi ülkemizin de çok eski tarihlere dayanarak yaşadığı önemli ve yapısal bir sorundur.

Çalışmanın analizi 1983'ten başlamaktadır. Ancak Türkiye Ekonomisi'nin işgücü göstergeleri, 1988'den itibaren düzenli bir şekilde yayımlanmaya başladığı için (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021: 6) bu başlık altında Türkiye Ekonomisi'nin işgücü yapısı 1988-2020 aralığında ele alınmıştır.

Buradan hareketle; önce 1988-2020 yılları kapsamında Türkiye Ekonomisi'ndeki işgücü piyasasının yapısı, cinsiyete, geniş yaş gruplarına, eğitim durumuna, iş arama süresine, bölgesel ayrımına göre işsizlik ve istihdamın sektörlere göre dağılımına yer verilmiş ardından ilgili dönem itibariyle Türkiye Ekonomisi'nde işsizlik adına uygulanan mücadele politikalarına yer verilmiştir.

Çalışmada kullanılan verilerin tamamı TÜİK '*İşgücü İstatistikleri*'nden alınmış olup, tarafımızca derlenmiştir.

2.2.1. Türkiye Ekonomisi'nin İşgücü Yapısı (15 yaş ve üzeri)

Türkiye Ekonomisi tarihinde işsizlik oranlarının seyrini daha iyi anlayabilmek için öncelikli olarak, Türkiye Ekonomisi'nin 1988-2020 yıllarını kapsayan - çalışma çağındaki (15 ve üzeri yaş – kurumsal olmayan) nüfus sayısı, işgücüne dahil olmayan nüfus, işgücü, istihdam, işsiz, istihdam oranı, işgücüne katılma oranı ve işsizlik oranlarının yer aldığı - Tablo 3 'de işgücü göstergeleri ile 1983-2020 yıllarını kapsayan Şekil 5'te işsizlik oranlarının seyri verilmektedir.

Türkiye Ekonomisi'nin işgücü piyasası göstergeleri, 1988'den itibaren düzenli bir şekilde yayımlanmaya başladığı için Türkiye Ekonomisi'nin işgücü piyasasını 1988-2020 yıllarını kapsayan Tablo 3 ile; işsizlik oranlarındaki seyrin net görülebilmesi adına aşağıda bulunan ve 1983-2020 yıllarını kapsayan işsizlik oranı grafiği; Şekil 5 dahilinde yorumlanmaktadır.

Tablo 3: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi İşgücü Yapısı (15 ve üzeri yaş)

Yıllar	Çalışma Çağındaki (15 ve üzeri yaş) Nüfus	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus (Bin)	İşgücü (Bin)	İstihdam Edilen (Bin)	İşsiz (Bin)	İşgücüne Katılma Oran (%)	İstihdam Oran (%)	İşsizlik Oran (%)
1988	33746	14355	19391	17754	1637	57,5	52,6	8,4
1989	34315	14384	19930	18222	1709	58,1	53,1	8,6
1990	35601	15451	20150	18539	1611	56,6	52,1	8
1991	36869	15859	21010	19288	1722	57	52,3	8,2
1992	37984	16720	21264	19459	1805	56	51,2	8,5
1993	38957	18643	20314	18499	1814	52,1	47,5	8,9
1994	40038	18161	21876	20006	1870	54,6	50	8,5
1995	41175	18890	22286	20586	1700	54,1	50	7,6
1996	42243	19546	22697	21194	1502	53,7	50,2	6,6
1997	43299	20544	22755	21204	1551	52,6	49	6,8
1998	44295	20910	23385	21778	1606	52,8	49,2	6,9
1999	45311	21433	23878	22048	1829	52,7	48,7	7,7
2000	46211	23133	23078	21581	1497	49,9	46,7	6,5
2001	47158	23667	23491	21524	1967	49,8	45,6	8,4
2002	48041	24223	23818	21354	2464	49,5	44,4	10,3
2003	48916	25272	23640	21147	2493	48,3	43,2	10,5
2004	47544	25527	22016	19632	2385	46,3	41,3	10,8
2005	48359	25905	22455	20067	2388	46,4	41,5	10,6
2006	46174	26423	22751	20423	2328	46,3	41,5	10,2
2007	49994	26879	23114	20738	2376	46,2	41,5	10,3
2008	50772	26967	23805	21194	2611	46,9	41,7	11
2009	51686	26938	24748	21277	3471	47,9	41,2	14
2010	52542	26901	25641	22594	3046	48,8	43	11,9
2011	53593	26867	26725	24110	2615	49,9	45	9,8
2012	54724	27385	27339	24821	2518	50	45,4	9,2
2013	55608	27337	28271	25524	2747	50,8	45,9	9,7
2014	56986	28200	28786	25933	2853	50,5	45,5	9,9
2015	57854	28176	29678	26621	3057	51,3	46	10,3
2016	58720	28185	30535	27205	3330	52	46,3	10,9
2017	59894	28251	31643	28189	3454	52,8	47,1	10,9
2018	60654	28380	32274	28738	3537	53,2	47,4	11
2019	61469	28920	32549	28080	4469	53	45,7	13,7
2020	62579	31706	30873	26812	4061	49,3	42,8	13,2

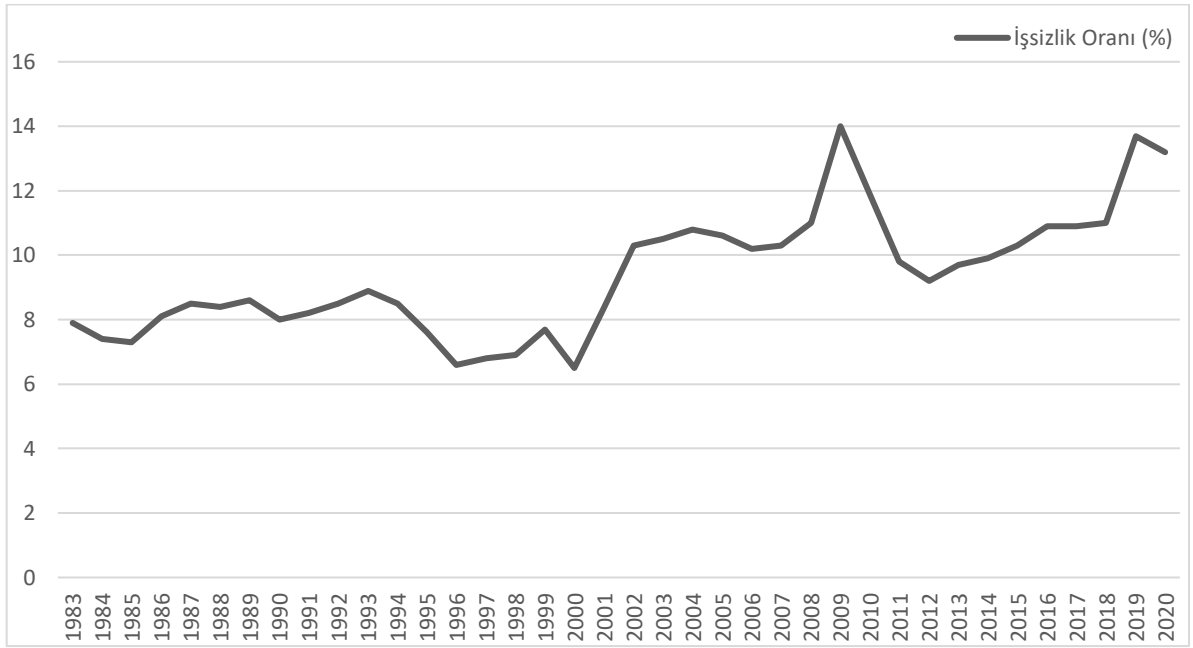
Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (1988-2013) ve İşgücü İstatistikleri (2014 ve Sonrası) Veri Tabanından alınarak tarafımızca derlenmiştir.

Tablo 3'ten hareketle; 1988 yılında çalışma çağındaki nüfus sayısı 33 milyon 746 bin kişi, işgücü 19 milyon 391 bin kişi, işgücüne katılım %57,5 oranındadır. 2000 yılında çalışma çağındaki nüfus sayısı 46 milyon 211 bin kişi, işgücü 23 milyon 78 bin kişi ve işgücüne katılım %49,9 oranındadır. 2008 yılında çalışma çağındaki nüfus sayısı 50 milyon 772 bin kişi, işgücü 23 milyon 805 bin kişi, işgücüne katılım %46,9 oranındadır. 2020 yılında çalışma çağındaki nüfus sayısı 62 milyon 579 bin kişi, işgücü 30 milyon 873 bin kişi ve işgücüne katılım oranı ise %49,3 olarak gerçekleşmiştir. 1988-2020 arasında çalışma çağındaki nüfus sayısı ve işgücü kişi sayısı bir önceki yıla göre artış içerisinde olduğu görülmektedir. İşgücüne katılım oranı işsizlik oranı için bir belirleyici olmakta ve birbiriyle doğru orantılı seyir alması beklenmektedir (Etçi ve Karagöl, 2019: 66). Bu bilgiler ışığında; 2000 ve 2007 yıllarının işgücüne katılım oranlarında düşüş yaşandığı Tablo 3'te görülmektedir. Ancak işsizlik oranlarında %6,5'ten %10,3 oranına gelerek, artış yaşanmıştır. İşgücü istatistiklerinin düzenli bir şekilde tutulmaya başladığı yıl olan 1988 yılında, işgücüne katılım oranı %57,5 seviyesinden 2007 yılına kadar düşüş eğilimi göstermiş ve 2007 yılında %46,2 seviyesinde işgücüne katılım oranı gerçekleşmiştir. 2008 yılından itibaren de işgücü katılım oranında her geçen yıl bir artış yaşandığı görülmektedir. Yine Şekil 5'ten de görüldüğü üzere; 1988 ve 1994 yılları arasında %8-9 civarı gerçekleşen işsizlik oranlarında 1995 yılı itibariyle azalma yaşandığı görülmektedir. İşsizlik oranlarının azalma eğilimini yakalaması, işgücüne katılım oranlarında meydana gelen bir azalmanın etkisi olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda da 1990'lı yıllar ve 2000'li yıllarda meydana gelen işgücü katılım oranlarının ivmesi, olağan bir tablo yaratmamakta ve soru işareti oluşturmaktadır (Tatlıyer, 2018: 40). Ülke ekonomilerinin işsizlik oranlarında bir diğer belirleyicisi, istihdam olmaktadır. İstihdam ile işsizlik oranları arasında ise ters yönlü bir ilişkinin gerçekleşmesi beklenmektedir. Ülke ekonomisinde istenen; istihdamın artması, işsizliğin azalmasıdır (Durgun, 2011). Bu doğrultuda, Tablo 3'te görüldüğü üzere; 2008 yılında %41,7 oranında istihdam ve %11 oranında işsizlik gerçekleşmiştir. 2018 yılında ise 2008'e göre, istihdam oranında artış gerçekleşmiş ve %47,4 oranına gelmiştir. Buna karşılık 2018 yılındaki işsizlik oranı ile 2008 yılında gerçekleşen işsizlik oranı (%11) aynı oranda gerçekleşmiştir. Yine, 2008 yılında %41,7 olan istihdam oranının 2020 yılında %42,8 olması ve istihdam oranının artmasına karşılık, düşmesi beklenen işsizlik oranının aksine sırasıyla; %11 ve %13,2 oranında

gerçekleşerek işsizlik oranı yükselmiştir. Bu durum ise, ülke ekonomisi için olumsuz bir tablo yarattığı düşünülmektedir.

İşgücüne katılma oranının ortalaması OECD ülkelerinde yaklaşık olarak %68-71 civarında gerçekleşirken (Aydemir, 2013: 119), ne yazık ki ülke ekonomimiz Tablo 3'ten de görüldüğü üzere, bu oranın altında yer almaktadır.

Şekil 5: 1983-2020 Türkiye Ekonomisi İşsizlik Oranları Seyri (15 yaş ve üzeri)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (1988-2013) ve İşgücü İstatistikleri (2014 ve Sonrası) Veri Tabanından alınarak tarafımızca derlenmiştir.

1983-2020 yıllarını kapsayan işsizlik oranlarının verildiği Şekil 5'te de görüldüğü üzere, 1983-1999 yılları dönemi ile 2000 yılı itibariyle işsizlik oranlarında gözle görülür bir fark oluşmuştur. Bu durumun temel nedeni, 2001 yılının başında ülkemizde bankacılık sektörünü yakinen ilgilendiren finans krizinin yaşanması olduğu söylenebilmektedir. 2002 yılına kadar tek haneli olan işsizlik oranı, %10,3 oranına ulaşarak, 1983'ten itibaren ilk kez çift haneli bir oranı görmüştür. 2000 yılı itibariyle artış eğiliminde olan işsizlik oranı, 2009 yılında %14 oranını görerek ekonomimiz tarihinde en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Diğer yıllara kıyasla 2009 yılındaki yüksek işsizlik oranının sebebi, 2001 yılındaki krizin etkisini tam anlamıyla atlatamadan 2008 yılında bir krizin daha yaşanmasıdır. 2009 yılında %14 oranında gerçekleşen işsizlik oranı, 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan

Küresel Finans Krizi'nin ülke ekonomimize ne denli olumsuz yansıdığı'nın bir kanıtı niteliğindedir.

2001 yılından günümüze kadar yaklaşık %11-13 oranında yüksek seviyelerde bir işsizlik oranı yaşamaktayız. 2001 ve 2008 krizleri sonrası ilk kez 2011 yılında %9,8 oranıyla tek haneli rakamlar yakalansa da bu oran yüksek olup, takip eden yıllarda da işsizlik oranlarının yüksek seviyelerde olduğu Şekil 5'de net bir şekilde görülebilmektedir. 2014 yılında %9,9 oranına ulaşan işsizlik oranının 2015 yılında çift hanelere çıkışı engellenememiş ve 2019 yılında Çin'den tüm dünyaya kısa bir zamanda yayılan, tüm ülkeleri sosyo-ekonomik yönden yıpratın ve günümüzde hala etkisinin devam ettiği Covid-19 hastalığı getirisinin işsizlik oranlarına yansıması ülkemiz açısından kaçınılmaz olmuştur. Bu sebeple, 2019 (%13,7) ve 2020 (%13,2) yıllarındaki işsizlik oranlarının yüksek seyretmektedir.

1983-2020 yıllarındaki işsizlik oranına genel bir bakış olarak; en yüksek oranın %14 ile 2009 yılında yaşandığı; en düşük oranın %6,5 ile 2000 yılında yaşandığı Şekil 5 ve Tablo 3'de görülmektedir.

2.2.2. Genç Nüfusa ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu

Genç, 15-24 yaş grubuna verilen bir isim olmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) ve ILO genç kavramını bu şekilde tanımlamaktadır (Işık, 2016: 136). Sadece ülkemiz için değil, global anlamda işgücü piyasasında zorlanan, işsizlik oranlarında yüksek bir paya sahip olan gençlerin işsizliği, genç işsizlik olarak söz edilmektedir.

İş piyasasında deneyimi olmadığı için tecrübesiz sayılan genç bireyler, ülke ekonomilerinin başına gelen tatsız olayların yansımasını ne yazık ki, işe alınmakta çok tercih edilmeyen veya işten çıkarımlarda öncelik tanınan grup olarak başı çekmektedir.

Her geçen yıl dünya nüfusunda gelişim ve artış yaşamaktadır. Bu bağlamda aslında genç işsizlik, sadece ülkemizin değil; hemen hemen her ülkenin ve her ülke gencinin karşılaştığı sosyo-kültürel bir durum halini almıştır.

Bu başlık altında, 1988-2020 yıllarını kapsayan ülke ekonomimizin genç işsizliğinin anlatımına "Tablo 4: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi'nde 15-24 Yaş Nüfusun İşgücü İstatistikleri" ile yapılmıştır.

Tablo 4: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi'nde 15-24 Yaş Nüfusun İşgücü İstatistikleri

Yıllar	GENÇ NÜFUS 15-24 (Bin)	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus (Bin)	İşgücü (Bin)	İstihdam (Bin)	İşsiz (Bin)	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus (Bin)			İşgücüne Katılma Oranı (%)			İşsizlik Oranı (%)			İstihdam Oranı (%)		
						Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
1988	10.093	4.441	5.652	4.665	988	3.167	1.274	4.441	406	732	56	179	172	175	334	606	462
1989	10.009	4.480	5.528	4.614	914	3.096	1.385	4.480	415	706	52,2	16	16,9	16,5	34,9	58,7	46,1
1990	10.117	4.586	5.530	4.646	885	3.245	1.341	4.586	394	718	54,7	15	16,6	16	33,5	59,9	45,9
1991	11.303	5.048	6.255	5.296	959	3.446	1.602	5.048	403	71	55,3	11,7	17,5	15,3	35,6	58,6	46,9
1992	11.653	5.481	6.172	5.167	1.005	3.698	1.783	5.481	377	688	53	13,5	17,9	16,3	32,6	56,5	44,3
1993	11.870	6.164	5.706	4.694	1.012	4.175	1.989	6.164	313	65,7	48,1	15,9	18,6	17,7	26,3	53,4	39,5
1994	12.118	5.922	6.196	5.204	993	3.983	1.939	5.922	358	67,2	51,1	13,4	17,5	16	31	55,5	42,9
1995	12.344	6.346	5.998	5.065	932	4.154	2.192	6.346	342	63,7	48,6	13,1	16,9	15,5	29,7	52,9	41
1996	12.516	6.443	6.073	5.253	820	4.214	2.229	6.443	341	63,6	48,5	11,1	14,8	13,5	30,3	54,2	42
1997	12.628	6.692	5.937	5.086	851	4.371	2.321	6.692	322	62,5	47	14,9	14	14,3	27,4	53,7	40,3
1998	12.691	6.855	5.837	5.010	827	4.423	2.432	6.855	317	60,9	46	12,8	14,9	14,2	27,7	51,8	39,5
1999	12.706	6.779	5.927	5.038	889	4.334	2.445	6.779	332	60,7	46,6	14	15,6	15	28,5	51,2	39,7
2000	12.703	5.401	5.401	4.696	705	4.665	2.637	7.302	281	57,6	42,5	11,9	13,7	13,1	24,8	49,7	37
2001	12.641	5.323	5.323	4.460	862	4.617	2.701	7.318	285	56,3	42,1	14,4	17,2	16,2	24,4	46,7	35,3
2002	12.520	5.116	5.116	4.135	980	4.544	2.860	7.404	29	53,3	40,9	17,1	20,3	19,2	24,1	42,4	33
2003	12.379	4.753	4.753	3.777	975	4.638	2.988	7.626	268	50,6	38,4	18,9	21,4	20,5	21,7	39,7	30,5
2004	11.840	4.474	4.474	3.554	919	4.563	2.803	7.366	25	51,3	37,8	20,7	20,5	20,6	19,8	40,8	30
2005	11.757	7.321	4.436	3.554	881	4.558	2.763	7.321	245	51,7	37,7	20,5	19,5	19,9	19,4	41,6	30,2
2006	11.670	7.305	4.365	3.533	832	4.528	2.777	7.305	244	51,1	37,4	20,6	18,3	19,1	19,3	41,8	30,3
2007	11.583	7.218	4.364	3.493	871	4.488	2.731	7.218	251	51,6	37,7	20,8	19,6	20	19,3	41,5	30,2
2008	11.490	7.109	4.381	3.484	897	4.397	2.712	7.109	251	51,7	38,1	21,2	20,1	20,5	19,8	41,3	30,3
2009	11.513	7.059	4.454	3.328	1.126	4.373	2.686	7.059	258	52,2	38,7	25	25,4	24	19,3	39	28,9
2010	11.548	7.122	4.426	3.465	961	4.352	2.771	7.122	263	50,9	38,3	23	21	21,7	20,3	40,2	30
2011	11.534	7.005	4.529	3.697	832	4.316	2.690	7.005	268	52,3	39,3	20,7	17,1	18,4	21,2	43,4	32,1
2012	11.574	7.152	4.422	3.647	775	4.332	2.820	7.152	259	50,8	38,2	19,9	16,3	17,5	20,7	42,5	31,5
2013	11.563	6.979	4.584	3.727	857	4.216	2.763	6.979	275	51,9	39,6	21,9	17	18,7	21,5	43,1	32,2
2014	11.724	6.936	4.789	3.930	858	4.236	2.700	6.936	277	54	40,8	20,4	16,6	17,9	22	45	33,5
2015	11.800	6.843	4.958	4.039	919	4.135	2.707	6.843	298	54,2	42	22,2	16,5	18,5	23,2	45,2	34,2
2016	11.845	6.820	5.025	4.040	985	4.092	2.728	6.820	304	54,3	42,4	23,7	14,6	19,6	23,2	44,8	34,1
2017	11.875	6.729	5.146	4.077	1.069	4.032	2.697	6.729	311	55,2	43,3	26,1	17,8	20,8	23	45,4	34,3
2018	11.785	6.603	5.182	4.130	1.052	3.988	2.615	6.603	313	56,3	44	25,3	17,6	20,3	23,4	46,4	35
2019	11.667	6.485	5.182	3.866	1.317	3.880	2.605	6.485	326	55,9	44,4	30,6	22,5	25,4	22,6	43,4	33,1
2020	11.711	7.137	4.574	3.418	1.156	4.159	2.978	7.137	275	50,1	39,1	30,3	22,6	25,3	19,2	38,8	29,2

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (1988-2013) ve İşgücü İstatistikleri (2014 ve Sonrası) Veri Tabanından alınarak tarafımızca derlenmiştir.

Ülkemizde de Tablo 4’te görüldüğü üzere, 2020 yılında genç nüfus, 11 milyon 711 bin olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4’den hareketle; 1988 yılından 2000 yılına kadar 15-24 yaş nüfusunun arttığı, 2000 yılı itibariyle de azaldığı görülmektedir. Bu azalışın, 2009 yılı ile birlikte artışa geçtiği ve 2020 yılına kadar inişli çıkışlı bir seyir aldığı görülmektedir.

Genç nüfusun işsizlik oranları, 1988 yılından 2020 yılına kadar ortalama olarak, %12-26 oranı arasında gerçekleşmiştir. Yıllar itibariyle en düşük işsizlik oranı, %13,1 ile 2000 yılında yaşanırken, en yüksek işsizlik oranının %25,4 oranıyla 2019 yılında yaşandığı Tablo 4’te yer almaktadır.

Genç nüfusun işsizlik oranlarının cinsiyete göre dağılımına bakıldığında en yüksek işsizlik oranları genç kadınlarda yaşandığı görülmektedir. Tablo 4’e göre, 1990’lı yıllarda erkeklerde gerçekleşen işsizlik oranı, kadınlarda gerçekleşen işsizlik oranının üzerinde seyir aldığı ancak 2004 yılı ile birlikte ağırlıklı olarak kadınlarda gerçekleşen işsizlik oranı, erkeklerde gerçekleşen işsizlik oranına göre yüksek bir seyir aldığı görülmektedir. Genel itibariyle genç nüfusun cinsiyete göre işsizlik oranlarına bakıldığında; her iki cinsiyette de artış olduğu görülse de genç kadınlarda işsizlik oranının seyri genç erkeklere göre yüksek gerçekleşmektedir.

Genç nüfusta işgücüne katılımın en yüksek yaşandığı 1988 yılında, genç erkek işgücüne katılma oranı, genç kadın işgücüne katılma oranından 32,6 puan fazla olarak %73,2 oranıyla 1988-2020 yıllarındaki en yüksek genç erkek işgücüne katılım oranının yaşandığı görülmektedir. Yine 1988-2020 yılları dahilinde en düşük işgücüne katılma oranı 2006 yılında gerçekleştiği aynı zamanda 2006 yılı, genç kadınlarda da %24,4 oranıyla en düşük işgücüne katılım oranının yaşandığı yıl olduğu Tablo 4’te görülebilmektedir.

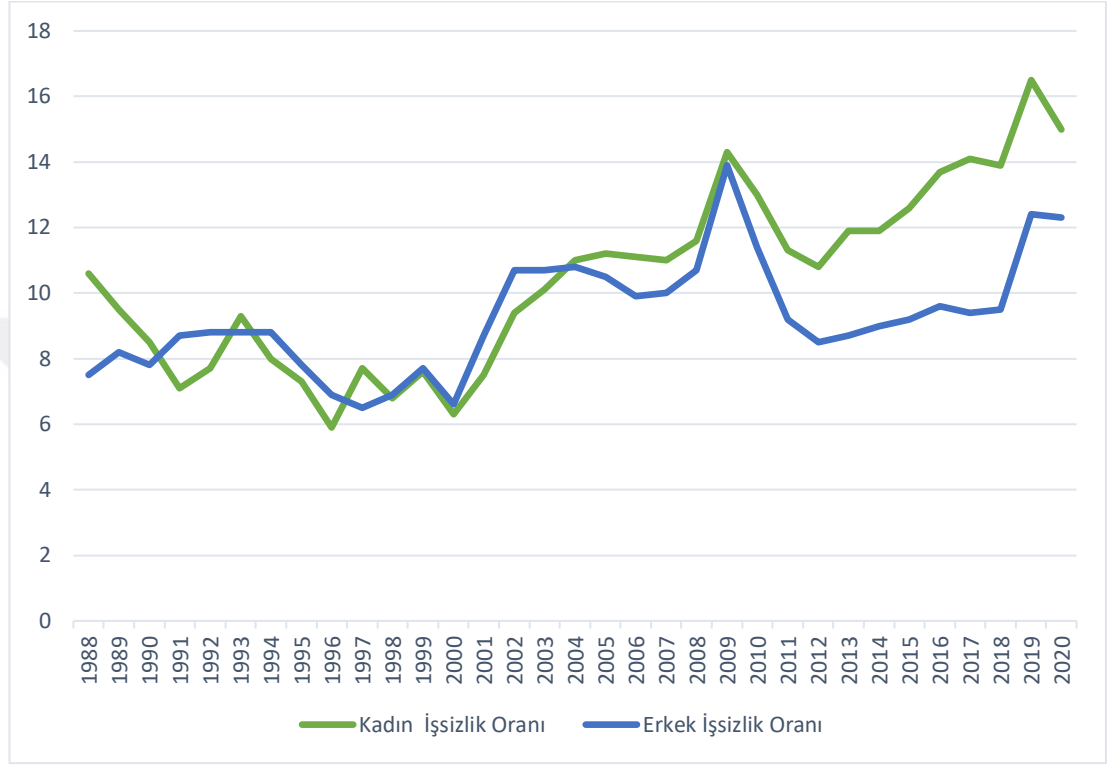
2.2.3. Cinsiyete Göre İşsizlik (15 yaş ve üzeri)

Bu başlık altında, verilerin TÜİK’ten alınarak oluşturulan Türkiye Ekonomisi’nin 1988-2020 yıllarını kapsayan, 15 yaş ve üzeri nüfusu için cinsiyete göre işsizlik oranları ve cinsiyete göre işgücü istatistikleri gösterimine ve anlatımına yer verilmektedir.

Tablo 5’de, 1988-2020 yıllarına ait çalışma çağı nüfusunu kapsayan işgücü istatistikleri yer almaktadır. İlgili yıllar ve ilgili yaş grubunun işsizlik oranlarının

cinsiyete göre dağılımı ise, Şekil 6 ile gösterilmektedir. Şekil 6 ve Tablo 5'in anlatımları şekil ve tablonun altında yer almaktadır.

Şekil 6: 1988-2020 Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları (15 yaş ve üzeri)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (1988-2013) ve İşgücü İstatistikleri (2014 ve Sonrası) Veri Tabanından alınarak tarafımızca derlenmiştir.

1988-2020 yıllarını kapsayan Türkiye Ekonomisi'nin cinsiyete göre işsizlik oranları Şekil 6 ile değerlendirildiğinde görülmektedir ki, kadınlarda ki işsizlik oranı, erkeklerde yaşanan işsizlik oranından yüksektir. Erkeklerde 1988'den beri en yüksek oran %13,9 ile 2009 yılında yaşanmışken; kadınlarda en yüksek işsizlik oranı %16,5 ile 2019 yılında yaşanmıştır.

Tablo 5: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi Cinsiyete Göre İşgücü İstatistikleri (15 yaş ve üzeri)

15 yaş ve +		KADIN				ERKEK			
Yıllar	İşgücüne Katılım Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Çalışma Çağı Nüfus (%)	İşgücüne Dahil Olmayanlar (Bin)	İstihdam Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Çalışma Çağı Nüfus (Bin)	İşgücüne Dahil Olmayanlar (Bin)
1988	34,3	30,6	10,6	17,085	11,229	81,2	75,1	7,5	16,661
1989	36,1	32,7	9,5	17,353	11,086	80,6	74	8,2	16,962
1990	34,1	31,2	8,5	18,045	11,882	79,7	73,5	7,8	17,556
1991	34,1	31,7	7,1	18,592	12,247	80,2	73,3	8,7	18,276
1992	32,7	30,2	7,7	19,146	12,884	79,6	72,6	8,8	18,839
1993	26,8	24,3	9,3	19,673	14,405	78	71,2	8,8	19,284
1994	31,3	28,8	8	20,223	13,899	78,5	71,6	8,8	19,815
1995	30,9	28,7	7,3	20,787	14,359	77,8	71,7	7,8	20,388
1996	30,6	28,7	5,9	21,319	14,805	77,3	72	6,9	20,924
1997	28,8	26,6	7,7	21,842	15,550	76,7	71,8	6,5	21,457
1998	29,3	27,3	6,8	22,339	15,802	76,7	71,4	6,9	21,956
1999	30	27,7	7,6	22,848	15,996	75,8	70	7,7	22,462
2000	26,6	24,9	6,3	23,295	17,108	73,7	68,9	6,6	22,916
2001	27,1	25,1	7,5	23,769	17,318	72,9	66,5	8,7	23,389
2002	27,9	25,3	9,4	24,214	17,455	71,6	63,9	10,7	23,827
2003	26,6	23,9	10,1	24,652	18,098	70,4	62,9	10,7	24,260
2004	23,3	20,8	11	24,293	18,624	70,3	62,7	10,8	23,251
2005	23,3	20,7	11,2	24,685	18,935	70,6	63,2	10,5	23,673
2006	23,6	21	11,1	25,080	19,164	69,9	62,9	9,9	24,094
2007	23,6	21	11	25,480	19,464	69,8	62,7	10	24,513
2008	24,5	21,6	11,6	25,855	19,526	70,1	62,6	10,7	24,917
2009	26	22,3	14,3	26,317	19,466	70,5	60,7	13,9	25,369
2010	27,6	24	13	26,740	19,357	70,8	62,7	11,4	25,801
2011	28,8	25,6	11,3	27,273	19,414	71,7	65,1	9,2	26,320
2012	29,5	26,3	10,8	27,773	19,581	71	65	8,5	26,951
2013	30,8	27,1	11,9	28,197	19,523	71,5	65,2	8,7	27,411
2014	30,3	26,7	11,9	28,841	20,112	71,3	64,8	9	28,145
2015	31,5	27,5	12,6	29,505	20,056	71,6	65	9,2	28,573
2016	32,5	28	13,7	29,689	20,052	72	65,1	9,6	29,031
2017	33,6	28,9	14,1	30,244	20,085	72,5	65,6	9,4	29,649
2018	34,2	29,4	13,9	30,647	20,174	72,7	65,7	9,5	30,007
2019	34,2	28,7	16,5	31,097	20,411	72	63,1	12,4	30,372
2020	30,9	26,3	15	31,623	21,855	68,2	59,8	12,3	30,956

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (1988-2013) ve İşgücü İstatistikleri (2014 ve Sonrası) Veri Tabanından alınarak tarafımızca derlenmiştir.

Çalışma çağındaki 1988-2020 Türkiye Ekonomisi'nin cinsiyete göre işgücü istatistikleri bulunan Tablo 5 incelendiğinde; 1988 yılından 2020 yılına kadar kadın nüfus sayısının erkek nüfus sayısından fazla olduğu görülmektedir.

İşgücüne katılım oranlarında, kadınların işgücüne katılım oranının erkeklerle göre oldukça düşük seviyelerde olduğu ve istihdam oranlarında da yine gözle görülür nitelikte kadın istihdam oranının erkek istidam oranının neredeyse yarısı kadar bir seyir izlediği görülmektedir.

Son on yıl aralığında, Tablo 5'e göre bir değerlendirme yapılırsa; 2010 yılında kadın işgücüne katılım oranı %27,6 olduğu, 2020 yılında ise bu oran az da olsa bir artma yaşanarak %30,9 oranına geldiği görülmektedir. Erkeklerde işgücüne katılım oranı ise, %70,8 oranından %68,2 oranına düştüğü 2010 ve 2020 yılında görülmektedir.

Bu genel çerçevede, ne yazık ki ülke ekonomimizin otuz üç yıllık işgücü istatistiklerinde cinsiyetler arası ayrımının varlığını ortaya koymaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, ülkemizin sosyo-kültürel etkileri nedeniyle, toplumumuzda kadınların daha çok ev işleri ile ilgilenmesi ve bu sebeple, çalışma çağına gelmiş bir kadının çalışmayı tercih etmemesinden kaynaklı olarak işsiz sayılmamaktadır. İşgücüne dahil olmayan kesimde de kadınlarda erkeklere göre fazla olduğunu yine Tablo 5'te görülmektedir.

2.2.4. Geniş Yaş Grubuna Göre İşsizlik

Bu başlık altında, 1988-2020 yıllarını kapsayan Türkiye Ekonomisi'nin geniş yaş grubuna göre işsizlik oranları, Tablo 6 ile gösterilmekte ve anlatımı tablonun altında yer almaktadır.

Tablo 6: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi Geniş Yaş Grubuna Göre İşsizlik Oranları

Yıllar	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
1988	17	18	7,5	5	3,8	3,1	4,7	4,1	4,2	3,8	1,6
1989	16,2	16,9	9	5,3	4,7	4,6	5,4	4,3	5	3,3	2
1990	15,4	16,6	9	5,5	4,2	3,5	3,9	4	3	2,8	1,4
1991	13,9	16,8	9,2	5,6	4,3	4	3,7	4,2	3	1,6	1,1
1992	14,3	18,2	9,1	6,4	4,7	4	3,7	3	3,4	1,5	0,7
1993	15,6	19,6	10,2	6,2	4,8	3,9	3,2	3,5	3,2	1,9	0,3
1994	14,7	17,2	9,8	6,1	4,7	4,5	4,7	4,2	2,6	1,6	0,9
1995	14,5	16,5	8,9	4,9	3,8	3,5	3,7	3,2	2,7	1,8	1,2
1996	11,6	15,1	7,8	4,5	3,6	2,7	3,5	2,6	1,8	1,2	0,7
1997	13	15,4	7,9	4,4	3,4	3,1	3,1	3,1	1,6	1,2	0,7
1998	12,4	15,5	7,9	4,7	3,8	3,5	3,7	3,4	2,1	1,4	0,8
1999	13	16,6	9,5	5,8	4,6	4,1	4,1	3,4	2,7	1	0,5
2000	10,7	14,8	7,2	5	4,5	3,5	3	3,8	2,2	2	0,5
2001	14,6	17,3	9,6	6,7	6,5	4,9	5,1	4,1	2,9	1,5	0,8
2002	16,7	20,8	11,9	8,6	8,1	7,3	6,6	5,8	4,8	1,6	0,8
2003	17,9	22,1	12,7	9	7,4	6,5	6,5	6	4,5	2,5	0,7
2004	17,7	22,2	13,9	9,3	7,8	6,8	6,3	6,5	4	2,9	1,1
2005	18,2	20,9	13,2	9,3	7,7	6,9	6,9	6,9	4,6	2,9	0,8
2006	17,4	20,1	12,9	8,6	7,4	6,9	6,6	6,8	5,3	2,8	0,8
2007	19,7	20,1	12,4	8,7	7,4	6,8	7	6,2	5	3,2	0,8
2008	19,6	21	13,2	9,7	8,2	7,7	7,6	6,8	6	3,7	1
2009	23,6	26,3	17,5	12,6	11,2	10,2	9,5	9,2	7,7	4,1	1,4
2010	18,8	23,5	14,9	10,3	9,6	8,5	8,6	8,3	6,7	4,4	1,5
2011	15,8	19,8	12,5	8,6	7,5	7	7	6,8	5,9	3,1	1,2
2012	14,9	19	12,2	8,3	6,9	6,5	6,7	6,4	5,3	3,3	0,9
2013	16,4	20	12,6	8,8	7,8	6,7	6,4	6,7	5,8	4,2	1,1
2014	16,1	18,9	13	8,8	7,7	7,1	6,9	7,8	6,7	4,7	2,1
2015	16,5	19,7	13,2	8,9	8,2	7,8	7	8,3	7,2	5,8	2,5
2016	16,2	21,5	14,6	10,1	8,7	8	7,8	7,8	6,6	5,6	2,6
2017	17	22,8	14,5	9,8	8,9	7,7	7,4	7,6	7,5	4,9	2,2
2018	17,1	22	15,1	10	8,8	7,7	7,7	7,8	7,9	5	2,7
2019	21,1	27,6	18,1	13	10,9	10,3	10,3	9,7	8,7	6,9	3,1
2020	21,1	27,1	18	12,4	10,4	9,9	9,8	9	7,8	6	2,7

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (1988-2013) ve İşgücü İstatistikleri (2014 ve Sonrası) Veri Tabanından alınarak tarafımızca derlenmiştir.

Yukarıda yer alan Tablo 6’da yaş grupları; 15-29, 20-24, 25-29, 30-34, 35-39, 40-44, 45-49, 50-54, 55-59, 60-64, 65 yaş ve üzeri olarak TÜİK tarafından on bir (11)e ayrılmıştır.

Yaş gruplarına göre işsizlik oranlarının verildiği Tablo 6’da en yüksek işsizlik oranlarının; 15-19, 20-24, 25-29 yaş grubunda olduğu ve en düşük işsizlik oranlarının; 65 ve üzeri yaş grubunda olduğu görülmektedir. Yani yaş ortalaması artış gösterdikçe, işsizlik oranı ters bir seyir alarak azalmaktadır. Bu tablodaki düşük ve yüksek işsizlik oranların dağılımı, ülke yaş grubu nüfusuna göre olağan karşılanmakta ve anlamlı olmaktadır.

İşsizlik oranlarının yüksek seyir aldığı; 15-19, 20-24, 25-29 yaş gruplarının yıllar itibariyle birbirine yakın oranlarda gerçekleşse de 1988 yılından 2020 yılına kadar olan sürede en yüksek oranlar 20-24 yaş grubunda gerçekleşmektedir. Söz konusu yaş grubunda da meydana gelen en yüksek oranlar 2009 yılında %26,3 oranında ve 2019 yılında %27,6 oranında yaşandığı görülmektedir.

İşsizlik oranlarının düşük bir oranda gerçekleştiği 65 yaş ve üzeri kesimde ise; en yüksek işsizlik %3,1 oranında 2019 yılında; en düşük işsizlik ise, %0,3 oranıyla 1993 yılında gerçekleşmiştir.

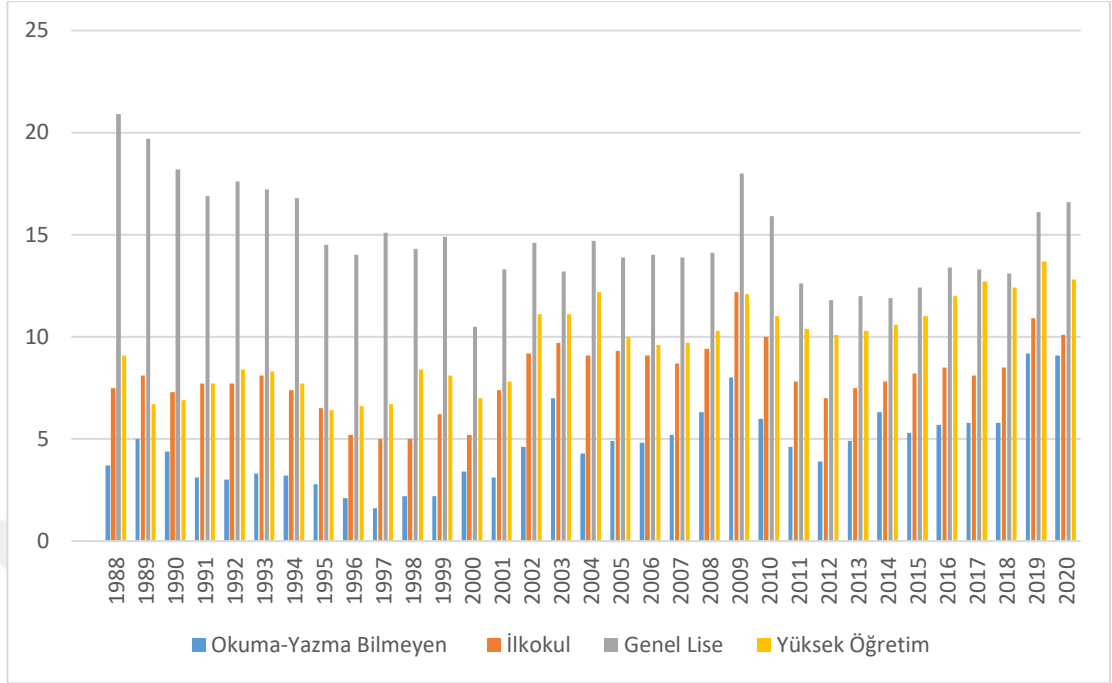
Tüm yaş gruplarına bakıldığında; işsizlik oranlarında gerçekleşen artışın ekonomik daralmanın yaşandığı kriz yıllarında gerçekleştiği ancak en yüksek işsizlik oranı artışları, 2008 yılında yaşanan finans krizine bağlı olarak, 2009 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

15-29 yaş gruplarının genç kesim olduğu göz önüne alındığında, 1988 yılından 2020 yılına kadar yüksek işsizlik oranlarının başını çektiğini ve ülke ekonomimizin genç işsizlik sorununun olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.5. Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (15 yaş ve üzeri)

1988-2020 yıllarının Türkiye Ekonomisi’nde çalışma çağının eğitim durumuna göre işsizlik oranları, Şekil 7 ile bu başlık altında yer verilmektedir. Çalışma çağının 1988-2020 yılları Türkiye Ekonomisi’nin eğitim durumuna göre işsizlik oranlarının anlatımı Şekil 7’nin altında yer almaktadır.

Şekil 7: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (15 yaş ve üzeri)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (1988-2013) ve İşgücü İstatistikleri (2014 ve Sonrası) Veri Tabanından alınarak tarafımızca derlenmiştir.

Şekil 7; okuma-yazma bilmeyen, ilkokul mezunu, genel lise mezunu ve yükseköğretim mezunu eğitim durumlarından oluşmaktadır. İncelendiğinde, en yüksek işsizlik oranlarının genel lise mezunlarında, en düşük işsizlik oranlarının ise, okuma-yazma bilmeyen işsizlik oranlarında meydana geldiği net bir şekilde görülmektedir. Bu fark, 1988-1999 yılları arasında oldukça net bir şekilde görülmektedir. En yüksek işsizlik oranlarını ikinci sırada takip eden eğitim durumu ise, yüksek öğretim mezunu kişiler oluşturmaktadır. Yüksek öğretim mezunları, son on yıla bakıldığında genel lise mezunu ile neredeyse aynı oranlarda seyir ettiği görülmektedir. Aslında bu tablo ile yıllar geçtikçe eğitime verilen önemin arttığını ancak buna bağlı olarak eğitilmiş kesimin işsizlik oranları, hep yüksek kalarak durum ile çeliştiği görülmektedir. Dolayısıyla 1988-2020 yıllarındaki işsizlik oranlarının ağırlıklı kesimini eğitilmiş kişilerin oluşturduğu söylenebilmektedir.

2.2.6. İş Arama Süresine Göre İşsizlik (15 yaş ve üzeri)

Bu başlık altında aşağıda yer alan Tablo 7’de çalışma çağı (15 ve üzeri) nüfusunun 1988-2020 yılları arasındaki iş arama süresine göre işsiz sayılarına yer verilmektedir.

Tablo 7: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi İş Arama Süresine Göre İşsiz Sayısı (15 ve üzeri)

Yıllar	Bir yıldan daha az süreli işsizler				Bir yıl ve daha fazla süreli işsizler (Uzun süreli işsizler)			İşsizlik (Toplam)
	Aylık				Yıllık			
	1-2 Ay	3-5 Ay	6-8 Ay	9-11 Ay	1 yıl ve daha fazla (2 yıldan az)	2 yıl ve daha fazla (3 yıldan az)	3 yıl ve daha fazla	
1988	199	229	223	143	392	229	195	1637
1989	224	280	340	143	343	216	128	1709
1990	166	261	259	141	378	207	151	1611
1991	238	335	303	113	372	183	125	1722
1992	228	329	299	122	424	206	147	1805
1993	206	315	295	115	428	233	157	1814
1994	266	298	318	100	443	212	178	1870
1995	245	411	308	92	297	155	153	1700
1996	234	246	238	92	300	193	154	1502
1997	266	291	231	84	312	153	158	1551
1998	295	310	239	80	357	140	125	1606
1999	461	427	304	76	289	116	93	1829
2000	530	395	164	50	190	72	44	1497
2001	648	595	208	65	284	90	54	1967
2002	704	583	279	102	428	178	94	2464
2003	781	660	288	83	323	156	104	2493
2004	490	515	312	106	456	256	206	2385
2005	513	520	289	90	429	261	241	2388
2006	562	533	272	82	414	216	192	2328
2007	658	578	274	99	402	170	139	2376
2008	777	688	308	98	410	167	118	2611
2009	957	929	502	175	538	199	135	3471
2010	906	724	375	142	533	208	124	3046
2011	862	611	315	108	428	168	91	2615
2012	826	646	291	99	401	147	71	2518
2013	904	709	327	99	452	138	76	2747
2014	1195	694	285	89	408	126	55	2853
2015	1265	709	327	111	462	131	52	3057
2016	1380	792	353	118	492	124	70	3330
2017	1382	792	390	134	534	150	72	3454
2018	1463	780	359	143	546	158	87	3537
2019	1640	1058	519	203	712	222	116	4469
2020	1 300	978	553	211	685	214	120	4061

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (1988-2013) ve İşgücü İstatistikleri (2014 ve Sonrası) Veri Tabanından alınarak tarafımızca derlenmiştir.

Tablo 7’den de görüleceği üzere; TÜİK, bir yıldan daha az süreli işsizler, bir yıl ve bir yıldan fazla süreli işsizler olarak iş arama süresini ikiye ayırmaktadır. Bir yıldan daha az süreye aylık bakılmakta olup; 1-2 ay, 3-5 ay, 6-8 ay ve 9-11 ay olarak dört gruba ayırarak işsiz sayısını yayımlamaktadır. Bir yıl ve bir yıldan fazla süreyi de; bir yıl ve daha fazla ancak iki yıldan az, iki yıl ve daha fazla ancak üç yıldan az, üç yıl ve daha fazla olarak üç gruba ayırarak işsiz sayısını yayımlamaktadır.

Bireyin bir yıl ve bir yıldan fazla süreli iş arıyor olması, uzun dönem işsiz kaldığı anlamına gelmektedir. Uzun dönem işsiz olan bir birey, zaman içerisinde iş bulabilme umudunu yitirme noktasına ulaşmakta ve dolayısıyla başta kendine daha sonra da topluma olumsuz bir durum olarak yansımaya neden olmaktadır (Kaya ve Durak, 2014: 64).

Tablo 7’den hareketle; 1988’den 1999 kapsayan yıllarda iş aramada yaşanan yoğunluk 3 ila 8 ay diliminde olduğu, 2000 ve sonrasındaki yıllarda ise 1 ila 5 ay grubu içerisinde olduğu görülmektedir. 1988-1999 yılları arasında işsiz sayısının genel olarak en yoğun yaşandığı dönem, bir yıl ve daha fazla (2 yıldan az) sürede olduğu görülmektedir. 2000 yılı ve takip eden yıllarda ise genel olarak en yoğun işsiz sayısının 1-2 ay ve 3-5 ayda yaşandığı görülmektedir.

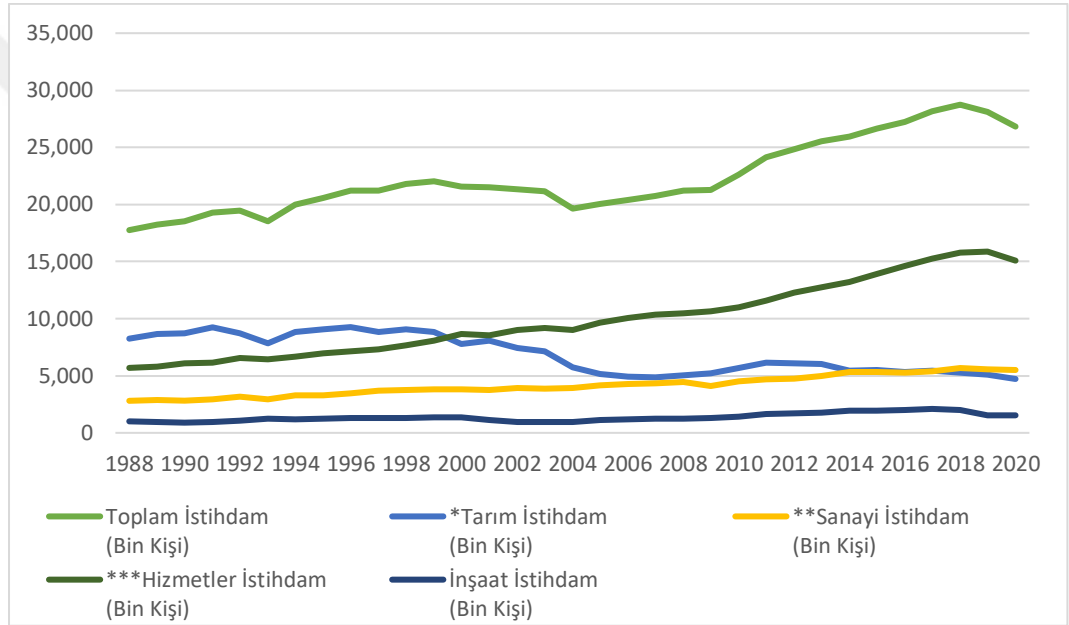
2000 – 2001 – 2008 yıllarında yaşanan ve etkisinin ağır geçtiği finansal krizler sebebiyle işverenlerin bazı çalışanlarını çıkarması kaynaklı geçici işsizliğin hakim olduğu ve buna bir önceki yıldan da iş arayan sayısının da eklendiği düşünüldüğünde, iş arayanların ilgili dönemde yoğun olduğu söylenebilmektedir.

2.2.7. İstihdamın Sektörel Dağılımı

Bu başlık altında, 1988-2020 Türkiye Ekonomisi'nin istihdamdaki sektörel dağılımı hem şekil ile hem de tablo ile gösterilmektedir. Şekil 8'de ve Tablo 8'de çalışma çağı nüfusunun 1988-2020 yıllarını kapsayan tarım, sanayi, hizmet ve inşaat sektörünün istihdamdaki dağılımı yer almaktadır.

Tablo 8 ve Şekil 8'in anlatımı, Tablo 8'in altında yer almaktadır.

Şekil 8: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi'nin İstihdamdaki Sektörel Dağılım Seyri (15 yaş ve üzeri)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (1988-2013) ve İşgücü İstatistikleri (2014 ve Sonrası) Veri Tabanından alınarak tarafımca derlenmiştir.

Tablo 8: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi'nin İstihdamdaki Sektörel Dağılımı

Yıl	Toplam İstihdam (Bin)	* Tarım Sektörü İstihdam (Bin)	** Sanayi Sektörü İstihdam (Bin)	*** Hizmet Sektörü İstihdam (Bin)	İnşaat Sektörü İstihdam (Bin)
1988	17.754	8.249	2.806	5.687	1.012
1989	18.222	8.639	2.847	5.793	942
1990	18.539	8.691	2.845	6.112	893
1991	19.288	9.212	2.934	6.168	975
1992	19.459	8.718	3.156	6.538	1.049
1993	18.499	7.862	2.942	6.459	1.238
1994	20.006	8.813	3.295	6.693	1.208
1995	20.586	9.080	3.295	6.974	1.238
1996	21.194	9.259	3.487	7.153	1.298
1997	21.204	8.837	3.715	7.333	1.319
1998	21.778	9.039	3.723	7.693	1.323
1999	22.048	8.856	3.784	8.045	1.363
2000	21.581	7.769	3.810	8.637	1.365
2001	21.524	8.089	3.774	8.551	1.110
2002	21.354	7.458	3.954	8.984	958
2003	21.147	7.165	3.846	9.171	965
2004	19.632	5.713	3.929	9.023	967
2005	20.067	5.154	4.183	9.623	1107
2006	20.423	4.907	4.283	10.037	1.196
2007	20.738	4.867	4.314	10.326	1.231
2008	21.194	5.016	4.440	10.495	1.242
2009	21.277	5.240	4.079	10.650	1.306
2010	22.594	5.683	4.496	10.986	1.431
2011	24.110	6.143	4.704	11.586	1.676
2012	24.821	6.097	4.751	12.266	1.709
2013	25.524	6.015	4.956	12.771	1.782
2014	25.933	5.470	5.315	13.236	1.912
2015	26.621	5.483	5.331	13.892	1.914
2016	27.205	5.305	5.297	14.616	1.987
2017	28.189	5.464	5.383	15.247	2.095
2018	28.738	5.297	5.675	15.774	1.992
2019	28.080	5.097	5.561	15.872	1.550
2020	26.812	4.716	5.498	15.060	1.538

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (1988-2013) ve İşgücü İstatistikleri (2014 ve Sonrası) Veri Tabanından alınarak tarafımca derlenmiştir.

* Tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılık; ** Madencilik ve taş ocakçılığı, İmalat sanayi, Elektrik, gaz ve su; *** Toptan Ve Perakende Ticaret, Lokanta Ve Oteller, Ulaştırma, Haberleşme Ve

Depolama, Mali Kurumlar, Sigorta, Taşınmaz Mallara Ait İşler Ve Kurumları Yardımcı İş Hizmetleri, Toplum Hizmetleri, Sosyal Ve Kişisel Hizmetler.

Tarım sektörü istihdamı; tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılık kalemlerinin toplamından, sanayi sektörü istihdamı; madencilik ve taş ocakçılığı, imalat sanayi, elektrik, gaz ve su kalemlerinin toplamından; hizmetler sektörü istihdamı ise; toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller, ulaştırma, haberleşme ve depolama, mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları yardımcı iş hizmetleri, toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler kalemlerinin toplamından oluşmaktadır.

Tablo 8 ve Şekil 8'e göre; 1988 yılında 8 milyon 249 bin kişiye istihdam yaratan tarım sektörü, 2000 yılına kadar sürekli artmış ve sektörel dağılımda 1988-2000 yılları arasında en büyük payı aldığı görülmektedir. İlgili yıllar kapsamında en düşük payın yaklaşık 890 bin ile 1 milyon 363 bin seyirlerinde gerçekleşerek, inşaat sektörüne ait olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Tarım sektörü 2000 yılı itibariyle, azalmaya başladığında istihdam dağılımındaki payını hizmet ve sanayi sektörüne teslim etmiştir. 2000 yılı itibariyle tarım sektöründe azalış, hizmet ve sanayi sektöründe artış yaşanmaya başladığı Şekil 8'de net bir şekilde görülebilmektedir. Özellikle 2006 yılı itibariyle 10 milyon 37 bin istihdam sayısına ulaşan hizmetler sektörü, her geçen yıl artarak devam etmiştir. Tarım sektöründeki istihdam 2000 sonrası inişli-çıkışlı bir seyir alıyor olsa da, günümüzde inşaat sektöründen sonra en düşük paya sahip sektör olduğu görülmektedir.

Yıllar itibariyle tarım sektöründeki istihdam azalışının temel nedeni, ülke içerisindeki göçlerden kaynaklandığı söylenebilmektedir. Ülkemiz kırsal ağırlıklı bir coğrafyaya sahiptir. Yıllar itibariyle sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte şehirlerde iş imkanları artmıştır. İş imkan fazlalığından yararlanmak isteyen vatandaşlar, kırsal kesimden kentsel alanlara göç etmişlerdir. Dolayısıyla bu durum, zaman içerisinde tarım sektörünün istihdam payını olumsuz etkilemiştir.

2.2.8. Kent ve Kır Dağılımına Göre İşsizlik

Bu başlık altında, Türkiye Ekonomisi'nin kent-kır dağılımına göre işsizliğin anlatımına yer verilmektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 9'da 1988-2014 yıllarına ait Türkiye Ekonomisi'ndeki kent-kır ayrımı dağılımına göre, işgücü istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 9'un anlatımına yer verilmeden önce belirtilmelidir ki; Türkiye İstatistik Kurumu'nun yayımladığı *“İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti-2020”* raporunda (TÜİK, 2021: 8) ve TÜİK Resmi İstatistik Portalı internet sitesinde yer alan *“Kır/Kent Tanımının Revizyonu”* başlıklı metinde (<https://www.resmiistatistik.gov.tr/detail/subject/kir-kent-taniminin-revizyonu/>) de ifade edildiği gibi, Türkiye'nin işgücü istatistikleri kapsamında idari bölünüşü göz önüne alındığında, kır kesiminin payının azalması ve bu nedenle istatistiki anlamda eski seri ile bir düzensizliğe yol açacağı düşünüldüğünden kent ve kır ayrımı istatistiki göstergesine 2014 yılının Ocak ayı itibariyle son verilmiştir. Bu sebeple, çalışmamın ilgili başlığında, Türkiye Ekonomisi'nin 1988-2014 yılları kapsamında kent kır ayrımına göre işgücü istatistiklerine yer verilmiştir.

Tablo 9: 1988-2014 Türkiye Ekonomisi'nin Kent- Kır Ayrımına Göre İşgücü İstatistikleri

YILLAR	KENT (15ve+)										KIR (15ve+)									
	İşsiz Sayısı (Bin)					İşsizlik Oranı (%)					İşsiz Sayısı (Bin)					İşsizlik Oranı (%)				
	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Erkek
1988	1.088	427	661	13,1	28,3	9,7	48,3	17,7	78,1	42	12,7	70,6	193	356	5	4,4	5,3	67	50,7	84,7
1989	1.106	411	695	13,1	26,2	10,1	47,6	17,8	76,8	41,3	13,1	69,1	183	420	5,3	3,9	6,2	69,4	55,1	84,8
1990	1.061	388	684	12	23,4	9,5	47,2	17	76,8	41,5	13,1	69,5	155	405	4,9	3,4	6	66,9	52	83
1991	1.166	352	813	12,7	22,6	10,6	46,3	15,6	77	40,4	12,1	68,8	100	457	4,7	2,1	6,5	69,6	55,5	84,1
1992	1.232	375	857	12,6	20,9	10,7	46,8	17	76,8	40,9	13,4	68,6	109	464	5	2,4	6,6	67,4	51,9	83,1
1993	1.235	390	845	12,6	22,8	10,5	45,2	15,7	75,2	39,5	12,1	67,3	101	478	5,5	2,8	6,9	60,8	40,5	81,6
1994	1.283	402	881	12,4	20,4	10,5	46,2	17,4	75,3	40,5	13,8	67,4	107	470	5	2,4	6,6	65,5	48,9	82,6
1995	1.132	362	770	10,8	18,3	9	45,2	16,8	74,1	40,3	13,7	67,4	108	480	4,8	2,4	6,3	65,8	49,3	82,6
1996	1.064	298	766	9,9	15,4	8,7	44,5	16	73,2	40,1	13,5	66,9	89	350	3,7	1,9	4,7	66,1	49,8	82,9
1997	1.116	374	742	10	17,5	8,2	44,8	16,9	72,9	40,3	13,9	67	113	322	3,8	2,7	4,4	63,2	45	82
1998	1.225	361	864	10,5	16,5	9,1	44,7	16,8	72,8	40	14	66,1	84	298	3,3	1,9	4	64,4	46,9	82,5
1999	1.377	415	962	11,4	17,4	9,9	44,9	17,8	72,2	39,8	14,7	65	103	350	3,8	2,3	4,8	63,9	47,4	81,2
2000	1.072	309	763	8,8	13	7,8	44,1	17,2	70,9	40,2	15	65,4	78	347	3,9	2	4,9	59,7	40,2	77,9
2001	1.447	414	1.033	11,6	16,6	10,3	44,0	17,4	70,6	38,9	14,5	63,3	68	452	4,7	1,7	6,5	59,7	41,7	76,4
2002	1.844	520	1.323	14,2	18,7	13	44,4	19,1	69,8	38,1	15,5	60,7	118	303	5,7	3	7,3	57,6	41,4	74,5
2003	1.804	506	1.298	13,8	18,3	12,6	43,8	18,5	68,9	37,7	15,1	60,3	157	532	6,5	4,2	7,9	55,5	39	72,9
2004	1.970	544	1.426	13,6	17,9	12,5	43,0	17,7	68,1	37,1	14,6	60,5	78	336	5,5	3	6,8	54,4	36,7	73,3
2005	1.920	550	1.370	12,8	17	11,6	44,1	18,7	70	38,5	15,6	61,9	92	376	6,3	3,6	7,7	52,1	33,9	72
2006	1.873	500	1.373	12,2	16,4	11	44,2	19,5	69,3	38,9	16,3	61,7	97	358	6,2	3,9	7,4	51,2	33,1	71,3
2007	1.871	566	1.305	12,0	16,1	10,8	44,3	19,8	69,3	39,0	16,6	61,8	95	411	6,8	3,8	8,3	50,8	32,5	71
2008	2.063	622	1.441	12,8	16,6	11,6	45,0	20,8	69,5	39,2	17,3	61,5	112	447	7,2	4,3	8,7	51,4	32,9	71,6
2009	2.746	832	1.914	16,6	20,4	15,3	45,8	22,3	69,9	38,2	17,7	59,2	147	577	8,9	5,3	10,7	52,7	34,6	72
2010	2.425	821	1.604	14,2	18,7	12,6	46,8	23,7	70,4	40,1	19,3	61,5	138	483	7,3	4,6	8,7	53,5	36,3	71,6
2011	2.087	770	1.316	11,9	16,5	10,2	47,6	24,8	71	41,9	20,7	63,7	115	413	5,8	3,6	7	54,9	37,5	73,3
2012	2.018	771	1.247	11,1	15,5	9,4	48,3	26,1	71	42,9	22	64,3	112	388	5,5	3,5	6,5	53,6	36,9	71,2
2013	2.171	885	1.286	11,5	16,4	9,5	49,6	28	71,6	43,9	23,4	64,8	148	428	6,1	4,5	7	53,6	36,7	71,2
*2014	2.207	867	1.340	11,6	15,8	9,9	49,7	28,3	71,5	43,9	23,8	64,4	126	508	7,1	4,3	8,4	50,7	32,6	69,6

Kaynak: TÜİK İstatistiksel Tablolar, 2014

Tablo 9’da görüldüğü üzere; kırsal kesimdeki işgücüne katılım oranlarında her yıl bir artış yaşanmıştır. Dönemsel olarak bakarsak; 1988-1999 yıl aralıklarında

gerçekleşen işgücüne katılım kırsal kesimde ortalama %65,8 gerçekleşmişken, aynı dönemde kentsel kesim için ortalama %46 gerçekleşmiştir. 2000’li yılların başlamasıyla birlikte, kırsal kesimde işgücüne katılım oranı azalsa da kent kesimine göre işgücüne katılım oranları, 2000-2014 yıllarında yüksektir. 2000-2014 yıl aralıklarında da kırsal kesimdeki işgücüne katılım ortalama %54 iken; kentsel kesimde %49,7 olarak gerçekleşmiştir. Görülmektedir ki, kırsal kesim, kentsel kesime göre işgücüne katılım oranlarında önde gelmektedir.

İşsizlik oranları bakımından ise, Tablo 9’da kırsal kesimde gerçekleşen işsizlik oranları, kentsel kesimde gerçekleşen işsizlik oranlarının neredeyse yarısı kadar gerçekleştiği ve kentsel kesimdeki işsizlik oranlarının, kırsala göre yüksek bir oranda seyir aldığı görülmektedir. Özellikle işsizlik oranlarının yüksek olduğu kentsel kesimde, kriz yıllarının ertesi yıllarında gerçekleşen işsizlik oranları dikkat çekmektedir. 2002 yılında kentsel kesimdeki işsizlik oranı, %14,2 ve 2009 yılındaki işsizlik oranı %16,6 olarak gerçekleşerek, aynı zamanda 1988-2014 döneminin kentsel kesimdeki en yüksek işsizlik oranları olmuştur. Aynı yıllarda kırsal kesimdeki işsizlik oranlarında artış yaşandığı görülse de, kentsel kesimin işsizlik oranlarındaki artış kadar dikkat çekmemektedir.

2.3. TÜRKİYE EKONOMİSİ’NDE İŞSİZLİK İLE MÜCADELE

Bu başlık altında, Türkiye Ekonomisi’nin 1980’li yıllardan 2020 yılına kadar ki tarihsel süreci içerisinde işsizlik adına aldığı kararların ve uyguladığı politikaların anlatımına yer verilmiştir.

Çalışmanın daha önceki başlıklarının altında da bahsedildiği üzere; her ülke ekonomisinin işleyişi, yapısı ve olumsuz olaylar karşısındaki tutumu farklılık göstermektedir. Dolayısıyla devletlerin ekonomide yaşanan olumsuz durumların düzelmesi adına aldığı tedbirleri, uyguladığı politikaları yine ülke ekonomilerinin yapılarına, işleyişlerine göre değişiklik göstermektedir. Ülke ekonomilerinin makroekonomik göstergeleri, ülkelerin yaşadığı olaylar karşısında olumlu veya olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu çerçevede Türkiye Ekonomisi’nde yaşanan dışsal ve içsel sorunların etkisi ile bozulan, dağılan ekonomik yapıyı iyileştirmek adına uygulanan bazı tedbirler, işgücü yapısının bozulmasını öngörememiş ve işsizlik oranlarının yukarı yönlü seyir izlemesine neden olmuştur.

Özellikle ülke ekonomimizin hem iktisadi hem de siyasal tarihi açısından büyük dönüşümlerin yaşandığı 1960'lı yıllarda ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik yönden işleyişine ivme kazandırmak, işleyişini kontrol altında tutmak ve bu yönlerden de gerekli tedbirlerin alınmasında danışmanlık yapabilmek adına, Devlet Planlama Teşkilatı faaliyete geçirilmiştir. 2011 yılı itibariyle Kalkınma Bakanlığı ismiyle, 2018 yılı itibariyle de Strateji ve Bütçe Başkanlığı ismiyle faaliyet göstermekte olan Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması ile beşer yıllık kalkınma planları hazırlanmıştır. Kalkınma planları hazırlanırken, ülke ekonomisinin olumlu yönde etkilenmesi doğrultusunda gerekli görülen birtakım çalışmaları başlatarak, sağlıklı bir ekonomik büyümeyi sağlamak ve milli geliri yüksek tutmak hedeflenmiştir (Salep, 2017: 215-216).

Kalkınma planlamalarının işgücü piyasasına yansımaları da dönem itibariyle büyük olmuştur. Böylece ekonomi tarihimizde, işsizlik ile mücadelenin ilk adımları Planlı Kalkınma Dönemine geçişle atılmıştır.

Çalışmanın bu başlığı altında Türkiye Ekonomisi'nde işsizlik ile mücadele politikalarının 1980'den itibaren günümüze kadar ki süreci; '*1980-2000 dönemi*' ve '*2000 dönemi ve sonrası*' olarak iki başlık altında incelenmesi uygun görülmüştür.

2.3.1. 1980-2000 Dönemi Türkiye Ekonomisi'nde İşsizlik İle Mücadele

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) aralığında, 24 Ocak 1980 tarihinde uygulamaya geçen kararlar neticesinde; 1960 yıllarında etkili olan ithal ikameci modelinden ihracat ağırlıklı sanayileşme modeline geçilmiştir. 1980 Kararları ile neoliberal düşünce sistemini destekleyen, ülke ekonomisine devlet müdahalesinin en az seviyede tutulduğu, ekonomide serbestleşmeye gidildiği ve dışa açılma hedefinin benimsendiği politikalar uygulanmıştır. Alınan kararlar doğrultusunda uygulanan politikalar ile üretimin artması, işsizlik oranlarının azaltılması, ekonominin büyüme kaydetmesi ve kalkınma seviyesi bakımından hızlı bir şekilde yol alınması hedeflenmiştir (Düğer ve İsgender, 1999: 26). Ancak hem alınan kararların yetersiz kalması hem politikaların istikrarsız ve yanlış uygulanması hem de ülke içi karışıklıkların boy göstermeye başlaması gibi birtakım sebepler, amaçlanan aksine kendi içinde işsizlik yapısını oluşturmuş ve işsizlik oranlarında artış meydana getirmiştir (Bkz.; Tablo 3: 1988-2020 Türkiye Ekonomisi İşgücü Yapısı).

1985-1989 tarihleri arasında geçerli olan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, genç işsizlik oranlarını düşürmek için ayrıntılı olarak yoğunlaşan ve bu kapsamda genç işsizlik kavramının detaylı olarak ele alındığı ilk kalkınma planı olarak anılmaktadır (Akcan, 2018: 38). İşsizliğin azaltılması noktasında sahip olunan imkanların daha etkin kullanılmasını, işgücü arzının ve talebinin istihdamı artırıcı şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini, genç işsizlik oranlarının azaltılmasında önceliğin açık işsizler grubuna verilmesi gerektiğinin ve genç kesimin meslek sahibi olabilmesi adına orta öğretim çağından itibaren mesleğe teşvik ve eğitim faktörlerinin etkin kılınabilmesi için gerekli istihdam politikalarının oluşturulması, kalkınma planının kapsamını belirtmektedir (Murat, 2007: 104). Tüm söz konusu hedefler doğrultusunda, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın son yıllarında aktif istihdam politikaları çıkarılmış ve işgücü eğitimleri vermeye başlanmıştır. Bu doğrultuda İŞKUR (Türkiye İş Kurumu) ön plana çıkmıştır (Ay, 2012: 332). İŞKUR, istihdamın hem korunması hem de gelişmesi, yaygınlaşması ve böylece işsizliği önlenmesi bakımından yürütülen tedbirler kapsamında kurulmuştur (İŞKUR).

1990'lı yıllara gelindiğinde, gerek dünya ekonomisi gerek Türkiye Ekonomisi bakımından kriz yıllarının ağırlıklı yaşanması nedeniyle ülke ekonomilerinde makroekonomik göstergelerinin olumsuz bir seyir izlediği dönem olmuştur. 1990'lı yılların başında yaşanan dünya ekonomisinde krizlerin ve savaşların etkisini ağır yaşayan ülkemiz ekonomisi, toparlanabilmesi adına 5 Nisan 1994 tarihli istikrar kararlarını yürürlüğe almıştır. İşsizlik oranlarının yüksek yaşandığı söz konusu dönemlerde işsizlik oranlarını azaltmak adına, ilgili dönem itibarıyla yürürlükte olan kalkınma planlarından altıncısı uygulanmaktaydı.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)'nın hazırlanmasında ve uygulanmasında gelir dağılımını düzeltmek, istihdamı artırmak ve işsizlik oranlarında yaşanan artışı azaltmak temel amaç olarak görülmüştür. Bu amaç doğrultusunda; 1993 yılında istihdam ve eğitim projesi, 1980'li yıllardan itibaren özelleştirmelerin yaygınlaşması sonucu işsiz kalan kişilere, 1994 yılında "İşgücü Uyum Projesi" uygulaması yürürlüğe girmiştir. Ayrıca dönem itibarıyla;

- mesleki eğitim programları ve kamu yararına olan çalışma programlarından İŞKUR,
- yerel ekonomiyi geliştirme hizmetlerinden Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve

- istihdamı arttırmak adına küçük işletmelere sunulan danışmanlık ve çalışma programlarından Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) sorumlu tutulmuştur (Bekiroğlu, 2010: 195).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın geçerli olduğu son yılda, istihdam eğitimi projesi uygulanmaya başlanmıştır. Dünya Bankası'nın %62 oranında ve geri kalan %38'lik oranın ise ülkemiz tarafından finanse edilip, faaliyete geçirilen “İstihdam ve Eğitim Projesi” sayesinde, 73.200 kişi meslek sahibi olmuş ve istihdama kazandırılmıştır (Biçerli, 2012'den Aktaran; Şahin ve Yıldırım, 2015: 137).

Mesleki eğitim kurslarının oluşturulması, özel sektör teşvik uygulamasının yürürlüğe konulması, iş olanaklarının artırılması gibi pek çok tedbir, nitelikli işgücü yetiştirme hedefi dahilinde alınmıştır. Ancak dönem itibariyle ülkede iç göçün artması, nüfus oranının hızla seyir alması ve ülkede yaşanan siyasal krizin etkisi, alınan tüm tedbirleri yetersiz kılmış ve kalıcı olmayan tedbirlerin uygulanması nedeniyle de işsizlik oranlarındaki artış kaçınılmaz olmuştur (Şen, 2018:97).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 1994 tarihinde bitmesi ve 1994 Krizi'nin yaşanması, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın başlamasını iki yıl ertelemiştir. 1996-2000 yıllarını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile uygulanacak olan politikaların istikrarlı, yatırım ağırlıklı ve rekabetçi ekonomik şartlara uygun bir büyüme hızının yakalanabilmesi adına istihdamın artırılması benimsenmiş (DPT, 1996: 53). ve “İstihdam ve İşgücü Piyasasında Etkinliğin Artırılması Projesi” çerçevesinde, uygulanacak olan politikalara yer verilmiştir (DPT, 1996: 49).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile işgücü piyasasının etkinliğini arttırma kapsamında; çalışanların güvencesi olmadan işsiz kalma durumunu gidermek ve işsizlik yaşayanlara gelir güvencesi sağlamak adına İşsizlik Sigortası Kanunu yürürlüğe konulmuştur (DPT, 1996: 56).

2.3.2. 2000-2020 Dönemi Türkiye Ekonomisi'nde İşsizlik İle Mücadele

Kriz dönemi olarak anılan 1990'lı yıllar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri için adeta bir imtihan dönemi olmuştur. Durumun sonuçlarının ülke ekonomimizin makroekonomik göstergeler tablosuna yansımaları kaçınılmaz olmuştur. Dönem itibariyle işgücüne katılımı sağlayarak istihdamı arttırmaya ve

işsizlik oranlarını düşürmeye yönelik hedeflerin uygulandığı planlı dönemde; 2000’li yıllar, birbirine yakın zamanlı ve ilişkili gerçekleşen iki kriz ile karşılaşmıştır. Geçmiş yıllardaki koşullardan kaynaklı hassas olan Türkiye Ekonomisi’nde yaşanan bu iki krizin piyasaya etkisi ağır olmuştur. Bu krizler; 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleridir.

Piyasada yaşanan kriz sebepli belirsizlik, kısa sürede dalga dalga tüm sektörlerde etkisini göstermeye başlamıştır. Dönem itibariyle; işyerlerinin kapanması veya küçülmeye gitmesi, vergi ve sigorta primlerinin ödenmesinde yaşanan sorunlar nedenli işten çıkarımların yaşanması, ihracatta ve yatırımlarda azalmaların oluşmasıyla her geçen gün mevcut işsizlik oranlarında artış yaşanmıştır (Töre, 2001’den Aktaran; Kol ve Karaçor, 2012: 385). Piyasa ekonomisindeki belirsizliği ortadan kaldırmak, makroekonomik göstergeleri makul seviyelere taşımak adına uygulanan 2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’nın ana hedefi, kriz nedenli bozulan ekonomi dengesini ve kaybedilen güven ortamını tekrar yapılandırmaktır. Bu doğrultuda yürütülen faaliyetlerle istikrarlı büyüme oranlarına ulaşmak, enflasyon oranlarını düşürmek ve işsizlik oranlarını sağlıklı bir seviyeye taşımak benimsenmiştir. İşsizlik oranlarını düşürmek adına program dahilinde; istihdamda artış sağlanması ve iş güvenliğinin, sosyal güvence ve kayıtlı istihdamın artırılması için gerekli bulunan sosyal politikalar ile Türkiye Ekonomisi durumunun gerektirdiği ne kadar ihtiyaç varsa, bu ihtiyaçların belirlenerek, ‘*yaşam boyu eğitim*’ adında çalışmalarla küreselleşen dünyaya uyum sürecinin hızlandırılması, iş ve eğitime yönelik programlarının genişletilmesi gibi faaliyetlerle eğitim politikaları desteklenmiştir (Kol ve Karaçor, 2012: 389).

Yine dönem itibariyle geçerli olan ve ilk kez Avrupa Birliği’ne uyum bakış açısıyla yazılması (DPT, 2000: 25) bakımından diğer kalkınma planlarından farklılık gösteren Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) ile ‘‘istihdam ve eğitim projesi’’ kapsamında; İŞKUR’a bağlı personellerin hizmet içi eğitimden geçirilerek, 81 bin işsize istihdam sağlamak adına meslek eğitimi ve beceri kazandırma kursları, mesleki danışmanlık hizmeti, belirlenen 250 mesleğe meslek standartları ve belgelendirme sisteminin kurulması için gerekli çalışmalar yürürlüğe konulmuştur. Ayrıca tarım sektöründe ücretsiz çalışanlara ve büyük şehirlerde ikametgâhı bulunan ev hanımları ile gençlere katma değer sağlayacak projelerin geliştirilmesi kararı alınmıştır. Tüm bu faaliyetteki çalışmalar karşılığında, kalkınma planının son yılında (2005 yılı) Türkiye Ekonomisi işgücünün 25,7 milyon kişi, istihdamın 24 milyon

kişi, işsizlik oranlarının ise; %5,6 oranında gerçekleşeceği öngörülerek hedeflenmiştir (DPT, 2000: 103-104). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı içerisinde uygulanmak istenen bu çalışmalar ile yatırımın insan ve insan gücüne yapılmasında ülke ekonomisinin kalkınması adına daha büyük yarar sağlayacağı bilincinin oluştuğu kabul edilmiştir.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)'nın başladığı ertesi yılının eylül ayında (2008) yaşanan ve 2009 itibariyle her ülkede etkisinin hissedildiği finansal bir kriz yaşanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan kriz gelişmiş, gelişmekte olan ülke ayrımı yapılmaksızın her ülkede etkisinin var olmasından dolayı Küresel Finans Krizi ismiyle de anılmaktadır. 2008-2009 kriz döneminin etkisiyle ülkemizde ilgili dönem içerisinde, üretimin durma noktasına gelmesi işsizlik oranlarında artışa sebep olmuştur (Engin ve Göllüce, 2016: 34).

Dönem itibariyle geçerli olan kalkınma planlarından Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013) kapsamında uygulanan, işgücü kaynaklarının geliştirilerek işgücü piyasasının etkinleştirilmesi ve artış yaşanan işsizlik oranlarında azalışa gidilmesi ve istihdam imkanlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır. İstihdam kararları, ana plan kapsamında; geliştirilmiş, genişletilmemiştir (Bekiroğlu, 2010: 206-207). Amaçlar doğrultusunda da "hayat boyu öğrenme" anlayışı ile aktif işgücü piyasalarında uygulanan politikaları etkin kılmak, meslek sahibi olmayan kalmasın düşüncesiyle işgücü piyasasında istihdamı artırmak adına ilgili devlet kuruluşları ile özel sektör arasında "İstihdam ve Mesleki Eğitim İlişkisinin Güçlendirilmesi Eylem Planı (2017-2019)" oluşturulmuştur. Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi Belgesi ile Avrupa Birliği İstihdam Stratejisi uyumlu bir kimliğe sahip olan Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023), İstihdam ve Mesleki Eğitim İlişkisinin Güçlendirilmesi Eylem Planı (2017-2019)'nın içerisinde yer almaktadır. Böylece hem kişilerin yetenek ve becerilerinin değişen dünya koşullarının getirdiği yeniliklere adapte olma süresini hem de başta genç işsizlik oranlarındaki artışı azaltmada kolaylaştıracağı amaçlanmıştır (Biçerli, 2012'den Aktaran; Şahin ve Yıldırım, 2015: 137).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018), kendinden önceki kalkınma planlarının benimsediği genel amaçlar ile aynı olup, istihdam yaratma konusundaki; toplumu ayırmadan, insana yaraşır şekilde iş imkanlarının sunulması, toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında iş sağlığı ve güvenliğinin iyileştirilmesi ve bunun güvencesinin benimsendiği, işgücünün şeklinin arttırılarak etkin kullanılması amaçları yönünden farklılık taşımaktadır (DPT, 2014: 47). Onuncu Beş Yıllık

Kalkınma Planlarının söz konusu amaçlara ulaşabilmek adına; ülkemizin bölgesel, kırsal, sektörel bakımdan işgücü faaliyetleri göz önünde tutularak, tüm kesimler (önceliğin kadın ve gençlere tanınması üzere) için nitelikli istihdam koşullarının geliştirilmesi, işgücü piyasasının gelişimini desteklemek adına aktif işgücü politikalarının geliştirilmesi, iş ile aile hayatında dengeyi sağlayacak önlemleri kapsayan uygulama politikaları ve işçiler için kıdem tazminat sisteminin oluşturulması gibi politikalar ve kararlar benimsenmiştir (DPT, 2014:47).

Günümüzde yürürlükte olan Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023)'nın istihdam için belirlediği ana hedefi, Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018) ile aynıdır. Bu kapsam da ilgili kalkınma planının istihdamı artırmak adına benimsediği politikalar ise şu şekildedir (DPT, 2019: 131-134);

- ✓ dijital dönüşümün ve teknolojik gelişmelerin işgücü piyasaları ve mesleki eğitim kursları ile işbaşı eğitim programlarının etkinliği kapsamında; ortaya çıkacak yeni beceri ihtiyaçlarının tespiti yapılarak ilgili mesleklerde yaşanan değişiklikler yakın takibe alınarak düzenli bir şekilde izlenmesi,
- ✓ işgücü piyasasının ihtiyaçları gereğince esnek çalışma biçimleri etkinleştirilip, çalışma saatleri üzerinde denetimin artırılması,
- ✓ işgücüne kadın katılımı noktasında hem kolaylaştırılmasına hem de istihdamın artırılmasına yönelik uygulamaların geliştirilerek, işgücü piyasasında kadın istihdamının artırılması için teknoloji üretimi alanlarını içeren mesleki eğitim ve beceri geliştirme fırsatları sunulması,
- ✓ genç işsizlik oranlarının azaltılması kapsamında, üniversite öğrencilerinin işgücüne katılımının artırılması için üniversite ile özel sektör işbirliklerinin yürütülmesi konusunun geliştirilmesine ve staj, girişimcilik, işbaşı eğitim programlarının etkinleştirilmesi,
- ✓ ülkemizde yaşanan beyin göçünün nedenleri araştırılıp, analizinin yapılmasının ardından yurt dışında yaşayan ve potansiyel olarak ülkemizde yaşayabilme ihtimali olan ülke vatandaşlarına uluslararası niteliğe sahip işgücü ağının oluşturulması,
- ✓ denetimlerin artırılmasıyla kayıt dışı istihdam ile mücadele edilmesine ve kayıt dışı istihdam ağırlıklı sektörleri önceliğe alarak rehberlik ve denetimlerin bu alanlarda yoğunlaştırılması kararları alınmıştır.

2.4. TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDE ENFLASYON

Her ülkede, geçmişte ve günümüzde çeşitli iç veya dış sebepler neticesinde; fiyatlar genel seviyesindeki artış hızının devamlılıkla artış göstermesi durumu, yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. Enflasyon, ülke ekonomilerinin karar alma süreçlerinde bilinmezlik yaratarak piyasada genel anlamda olumsuz sonuçlara sebebiyet veren bir olgudur.

Enflasyon olgusu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hatta her ülkede farklılık göstermekte ve ülkelerin ekonomik yapılarına göre farklı şekillerde seyretmektedir. Dolayısıyla, ülke ekonomilerinde yüksek oranlarda yaşanması istenmeyen enflasyon için alınan tedbirler veya uygulanan politikalar da ülkelere göre farklılık göstermektedir.

Bu başlık altında; 1980'li yıllardan 2020 yılına kadar olan süreçte, önce Türkiye Ekonomisi'nde enflasyonun tarihsel sürecine daha sonra da ülke ekonomimizin enflasyon karşısında uyguladığı politikaların anlatımı ele alınmıştır.

2.4.1. Türkiye Ekonomisi'nde Enflasyonun Tarihsel Süreci

Türkiye Ekonomisi'nde enflasyonun tarihsel süreci başlığı; 1983-1999 dönemini kapsayan enflasyonun tarihsel seyri ‘‘Türkiye’de 20.Yüzyıl Enflasyon Süreci’’ başlığı ve 2000-2020 dönemini kapsayan enflasyonun tarihsel seyri ise, ‘‘Türkiye’de 21.Yüzyıl Enflasyon Süreci’’ başlığı olarak ele alınmıştır.

2.4.1.1. Türkiye’de 20. Yüzyıl Enflasyon Süreci (1983 – 1999)

Bu başlık altında; Türkiye Ekonomisi’nin enflasyonist süreci, 1983-1999 yıllarını kapsayan aşağıdaki Tablo 10’un altında anlatılmaktadır.

Tablo 10: 1983 - 1999 Dönemi Yıllık Enflasyon Oranları (%)

Yıl	Enflasyon Oranı	Yıl	Enflasyon Oranı
1983	37,07	1992	65,97
1984	49,68	1993	71,08
1985	44,19	1994	125,49
1986	30,67	1995	76,05
1987	55,05	1996	79,76
1988	75,21	1997	99,09
1989	64,28	1998	69,73
1990	60,41	1999	68,79
1991	71,14		

Kaynak: TCMB Veri Tabanı.

Dünya Ekonomisi'nin 1970'li yılların başında yaşadığı petrol krizinin ülkemiz ekonomisine olan etkisinin üzerine, 1970'lerin sonu 1980'lerin başında ülke içi siyasal durumların boy göstermesi ile birlikte enflasyon oranlarında artış yaşanmıştır. 1980 yılında Türkiye Ekonomisi, ülke içindeki ekonomik karışıklığa müdahale etme hedefiyle 24 Ocak Kararlarını uygulamaya geçerek, yapısal bir reform hareketinde bulunmuştur. Ancak enflasyon oranı beklenenin aksine yüksek kalmış ve 1980'li yıllarda %37 ila %64,2 oran aralığında oynaklık göstermiştir (Aydoğan, 2004: 94).

Ekonomi politikalarının yanlış uygulanmış olması sonucu para arzının artış göstermesi, iç ve dış borç faizlerinin devamlı artması ve dönemde gerçekleşen siyasi olaylar; söz konusu yıllarda enflasyon oranının yüksek oranlarda olmasının başlıca nedenleri arasında sayılabilmektedir (Ergin, 2015: 145).

Tablo 10'da görüldüğü üzere; 1980'li yılların sonunda %64,2 olan enflasyon oranı, 1990'lı yılların başında da %60,4 oranında seyretmiştir.

1990'lı yıllar, Dünya Ekonomisi'nin ekonomik yönden çok sık krizlere maruz kaldığı ve bu sebeple de başlı başına hem ülke ekonomimizin hem de diğer ülkelerin ekonomisi için oldukça zorlu ve zorlayıcı bir dönem olarak hafızalara kazınmıştır.

1990'lı yıllarda diğer ülke ekonomilerinde yaşanan krizler, ister istemez gelişmekte olan ülke ekonomilerini etkilemiştir. Bu sebeple de Türkiye Ekonomisi oldukça zarar görmüştür. Dönem itibariyle yaşanan krizler ise, şu şekilde sıralanabilmektedir;

1992 - 1993 - Avrupa Para Krizi,

1994 - 1995 - Meksika Krizi (Tekila Krizi),

1994 - Türkiye Krizi,

1997 - 1998 - Güney Doğu Asya Krizi,

1998 - Rusya Krizi,

1999 - Brezilya Krizi'dir (Işık ve diğerleri, 2004: 46).

Ülke ekonomimiz üzerinde etkisi ağır olan fakat kısa süren 1994 Krizi; 1990'lı yılların başlarında yaşanan Körfez Savaşı'nın olması, makroekonomimizdeki dengesizliklerin yaşanması, kamu kesimi borç yönetiminin düzenli planlanamaması ve bütçe açığı sebebiyle oluşan finansal bir krizdir (Kol ve Karaçor, 2012: 384). Bu sebeple de 1990'lı yıllar; Türkiye Ekonomisi tarihinde, ekonomimizdeki dalgalanmaların yoğun olduğu ve enflasyon oranlarında artış yaşandığı yıllardır. 1993 yılından itibaren döviz kurundaki dalgalanmalar sonucu enflasyon oranı %71 oranında hesaplanmıştır (TCMB Yıllık Rapor, 1994). 1994 yılında yaşanan krizin etkisiyle birlikte enflasyon oranı, uzun yıllar sonra tekrar üç haneli rakamları görerek, %125,49 oranına ulaşmış ve rekor seviye olarak tarihe geçmiştir (TCMB Yıllık Rapor, 1995).

1994 Krizi'nden bir süre sonra ekonomiyi dengeye getirmek, üç haneli enflasyon oranını biran önce düşürmek, ihracattaki durgunluğu hareketlendirmek ve bozulan istikrarı tekrar sürdürülebilir bir noktaya taşımak amacıyla 5 Nisan 1994 İstikrar Programı uygulamaya geçirilmiştir (Köse, 2000: 99). Yine Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Veri Tabanı ve Yıllık Raporundan alınarak tarafımızca derlenmiş olan Tablo 10'da görülmektedir ki; 1995 yılı itibariyle enflasyon oranı iki haneye düşmüştür.

Doğu Asya'dan başlayarak Rusya'ya yayılan mali kriz ile Asya-Rusya Uluslararası Krizin yaşanması sebebiyle 1997 yılında enflasyon oranı %99,09 olarak gerçekleşmiş ve üç haneli enflasyon oranının eşiğinden dönülmüştür (Erdaş, 2004: 35). Ancak 1998 ve 1999 yıllarında enflasyon sırasıyla; %69,73 ve %68,79 oranında gerçekleşerek dört haneli enflasyon yaşanmıştır.

2.4.1.2. Türkiye’de 21.Yüzyıl Enflasyon Süreci (2000 – 2020)

Bir üst başlık altında da ifade edildiği gibi 1990’lı yıllar Türkiye Ekonomisi için karanlık bir dönem idi. Yaşanan uluslararası ekonomik etkiler ve ekonomik buhran üzerine ülkemizde 1999 Marmara Depremi’nin de yaşanması, ekonomik anlamda ülkemizi oldukça zorlamıştır. Dolayısıyla bu çerçevede ve koşullar altında, 2000’li yıllara pek de parlak bir giriş yapılamamıştır.

Bu başlık altında; Türkiye Ekonomisi’nin enflasyonist süreci, 2000-2020 yıllarını kapsayan aşağıda bulunan Tablo 11’in altında anlatılmaktadır.

Tablo 11: 2000-2020 Dönemi Yıllık Enflasyon Oranları (%)

Yıl	Enflasyon Oranı	Yıl	Enflasyon Oranı
2000	39,03	2011	10,45
2001	68,53	2012	6,16
2002	29,75	2013	7,4
2003	18,36	2014	8,17
2004	9,32	2015	8,81
2005	7,72	2016	8,53
2006	9,65	2017	11,92
2007	8,39	2018	20,3
2008	10,06	2019	11,84
2009	6,53	2020	14,6
2010	6,4		

Kaynak: TCMB Veri Tabanı.

2000’li yıllarda ülkemizde kronikleşen enflasyon ile mücadele etmek adına ülke ekonomisinde yeni kararlar alınmış ve nihayetinde ekonomi canlandı, toparlandı derken; temeli 1990 döneminin olumsuz koşullarına ve 2000 yılının kasım ayındaki ufak çaplı krize dayanan, 2001 Krizi ile karşı karşıya kalınmıştır. 2000 yılındaki kriz, bankacılık sektöründe yaşanmıştır. Ülke ekonomisinin geçmiş yıllardaki olumsuz koşullar sebebiyle de daha fazla dayanacak gücü kalmamışken, üç ay sonra - 2001 şubat ayında - döviz krizinin başlamasıyla birlikte, ülke ekonomisinde ikiz kriz yaşanmaya başlanmıştır (Aktoprak, 2017: 26).

Söz konusu durumların enflasyon oranına yansımaları ise; 2000 yılında yıllık enflasyon %39,03 oranında, 2001 yılında yıllık enflasyon %50 oranını aşarak %68,53 oranında bir seyir izleyerek gerçekleşmiştir (TCMB Yıllık Rapor, 2002).

2001 Krizi'nin ardından Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile birlikte maliye ve para politikası etkin bir minvalde kullanılmıştır. 2002 ile 2005 yılları arasında örtük enflasyon hedeflemesi; 2006 yılı itibarıyla de açık enflasyon hedeflemesi uygulanmıştır (Ermişoğlu, 2011: 16). Politikalar sonucunda ilgili yıllarda yıllık enflasyon oranları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Veri Tabanı ve Yıllık Raporundan alınarak derlenmiş olan aşağıdaki Tablo 11'de de görüldüğü üzere; 2002 yılında %29,75 oranında, 2003 yılında %18,36 oranında, 2004 yılında %9,32 oranında, 2005 yılında %7,72 oranında ve 2006 yılında %9,65 oranında gerçekleşmiştir.

Alınan yeni kararlar ve uygulamaya geçen politikalar, enflasyon oranlarında azalış ve işsizlik oranlarında artış yaşanmasına neden olmuş ve böylece Phillips Eğrisi, 2002-2006 yılları arasında Türkiye Ekonomisi için doğrulanmıştır (Eğilmez, 2009: 291).

Söz konusu çalışmaların 2004 yılında enflasyon oranının %9,3 olarak tek haneye ulaşması ile birlikte olumlu sonuç aldığı anlaşılmaktadır (TCMB Yıllık Rapor, 2005). Tek haneli enflasyon rakamları, yine Tablo 11'de görüldüğü üzere, 2008 yılına kadar devam etmiştir.

2008 yılında Mortgage Krizi olarak isimlendirilen, dünya üzerindeki her ülke ekonomisini etkilemiş ve merkezi Amerika Birleşik Devletleri olan küresel ekonomik bir kriz yaşanmıştır. Krizin nedeni, büyük miktarda ipotek kredileri çok sayıda kişi ve kurumlara ABD'nin yüksek miktarda cari açık vermesi ile patlak göstermiştir (Gümüş ve Levent, 2014: 41).

2008 Mortgage Krizi sebepli yaşanan durgunluğun sonucunda, enflasyon oranı %10 olarak gerçekleşmiş ve iki haneli rakamlar tekrar görülmüştür (TCMB Yıllık Rapor, 2009).

Ancak kriz sebepli iki haneye ulaşan enflasyon oranı, hem yakın tarihte (2001 yılında) yaşanan kriz ile tecbüre kazanılması hem de kriz ardından uygulanan politikaların doğru yönetimi karşısında, 2009 yılı itibarıyla enflasyon oranı tek haneli rakamlara tekrar ulaşmıştır (TCMB Yıllık Rapor, 2010).

2012 yılında enflasyon oranı %6,16 olarak gerçekleşerek uzun yıllar sonra en düşük enflasyon oranı hesaplanmıştır (TCMB Yıllık Rapor, 2013).

2018 yılının sonlarına doğru Türk Lirasındaki değer kaybı ile yaşanan döviz krizi, enflasyon oranında artışa neden olmuştur. 2018 yılında yıllık %20,30 olarak enflasyon oranı hesaplanmıştır (TCMB Yıllık Rapor, 2019).

2019 yılında ise, %8,46 oranında bir azalış gerçekleşerek enflasyon oranı %11,84 olarak seyretmiştir (TCMB Yıllık Rapor, 2020). 2019 yılının son aylarına doğru başlayan ve merkezi Çin olan Covid-19 Salgın hastalığının tüm ülkelere yayılması ile her ülke gibi oldukça zorlu bir döneme maruz kaldık. Salgın hastalık ve hastalığın etkileri günümüzde hala devam etmektedir. Bu durum ülke ekonomimizde yıllık enflasyon oranlarına 2019 yılında %11,84 ve 2020 yılında %14,6 oranında yansımıştır (TCMB Yıllık Rapor, 2020).

2.5. TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDE ENFLASYON İLE MÜCADELE

24 Ocak 1980 Kararları itibariyle ileriki dönemlerde de uygulanan tüm programlarda veya kararlarda enflasyon olgusuna temel amaç sayılmıştır. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın uygulanması sonrasındaki yıllarda (2004 yılı itibariyle) beklenen tek haneli enflasyon oranlarına ulaşılmıştır. İstikrar Kararları uygulanması, Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Kararları olarak iki şekildedir. Ekonomide açığa çıkan fazla talebi ve bütçe giderlerini kısma temeline dayanan arz-talep yönlü politika uygulamasına Ortodoks Programlar olarak tanımlanmaktadır (Bahçeci, 1997: 4). En önemli özelliği, çoğunlukla kronik hal almış ve yüksek seyreden enflasyonun yaşandığı ülke ekonomilerinin tercih ettiği Heterodoks Programlar, ücretlerin dondurulması adına uygulanan politikaları içermesi sebebiyle, enflasyon oranının düşürülmesinde Ortodoks Programlara göre daha etkili olmaktadır. Heterodoks Programların birinci hedefi, enflasyon beklentilerinin kırılması olmaktadır. Ortodoks Programlara göre daha başarılı sonuç vermektedir ancak burada önemli olan husus, kontrolün bırakılmasıyla fiyat seviyesinin sabitliğini korumak olmaktadır. Hem Ortodoks hem de Heterodoks Programlar tek başlarına etkili bir sonuç taşımamaktadır (Bahçeci, 1997: 5-8).

Bu kısımda; Türkiye Ekonomisi'nin dönemler itibariyle enflasyon oranlarını düşürmek, ekonomide istikrarı sağlamak adına enflasyona karşı aldığı kararların ve uyguladığı politikaların tarihsel sırasına göre anlatımına yer verilmiştir.

2.5.1. 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları

1970 senelerinde başlayan petrol krizleri sonrası ülkemiz ekonomisi gerekli tedbirleri almadığı, doğru politikaları uygulayamadığı için 1980 yılının eylül ayında Türkiye’de yaşanan siyasal sebepli karışıklıkların da üzerine gelmesi ekonomik anlamda ülkemizi oldukça zorlamış ve yaşanan konjonktürel dalgalanmalar Türk Lirasının giderek değer kaybına uğramasına neden olmuştur. Dolayısıyla ülke ekonomisini bulunduğu olumsuz şartlardan kurtarabilmek için biran önce gerekli uygulamaların başlatılması gerekmektedir. Üç haneli enflasyon oranlarının düşürülmesi, kayıp yaşayan ekonomik istikrarın düzeltilebilmesi, dünya ekonomisine ülkemiz ekonomisini entegre edebilmek adına 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları uygulamaya geçirilmiştir (Karabıyık ve Uçar, 2010:43).

24 Ocak istikrar paketi programı, Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund – IMF)’ndan kredi destekli olup hem kısa hem de uzun vadeli amaçlar doğrultusunda üç yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Kısa vadede yüksek enflasyon oranlarını sağlıklı bir seviyeye indirmek, üretimde olduğu halde kullanılmayan kapasiteleri canlandırarak ekonomik büyüme hızını arttırma hedefleri yer alırken; uzun vadede de kamu harcamalarının kısılması ve piyasadaki devlet müdahalesinin kaldırılması hedeflenmiştir (Öztürk ve diğerleri, 2008: 17).

İstikrar paketi programındaki hedefleri gerçekleştirebilmek için yapılan çalışmalar, devletin yükünü hafifletme yönünde olmuştur. Bu doğrultuda da alınan bazı kararlar şu şekildedir; Kamu İktisadi Teşebbüs (KİT)’lere zam yapabilme yetkisi tanınarak hazinenin bütçe yükü azaltılmaya çalışılmış, gübre, enerji, ulaştırma alanlarının dışında sübvansiyonlar kaldırılmış, yurt dışı müteahhitlik hizmetlerine devlet desteği sağlanmış ve reel ücretlerin azaltılması çalışmaları faaliyete geçirilmiştir. Ayrıca uzun süredir uygulanan ithal ikameci modeli politika bırakılıp, ihracat ağırlıklı sanayileşme modeli politikası benimsenerek dış ticaret serbest hale getirilmiştir. Böylece 24 Ocak 1980 tarihinde gerçekleştirilen istikrar kararları, ülkemiz ekonomisinde bir devrim, yapısal bir dönüşüm yaşanmasına sebep olmuştur (Durmuş, 2018:190).

Uygulanan 24 Ocak 1980 İstikrar Paketi kapsamında Türkiye Ekonomisi’nde özellikle tarım sektöründe üretimi ve ihracatı arttırma ve geliştirme noktasında yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. Uluslararası dayatmalar zaman içerisinde çiftçi kesimini giderek yoksullaştırmıştır ve gıdada ithalata bağımlılığımızı arttırmıştır. Yine

kararlar neticesinde enflasyon oranları, iki haneli rakamlara düşmüş ancak yine yüksek oranlarda seyir göstermiştir. Hedeflenen ekonomik istikrar ve ekonomik büyümeyi yakalayamayan ülke ekonomimiz, uluslararası sermayeye bağımlı hale gelerek hızlı bir şekilde dış borçlanma batağına yakalanmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda; ülke ekonomimizin güçlenmesi, toparlanması için 24 Ocak 1980 tarihinde yürürlüğe koyulan istikrar programından ne yazık ki başarılı bir sonuç alınamamıştır (Öztürk ve diğerleri, 2008: 30-32).

2.5.2. 5 Nisan 1994 İstikrar Kararları

24 Ocak 1980 İstikrar Kararları ile serbestleşmeye gidilmiş ekonomi politikaları, 1993 yılının son çeyreğinde patlak vererek, MB'daki döviz kurunda büyük oranda artışa neden olmuş ve ülke ekonomimiz alarm vermeye başlamıştır. 1970'lerden itibaren MB kaynaklarına normalden fazla çok başvurulması, hazinenin her ihtiyacı olduğunda MB'dan para istemesi emisyonlarla birlikte ülke ekonomisinde enflasyonist baskıları doğurmuştur. Enflasyonist baskının arttığı zamanlarda, ülke ekonomisinin para biriminde değer kaybı yaşanmaktadır. Nitekim ülke ekonomimizde söz konusu süreçte, enflasyonist baskı altında, TL'ye olan güven zedelenmiştir. Dolayısıyla artan enflasyon oranlarını sağlıklı bir seviyeye indirebilmek, Türk Lirasının kaybettiği değeri geri kazandırabilmek ve elde tutulmasını arttırmak, kırılgan halde olan ülke ekonomisini onarabilmek ve cari açığı azaltmak hedefleri doğrultusunda 5 Nisan 1994 İstikrar Kararları'nın uygulanması hükümet tarafından kabul edilmiştir (Özçalık, 2007:32).

Hedefler doğrultusunda 5 Nisan 1994 İstikrar Kararları diğer bir adıyla, 1994 Olağanüstü İstikrar Programı ile KİT'lerin özelleştirilmesine yönelik programlara ağırlık verilmesi için 24 Ocak kararlarındaki gibi KİT'lere tekrar zam yetkisinin verilmesi ve verimsiz şubelerin kapatılması kararı alınmıştır. Tarihe baktığımızda, 1986 yılında MB'nın hazineye avansı sınırlandırılmıştı. Yine buna benzer bir karar ile merkez bankasına sınırlandırma getirilerek ve merkez bankasının yapılandırılması sağlanmıştır. Asıl hedef olan Türk Lirasında (TL) yaşanan değer kaybını geri kazandırmak olduğu, yatırımların dolar değil; TL cinsinden yapılması istendiği için daraltıcı para politikaları ve yüksek faiz politikalarının uygulanması gerektiğine kanaat getirilmiştir (Erkuş, 2007: 72-73).

Alınan kararlar ve uygulamaya geçen tedbirler ile birlikte 1994'teki olumsuzluklar, 1995 itibariyle iyileşme yakalayan ekonomimiz; büyüme oranlarında artış, enflasyon oranında düşüş yaşamıştır. Yine tedbirler ile birlikte ithalat oranlarının daralması ve ihracat oranlarında artış yaşanmasıyla dış ticaret açığı daralma göstermiştir. Yaşanan olumlu gelişmeler ne yazık ki kısa süreli olmuştur. Sebebi ise, 5 Nisan 1994 kararlarında maliye politikası önlemleri, para politikası önlemleri ile desteklenmemiş olmasıdır. Ayrıca genişletici para politikasının uygulamaya devam etmesiyle MB'nın bankalara verdiği krediler devam etmiş hatta verilen kredilerde artış yaşanmıştır. Bu durumda da bankalar aldıkları krediler ile kısa vadeli olarak yüksek oranda faizi alarak, hazineye borçlanmışlardır. Yani, sürdürülemez halde olan borçlar borcun borçla ödenmesi ve borcun borcu yaratmasına neden olmuştur. Bu durumda devamlılıkla faiz oranlarında artışa, bütçe açığı ve cari açık ikilisinin bir arada yaşandığı krizlere neden olmuştur. Dolayısıyla, geçmişte yapılan hatanın tekrarına düşülmüş ve tedbirlerin olumlu gelişmeleri kısa sürerek başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Eğilmez ve Kumcu, 2004'ten aktaran Kaya, 2013:19).

Türkiye ekonomisinin 1990'lı yıllarına bakıldığında, ekonominin dışa bağımlı olması ve bu nedenle ülke ekonomisinin büyüme yakalayamamasıyla ekonomideki dengeler bozulmuştur. Ülke ekonomisinin olması gereken denge düzeyini tekrar sağlamak adına gerçekleştirilen 1994'teki 5 Nisan Kararları, başlarda enflasyon oranlarında düşüş yaşatsa da yanlış ve eksik uygulanan kararlar neticesinde, 1997 yıl sonu açıklanan %99,09 oranındaki enflasyon, 1998 yılında gerçekleşen Asya Krizi ve Rusya Krizi'nin olumsuz etkileri ve üzerine 1999 yılında yaşadığımız deprem ile daha da çıkmaza sürüklemiş olan ülke ekonomimiz için tekrar acil çağrı alarmı başlamıştır.

Tüm bu olumsuz gelişmeler ışığında ülke ekonomisindeki olumsuzlukların giderilmesi amacıyla 1997 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) ile Stand-by Anlaşması için görüşmeler başlatılmıştır. Ancak Uluslararası Para Fonu'nun Türkiye Ekonomisi adına yapılması istenen yapısal reformlarda uzlaşmanın sağlanamaması sebebiyle anlaşma, 1998 yılının altıncı ayına kadar imzalanmamıştır. Söz konusu tarihte makro hedeflerdeki uzlaşmanın sağlanması ile imzalanmış olan Stand-by Anlaşmasıyla birlikte Yakın Takip Programı (Yakın İzleme Anlaşması) başlamıştır. Ancak anlaşma ile istenen sonuca ulaşılamamıştır (Kumcu, 2000'den Aktaran; Çiftçi, 2015: 89).

2.5.3. 2000 Enflasyon ile Mücadele Programı

Türkiye ekonomisi uzun yıllar boyunca yüksek enflasyon oranlarına maruz kalmıştır. Bozulan ekonomik dengenin düzeltilebilmesi için gerçekleştirilen istikrar paketlerinde birçok kez Uluslararası Para Fonu'ndan destek alınmıştır. 1990'lı yıllardaki enflasyon ile mücadele programlarının olumsuz sonuç vermesiyle toparlanma gösterememiş olan ülke ekonomimiz, 1990'ların sonu itibariyle hem iç hem de dış olumsuz etkiler sebebiyle zor günler geçirmiştir. 1990'ların sonu itibariyle kötü durumda olan ekonomideki belirsizliği ortadan kaldırmak adına 2000 yılında Enflasyon ile Mücadele Programı, diğer bir adıyla Enflasyonu Düşürme Programı uygulanmıştır. 2000 yılında Enflasyon ile Mücadele Programı, IMF destekli gerçekleşen istikrar paketi anlaşmalarından on yedincisi olan 22 Aralık 1999 tarihli Stand-by anlaşmasının somut bulmuş halidir. Yani, 1997-1998 yılındaki niyet mektubu ile başlayan sürecin bu programla birlikte gerçekleşmiş sayılmaktadır (Çelik, 2021: 78).

2000 Enflasyonu Düşürme Programı; enflasyon oranlarının tek haneye düşürülmesi, faiz oranlarının uygun bir seviyeye indirilebilmesi, ekonomide gerçek bir büyüme oranının yakalanması, TL'ye olan değer ile güvenin geri kazanılması ve sonuç itibariyle bozulan ekonomik dengenin sağlanabilmesi hedeflenmiş ve bu doğrultuda döviz kuru hedeflemesi stratejisine dayanan ve 2000-2002 yıllarını kapsayarak üç yıllık hazırlanmış olan bir programdır. Kur para politikası yani döviz kuruna (kur çapası) dayalı bir program ile enflasyonu birden değil; üç yıl içerisinde yavaş yavaş, kademeli olarak tek haneli rakamlara ulaştırma hedefi olan bir program olması sebebiyle de diğer uygulanan istikrar programlarından farklılık göstermektedir (Akyazı ve Ekinci, 2010: 347).

MB'nın para arzını doğrudan denetlediği para politikasına sahip olan 2000 Enflasyon Düşürme Programı ile kur çapasına dayalı alınan karar doğrultusunda, döviz kurundaki artış miktarına %20 ile sınırlandırılma getirilmiştir. Böylece merkez bankası, ülkeye giren döviz karşılığında çıkan TL'yi ve ülkeden çıkan döviz karşılığında çekeceği TL'nin ayarlamasını %20 oranının üzerine çıkmaması yönünde bir sınırlandırma getirmiştir. Alınan kararla merkez bankası, sıkı bir döviz taahhütünü başlatmış olduğunu göstermektedir. Yine program kapsamında amaçlanan enflasyon oranlarının, 2000 yılı sonunda %25 oranında; 2001 yılı sonunda

%12 oranında ve 2002 yılı sonunda %7 oranında gerçekleşmesi hedeflenmiştir (Erkuş, 2007: 75).

Enflasyon İle Mücadele Programının ülke ekonomisine ait borçlanmanın yüksek seyrettiği dönem aralığında uygulanmaya başlanması ve bu dönemde hala daha kamunun yüksek faiz oranlarından borçlanmaya gitmesi, faiz oranlarında artışa neden olarak programın başarısız olmasına ve hem 2000 yılının Kasım ayındaki krize hem de 2001 Şubat ayındaki krizin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. 2000 yılının Kasım ayında gerçekleşen kriz, faiz riskli gerçekleşirken, 2001 yılının Şubat ayında gerçekleşen kriz, faiz ve döviz kuru risklerinin bir arada yaşanması sonucu gerçekleşmiştir (Şahin, 2006: 253). İki krizin birbirine hem çok yakın zamanlarda gerçekleşmesi hem de piyasanın henüz toparlanma yoluna girmeden ve krizlerin ortaya çıkış nedenlerinin ağır olmasından kaynaklı olarak Türkiye Ekonomisi, ilgili dönemlerde oldukça zorlanmıştır.

Enflasyon İle Mücadele Programı dahilinde amaçlanan hedefler, tam tersi gerçekleşmiştir. Döviz talepte artış, rezervlerde azalış, faiz oranlarının hızlı bir şekilde artış göstermesi, arka arkaya yaşanan krizler ve ekonomideki söz konusu olumsuzluklara ilaveten devlet yönetimindeki geriliminin de boy göstermesiyle birlikte, ‘Enflasyonu Düşürme Programına’ olan güven sarsılmıştır. Ülkemizin içinde bulunduğu tablo karşısında 2001 Şubat ayında yaşadığı krizle birlikte merkez bankası, döviz kuru çapası uygulamasını bırakarak dalgalı kur sistemine geçmiştir. Böylelikle ‘Enflasyonu Düşürme Programı’ sonlanmıştır (TCMB Enflasyon ve Fiyat İstikrarı, 2013: 16).

2.5.4. 2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP)

Ülke ekonomimiz tarihinde kriz yılları olarak anılan 1990’lı yılların olumsuz ekonomik tablosu, 2000’li yıllara miras kalmıştır.

Kötü bir seyir izleyen ekonomik tablo son gerçekleştirilen IMF destekli 2000 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının başarısızlıkla sonuçlanması ve kriz dönemini doğurması sebebiyle yaşanan güven kaybını geri kazanmayı temel hedef benimsenmiş olan yeni bir programa, 2001 yılının Nisan ayında geçilmiştir. 2001 yılında iki aşamalı olarak (14 Nisan ve 15 Mayıs tarihli) Uluslararası Para Fonu gözetiminde uygulanan yeni istikrar politikasının ismi ‘‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP)’’ olarak adlandırılmıştır (Kol ve Karaçor, 2012: 387).

Yeni programın diğer programlarla benzerliği, Uluslararası Para Fonu destekli olmasıyken; farkı ise, bu zamana kadarki programların vaatlerini yerine getirememesi neticesinde kaybedilen güvenin yeniden sağlanabilmesi ve ekonomik, yapısal değişimleri içeren, ekonomideki şeffaflığın ve istikrarın sağlanması ile geçmişin tekrarına düşülmeyen bir siyasi taahhüttü içermesi olmaktadır (Yıldız, 2018:33).

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı; kamu maliyesi, para politikası, gelirler politikası, özelleştirme, bankacılık, ve acil yasal düzenlemeler başlıklarını içermektedir. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının unsurları; yapısal yenilenmeler, bankacılık sistemi reformları, faiz ve kambiyo politikaları ve ekonomik büyüme stratejileridir. Söz konusu unsurların hedefleri ise sırasıyla, Merkez Bankası'nın bağımsızlığı ve ülke ekonomisinin toparlanması, bankacılık kanunu uygulamasıyla birlikte bankacılık sisteminin güçlendirilmesi, kur sistemi kullanılarak yatırımcılar adına orta vadeli bir görünüm sağlanması ve sıkı maliye politikasının uygulanmasıyla ekonomik büyümenin sağlanmasıdır (Taşar, 2010: 82).

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programında ekonomide yapılandırmanın tekrar sağlanması, ekonomik istikrarın kalıcı bir hale getirilmesi ve daha da önemlisi kaybedilen güvenin tekrar sağlanması temel amaç olarak benimsenmiştir. Hedeflenen amaçlara ulaşmak için dalgalı kur sistemi benimsenmiş ve bununla birlikte enflasyon oranlarının düşürülmesi hedeflenmiştir. 2001 Krizi'nden en çok etkilenen bankacılık sektörünün işleyişini etkinleştirmek ve rekabetçi bir ortamının yaratılması adına mali sistem bankacılık sektörünün yapılandırılması amaçlanmıştır. Belirlenen amaçların ekonomide şeffaflığı ve ekonomide rekabeti arttırmak için özelleştirmelerin yapılmasına karar verilmiştir (TCMB Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Raporu, 2001: 12).

Belirlenen hedefler doğrultusunda uygulamaya geçilen Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile birlikte dört yapısal yenileme alanı içerisinde on beş maddelik yasal düzenleme ve makro politikalarının (maliye politikası, gelirler politikası, para politikası) uygulanacağını kamuoyunun bilgisine sunulmuştur. Çalışılacak olan söz konusu yapısal yenileme alanları; mali sektörün yapılandırılmasının yenilenmesi, kamu finansmanının güçlendirilmesi ve devlette şeffaflığın artırılması, ekonomide rekabetin güçlendirilmesi ve etkinliğinin artırılması, sosyal dayanışmayı güçlendirmek olarak belirlenmiştir (TCMB Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Raporu, 2001: 13).

2.5.4.1. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programında Yasal Düzenlemeler

Bir üst başlık altında bahsedilen Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile birlikte dört yapısal yenileme alanı ve alt başlıklarının detaylı anlatımına bu başlık altında yer verilecektir.

Konunun anlaşılabilmesini kolaylaştırmak adına oluşturulan aşağıda görülen Tablo 12, TCMB'nin internet sitesinde bulunan *Para ve Kur Politikası Metinleri* kısmında yer alan "Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" raporundan hazırlanmıştır.

Tablo 12: Güçlü Ekonomiye Geçiş Programındaki Yapısal Düzenlemeler

1. Mali Sektörün Tekrar Yapılandırılması	2. Devlette Şeffaflığın Ve Kamu Finansmanının Güçlendirilmesi	3. Ekonomide Rekabetin Ve Etkinliğinin Artırılması	4. Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi
* Bankalar Kanunu * Mevduat garantisi uygulamasının sürdürülmesi * BDDK sermaye yeterliliği kriterlerine göre özel bankaların sermaye artırımı * Kamu bankalarının sermaye artırımı, birleştirilmesi, profesyonel yönetimi ve özelleştirilmesi	* Borçlanma Yasası * Kamulaştırma Yasası * Kamu İhale Yasası * Bütçe ve bütçe dışı fonların kapatılması	* Şeker Kanunu * Tütün Kanunu * Doğalgaz Kanunu * Sivil Havacılık Kanunu * Telekom Özelleştirmesi	* Ekonomik Ve Sosyal Konsey Kanunu

Kaynak: TCMB, Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Raporu, 2001.

2.5.4.1.1. Mali Sektörün Tekrar Yapılandırılması

Mali sektörün yeniden yapılandırılması diğer bir deyişle ekonomide yapılandırmalar, çoğunlukla bankacılık sektörü üzerine getirilen yenilikler olmuştur. Bankalar Kanunu'nda birtakım değişiklikler ile birlikte bankaların bozulan mali işlevlerini düzeltmek, etkinleştirmek ve reel sektörün istikrarının sağlanması yönünde önemli adımların atılması kararı alınmıştır. Çıkarılan Bankalar Kanunu ile kamu bankaları ve TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu) bünyesindeki bankalara,

piyasa koşullarına uygun olarak hazineden alacaklarına karşılık, faizli hazine kağıdının verilmesine karar kılınmıştır. Söz konusu bankaların yüksek miktardaki nakit açıklarının kapatılması için günlük olarak fona ihtiyaç duymaktaydı. İhtiyaç duyulan fon, hem piyasa dengesini hem de mali bünyeyi yıpratmaktaydı. Hazine kağıtlarının kamu bankaları ve TMSF bünyesindeki bankalara verilmesiyle ortaya çıkan zararı kaldırmak amaçlanmıştır. (TCMB Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Raporu, 2001: 13-15).

2.5.4.1.2. Devlette Şeffaflığın ve Kamu Finansmanının Güçlendirilmesi

Devlette şeffaflığın artırımı ve kamu finansmanın güçlendirilmesi yapısal yenileme başlığı altında yapılan yasal düzenlemeler; borçlanma yasası, kamu ihale yasası, kamulaştırma yasası, bütçe ve bütçe dışı fonların kapatılması, görev zararları ile ilgili düzenlemelerden oluşmaktadır.

Borçlanma Yasası ile TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi)’ne borçlanma ile ilgili bilgilendirmenin sağlanması adına üç ayda bir olacak şekilde borç yönetim raporunun sunulmasına karar verilmiştir. Gerçekleşen borç sisteminin düzenli aralıklar ile meclise sunulan raporla, devletin şeffaflığı ve hesap verilebilirliğe ulaşılması hedeflenmiştir (TCMB Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Raporu, 2001: 18).

Kamu İhale Yasası ile devlet, daha etkin daha rekabetçi bir ortamı yaratabilmek ve özelleştirmelerin hızlı yapılabilmesini sağlamak adına bir yasal düzenleme sunulmuştur. Sunulan yasal düzenleme, kamu hukukuna tabi, kamunun denetimi içinde bulunan kamu kuruluşlarının gerçekleştirecekleri ihaleleri içermektedir (4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, 2002).

2.5.4.1.3. Ekonomide Rekabetin ve Etkinliğinin Artırılması

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile birlikte ülke ekonomimizin etkinliğinin artırılması, etkin kaynak kullanımının sağlanması ve piyasada rekabetin artırılması amaçları doğrultusunda Şeker Kanunu, Tütün Kanunu, Doğalgaz Kanunu, Türk Telekom’un Özelleştirilmesi ve Sivil Havacılık Kanunlarının çıkarılmıştır.

Şeker Kanunu; şeker üretiminin fiyatlandırılması 2002 yılının üçüncü ayından itibaren devlet tarafından şeker fiyatlarının belirlenmeyecek olmasına ve

Şeker Kurulu tarafınca düzenlenecek olmasına ilişkin çıkarılan bir yasadır. Alınan karar ile birlikte ihtiyaç fazlası şeker üretiminin noktalanmasına ve böylece devletin israf karşısında uğradığı zarara son verileceği açıklanmıştır. Şeker Kurulu tarafından önceden belirlenen ücretleri, üreticinin bilip ekip ekmeyeceği kararı üreticiye bırakılmıştır. Böylelikle çiftçilere doğrudan gelir yöntemine geçildiği de açıklanmıştır. Üretimin elimizde olma sebebine dayandırılarak tüketicinin şekeri daha makul fiyat üzerinden tüketim yapacağı açıklanmıştır (4634 sayılı Şeker Kanunu, 2001).

Tütün Kanunu; tütün mamulleri ve alkollü içecekleri kapsayan bir yasadır. Yasa doğrultusunda tütün ve alkollü içeceklerin fiyatlandırılmasının, dağıtılmasının, satışının yapılmasının ve bunun kontrolünün sağlanması gibi hususların 2002 yılından itibaren devlet yönetimi tarafından yapılmayacağı açıklanarak, söz konusu yasayla tekellerin özelleştirilmesinin de alt yapısının oluşturulacağı açıklanmıştır (4733 sayılı Tütün Kanunu, 2002).

Doğalgaz Kanunu veya BOTAŞ Kanunu olarak da geçen 4646 sayılı kanun gereğince, doğalgazın ucuz, kaliteli, çevre dostu amacıyla tüketicilere sunulan hizmet için doğalgaz piyasasının serbestleştirilmesine, özelleştirilmesine karar verilmiştir. Karar doğrultusunda da doğalgazın ithalatçısı ve dağıtıcısı olan BOTAŞ'ın tekel hakkına kaldırıldığı ve özel sektörün yerini alacağını duyurusu kamuoyuna sunulmuştur (4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu, 2002).

Türk Telekom Kanunu ile telekomünikasyonun altyapısının hızlı şekilde ilerleyebilmesi için alınan kararları içeren bir kanundur. Sektör önünde görülen engellerin kaldırılması sonucu hem yerli hem de yabancı yatırımcıların katılımı sağlanarak özelleştirmenin önünün açılması hedeflenmiştir (TCMB Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Raporu, 2001: 20).

Sivil Havacılık Kanunu; hava yollarının iç hat uçuş fiyatlandırılmasının devlet müdahalesi dışında gerçekleşeceği yani, serbest belirlenmesine yönelik iznin tanındığını açıklayan bir kanundur. Sivil Havacılık Kanunu ile havacılık sektöründeki rekabeti arttıracak gereğince, orta ve uzun vade de istihdam artışına destek olacağı öngörülmüştür (TCMB Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Raporu, 2001: 21).

2.5.4.1.4. Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi

Sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi yönündeki yapısal düzenlemeler, Ekonomik ve Sosyal Konsey Yasası'nın çıkarılmasıyla gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu yasa, bütün sosyal ve ekonomik yasaların toplumla anlaşmaya dayalı olarak çıkartılması kararlarının alınarak, uygulanması amaçlanmıştır. Kısaca düzenlenecek olan yasa, işçi ve işverenin uzlaşması sonucu oluşturulmasına karar kılınmıştır. Ücret ve maaş artış oranlarının ise, enflasyon oranlarına uygun olarak gerçekleştirilmesi kararı alınmıştır (TCMB Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Raporu, 2001: 21).

2.5.4.2. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın Makro Politikaları

2.5.4.2.1. Maliye Politikası

GEGP'da sıkı (daraltıcı) maliye politikaları uygulanmıştır. Uygulanan sıkı maliye politikaları ile kamu harcamaların azaltılması ve kamu gelirlerinin arttırılması amaçlanmıştır. Hedefe ulaşabilmek ve programı başarılı kılabilmek için faiz dışı fazla uygulanmıştır. Faiz dışı fazla uygulamasında %5,5 olması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda birtakım çalışmalar yapılmıştır. Nihayetinde istenilen sonuca başarı ile ulaşılmış ve istenilen faiz dışı fazla hedefine ulaşılmıştır (Fırat, 2013: 308).

Bir ülke ekonomisinde bütçenin denk vermesi yani giderlerin ve gelirlerin birbirine denk olması, söz konusu ülke ekonomisi için olumlu bir gelişmedir. Ancak bütçenin denk vermediği, giderlerin gelirlerden büyük (bütçe giderleri > bütçe gelirleri) olduğu durumlarda söz konusu ülke ekonomisinde bütçe açığı var demektir. Bütçe giderleri; faiz giderleri ve faiz dışı giderler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ülke ekonomisinde faiz dışı giderler, bütçe gelirlerinden küçük olması durumu faiz dışı fazla olduğunu göstermektedir (Eğilmez, 2003).

2.5.4.2.2. Gelirler Politikası

Güçlü ekonomiye geçiş programındaki gelirler politikasının uygulaması, çalışan maaşlarının enflasyon oranlarıyla uyumlu bir şekilde arttırılmasına karar verilmiştir. Doğrudan gelir desteği sistemi, düşük gelirli çiftçilere uygulanması

hedeflenmiştir. Ancak sistemin gerçekleşebilmesi için Tarım ve Köyşleri Bakanlığınca yürütülen çiftçi kayıt projesinin tamamlanması zorunluluğu bulunmaktadır (TCMB Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Raporu, 2001: 29).

2.5.4.2.3. Para Politikası

Türkiye Ekonomisinde Merkez Bankası tarafınca ilk çalışmaların yapıldığı Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının para politikası kapsamında Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi konusundaki çalışmalar; 2001 itibariyle başlamış (Durmuş, 2018: 183), 2002 yılında da “Örtük Enflasyon Hedeflemesi” stratejisi uygulamaya geçilmiştir (Eroğlu, 2009: 32).

Ekonomik istikrarı kalıcı bir hale getirme ve devamlılığını sağlama noktasında korumaya alma ve bozulmuş ülke ekonomisinin dengesini tekrardan kurup canlandırabilmeye yönelik iki temel hedef ile 2001 yılının mayıs ayında yürürlüğe konulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’nın enflasyon hedeflemesi stratejisi politikasının, örtük enflasyon hedeflemesi stratejisi ismiyle başlamasının nedeni; geçmiş yıllar itibariyle ekonomimize miras kalan krizlerin etkileri ve 2000 Kasım krizinin ardından 2001 Şubat krizi ile oluşan bankacılık sektörü ile reel kesim arasındaki sağlıklı ilişkilerin getirileri sonucunda yıpranan ülke ekonomisi düzeltilmeden yeni bir politika uygulamasına geçilmekten çekinilmiştir. Bu doğrultuda da bozulan ülke ekonomisinin yapısı ve bankacılık sektörü ile reel kesim arasındaki ilişki bir yandan iyileştirilirken, mali baskınlık azaltılmaya ve MB’na bağımsızlığının tekrardan geri kazandırılabilmesi ve böylece yaşanan güven kaybının giderilmesi hedeflerine ulaşma çalışılırken bir yandan da diğer ülke ekonomilerinde uygulanmış ve başarıya ulaşılmış enflasyon hedeflemesi stratejisinin aslında bir nevi 2002 – 2005 yılları kapsamında denemesi yapılmıştır. Gerekli koşullar sağlandığı takdirde enflasyon hedeflemesi sürecinin başlaması kararının alınması, 2002 yılının para politikası uygulaması bakımından önemli bir adımın başlangıcı sayılabilmektedir.

TCMB, enflasyon hedeflemesi stratejisiyle; dalgalı kur rejimini benimsediğini ve kısa vadeli faiz oranlarını fiyat istikrarı temel hedefi doğrultusunda kullanacağını duyurmuştur. Program dahilindeki süreçte (2002-2005) TCMB, esnek kur sistemini benimsediği için döviz kurlarına sadece aşırı dalgalanma gerçekleştiğinde müdahalede bulunmuştur (Karahana, 2005: 37-38).

TCMB'nın örtük enflasyon hedeflemesinde temel olarak kullanılan para politikası aracı, kısa vadeli faiz oranları (hadleri) olmuştur. Para politikası ise, MB'nın 1990 yılından 1992 yılına kadar ki süreçte uygulamış olduğu para arzının belli bir oranında artış gerçekleştirmesinden farklı olarak, enflasyon hedeflemesi stratejisine uygun veya benzer denilebilecek bir strateji uygulamıştır. Bu kapsamda her yıl sonu için belirlemiş olduğu enflasyon hedefine uygun olacak şekilde bir para programını oluşturmuş ve uygulamıştır.

Aşağıda Tablo 13 ile Türkiye Ekonomisi'nin 2002-2020 yıllarını kapsayan hedeflenen ve gerçekleşen enflasyon oranları verilmektedir.

Tablo 13: Hedeflenen Enflasyon Oranı ve Gerçekleşen Enflasyon Oranı

Yıllar	Hedeflenen Enflasyon Oranı	Gerçekleşen Enflasyon Oranı
2002	35	29,7
2003	20	18,4
2004	12	9,3
2005	8	7,7
2006	5	9,7
2007	4	8,4
2008	4	10,1
2009	7,5	6,5
2010	6,5	6,4
2011	5,5	10,4
2012	5	6,2
2013	5	7,4
2014	5	8,2
2015	5	8,8
2016	5	8,5
2017	5	11,92
2018	5	20,3
2019	5	11,84
2020	5	14,6

Kaynak: TCMB, Enflasyon Hedefleri

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari+ve+Enflasyon/Enflasyonun+Hedefleri>

Tablo 13 ile de görülmektedir ki, enflasyon hedeflemesi uygulamasının başarıları, uygulandığı yıl itibariyle etkisini göstermiş ve hedeflenenin altında bir oranda enflasyon oranları gerçekleşmiştir. Ancak ilk tek haneli oranlara 2004 yılı itibariyle kullanılan aktif para politikaları sayesinde ulaşılmıştır. 2004 yılı için hedeflenen enflasyon oranı, %12 iken; gerçekleşen enflasyon %9,3 oranında bir seyir

olarak, 1983 yılından itibaren çift haneli olarak ilerleyen enflasyon, ilk kez tek haneli rakama ulaşmıştır. Tek haneli enflasyon oranının yıllar sonra ulaşılmasıyla birlikte, ülke ekonomisinde kaybedilmiş güveni tekrardan geri kazandırmış, güven endeksini artırmıştır. Yaklaşık olarak üç yıldır ekonomide yaşanan canlanma, TL'nin değer kazanması, 2005 yılı itibariyle ülkenin dış borç kaynaklarında yani, yabancı finansmanını fazlasıyla artırmıştır. Öte yandan bilindiği üzere; yüksek enflasyon oranlarının boy gösterdiği ülke ekonomilerinde dış ticaret işlemleri, yatırım işlemleri, gelir dağılımları gibi pek çok etkenlerin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla ülkede kullanılan ulusal paranın değeri artan enflasyon oranlarına paralel olarak giderek değer kaybına uğramaktadır. Tüm bu etkenler gözönüne alınarak, 2005 yılının ilk zamanlarında üç yıllık orta vadeli program dahilinde, ulusal paramızda bir reform hareketi gerçekleşmiş ve TL'den altı sıfır çıkarılmış, ulusal para birimi YTL olarak anılmaya başlanmıştır (TCMB Yıllık Rapor, 2005: 73).

GEGP dahilinde uygulanmaya başlanan dalgalı kur rejimi, arz ve talep şartları altındaki gelişmelere göre döviz kuruna müdahalede bulunacağı belirten TCMB, 2005 yılında sermaye artışı karşısında altı kez müdahalede bulunmuştur. Bunları da şeffaflık ilkesi gereğince döviz alım veya satım müdahalelerine ilişkin gelişimleri TCMB dijital platformda yeralan sayfasında kamuoyuna yayımlamıştır (Balaylar, 2011: 28-29).

Ülke ekonomi gidişatının olumlu yönde seyretmesi, kaybedilen güvenin kazanılmaya başlaması, ulusal paranın değerinin artışa geçmesi, 2001 yasa değişikliği ile birlikte TCMB bağımsızlığının geri kazandırılması gibi gerekli alt yapı koşullarının oluşması; ilerleyen yıllar açısından da enflasyon hedeflemesinin uygulanmasına karar kılınmış ve böylece 2006 yılı itibariyle "Açık Enflasyon Hedeflemesi" adıyla anılan enflasyon hedeflemesi stratejisi geçilmiştir (Tezer, 2006: 98).

Bilindiği üzere, faiz oranlarının değişikliği üzerindeki karar mekanizması, TCMB'dır. 2006 yılı itibariyle de karar mekanizması yine TCMB olmuş olup, kararlar Para Politikası Kurulunca onaylanarak, yine enflasyon hedeflemesinin bir getiri olan şeffaflık ilkesi doğrultusunda kamuoyuna toplantının özet sunumu yapılma kararı alınmıştır. Bu karara ek olarak, üç ayda bir (Ocak-Nisan-Temmuz-Ekim) yayımlanmak üzere "Enflasyon Raporu", Para Politikası Kurulu toplantısı sonrasında toplantı kararlarının özetleri ve "Aylık Fiyat Gelişmeleri Raporu"

TCMB'nın internet sitesinde yayımlanma kararı alınmıştır. 2006 yılı itibariyle yapılan bir başka yenilik ise, enflasyon oranlarına dair hedeflemenin herkes tarafından anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak adına nokta hedefler belirtilerek, %2'lik bir bant dahilinde pay bırakılmıştır. Yani, 2006 yılı için hedeflenen enflasyon %5 oranı iken, gerçekleşen enflasyonun %3 veya %7 oranında gerçekleşmesi hedefe ulaşılmış olarak sayıldığı ve başarılı bir yıl geçirdiği anlamına gelmektedir (Afşar, 2005: 2).

TCMB'nın Tablo 13'den de görüldüğü üzere hedeflediği enflasyon 2006 yılında %5, 2007 ve 2008 yılında %4 oranında olduğu görülmektedir. Gerçekleşen enflasyon oranları sırasıyla; %9,6 , %8,3 ve %10 olarak seyretmiştir. Görülmektedir ki, 2006-2008 yılları arasında gerçekleşen enflasyon oranları, hedeflenen enflasyon oranlarından yüksek bir seyir izlemiş ve hedeflenen enflasyon oranlarına ulaşamamıştır.

2006 yılına kadar ülke ekonomisindeki istenilen ve hedeflenen amaçlara pekala ulaşılmış ancak 2006 yılı itibariyle hedeflenen enflasyon oranlarının gerçekleşmemesi nedenlerini; petrol ve bununla birlikte tütün ile işlenmiş-işlenmemiş gıda fiyatlarındaki meydana gelen artış, 2008 yılında ABD merkezli yaşanan ve dünya ekonomisinin olumsuz etkilenmesine neden olan Küresel Krizin patlak vermesi etkenleri sayılabilmektedir. Küresel Finans Krizi'nin ülke ekonomimize etkisi, enflasyon oranlarının tekrar çift haneli oranlarına geri döndürmüştür (Cinel, 2018: 93).

Enflasyon hedeflemesi stratejisinde tercih edilen politika aracı kısa vadeli faiz hadleri yani, gecelik borçlanma faiz oranı olmaktadır. 2002-2005 aralığında gerçekleşen enflasyon hedeflemesi doğrultusunda faiz oranları sürekli olarak indirimle gidilmiş ve 2002 yılında %57 oranına sahip olan faiz oranı enflasyon oranlarındaki düşmeye eş olarak, 2006 yılının başında %13,5 oranına kadar indirilmiştir. TCMB, para politikası kararları doğrultusundaki etkinliği güçlendirebilmek adına, API vasıtasıyla gecelik vadede yüksek olan ulusal para likiditesini düşürmek amacıyla 26 Haziran 2006 tarihi itibariyle, TL Depo Alım ihaleleri ile birlikte piyasadaki likidite fazlasını daraltmıştır. Ancak 2008 itibariyle yaşanan Küresel Kriz sebebiyle olarak, enflasyon oranlarındaki yükselişi azaltmak, enflasyonist baskıyı daraltmak amacıyla faiz oranlarında artış gerçekleştirilmiştir. Böylece 2006 yılında %13,5 olan politika faizi, 2008 yılında 16,75 çıkartılmıştır (Kartal, 2011: 90). 2008 yılında TCMB, Küresel Kriz etkili ülke ekonomisini

toparlayabilmek için ticari bankalardaki mevduat oranlarını azaltmış, faiz artırımına gidilmiş ve böylece kredilerinin genişlemesi yönünde faaliyet gerçekleştirilerek, likidite sıkışıklığı azaltılmaya çalışılmıştır. 2008 yılında %10 oranında gerçekleşen enflasyon oranı, 2009 yılında %6,5 oranına düşmüş ve hedeflenen enflasyon oranından 1 puan düşük gerçekleşmiş ve olumlu bir tablo çizmiştir. Kriz nedeni sıkışık bir hal içinde olan ülke ekonomisinde ulusal para değer kaybına uğramış ve yabancı sermayeye olan talep artış eğiliminde olduğu için yaşanan kur artışlarına ve enflasyonist baskıları bir nebze azaltmak, durdurmak adına piyasaya net döviz satışı TCMB tarafından gerçekleştirilmiştir (TCMB, 2008).

2008 Krizinin sonuçları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bakımından farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerin yaşadığı durum içerisinde tercih ettiği yeni politika araçları nedeniyle, gelişmekte olan Türkiye Ekonomisi'nde; yabancı sermaye oranlarında artış yaşanmıştır. Bankaların taşıdığı kur riski, yabancı sermaye ile elde edilmiş kaynakların piyasada dolaşımını arttırması nedeni olarak yükselişe geçmiştir (Kaplan, 2019: 131). Durum yükünün ağırlığı temelli, TCMB'nın politika araçları yetersiz kalınca, bu zamana kadar olan fiyat istikrarını sağlama ve sürdürme temel hedefine, finansal istikrarı sağlama hedefini de ekleyerek, iki temel hedefi sağlama doğrultusunda politika araçlarında değişikliğe gidilmiştir. Likidite yönetim araçları, politika faizi, zorunlu karşılık oranları etkinleştirildi (TCMB, 2009: 25).

2008 yılında yaşanan bir diğer önemli gelişme ise, 2005 yılında yaşanan parasal reformdaki yenilikten eski haline dönülerek, ulusal para da ikinci bir reform değişikliği yaşanmıştır. Böylece, ulusal para birimi YTL'den tekrar TL olarak anılmaya başlamıştır (TCMB, 2008: 57).

Nihayetinde 2009 yılı itibariyle de ülkede uygulanan sıkı para politikaları ve sıkı maliye politikaları etkisini olumlu bir şekilde göstermiş ve enflasyon %6,5 oranı gerçekleşerek tek haneli rakamlara düşülmüştür. Tablo 13'den de görüldüğü üzere, 2009 yılında hedeflenen enflasyon oranı, gerçekleşen enflasyon oranının üzerinde kalmıştır. Bu durumda ülke ekonomisinde enflasyon oranları bakımından olumlu etkilere sebep olmuştur. 2008 yılındaki yabancı sermaye fazlalığından dolayı durdurulan döviz alım işlemleri, 2009 yılı itibariyle tekrar başlamıştır (Alçın, 2012: 92).

2010 yılına gelindiğinde; küresel krizin piyasaya yansımaları azalma eğilimine girmesiyle birlikte kriz dönemi nedeni olarak piyasaya sunulan geçici likidite tedbirlerinin geri alınması süreci başlamış ve "Para Politikası Çıkış Stratejisi"

uygulamaya 14 Nisan 2010 tarihinde getirilerek, para politikasının yürütüm işlemlerini normalleştirme adına adım atılmıştır. Dönem itibariyle piyasadaki likidite darlığını gidermek amaçlı piyasaya verilen likidite genişlemesi yavaş yavaş geri alınmıştır. Para politika araçlarından ZKO artırılmış ve böylece likidite yönetim yapısı kısmen eski haline geri döndürülmeye çalışılmıştır. Faaliyetlerin enflasyon oranlarına yansımaları ise hedeflenen enflasyon %0,1 puan farkla %6,4 oranında bir seyir almıştır (TCMB, 2010: 43).

2010 yılının son aylarına doğru gelişmiş ülkelerin MB'lerinin miktarsal genişleme stratejisini uygulamaya geçmesiyle para politikaları stratejilerinde değişiklik yaşanmasını zorunlu kılmıştır. Para politikası çıkış stratejisinin yıl sonunda tamamlanması sonrasında TCMB'nın nihai hedefi olan fiyat istikrarının gerçekleştirilmesi amacına ek, finansal istikrarı da gerçekleştirebilmek adına para politikası araçlarında geniş faiz koridoru uygulamaya geçilmiştir (TCMB, 2011: 27). Böylece 2010 yılı sonrasında yeni politika araçları para politikasına kazandırılmıştır. Bu zamana kadar tek bir amaç doğrultusunda politika araçlarını kullanan TCMB, 2010 yılı itibariyle politika araçlarının çeşitlenmesi kapsamında finansal istikrarı sağlama noktasında da bir hedef belirlemiştir.

2011 yılında ilk çeyrek itibariyle de Türkiye Ekonomisi'nde ülke içi siyasal gündemin nabzının yüksek olması, emtia fiyatlarının artmasına bağlı talep ve tüketimlerde yaşanan azalış, ülke ekonomisini durgunluğa sürüklemiş ve enflasyon oranı çift haneli bir seyir almıştır. Durum dahilinde yaşanan güven kaybı etkili olarak 2011 yılı itibariyle hedeflenen enflasyon, gerçekleşen enflasyon oranlarının altında kalmıştır. Tüm bu gelişmeler altında, 2011 yılını dengede tutmak için para politikası daraltıcı bir şekilde uygulansa da umulan etki yaşanmamıştır. Enflasyon oranı, 2011 yılında çift haneye çıkmış ve 2012 yılından 2017 yılına kadar tek haneli enflasyon oranları yakalansa da ülke ekonomisinin yaşadığı durgunluk bitmemiş, piyasa canlanmamıştır (Cinel, 2018: 94).

2011 yılıyla birlikte Rezerv Opsiyon Mekanizması (ROM) kullanılarak, ticari bankalar zorunlu karşılık oranlarını TL cinsinden yatırdıkları mevduatlarına karşılık ellerinde tutmaları gereken zorunlu rezervleri döviz ile tutabileceği, TCMB tarafınca onayı verilerek esneklik sağlanmıştır. Böylece dövizlerdeki ani iniş çıkışları engelleyerek, döviz rezerv birikimini yaratmak amaçlanmıştır. Yıl sonu itibariyle de uygulanan sıkı para politikası çerçevesinde, API kullanılarak parasal tabanın

daraltılması amaçlanmış, nihai hedef olan fiyat istikrarını sağlamak ile finansal istikrarı sağlamak amaçlarına ulaşılacak hedeflenmiştir (TCMB, 2011: 27-28).

2016 yılının ilk aylarında, küresel piyasalarda yaşanan düşüş ile birlikte uygulanan sıkı politikaların ve aktif para politikalarının kullanılması geniş faiz koridorunu duyulan ihtiyacın azalmasına neden olmuştur (Katılım Öncesi Ekonomik Reform Programı, 2018: 8). Ancak 2017 yılı ile birlikte çift hanelere ulaşan enflasyon oranı günümüzde de çift haneli bir seyir izlemektedir. Tablo 13’de de görülmektedir ki; 2018, 2019 ve 2020 yıllarında hedeflenen enflasyon %5 iken, gerçekleşen enflasyon oranları sırasıyla; %20,3 , %11,8 ve %14,6 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında ABD ve Çin arasında yaşanan ticaret krizlerinin etkilerini ülkemizde görmemizle birlikte, 2019 yılında Çin’de başlayan ve 2020 yılı itibariyle Dünya’da boy gösteren salgının etkileri ve geçmiş yıllar itibariyle ülkemizde yaşanan krizlerin etkilerinin hala devam etmesi, yapısal reformların tam anlamıyla uygulanamamış olması gibi birbirine bağlı pek çok makro ekonomik değişken, ülke ekonomimizde uygulanan para politikası uygulamalarını yetersiz kılmasına neden olmuştur.

Ülkemizde 2016 yılının temmuz ayında yaşanan darbe girişimi sonrasında üretimde yaşanan düşüş, 2017 yılında toparlansa da 2018 yılında ABD ve Çin arasındaki siyasal ilişkiler nedeniyle ülkemizde görülen döviz krizi neticesi ekonomik anlamda yıpranmamıza neden olmuştur. TCMB, enflasyon oranlarının artmasına engel olmak amaçlı, para politikasına ters bir şekilde hareket ederek faiz indirimine başvurarak ekonominin canlanması için adım atılmış ancak beklenen bir tablo açığa çıkmamıştır (Eryüzlü, 2020: 16).

2006-2017 yılları itibariyle uygulanan açık enflasyon hedeflemesi, 2002-2005 yıllarında uygulanan örtük enflasyon hedeflemesinde yakalanan başarı ile eş değer bir başarı taşımamaktadır. Bu durumun nedenleri analiz edildiğinde; bankacılık sektörünü yakinen ilgilendiren, 2001 krizinin ülkemizde yaşanması ile birlikte yapısal reformların tam anlamıyla uygulanamamış olması, ekonomimizin gelişiminde dışarıya bağımlı bir noktada olunması, 2008 Küresel Finans Krizi akabinde ülkemizde döviz rezervlerinde noksanlık yaşanması ve tüm bu nedenler çerçevesinde, TCMB’ndaki mali baskının artması temelli olarak, para politikasına ait araçların tam ve etkin kullanımının gerçekleştirilememesi gibi belli başlı nedenlerle açık enflasyon hedeflemesinin devamlılığı sağlanamamış ve bu anlamda da örtük enflasyon hedeflemesinde yakalanan başarının açık enflasyon hedeflemesinde yakalanamamasına neden olmuştur (Durmuş, 2018: 198).

2018 yılının ilk üç ayında TCMB, sıkı para politikası uygulamasına kararlılıkla sürdürmüştür. Ancak ülkedeki siyasi karışıklık sebebiyle piyasalarda yaşanan sağlıksız fiyat artışları devamlılığı sağlayınca, uygulanan sıkı para politikalarına yıl boyunca devam edilmiştir. ROM döviz imkan oranı üst limiti %55 oranından %45 oranına düşürülmüştür. Böylece bankalara döviz likiditesi aktarımı sağlanırken, ulusal para likiditesi ise daraltılmıştır. 2018 yılında döviz krizi yaşanması temelli olarak, döviz ve ulusal para likiditesinin yönetimine göre önlemlerin alınması, piyasanın finansal kısmında yaşanan oynaklığı azaltmıştır (TCMB, 2018: 17-19).

2018 yılı hem ülke içi durumların hem de ABD-Çin arasındaki ticaret sebepli olarak yaşanan diplomatik gerginliğin Türkiye Ekonomisine yansımaları kaçınılmaz olmuştur. 2019 yılında da ülkemizin bu etkilerin devamlılığını yaşaması, finansal piyasanın yıl boyunca dalgalı bir şekilde seyretmesine neden olmuştur.

2019 yılında TCMB'nın uyguladığı para politikasına ilişkin kararlar, enflasyonun gidişatına göre bir karar mekanizması gerçekleştirilerek yıl boyunca daraltıcı para politikası uygulamalarının devamlılığı sağlanmıştır. 2019 yılında bu çerçevede, döviz taraflı baskıyı bir nebze olsa azaltmak başarılmış ve enflasyon oranlarının seyrinde bir düşüş yaşanmasında etkili olmuştur (TCMB, 2019: 17-18).

2019 yılının yedinci ayında faiz indirimine başlayan TCMB, yıl sonundaki hedeflenen enflasyon oranına yakın olduğunu ve olumlu bir tablo için faiz indiriminin gerçekleşmesi gerektiğini düşünerek, bu kararını 2020 yılının ilk aylarında da devam ettirmiştir (TCMB, 2020: 18).

Dalgalı döviz kuru rejimini uygulamaya devam ettiği 2020 yılının Mart ayı itibariyle, Çin merkezli tüm dünyaya yayılan salgının ülkemizde de görülmesi üzerine aksaklık yaşanan finansal piyasalarda ulusal paranın günbegün değer kaybı kaçınılmaz bir hale bürünmüştür. Ancak faiz indirimlerine yılın ilk ayları devam edilmiş, Eylül itibariyle bir artırıma gidilmiştir. Yani TCMB, ticari bankalara uyguladığı faiz dağıtımını sonlandırılarak, harcamaların kısılması, enflasyonist baskının azaltılması ve ülkeden ani döviz çıkışlarının önüne geçilmesine yönelik politika uygulamasına gidilmiştir.

Faiz indirimlerinin devamında da ticari bankaların ulusal para ve yabancı sermayenin likidite yönetimlerine katkı sağlamak ve Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) piyasa likiditesini desteklemesi hedefiyle geçici zaman dilimini kapsayarak; tahvil portföyünün genişletilmesine, reeskont kredi düzenlemelerinin yapılarak

ihracat ağırlıklı firmaların nakit para akışlarını desteklemek ve reel sektöre kredi aktarımının kesintisiz bir şekilde devamlılığının sağlanması garantisinin verilerek likidite imkânlarının yaratılmasına yönelik kararlar alınmıştır (TCMB, 2021: 2).

Enflasyon ile mücadele için uygulanan birtakım belirli politikalar bulunmaktadır. Genel itibariyle, Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı önderliğinde maliye politikası ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası önderliğinde para politikası olarak iki çeşit politika ile ülke ekonomisindeki enflasyonist baskının azaltılması adına enflasyon ile mücadele edilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu politikalar uygulanmadan önce öncelikli olarak enflasyonun nedeninin bilinmesi, politikaların uygulanmasında başarılı sonuçlara ulaşılabilmesinde mühim bir detay olmaktadır. Enflasyonun nedeninin bilinmesi noktasında, maliye politikasını oluşturan vergi, kamu harcamaları ve borçlanmalar araçlar seti ile para politikası açık piyasa işlemleri, zorunlu karşılıklar, faiz düzenlemeleri gibi genel araçlar seti uygulamaya konulmaktadır. Bu kapsamda maliye politikası araçlar setinde enflasyon oranlarının yüksek olması durumunda yaşanan piyasadaki likidite genişlemesinin daraltılması adına vergiler ve kamu borçlanmaları artırılmakta, kamu harcamaları daraltılmaktadır. Ancak maliye politikasında vergilerin artırılması uygulaması, piyasadaki mal ve hizmet fiyatlarında artış yaşanmasına ve böylece maliyet sebebi olarak enflasyon oranının yükselmesine neden olabileceği ihtimali unutulmamalıdır. Aslında bu neden ile birlikte de enflasyon için uygulanacak olan politikaların yürürlüğe geçmeden önce enflasyonun neden kaynaklı olarak ortaya çıktığı bilinmeli ve gerekli tedbirlerin bu kapsamda planının yapılması gerekmektedir. Para politikası araçlar setinde enflasyon oranlarının yüksek olması durumunda yaşanan piyasadaki likidite genişlemesinin daraltılması ve sonunda fiyat artış hızının düşürülmesi adına TCMB, zorunlu karşılık oranlarını kullanarak ticari bankaların kredi miktarlarını genişletebilmekte ya da daraltabilmektedir. TCMB, piyasadaki likidite bolluğunu daraltmak adına açık piyasa işlemlerini kullanarak, menkul kıymetleri piyasaya sürebilir ve yine faiz düzenlemelerini kullanarak politika faizlerini artırabilmektedir (Eğilmez, 2022).

2020 yılının mart ayı itibariyle ülkemizde görülmeye başlanan ve diğer ülkeler gibi ülke ekonomimizin de etkilendiği COVID-19 Salgını nedeniyle, piyasalardaki oynaklık günümüz itibariyle de düzene girmemiştir.

Uzun yıllardır enflasyon oranları, ülkemizde yüksek oranlarda yaşanmaktadır. Enflasyon oranlarının düşürülmesi, enflasyonist baskıların azaltılması adına uygulanan maliye ve para politikasının başarılı sonuçlar vermediği günümüzde piyasaya yansımından rahatlıkla görülebilmektedir. Öncelikle ülke ekonomileri bakımından mühim konumda olan söz konusu politikaların bir arada ve birbirini tamamlayıcı bir biçimde yürütülmesi, ülke ekonomisinin refahı açısından önem arz etmektedir.

Her ülke ekonomisinin işleyişi, iç veya dış etkenlerin ekonomiye yansımaları çeşitlilik göstermektedir. Bu kapsamda alınacak olan önlemlerin veya uygulanacak olan politikaların diğer ülkelerden esinlenilse dahi, her ülke kendi ekonomik, sosyal, politik yapısına uygun olarak rejimleri uygulamalıdır.

İşsizlik ve enflasyon olgularının yaşandığı bir ülke ekonomisinde en büyük kayıp; güvenin kırılması olmaktadır. Ulusal paranın enflasyonist dönemlerde değer kaybına uğraması, hanehalkının geleceği öngöremeyerek gelecek hakkındaki endişeleri artırmakta ve buna bağlı olarak da güven yoksunluğu genişlemektedir.

Ülkemiz tarihi boyunca birçok iç ya da dış krizlere ve krizlerin etkilerine maruz kalmıştır. Bu kriz dönemlerinde Türkiye ekonomisi, ağırlıklı olarak yüksek oranlı enflasyona uzun yıllar maruz kalmıştır. Bu doğrultuda da ülke ekonomimizde enflasyon kronik bir hale bürünmüştür. Günümüzde yaşanan COVID-19 Salgınının dünya ülkelerinin birbiri ile etkileşiminin yüksek ve birbirini tamamlayıcı yönde bir konumda bulunması, geçmiş yıllar itibarıyla yaşanan krizlerin yansımalarının ülke ekonomisinden tam anlamıyla silinememesi, uygulanan politikaların ya da alınan kararların tümünün bu çerçevede de etkisini gösterememesi aslında olağan bir sonucu yaratmaktadır. Dolayısıyla tüm etkiler göz önüne alındığında uygulanacak olan politikaların öncelikli olarak güven vaadini taşıması, emin adımlarla uygulama aşamasında bu kapsamda güveni sağlaması ve üretimi teşvik etmesi ülke ekonomisinde yer alan olumsuz koşulları bertaraf etmesinde etkili olacağı düşünülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZAMAN SERİSİ ANALİZİ İLE TÜRKİYE EKONOMİSİNDE PHILLIPS EĞRİSİ

3.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Enflasyon oranı ve işsizlik oranı arasında bir ilişkinin olduğunu ifade eden Phillips Eğrisinin Türkiye'nin otuz sekiz yıllık (1983-2020) işsizlik ve enflasyon oranı verileri ile Türkiye ekonomisi bakımından geçerliliğinin sınanması hedeflenmiştir.

Bilindiği üzere, enflasyon ve işsizlik kavramları ekonomi literatüründe önemli bir konuma sahiptir. Bu doğrultuda yıllarca Phillips Eğrisinin ülke ekonomilerindeki geçerliliği merak edilerek yapılan her tartışma ve her araştırma sonucunda farklı bulguların elde edilmesi nedeniyle, alanda net bir sonuca varılamamıştır.

Öncelikle konu üzerine yapılan bazı çalışmalar ‘‘3.2. Literatür’’ başlığı ile gösterilmektedir. Daha sonrasında Phillips Eğrisinin analizi 1983-2020 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye Ekonomisi için geçerliliğinin sınanması amacıyla yapılan çalışmada; detaylı bir şekilde sırasıyla analizin yöntemi, analizin uygulanması ve ulaşılan bulgular bölüm içerisinde yer almaktadır.

3.2. LİTERATÜR

Aşırım (1995), ‘‘*Output Inflation Tradeoff: Evidence From Turkey (1995)*’’ ile işsizlik ve enflasyon oranlarının Türkiye Ekonomisi için 1968 – 1994 yıllarının alınarak Phillips Eğrisi incelenmiştir. Regresyon Analizinin kullanıldığı çalışma sonucunda değişkenler arasında Keynesyen Phillips Eğrisini destekleyen Phillips Eğrisi, Türkiye Ekonomisi için geçerli sayılmıştır (Aşırım, 1995: 5).

Önder (2000)’ in ‘‘*Phillips Curve In Turkey*’’ adlı çalışması Türkiye Ekonomisi’nde Phillips Eğrisi, 1969-1998 arası dönemin yıllık verileri alınarak geçerliliği araştırılmıştır. Yapılan Hodrick- Prescott analiz sonucunda, Türkiye Ekonomisinde Phillips Eğrisinin geçerli olduğu anlaşılmıştır (Önder, 2000: 269-270).

Uysal ve Erdoğan (2003), ‘‘ *Enflasyon İle İşsizlik Oranı Arasındaki İlişki Ve Türkiye Örneği (1980-2002)*’’ adlı çalışmalarıyla Türkiye Ekonomisi’nin 23 yıllını kapsayan yıllık verilerle işsizlik oranı ve tüketici fiyatları endeksi oranlarını kullanarak Phillips Eğrisini analiz etmişlerdir. Analizlerini 1980–1990, 1991–2002 ve 1980–2002 olarak üç ayrı döneme ayırarak analiz etmişlerdir. Granger Nedensellik Testi sonucunda, 1980-1990 döneminde işsizlik ile enflasyon oranları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu; 1991-2002 döneminde işsizlik ile enflasyon oranları arasında kısa dönemde Phillips Eğrisine uyumlu negatif yönlü bir ilişkinin olduğu ve son olarak da bütünü inceledikleri 1980-2002 döneminde, işsizlik ile enflasyon oranları arasında herhangi bir nedensellik ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır (Uysal ve Erdoğan, 2003:45).

Emsen, Kuşcu ve Sarsılmaz (2003), ‘‘ *Phillips Eğrisi Analizi ve Geçiş Ekonomilerinden Kırgızistan Üzerine Uygulama*’’ adlı çalışmalarıyla Kırgızistan Ekonomisi’nin 1992:1 – 2001:10 dönemini kapsayan aylık verilerini alarak Phillips Eğrisini analiz etmişlerdir. Yapılan çalışma ile işsizlik oranındaki değişme ve nispi ücret değişimleri arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu sonucuna ulaşılarak, işsizlik oranı ve enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi gösteren Phillips Eğrisi’nin teorik olarak anlamlı olduğu belirtilmektedir (Emsen ve diğerleri, 2003: 97).

Hepsağ (2009), ‘‘ *Türkiye’de Enflasyon İle İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi Sınır Testi Yaklaşım*’’ adlı çalışmada Türkiye Ekonomisini 2001:1 – 2007:3 dönemlerinin işsizlik ve enflasyon oranlarının aylık verileriyle, değişkenler arasındaki ilişkiyi uzun dönem ve kısa dönemde sınır testi yaklaşımı ile analiz etmiştir. Uzun dönemde değişkenler arası ilişkinin geçerli olduğu ve uzun dönemde Türkiye Ekonomisi için bir araç olarak kullanılmasının doğru ve güvenilir olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Kısa dönemde ise, enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Hepsağ, 2009: 188).

Altay, Tuğcu ve Topcu (2011), G8 ülkelerinin işsizlik ve enflasyon oranları arasındaki değiş-tokuş ilişkisinin analizi için ‘‘ *İşsizlik ve Enflasyon Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi: G8 Ülkeleri Örneği*’’ adlı çalışma yapılmıştır. Çalışmada 2000: 1 – 2009: 4 dönemine ait aylık verilerini kullanarak panel veri analiz ile değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri araştırılmıştır. Çalışma neticesinde, enflasyon ve işsizlik arasında uzun dönemli ilişkinin olduğu ve kısa dönemde enflasyon işsizliğe sebep olurken, uzun dönemde işsizlik enflasyona sebep olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Altay ve diğerleri, 2011: 20).

Mangır ve Erdoğan (2012), ‘‘Türkiye’de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki (1990-2011)’’ adlı çalışmalarıyla 1990 – 2011 yıllarının üçer aylık verileri ile enflasyon ve işsizlik oranlarını değişken olarak kullandıkları regresyon analizi ve Granger Nedensellik analizi yardımıyla, Türkiye Ekonomisinde kısa dönem Phillips Eğrisinin geçerliliğini test etmişlerdir. Sonuç itibariyle çalışmada, kısa dönemde Phillips Eğrisinin geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Mangır ve Erdoğan, 2012: 85).

Bayrak ve Kanca (2013), 1970 – 2010 arası dönemde Keynesyen Phillips Eğrisinin Türkiye Ekonomisi için geçerliliği ‘ ‘Türkiye’de Phillips Eğrisi Üzerine Bir Uygulama’’ adlı çalışmayla test edilmiştir. Analizde Eşbütünleşme Testi sonucunda uzun dönemde işsizlik ile enflasyon arasında değiş-tokuş ilişkisinin olmadığı ve değişkenlerin negatif yönlü ilişkilerinin olduğu ve kısa dönemde eğrinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bayrak ve Kanca, 2013: 110).

Gül, Kamacı ve Konya (2014), ‘‘Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Test Edilmesi: Panel Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi’’ adlı çalışmada Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Makedonya ülkelerinin işsizlik ve enflasyon oranları arasındaki ilişki ile Phillips Eğrisinin geçerliliği panel analizi testleri ile incelenmiştir. 1996 – 2012 yılları ile analiz edilen test sonuçlarında, ülkelerde enflasyon oranından işsizlik oranına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu elde edilmiştir (Gül ve diğerleri, 2014: 5).

Ayvaz Güven, Ayvaz (2016), ‘‘Türkiye’de Enflasyon Ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Zaman Serileri Analizi’’ işsizlik ve enflasyon oranlarının 1990 – 2014 yıllarının yıllık olarak kullanıldığı çalışmada, Türkiye için Phillips Eğrisinin geçerliliği sınanmıştır. Analiz sonuçlarında uzun dönemde işsizlik ve enflasyon arasında ilişkinin var olduğu ve işsizlik oranından enflasyon oranına tek taraflı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ayvaz Güven ve Ayvaz, 2016: 257).

Tabar ve Kırışkan Çetin (2016), Türkiye’nin 2003 – 2016 döneminin aylık verileri ile kısa dönemde ve uzun dönemde Türkiye için Phillips Eğrisi, ‘‘Phillips Curve Analysis In The Case Of Turkey’’ adlı çalışma ile incelenmiştir. Gregory-Hansen Eşbütünleşme Testi sonucunda, Türkiye’de hem kısa hem de uzun dönemde Phillips Eğrisinin geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tabar ve Kırışkan Çetin, 2016: 97).

Göçer (2016), ‘‘Phillips Eğrisi Teorisi Türkiye’de Geçerli mi Yapısal Kırılmalı Bir Ekonometrik Analiz’’ isimli çalışmasıyla Phillips Eğrisinin geçerliliği,

Türkiye Ekonomisine ait 2005: 1 – 2015: 11 aylık verilerle sınanmıştır. Granger Nedensellik Testi ile enflasyondan işsizliğe tek yönlü nedensellik olduğu ve Johansen Eşbütünleşme Testi ile de işsizlik oranı ve enflasyon oranı arasında eşbütünleşik olduğu gözlemlenmiştir. Phillips Eğrisinin Türkiye’de ilgili yıllarda, hem kısa hem de uzun dönemde geçerli kılındığı sonucuna ulaşılmıştır (Göçer, 2016: 39).

Sancar Özkök ve Atay Polat (2017), G7 ülkeleri üzerinde Phillips Eğrisinin geçerliliği “*Enflasyon Ve İşsizlik İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Uygulama (G7 Ülkeleri Örneği)*” adlı çalışma panel veri testleri ile sınanmıştır. Çalışmada ilgili ülkelerin 1998 – 2016 dönemlerine ait aylık veriler kullanılmıştır. Johansen-Fisher Panel Eşbütünleşme ve Dumitrescu-Hurlin Nedensellik testleri uygulanarak, enflasyondan işsizliğe, işsizlikten enflasyona çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Sancar Özkök ve Atay Polat, 2017: 12).

Işık Maden, Baykul ve Akgün (2018), “*Türkiye’de 1980 Sonrası Enflasyon Ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri İle Analizi*” adlı çalışma ile İktisadi Okulların Phillips Eğrisi, Türkiye Ekonomisi için 1980 – 2016 yılları arasında işsizlik ile enflasyon oranlarının ilişkisi test edilmiştir. Uzun dönem analizi için Engle-Granger Eşbütünleşme Testi, kısa dönem analizi için Hata Düzeltme Modeli kullanmış olan çalışma sonucunda, uzun dönemde işsizlik ile enflasyon arasında ilişkinin var olduğuna ulaşılmıştır (Maden ve diğerleri, 2018: 62).

Karacan (2018), 2005 - 2018 dönemini kapsayan Türkiye Ekonomisinde enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişki “*Phillips Eğrisi Yaklaşımı İle Türkiye’de Enflasyon Ve İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisi*” adlı çalışma ile incelenmiştir. Granger Nedensellik, Granger Eşbütünleşme Testi ve Hata Düzeltme Modeli kullanılarak yapılan çalışma sonunda enflasyon ve işsizlik oranları arasında ilişki bulunamamıştır (Karacan, 2018: 247).

Polat (2019), 2008-2017 dönemini kapsayan “*İşsizlik ile Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye’deki Düzey-2 Bölgeleri İçin Ampirik Bir Analiz*” adlı çalışmada, işsizlik ve enflasyon oranı arasındaki ilişkinin tespitini panel veri analizi yardımıyla incelenmiş ve Türkiye’de Düzey 2 için incelenen ilgili değişkenler arasındaki ilişkinin negatif, ters yönlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Polat, 2019: 795).

Erdil Şahin (2019), Türkiye’de enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkinin Vektör Hata Düzeltme Modeli ile Analizi yapıldığı çalışmada 2005: 1 – 2018: 4

dönemine ait aylık veriler kullanılmıştır. Johansen Eşbütünleşme testi uygulanarak değişkenlerin uzun dönemde ilişkili olduğu, Hata Düzeltme Modeline Dayalı Granger Nedensellik analizi ile işsizlik ve enflasyon oranı arasında çift yönlü bir nedenselliğin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uzun dönemde Türkiye Ekonomisi için Phillips Eğrisinin geçerli olduğu tespit edilmiştir (Erdil Şahin, 2019: 73).

Yalçın Kayacan ve Üçdoğruk Bilecikli (2020), *“Türkiye için Enflasyonun ve Phillips Eğrisinin Gözlenemeyen Bileşen Modelleri ile İncelenmesi”* adlı makalede değişken olarak GSYH, enflasyon ve işsizlik oranları 2006: 1 - 2016: 2 dönemleri için Türkiye Ekonomisinde Phillips Eğrisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda varılan bulgular ile Phillips Eğrisinin Türkiye’de geçerli olmadığı sonucuna varılmıştır (Yalçın Kayacan ve Üçdoğruk Bilecikli, 2020: 71).

“Türkiye’de Enflasyon Ve İşsizlik Oranları Arasındaki Uzun Dönemli İlişkinin Analizi: Phillips Eğrisine Fourier Yaklaşımı” adlı çalışma ile 2006-2017 dönemi enflasyon ve işsizlik oranları verilerini kullanarak, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi inceleyen Özer (2020), Fourier yaklaşımını kullanmış ve Phillips Eğrisinin Türkiye için geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır (Özer, 2020: 188).

2005:1-2020:2 döneminin aylık verileri ile Türkiye’de Phillips Eğrisinin geçerliliği için yapılan bir başka çalışma ise, *“Türkiye’de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki (2005 – 2020)”* adlı çalışma olmaktadır. Akiş (2020), çalışmasını Vektör Hata Düzeltme Modeli yardımıyla analiz etmiştir. Analiz bulgularına göre, enflasyondan işsizliğe doğru tek yönlü bir ilişki ve uzun dönemde Türkiye Ekonomisinde Phillips Eğrisinin geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır (Akiş, 2020: 416).

Yıldız (2021), yapmış olduğu *“The Analysis of the Validity of the Phillips Curve in Turkey via the Fourier Cointegration and Causality Tests (Phillips Eğrisinin Türkiye’de Geçerliliğinin Fourier Eşbütünleşme ve Nedensellik Testleriyle İncelenmesi)”* adlı çalışması ile Türkiye Ekonomisi’nin enflasyon ve işsizlik oranlarını 2006: 1 – 2020: 11 dönemine ait aylık veriler ile Phillips Eğrisini incelemiştir. Fourier yaklaşımını kullanarak yaptığı analizinde, değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olmadığı bağlamında Phillips Eğrisini, ilgili dönemler altında Türkiye’de geçerli olmadığı sonucuna varmıştır (Yıldız, 2021: 3185).

Uğur (2021), *“BRICS Ve Türkiye’de Enflasyon Ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Panel Nedensellik Analizi”* adlı çalışmasıyla; BRICS ve Türkiye ülkelerinin 1993-2018 dönemlerini kullanarak, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişki panel nedensellik

analizi ile incelemiştir. Yapılan analiz ile hem BRICS hem de Türkiye'nin ilgili dönem aralığında Phillips Eğrisinin geçersiz olduğuna ulaşılmıştır (Uğur, 2021: 12).

Şengönül ve Tekgün (2021)'ün *''Phillips Eğrisinin Panel ARDL Analizi: Türkiye'deki Bölgeler Arası Bir Uygulama''* adlı çalışmasıyla Türkiye'nin tüm ve yirmi altı alt bölgesi hem uzun hem kısa dönemde işsizlik ve enflasyon ilişkisi analiz edilerek, Phillips Eğrisi sınanmıştır. Enflasyon oranı, işsizlik oranı ve GSYH'nın değişken olarak kabul edildiği ve 2005-2019 yıllarını kapsayan verilerin kullandığı çalışma, panel veri analizi yardımıyla yapılmıştır. Çalışma sonucunda, Türkiye'nin 26 alt bölgesinden sadece 10 tanesinde negatif eğimli, kısa dönem Phillips Eğrisi geçerli sayıldığı ve kısa dönemde enflasyon ve işsizlik oranları arasında ilişki olduğu ancak uzun dönemde değişkenler arasında bir ilişkinin olmadığına ulaşılmıştır (Şengönül ve Tekgün, 2021: 94).

3.3. EKONOMETRİK ANALİZ YÖNTEMLERİ VE VERİ SETİ

Çalışmada, Phillips Eğrisi'nin Türkiye Ekonomisi için geçerliliği veya bir başka ifade ile işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasındaki ilişkinin analizi; ülkemizin 1983-2020 dönemini kapsayan, 38 yıllık veri ile zaman serisi analizi Eviews-10 program paketinden yararlanılarak tahmini gerçekleştirilmiştir. Analiz gerçekleştirilirken iki değişken kullanılmıştır. Bunlar, enflasyon oranı ve işsizlik oranıdır. Değişkenlere ait verilere Türkiye İstatistik Kurumu'ndan ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın veri tabanından erişim sağlanmıştır. Çalışmada bağımlı değişken, enflasyon oranı; bağımsız değişken ise, işsizlik oranı olarak kullanılmıştır.

Analize ilk olarak zaman serilerinin durağanlığının ölçüldüğü birim kök testi ile başlanmaktadır. Bunun içinde çalışmada verilere ADF (Augmented Dickey-Fuller) ve PP (Phillips Peron) testleri yapılmıştır. Değişkenlerin durağan olduğundan emin olunduğunda, seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin tesbiti için Eşbütünleşme Testi yapılmıştır. Seriler düzeyde durağan olmadığı, birinci farkı alınarak durağan hale gelmesi sebebiyle serilere, Engle-Granger Eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Son olarak, modelde kullanılan enflasyon oranı ve işsizlik oranı değişkenlerinin arasındaki ilişkinin analizi için VAR (Vector Autoregressive Model) Analizi ve Granger Nedensellik Testi uygulanmıştır.

Analizde kullanılan IO ve ENF kısaltmaları sırasıyla; işsizlik oranı ve enflasyon oranı olarak kullanılmaktadır.

Analize geçmeden önce öncelikle kullanılmış olan seriler modele uyumlu mu, uyumlu değil mi sorusuna cevap almak gerekmektedir. Bu sebeple de yapılan regresyon modeli, model tahminleme tablosu aşağıdaki Tablo 14 ile gösterilmektedir.

Tablo 14: Model Tahmini

Açıklanan değişken; ENF	Katsayı	St. eror	t-ist.değeri	Olasılık değeri
IO	-11.81914	1.975001	-5.984370	0.00000
C (Enflasyon Diğer Değişkenlere Sabit İken, Enflasyon Oranı)	149.6056	18.92338	7.905861	0.00000
F-statistic; 35.81269				
Prob (F-statistic); 0.000001				
R-squared ;0.498696				

Modelin anlamlı olması veya anlamsız olması, Prob (F-statistic) değerine bakılarak anlaşılmaktadır. Eğer $Prob < 0.05$ ise, model anlamlıdır ve analiz edilebilir demektir. Eğer $Prob > 0.05$ ise, model anlamsızdır ve analize giremez demektir. Bu bilgi doğrultusunda Tablo 14'e göre model, istatistiki açıdan bakıldığında anlamlı olduğu görülmektedir. Çünkü olasılık < 0.05 'tir. Ancak modeli açıklayan açıklayıcı değişkenler, modeli net olarak açıklayamamakta olduğu " R^2 değeri < 0.50 " sebebiyle görülmektedir. Açıklayıcı değişkenlerin sayısının yetersizliği ve aynı zamanda analizi oluşturacak olan ve modele dahil edilemeyen değişkenlerin varlığı da bu sorunu yaratabilmektedir. Çözüm ise, bu noktaların dikkate alınmasıyla giderilebilmektedir.

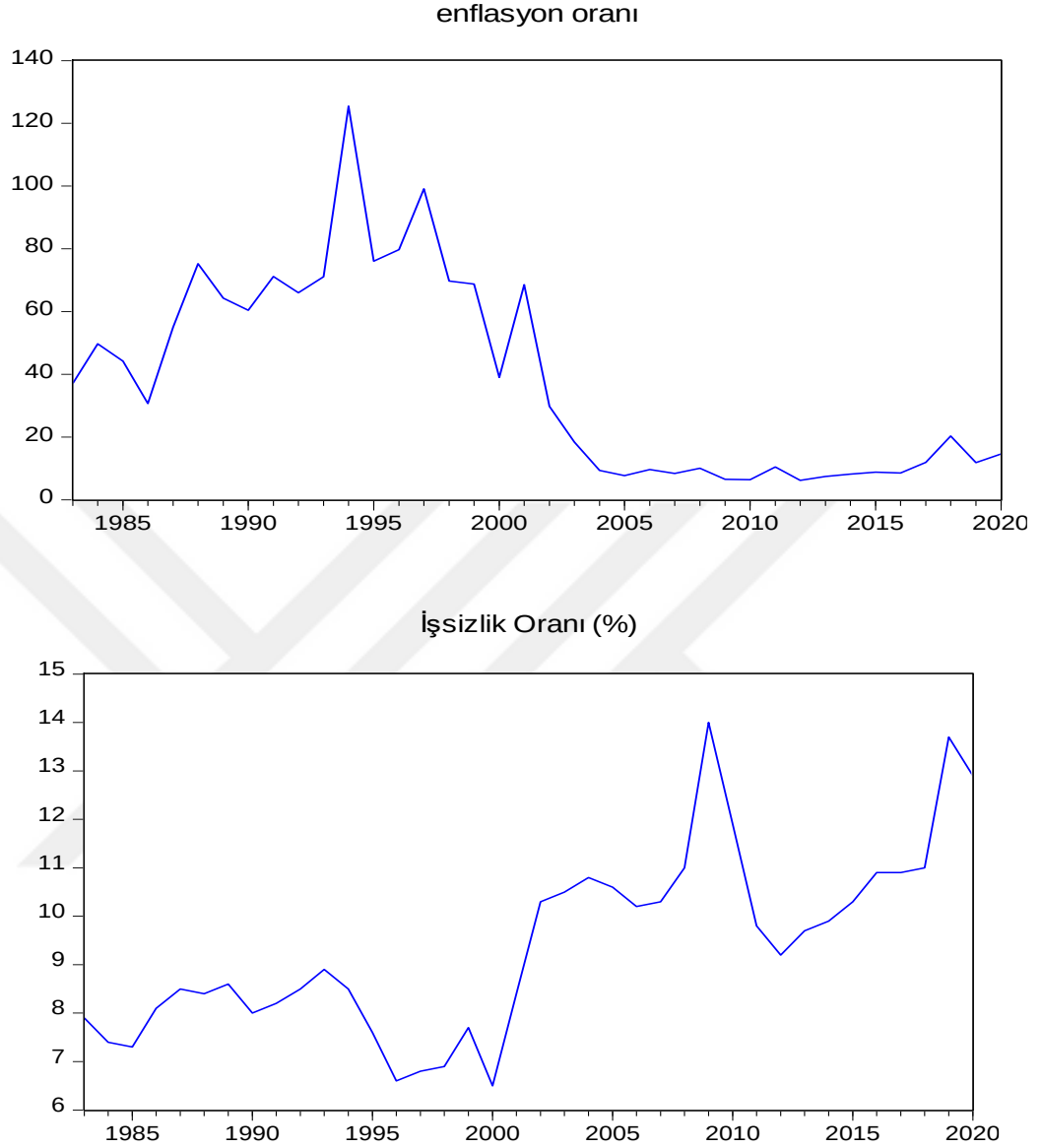
Son olarak Tablo 14'ten hareketle; modelde işsizlik oranında oluşan 1 birimlik artış, enflasyon oranında -11,8 azalmaya neden olmaktadır. Bunun nedeni, işsizlik de meydana gelen etkilerin kısa vade içerisinde sonuç vermemesi olarak görülebilmektedir.

Regresyon analizlerinde değişkenler arasında ilişkinin anlamlı olmadığı sonucu da çıkmaktadır. Bu sonuca rağmen, değişkenlerin aralarında ilişki varmış gibi yüksek bir R^2 değeri görölmektedir. Burada da ‘sahte regresyon problemi’ ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla durağan olmayan seriler ile analiz yapıldığında R^2 değeri ile F ve t testleri kimi zaman yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir. Analiz çalışmalarında anlamlı ve kesin sonuçlar elde etmek için durağan olmayan serilerin durağan hale getirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle de birim kök analizleri yapmakta yarar bulunmaktadır.

Durağanlık kavramı, analizde kullanılan verilerin belirli bir zaman diliminde devamlılıkla artma ya da azalmanın yaşanmadığı yani, zaman boyunca verilerin yatay bir ekseninde dalgalanması olarak tanımlanmaktadır (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 239). Aslında ‘çok’ şeklinde de kısaca tanımlanabilmektedir. Uzun dönemde seriler pek çok olumlu veya olumsuz şoklarla karşı karşıya kalabilmektedir. Serilerin gerçekteşen şoklar karşısında gerekli olan direnci göstermesi durumunda seriler durağan sayılmaktadır. şokların etkisinin kalıcı olması veya geçici olması durumu da serilerin durağan olup olmadığını göstermektedir. şöyle ki, şokların etkisi kalıcı ise, durağan değil; şokların etkisi geçici ise durağan demektir. Ayrıca serilerin durağan çıkması, birim kök içermediği anlamını taşıırken serilerin durağan çıkmaması, birim kök içerdęi sonucunu vermektedir (Çağlar ve Mert, 2019: 97).

Çeşitli yöntemler kullanılarak serilerin durağan olup olmaması analiz edilebilmektedir. Örneğin, durağanlık kavramının görsel olarak incelenmesi bulunmaktadır. Çalışma için aşağıda bulunan şekil 9’da serilerin grafikleri bulunmaktadır.

Şekil 9: 1983-2020 Yılları Enflasyon ve İşsizlik Oranı Serilerinin Grafiği

1983-2020 yılları arası enflasyon ve işsizlik oranı verilerini gösteren seriler grafiğinin, ilk olarak enflasyon oranı grafiği daha sonra da işsizlik oranı grafiği yorumlanacaktır.

Her iki gösterilen seri grafiğinde dikey eksen, oranları göstermekte; yatay eksen, yılları göstermektedir. Enflasyon oranı grafiğine bakıldığında, çok inişli çıkışlı olduğu rahatlıkla görülebilmektedir. 1983-1986 yılları arasında %30-40 oranında seyreden oran, 1987 yılında hızla yükseliş göstererek %50 oranına takip eden yıl ve yıllarda giderek yükseliş göstermiştir. Kısa bir zaman içerisinde belli bir

oranda dalgalanmalar yaşanmıştır. Ancak 1994 yılında hızlı bir seyir alarak üç haneli rakamlara tırmanan ve 1995 yılı itibariyle azalışa geçen enflasyon oranı, 2004 yılında hızlı bir şekilde aşağı yönlü hareketinin olduğu ve sonrasında yakın seyirlerde devam ettiği görülmektedir. 1983-2020 yıllarını kapsayan işsizlik oranlarının seyir grafiğine bakıldığında zaman yine enflasyon oranlarının grafiği ile benzerlik gösterdiği, inişli çıkışlı bir seyir halinde olduğu görülebilmektedir. 1983 – 2001 yılları arasında hemen hemen aynı oranlarda oynaklık yaşandığı görülmektedir. 2000 yılında en düşük seviyeye ulaştığını, 2001 sonrasında hızla yükselerek iki haneli oranlara ulaştığı görülmektedir. En yüksek seviye 2009 yılında yaşandığı daha sonra azaldığı ancak 2017-2018 yılları gibi tekrar artış yaşandığı yorumu grafikte görebilmekteyiz.

Görüldüğü gibi Şekil 9’da yer alan Türkiye Ekonomisi’nin 1983-2020 yıllarını kapsayan hem enflasyon hem işsizlik oranlarının seyir grafiklerine bakıldığında, çok fazla şoklara maruz kalındığını dolayısıyla inişlerin çıkışların sürekli yaşandığını, yatay eksen etrafında dalgalanmaların çok az olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu grafiğe göre, serilerin durağan olmadığı ve birim kök içerdiği yorumu yapılabilmektedir. Ancak tüm bu yorumları yapabilmemiz için belirli testlerin yardımı ile ispat edilebilmelidir. Bu sebeple de birim kök testleri uygulanarak analizin kesin sonuçlara ulaşması amacıyla çeşitli birim kök testleri uygulanmaktadır.

3.3.1. Birim Kök Testleri (Unit Root Tests)

Zaman serisi ile yapılan ekonometrik analizlerin ilk aşaması, birim kök testleri olmaktadır. Birim kök testleri analiz yorumcularına değişkenlerin durağan olduğunu veya durağan olmadığını göstermektedir. Serinin durağan olması veya durağan olmaması yapılacak olan analizin şemasını çizdirmektedir. Dolayısıyla önem taşımakta ve bunun için de ön test olarak anılmaktadır. Birim kök testi gerçekleştirilirken kullanılacak pekçok test seçeneği bulunmaktadır. Bunlar; DF (Dickey-Fuller), ADF (Augmented Dickey-Fuller), Phillips Peron, KPSS (Kwiatkowski, Phillips, Schmidt, Shin), ERSP (Elliot, Rothenberg ve Stok Point Optimal), Ng-Perron testleridir. Bu testlerden analizde en az birini yapmak koşulu ile tercihe göre iki tanesi veya üç tanesini de yapılabilmektedir.

Serilerin birim kök içerip içermediğini ya da serilerin durağan olup olmadığını bu testler yardımıyla öğrenilmektedir. Yapılan test veya testler sonucunda

serilerin durağan çıkmaması halinde, birinci farkı alınarak seriler durağan hale getirilmektedir.

Bu çalışmada serilerin durağanlığı ADF ve PP birim kök testleri kullanılarak test edilmiştir. Bu sebeple de çalışmanın gidişatını belirleyecek olan ADF ve PP birim kök testlerinin metodolojik olarak bilgilendirilmesinin yapılması uygun görülmektedir.

3.3.1.1. ADF Testi (The Augmented Dickey-Fuller Test)

David Dickey ve Wayne Fuller tarafından 1979 yılında geliştirilen Dickey-Fuller testi, zaman serisi analizlerinde otokorelasyon sorunu oluşturulduğu farkedilmiştir. Bu sebeple de Dickey-Fuller Testinin geliştirilmiş hali olarak da adlandırılan, Augmented Dickey-Fuller (ADF) testi 1981 yılında oluşturulmuştur.

Oluşan otokorelasyon sorununu engellemek için yeni geliştirilmiş olan ADF testinde Dickey-Fuller'in denklemlerine terim eklenerek; sabitli (intercept), sabitsiz-trendsiz (none), sabitli-trendli (intercept and trend) denklemleri oluşturulmuştur. Gecikme uzunluğunun (p) bulunması için Akaike (AIC) ve Schwarz (SIC) bilgi kriterleri kullanılmaktadır. Denklemler aşağıdaki gibidir (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 336);

- Gecikmeli Değerlerin Yer Aldığı Model (Sabitsiz ve Trendsiz (None));

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \sum_{j=2}^p \delta_j \Delta Y_{t-j+1} + e_t \quad (1)$$

- Sabitli (Intercept) Model;

$$\Delta Y_t = \alpha + \delta Y_{t-1} + \sum_{j=2}^p \delta_j \Delta Y_{t-j+1} + e_t \quad (2)$$

- Sabitli ve Trendli (Intercept and Trend) Model;

$$\Delta Y_t = \alpha + \beta_t + \delta Y_{t-1} + \sum_{j=2}^p \delta_j \Delta Y_{t-j+1} + e_t \quad (3)$$

Yukarıda yer alan ADF'nin üç regresyon eşitlikleri için hipotezler;

H0: zaman serisi durağandır (serinin birim kökü yoktur)

H1: zaman serisi durağan değildir (serinin birim kökü vardır) şeklindedir.

Serilerin düzey değerde durağan olması “I(0)” veya “(düzey)”, birinci farkta durağan olması “I(1)” olarak ifade edilmektedir.

Durağanlık test sonucunda “t-Statistic” değeri, 0.05’ten küçük ise; H0 hipotezi kabul edilir ve seri durağan olup birim kök içermemektedir. Eğer bulunan “t-Statistic” 0.05’ten büyük ise; H1 hipotezi kabul edilir, seri durağan değildir ve birim kök içermektedir.

Durağan çıkmaması halinde serilerin birinci farkı alınarak, seriler durağan hale getirilmektedir. Yeni oluşan tabloda da olasılık, ingilizce karşılığının (probability) kısaltması olan “Prob.” şeklinde görülen sütuna göre anlamlılık aynı şekilde yorumlanmaktadır.

3.3.1.2. PP Testi (Phillips - Peron Test)

Dickey-Fuller testinde şokların dağılımında istatistiksel olarak sabit ve bağımsız varyans içerdiği varsayılmakta ve yetersiz kaldığı kanaatiliğindedir. Bunun üzerine de Phillips – Peron birim kök analizi için yeni bir test oluşturulmuştur. Aslında yine Dickey-Fuller tarafından geliştirilen varsayımı geliştirmişler ve rassal şokların dağılımını içeren yeni bir varsayım oluşturmuşlardır (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 378).

Hipotez testi esnasında sabitli (intercept), sabitsiz-trendsiz (none) veya sabitli-trendli (intercept and trend) model seçilebilmektedir. Ayrıca PP test istatistiğinin dağılımı ADF testi ile benzer şekildedir. Bu nedenle de ADF kullanılan kritik değerler, PP testi içinde kullanılmaktadır (Çağlar ve Mert, 2019: 101).

3.3.2. VAR Analizi

Analizde kullanılan, birbirleri ile ilişkili olan değişkenlerin birlikte nasıl hareket ettiklerini gösteren bir denklem sistemine VAR Analizi denilmektedir. VAR Modelleri, denklem içerisinde yer alan her bir endojen yani içsel değişkenin kendi ve

sistemdeki diğer değişkenlerin gecikmeli değerlerinin bulunduğu eşitlik sistemidir. Kısaca modelde, içsel ve dışsal değişken ayırımı yapılmamaktadır. VAR Modellerinin amacı, değişkenler arasındaki bağlantısını ortaya koymak ve geleceğe yönelik bir önrapor hazırlamaktır (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 496).

3.3.3. Eşbütünleşme Analizi

Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki var mıdır, yok mudur sorusunu cevaplamak için kullanılan bir analiz yöntemidir. Yani, değişkenlerin uzun dönemde ilişkisi eşbütünleşme testleri ile sınımlanmaktadır (Çağlar ve Mert, 2019: 251).

Eşbütünleşme Analizinde kullanılan yöntemler farklılık göstermektedir. Örneğin, modelde ikiden fazla değişken kullanılıyorsa bu değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisi Johansen Eşbütünleşme Testi; eğer modelde iki değişken kullanılıyor ve bu değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisi test edilecekse de Engle-Granger Testinin kullanılması daha doğru olmaktadır (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 562-580).

Çalışmada kullanılan eşbütünleşme analizi, Engle-Granger Eşbütünleşme Analizidir.

Engle-Granger Eşbütünleşme Analizi, Granger tarafından 1981 yılında sahte regresyon kavramı sebebiyle ortaya atılmış ve eştümleşme ile hata düzeltme kavramlarını Engle – Granger 1987 yılındaki çalışmalarıyla geliştirmiştir. Engle – Granger Eşbütünleşme Analizinin yapılabilmesi için öncelikle analizde kullanılan değişkenlere durağanlık testi uygulanmalı ve sonra birinci dereceden tümleşik $I(1)$ olduklarını bulmak gereklidir. Kısaca söz konusu testin uygulanabilmesi için değişkenlerin birinci farkı alınarak Engle-Granger Testine sokulması gerekmektedir. Aksi bir durum karşısında Engle-Granger testi kullanılamamaktadır. Durağanlığı tespit edilen değişkenler ile yeni regresyon oluşturulduktan sonrasında ise, hata düzeltme modelinin düzey değerlerindeki durağanlığı sınımlanmaktadır. Eğer düzey değerinde durağanlık görülürse, değişkenler arasında eşbütünleşme olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 562).

3.3.4. Nedensellik Analizi

Nedensellik Analizi, ekonometrik zaman serileri arasında ulaşılan korelasyonlara anlamlı bir yorumlama getirilememesi ve sahte ilişkilere ulaşılması nedeniyle ortaya çıkmıştır. Granger, 1969 yılındaki çalışması ile bu durumu açıklığa kavuşturmuş ve nedensellik testi geliştirmiştir. Zaman içerisinde nedensellik analizi geliştirilmiş; Granger nedensellik, VAR nedensellik, VEC/VECM nedensellik, Toda-Yamamoto nedensellik ve Hatemi-J asimetrik nedensellik olarak çeşitlere ayrılmıştır (Çağlar ve Mert, 2019: 339).

Bu çalışmada Granger Nedensellik Testi uygulanmıştır. Granger Nedensellik Analizinin amacı, değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemektir. İktisadi değişkenlerin arasındaki neden sonuç bağını çözümlmek için tercih edilen bir analiz olmaktadır. Analizin uygulanma şartı, değişkenlerin durağan olmasıdır. Ancak durağanlık gösteren değişkenlerin aynı derece durağan olması koşulu aranmamaktadır (Tarı, 2014: 434-436).

3.4. EKONOMETRİK ANALİZ VE BULGULAR

3.4.1. Birim Kök Testi Sonuçları

Modelde kullanılan değişkenlerin Augmented Dickey Fuller (ADF) testi ve PP Testi (Phillips - Peron Test) sonuçları, aşağıda bulunan sırasıyla Tablo 15 ve Tablo 16’da yer almaktadır.

Aşağıda yer alan Tablo 15 ve Tablo 16’da görüldüğü üzere; seriler, düzey “(I(0))” değerlerinde %5 (0.05) anlamlılık seviyesine göre durağan değildir ve seriler birim kök içermektedir. Değişkenler düzey değerlerine göre durağan olmadıkları ve birim kök içerdikleri nedeniyle, serilerin birinci dereceden farkı alınmıştır. Birinci dereceden farkı alınan serilerin “(I(1))”, durağan oldukları gözlemlenmektedir.

Tablo 15: Augmented Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi Sonucu

ADF BİRİM KÖK TESTİ		
ENF (Düzey) (I(0))	t-Statistic	Prob.
None	-0.971276	0.2902
Sabitli	-1.003226	0.7417
Sabit + Trend	-2.788974	0.2101
ENF (I(1))	t-Statistic	Prob.
None	-9.041214	0.0000
Sabitli	-8.946622	0.0000
Sabit + Trend	-8.843640	0.0000
IO (Düzey) (I(0))	t-Statistic	Prob.
None	0.5876644	0.8388
Sabitli	-1.186441	0.6700
Sabit + Trend	-2.521381	0.3167
IO (I(1))	t-Statistic	Prob.
None	-5.553374	0.0000
Sabitli	-5.597207	0.0000
Sabit + Trend	-5.537277	0.0003

Yapılan ADF Birim Kök Testinin hipotezi;

H₀= birim kök yoktur.

H₁= birim kök vardır.

Yukarıdaki Tablo 15'e göre, serilerin düzeyde durağan olmadıkları ve birinci farkının alınarak durağan hale geldikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 16: PP (Phillips - Peron) Birim Kök Testi Sonucu

PHİLLİPS-PERON BİRİM KÖK TESTİ		
ENF (Düzey) (I(0))	t-Statistic	Prob.
None	-0.990878	0.2826
Sabitli	-1.510243	0.5174
Sabit + Trend	-2.685483	0.2480
ENF (I(1))	t-Statistic	Prob.
None	-9.254609	0.0000
Sabitli	-9.185118	0.0000
Sabit + Trend	-9.112645	0.0000
IO (Düzey) (I(0))	t-Statistic	Prob.
None	1.297572	0.9481
Sabitli	-1.038003	0.7294
Sabit + Trend	-2.592915	0.2855
IO (I(1))	t-Statistic	Prob.
None	-5.606377	0.0000
Sabitli	-6.282643	0.0000
Sabit + Trend	-6.285592	0.0000

Yapılan PP Birim Kök Testinin hipotezi;

H0= birim kök yoktur.

H1= birim kök vardır.

Yukarıdaki Tablo 16'ya göre, serilerin düzeyde durağan olmadıkları ve birinci farkının alınarak durağan hale geldikleri gözlemlenmiştir.

3.4.2. VAR Analizi Sonuçları

Tablo 17: VAR Analizi

	ENF	IO
ENF (-1)	0.526489 (0.17367) [3.03156]	-0.011582 (0.00969) [-1.19591]
ENF (-2)	0.315580 (0.17597) [1.79342]	-0.013312 (0.00981) [-1.35650]
IO (-1)	-3.574532 (2.98114) [-1.19905]	0.826294 (0.16625) [4.97020]
IO (-2)	2.292792 (3.24999) [0.70548]	-0.349653 (0.18124) [-1.92920]
C	17.33591 (31.0997) [0.55743]	5.975051 (1.73434) [3.44514]

Yukarıda yer alan Tablo 17’de parantez içerisindeki değerler, t-istatistik (t-Statistic) değerlerini ifade etmektedir.

Tablo 17’de; yatay sütunda bulunan ENF ve IO değişkenleri bağımlı değişken olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda da, değişkenler arasındaki ilişkinin yorumlandığı VAR Analizinde; enflasyon oranının bağımlı değişken olduğu durumda, değişkenler arasında kısa dönemli bir ilişki bulunmamaktadır. Ancak işsizlik oranının bağımlı değişken olduğu durumda, değişkenler arasında kısa dönemde ilişkilerin olduğu görülmektedir.

Yapılan VAR analizine uygun gecikme uzunluğu aşağıda yer alan Tablo 18’de gösterilmektedir.

Tablo 18: Gecikme Uzunluğu

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-223.8711	NA	2019.919	13.28653	13.37632	13.31715
1	-191.5658	58.90951*	382.4839	11.62152	11.89088*	11.71338*
2	-187.4923	6.948942	382.1213*	11.61720*	12.06613	11.77029
3	-186.6653	1.313526	464.0664	11.80384	12.43234	12.01818
4	-185.5643	1.619164	558.0448	11.97437	12.78244	12.24994

* % 5 düzeyinde anlamlı olan t-istatistik değerlerini göstermektedir.

Tablo 18’de yer alan; LR (Ardışık Modifiye Edilmiş Likelihood Ratio Test İstatistiği), FPE (Son Kestrim Hatası-Final Prediction Error), AIC (Akaike Bilgi Kriteri- Akaike Information Criteria), SC (Schwarz Bilgi Kriteri- Schwarz Information Criteria) ve HQ (Hannan-Quin Bilgi Kriteri- Akaike Information Criteria) bilgi kriterlerinin istatistiklerine bakılarak gecikme uzunluğu belirlenmiştir.

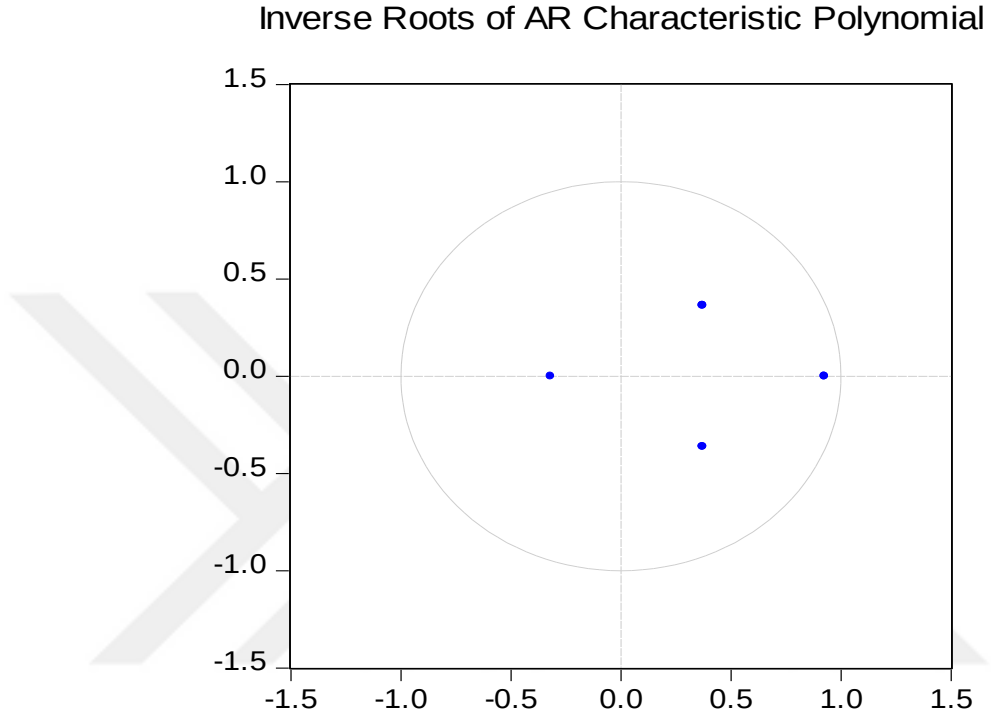
Tablo 18’de LR, FPE, AIC, SC ve HQ değerlerinin aynı yönde olduğu yani, ortak bir noktada olduğu görülmektedir. Bu kriterleri minimum yapan 1 gecikme uzunluğu esas alınmaktadır.

VAR modelinden elde edilen sonuçlara göre; enflasyon oranı ve işsizlik oranı değişkenlerin birbirlerini uzun dönemde etkileyip etkilemediklerini belirlemede tek başına anlamlı sonuçlar ortaya koymakta yetersiz kalmaktadır.

Uzun dönemde değişkenlerin ilişkili olup olmadığı eşbütünleşme testi ile test edilecektir. Ancak Eşbütünleşme testine geçmeden önce tahmin edilen VAR modelinin birim kök içerip içermediğine ilişkin olarak AR karakteristik polinomun ters köklerinin birim çember içerisindeki konumuna bakılmaktadır. Eğer AR karakteristik polinomun ters kökleri birim kök içerir ise, eşbütünleşme testi geçersiz sayılmaktadır.

Aşağıda Şekil 10’da AR karakteristik polinomun ters köklerinin birim çember içerisindeki konumu verilmektedir.

Şekil 10: AR Karakteristik Polinomun Ters Köklerinin Birim Çember İçerisindeki Konumu

Şekil 10’da da görüldüğü üzere, AR karakteristik polinomunun ters köklerinin hiçbirinin birim çember dışında yer almaması, kurulan VAR sisteminin istikrarlı bir yapıda olduğunu doğrulamaktadır. Dolayısıyla ters köklerin tamamının birim çember içerisinde yer alması, tahminlenen modelin durağan bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda da Eşbütünleşme Testi uygulanabilmektedir.

3.4.3. Engle - Granger Eşbütünleşme Testi Sonucu

Yöntem başlığı altında belirtildiği üzere, modelde iki değişken kullanılmaktadır. Modelde kullanılan değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin belirlenebilmesi adına Engel- Granger Eşbütünleşme testi kullanılmaktadır.

Engle - Granger Eşbütünleşme Testinde, değişkenlerin aynı mertebeden (dereceden) durağan oldukları varsayılmaktadır. Yapılan birim kök testleri sonucunda değişkenlerin birinci mertebeden durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Durağanlık testi akabinde değişkenler ile yeni regresyon oluşturularak, bu regresyona ait kalıntıların yani, hata düzeltme modelinin düzey değerlerinde durağanlığı sınanmaktadır. Eğer değişkenler, düzey değerinde durağanlık gösterirse değişkenler arasında eşbütünleşme olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Aşağıda bulunan Tablo 19’da, Engle-Granger Eşbütünleşme testinin sonucu verilmektedir.

Tablo 19: Engle – Granger Eşbütünleşme Testi Sonucu

Bağımsız Değişken	Katsayılar	T - İstatistik	Olasılık Değeri
IO	-0.219984	-0.074825	0.9408
C (Sabit Terim)	-0.575786	-0.187309	0.8525
R² =	0.000160	F-olasılık:	0.940780

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin araştırıldığı Engle-Granger Eşbütünleşme Testi sonucuna göre, veri kaybı söz konusu olduğu için modelimiz anlamlıyken anlamsız hale gelmiştir. Model tahmininde veri kaybının önlenmesi adına Vektör Hata Düzeltme Model Tahmini yapılmaktadır.

Regresyon modeline ait hata düzeltme modelinin durağanlık testinin sonucu aşağıda Tablo 20 ile gösterilmektedir.

Tablo 20: VECM Tahmin Sonuçları

	DÜZEYDE		
	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitsiz ve Trendsiz
Hata Terimi	0.0000	0.0000	0.0000
	1.FARK		
	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitsiz ve Trendsiz
Hata Terimi	0.0000	0.0000	0.0000

Tablo 20 incelendiğinde; modele ait hata teriminin olasılık değerinin 0.05 anlamlılık seviyesinden küçük çıktığı gözlemlenmektedir. Bu sonuç, hata terimlerinin düzeyde durağan olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, enflasyon oranı ve işsizlik oranı değişkenlerinin eşbütünleşik olduğu ve seriler arasında uzun dönem ilişkisinin bulunduğu ulaşılmaktadır. Yani, serilerin uzun dönem kombinasyonları ilişkilidir.

3.4.4. Granger Nedensellik Testi Sonucu

Tablo 21: Granger Nedensellik Testi Sonucu

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
IO → ENF	36	0.71889	0.4952
ENF → IO		4.32444	0.0221

Tablo 21’de görüldüğü üzere, tek taraflı nedensellik ilişkisi gözlemlenmektedir.

İşsizlikten enflasyona nedensellik ilişkisi bulunmaz iken; enflasyondan işsizliğe nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye Ekonomisinde Phillips Eğrisinin geçerliliğinin sınanması amacı doğrultusunda yapılan çalışmada, Türkiye Ekonomisinin 1983-2020 yıl aralığına ait işsizlik ve enflasyon oranlarının yıllık verileri kullanılarak, zaman serisi analizi yardımı ile Phillips Eğrisinin geçerliliği sınanmıştır.

Çalışmada yapılan analiz sonucunda; değişkenlerin uzun dönemde birbiriyle bir ilişkisinin olduğu, enflasyon oranından işsizlik oranına doğru tek yönlü bir nedenselliğin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan çalışma ile değişkenler arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunsa dahi, değişkenlerin birbirini kısa ve uzun dönemde etkileyebileceği unutulmamalı ve enflasyon ve işsizlik oranlarını azaltmak için uygulanacak olan politika ve kararların birbirini tamamlayacak şekilde oluşturulması gerektiği düşünülmektedir.

SONUÇ

Her ülke ekonomisinin karar alıcıları, ülke ekonomilerini yüksek işsizlik oranı ve yüksek enflasyon oranından korumak için mücadele yöntemleri geliştirip uygulamaktadır. Ülke ekonomilerinin söz konusu göstergelerin yüksek düzeyde seyrinden kaçınmalarının ve ülke ekonomilerinin makroekonomik göstergelerinin yüksek seyrinden korunmak istemelerinin nedeni, ülke ekonomisinin refahı bakımından mühim bir konuma sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bakıldığı zaman her iki göstergenin bir ülke ekonomisinde tek başına yüksek seviyede boy göstermesi, zincirleme etki yaratarak genel anlamda toplumun huzurunu da bozmaktadır. Öte yandan her iki olgunun da yüksek düzeylere ulaşmış olan ekonomilerde, iktisat teorisinde stagflasyon olarak adlandırılan durgunluk kaçınılmaz olmaktadır.

Ülke ekonomisinin gelişimini, toplumun mutluluğu makroekonomik göstergeler ile tahmin edilebilmektedir. Bu iktisadi göstergeler, birbirlerine görünmez bir ipe bağlıdır. İplerden birinin yıpranması, kopması durumunda diğer iplerin zarar görmemesi imkansız bir durumdur. Dolayısıyla bu zincirin bir parçasını oluşturan işsizlik oranı ve enflasyon oranının olumsuz tablosu, ülke ekonomilerine doğrudan yansımaktadır.

Söz konusu göstergelerin dünya ekonomisinde uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Şu an günümüzde de bu iki değişkenin yüksek seviyelerde yaşanıyor oluşu, geçmiş dönemleri anımsatmaktadır. Bu iki gösterge, birçok etkiye sonuç olarak doğabilmektedir. Her ülkedeki seyri, o ülkenin genel anlamda gelişmişlik seviyesine göre çeşitlilik göstermektedir. Her ülkede ne kadarlık bir zaman diliminde yaşandığı ise, söz konusu ülkelerin kendi jeopolitik konumlarını göz önünde tutarak hazırladıkları ve uygulayabildikleri politikalara göre değişiklik göstermektedir.

Uzun bir geçmişe sahip olan işsizlik ve enflasyon olgularının aralarındaki ilişki, her dönemde ekonomistler tarafından merakla sorgulanmıştır. Bu kapsamda teorik olarak literatüre geçen ilk adım A. W. Phillips tarafından gelmiştir. 1958 yılındaki çalışmasında iki gösterge arasında ters bir ilişkinin varlığını ortaya koyması ile büyük yankı uyandırmıştır. İktisatta adeta yeni kapılar açan Phillips'in çalışması, Phillips Eğrisi olarak adlandırılmakta olup, tartışma konularını başlatarak kendisinden sonra yapılan birçok çalışmanın da literatüre girmesine imkan yaratmıştır.

Her ülke ekonomisi adına mühim olan bu göstergeler arasındaki ilişkinin var olup olmadığı sorgulanmaktadır. Çünkü 1862-1957 yıllarını kapsayan İngiltere Ekonomisi için ele alınarak ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılan A. W. Phillips'in çalışması sonrasında yapılan çalışmalar, farklı sonuçlar içermektedir. Bu durumda aslında, günümüzde hala iki değişken arasındaki ilişkinin geçerliliğini sorgulatmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, her ülkenin gelişmişlik düzeyi, toplum yapısı, işgücü, ülke yönetimi ve bunlara bağlı olarak yine doğal afetlerden etkilenmesi ya da olabilecek iç-dış krizlerden etkilenmesi farklıdır. Bu kapsamda da Phillips Eğrisi'nin geçerliliğini sorgulayan çalışmalarda ele alınan ülkelerin farklı olması, ekonometrik modellerin ve zaman periyotlarının birbirinden farklı olması aslında yapılan çalışmaların tek bir bulguyu içermemesi olağan olmaktadır.

Literatürde bu kapsamda da pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında Türkiye Ekonomisinin kriz yıllarının yoğun olarak yaşandığı dönem aralığında Phillips Eğrisi'nin geçerliliği merak edilmiştir. Bu da çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında zaman serisi modeli kullanılarak, işsizlik ile enflasyon arasındaki ilişkinin geçerliliği Türkiye Ekonomisi için incelenmiştir.

Analizde bağımlı değişken olarak enflasyon oranı, bağımsız değişken olarak da işsizlik oranı seçilerek öncelikli olarak iki değişkenin durağanlığı ADF ve PP birim kök testleri ile sınanmıştır. Birinci fark alındıktan sonra değişkenlerin durağan hale geldiğinden emin olunmuştur.

Birbiri ile ilişkisinin olduğu düşünülen işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasındaki etkileşimini ortaya koymak adına VAR modeli oluşturulmuş ve LR, FPE, AIC, SC, HQ bilgi kriterlerinin istatistiğine göre gecikme uzunluğu incelenmiştir. İnceleme sonucunda da 1 gecikme uzunluğu tutarlı gecikme düzeyinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak uzun dönemde değişkenlerin birbiri ile ilişkisinin incelenmesi, AR karakteristik polinomun ters köklerinin birim çemberindeki konumuna göre durağanlığı sınanmıştır.

AR karakteristik polinomunda ise ters köklerin çember dışında olmaması, kurulan VAR modelini tutarlı ve modelin durağan bir yapıda olduğu tahminini doğrulamaktadır. Akabinde değişkenlerin uzun dönemli ilişkisinin belirlenmesi adına uygulanan Engle-Granger Eşbütünleşme Testi sonucu göre, değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin olduğu ve bu anlamda da değişkenlerin eşbütünleşik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak değişkenler arasındaki nedensellik ölçümü Granger Nedensellik Testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda; $prob < 0.05$ koşulunu enflasyondan işsizliğe bir nedenselliğin olduğunu sağlayan hipotez vermektedir. Bu kapsamda da değişkenler arasında tek yönlü bir nedenselliğin varlığına ulaşılmıştır.

Analiz sonuçlarından hareketle, Phillips Eğrisi'nin 1983-2020 yıllarını kapsayan Türkiye Ekonomisinde uzun dönemde geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak aralarında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunsa dahi, bu iki değişkenin genel anlamda birbirini etkilediği ve bu kapsamda da uzun vadeli iki değişkenin birbirine yön verici şekilde düzenlenmiş olan politikaların uygulanması, ülke ekonomisinde olumlu bir tablo oluşturmak adına göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

İşsizliğin düşürölmesi için uygulanan genişletici politikalar ile enflasyonun düşürölmesi için uygulanan sıkı para politikalarının bu anlamda da birbirini tamamlayıcı bir şekilde hareket etmesi önem taşımaktadır.

Günümüzde enflasyon oranları ve işsizlik oranları yüksek düzeyde bir seyir halindedir. Geçmiş dönemler itibariyle de yaşanan bu durum karşısında alınmış olan bazı kararların ve uygulanmış olan politikaların etkisi, kısa vadede olumlu olsa da uzun vadede etkili olunamadığını göstermektedir.

Daha öncede de belirtildiği gibi ülke ekonomisinin yapı taşları birbirine bağlı bir şekilde hareket etmektedir. Bu taşlardan bir tanesinin oynaklık göstermesi, genel anlamda domino taşı etkisi yaratarak diğer taşlara da yansımaktadır. Ancak bu yapı taşlarının yerinden hareket etme sebebi bilinirse, yapının inşası için alınacak olan tedbirleri, doğru ve yerinde uygulamaların uygulanması adına kolaylık sağlayacaktır.

Enflasyon oranının yüksek olduğu ve yine işsizlik oranlarının yüksek olduğu ülke ekonomilerinde güven kaybı yaşanmaktadır. Sorunun temelini görölmesi dahilinde de uygulanacak olan politikaların, politika yapıcılar tarafından piyasaya kaybolan güvenin tekrar getirilmesi öncelikli şart olarak görölmektedir.

Ülke ekonomisinin güveni sağlama noktası da aslında zincirleme bir etki söz konusudur. Güvenin olduğu ülke ekonomilerinde ülke altyapısının sağlam, şeffaf, adalet ve demokratik değerleri yüksektir. Dolayısıyla yaşanılan herhangi birtakım sebeplerle enflasyon oranının veya işsizlik oranının yükselmesi durumunda bile güvenin olması temelli, alınacak olan tedbirlerin ve kararların etkisi hızla kendini göstermektedir.

Güven olgusunu esas hedef olarak belirleyen politikaların, üretimi teşvik edici ve dolayısıyla istihdamı artırıcı maddeler içermesi gerekmektedir. Enflasyonist ve işsizlik olgusunun yüksek seyrettiği ülkelerde ulusal paranın değeri dolaylı olarak azalma eğilimine geçmektedir. Ülke vatandaşları ise bu durum karşısında ellerinde bulunan parayı bir şekilde değerlendirmek ve geleceğini öngöremediği için elinde tutmanın yollarını aramaktadır. Dolayısıyla yaşanan piyasadaki dalgalanmanın etkisi güvensizlik yaratmakta ve yatırımları azaltmaktadır.

Ülkemizde 24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte neoliberal sisteme geçiş başlamıştır. Neoliberal ekonomik sistem, devletin ekonomiye müdahalesini olabilecek en düşük düzeyde olması gerektiğini savunan bir görüş olmaktadır. Bu düşünce sistemi çatısı altında yer alıyorken, devletin müdahale noktasında ön plana çıkması da piyasadaki dalgalanmayı ve dolayısıyla güvensizliği artırmaktadır. Bu noktada da üretimin değeri ön plana çıkmaktadır. Ülke ekonomisinin ilerleyebilmesi ve refaha erişebilmesi adına ülkede üretimin bollaşması gerekmektedir.

Günümüzde dışa bağımlı bir halde yer alan ülke ekonomimizin enflasyon olgusunu yüksek düzeylerde yaşanmasının temel nedeni üretimin olmayışı olarak görülmektedir. En temel ihtiyaçların dahi dış ülkelere ithal olarak karşılanması, ülkemizde hammadde fiyatlarını da artırmaktadır. Maliyet artışları nedenli olarak da enflasyonun artması kaçınılmaz bir tablo çizmektedir. Öte yandan üretimin ülke içerisinde yer almaması veya yok denecek düzeyde az bulunması, işsizlik oranlarını artırmaktadır. Bakıldığında ülke içerisinde kurulacak olan fabrikalar birçok kişiye iş imkanı yaratacak ve istihdam oranlarını artırarak işsizlik oranlarının düşmesinde başarıya ulaştırarak, altyapının güçlendirilmesi sağlanacaktır. Öte yandan yine ülke ekonomisinin jeopolitik stabilite eksikliği yaşaması olgusu da ister istemez yatırımlara etki etmekte ve söz konusu göstergelerin yükselmesine neden olmaktadır.

Genel itibarıyla bu olguların eksiliği karşısında krizlerin de dahil olmasıyla çizilen tablo daha da olumsuz bir görünüme ulaşmaktadır. Yaşanan krizler bazen ülke içinde görülebileceği gibi bir de dış ülkelere yaşanan krizlerin de yansımaları ülke ekonomimiz hissedebilmektedir.

Günümüz itibarıyla içerisinde olduğumuz ekonomik tablo, ne ülke ekonomisi tarihimizde ne de dünya ekonomisi tarihinde görülmemiştir. 2001 krizinin bir benzerini yaşıyor olsakta günümüz ekonomik krizi, hiçbir krizle eşdeğer sayılmamaktadır. İçerisinde olduğumuz tablo, global çapta yaşanan krizin de etkisi

ile birlikte ÷lke ekonomik düzeyini çıkmaza sür÷klemiş vaziyettedir. Dolayısıyla geçmiş krizlere nazaran günümüzde yaşanan krizin etkisi daha büyük çapta olmaktadır.

÷lke ekonomik tablosunda son otuz yıl içerisinde yaşanan krizlerin etkisinin tam anlamıyla atlatılmadan, karşısında alınan önlemlerin doğru ve etkili olmaması nedenli etkisini gösteremeden salgın hastalığın yaşanması ve bu salgın hastalığın getirisi ile zaten dalgalı bir seyir izleyen ÷lke ekonomimizin kısa vadede toparlanması oldukça güç görünmektedir.

Bu kapsamda da hem kısa vadede hem de uzun vadede, politika yapıcılarının ‘yuvarlak bir masa’ etrafında oturarak ivedililikle üretimi teşvik eden politikaları güvenle ve birlik içerisinde uygulamaya geçirmesi gerektiği düşünülmektedir. Kısa vadede öncelikli olarak, güveni tekrar kazanmak ileriye yönelik atılacak olan adımları destek niteliğini taşımaktadır. Yine kısa vadeli olarak, ÷lke vatandaşlarından mal ve hizmetler karşılığında alınan bedelde ve yine üreticilerden ithal hammadde mallarının üzerindeki vergilerde indirimlerinin yapılması, etkili bir adım olarak düşünülmektedir. Uzun vadede de ÷lke içerisindeki üretimin desteklenmesi, üretim imkanlarının artırılması adına geniş kapsamlı, etkili projelerin sabırla planlanması ve halihazırda yer alan ancak Ulu önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün çiftçiyi desteklediği gibi bir program paketinin ve destek projelerinin daha da genişletilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yeni dünya düzenini konuştuğumuz günümüz koşullarında teknolojik gelişmelerin hız aldığı günümüz çağına ayak uydurmak önemli bir adım olarak gör÷lmektedir. Salgının yayılımını önleme amaçlı olarak evlerde geçirdiğimiz zamanlarda, teknolojik dünyaya bir adım daha yaklaşmış ve gelecek yaşamı bu kapsamda da öne aldığımız gör÷lmektedir. Süre zarfında iş yapış şekillerinin değişimi ile birlikte yeni iş kapılarının açılma sinyalleri de net olarak gör÷lmüştür. Bu nedenlerle de uzun vadede atılacak olan adımlarda ÷lkemizin teknoloji alanındaki çalışmalarında hız alması, yeni dünya düzenine hızlı adapte olması, ÷lkemizin gelişimi bakımından büyük önem arz ettiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abdou Baoua, M. M. (2016). *Enflasyon Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nijer İçin Zaman Serisi Analizi (1971-2014)*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Afşar, B. (8 Aralık 2005). *Bilgi Raporu, 2006 Para Politikası ve Enflasyon Hedeflemesine Geçiş*. Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi. http://www.kto.org.tr/d/file/2006parapolitika_rapor.pdf , (06.05.2022).

Akbal, C. (2020). *Türkiye'nin 2010 Sonrası Makroekonomik Göstergelerinden Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerle Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akcan, A.T. (2018). Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu ve Çözüm Önerileri. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 6(14): 35-46.

Akçay, M. A. (1997). *Para Politikası Araçları Türkiye Ve Çeşitli Ülkelerdeki Uygulamalar*. (Uzmanlık Tezi). Devlet Planlama Teşkilatı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Mali Piyasalar Dairesi Başkanlığı.

Akiş, E. (2020). Türkiye'de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki (2005 – 2020). *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (49): 403-420.

Aklan, N. A. A. ve Nargeleçekenler, M. (2008). Taylor Kuralı: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*. 63(2): 21-41.

Aktoprak, S. (2017). 2001 Ekonomik Krizi ve Makroekonomik Dengeler. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*. 4(3): 23-27.

Akyazı, H. ve A. Ekinci (2009). Enflasyon Hedeflemesi, Büyüme ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. *Bankacılar Dergisi*. (68): 3-19.

Akyazı, H. ve Ekinci, A. (2010). Türkiye'de 2000 Sonrası Uygulanan Para Politikası Stratejilerinin Makroekonomik Performanslarının Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 23(1): 345-362.

Akyüz, H. (2020). 2010-2017 Dönemi Türkiye’de Enflasyonun Gelişimi Ve Enflasyonu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Alçın, D. (2012). Türkiye’de Enflasyonla Mücadelede Uygulanan Para Ve Maliye Politikaları: 2001-2011 Yılları Analizi. (Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altay, B., Tuğcu, C.T. ve Topcu, M. (2011). İşsizlik Ve Enflasyon Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi: G8 Ülkeleri Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi Dergisi*. 13(2): 1-27.

Altınışık, İ. (2004). Türkiye’de Enflasyon-Vergi Yükü İlişkisi Ve Enflasyonun Mikro Düzeydeki Etkileri. (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altuntepe, N. (2011). Türkiye’de Uygulanan Para Ve Maliye Politikalarının İmalat Sanayii Üzerindeki Etkileri (1980-2009). (Doktora Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Andaç, F. (2010). *İşsizlik Sigortası*. Ankara: TÜHİS.

Arda, E. (2008). *Ekonomi El Sözlüğü*. İstanbul: Beta Yayınları.

Artan, S. (2004). Enflasyon-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Literatür Ve Uygulama. (Doktora Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aşırım O. (1995). Output Inflation Tradeoff: Evidence From Turkey. *The Central Bank of the Republic of Turkey*. Discussion Paper No: 9506. 1-7. (Aşırım O. (1995).

Çıktı Enflasyonunun Dengelenmesi: Türkiye'den Kanıtlar. *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. Tartışma Makalesi* No: 9506. 1-7.)

Ataman, C. B. (1996). Neo Keynesçi Bölüşüm Teorisi: Ücret Fiyat Sarmalı ve Gelirler Politikası. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*. 51(1-4): 53-69.

Ay, S. (2012). Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 19(2): 321-341.

Aydemir, C. (2013). Türkiye’de İşgücü Yapısı, İşsizlik Ve Kırsal Alan. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 27(1): 115-138.

Aydın, N. (2012). İşsizlik, Beveridge Eğrisi ve Türkiye İşgücü Piyasasına İlişkin Bir Değerlendirme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (32): 119-134.

Aydın, Y. (2009). *Çağdaş İktisat Okullarının Emek Piyasalarına Yaklaşımı Ve Türkiye’de Emek Piyasasının Yapısı*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydoğan, E. (2004). 1980'den Günümüze Türkiye'de Enflasyon Serüveni. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 11(1): 91-110.

Ayhan, F. (2008). *İşsizlik Ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Türkiye Üzerinde Analizine Yönelik Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aykırı, M. (2008). *Ekonomik Büyüme- Enflasyon-İşsizlik İlişkisi Türkiye Üzerine Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayvaz Güven, E.T., ve Ayvaz, Y.Y. (2016). Türkiye’de Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Zaman Serileri Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 13(1): 241-262.

Bahçeci, S. (1997). *Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi*. (Uzmanlık Tezi). Devlet Planlama Teşkilatı, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ekonomik Modeller Dairesi Başkanlığı.

Bakan, S. (2009). 1980'den Günümüze Türkiye'de Uygulanan Neo-Liberal İktisat Politikaları. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1(2): 116-124.

Balat, A. H. (2010). *Türkiye'de Enflasyonla Mücadelede, Maliye Politikalarının Rolü Ve Etkisi (1990-2008 Yılları)*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Balaylar Acar, N. (2011). Türkiye'de Döviz Piyasası Müdahalelerinin Sterilizasyon Maliyeti. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13 (3): 19-37.

Bayrak, M. ve Kanca O.C. (2013). Türkiye'de Phillips Eğrisi Üzerine Bir Uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 8(3): 97- 115.

Bedir, S. (2001). Transfer Harcamalar Ve Enflasyon İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 15(1-2): 21-29.

Bekiroğlu, C. (2010). *Türkiye'de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bernanke, B.S., Abel, A.B. and Croushore D. (2008). *Macroeconomics*. Boston: Pearson Education. (Bernanke, B.S., Abel, A.B. ve Croushore D. (2008). *Makroekonomi*. Boston: Pearson Eğitimi)

Bilgin, M. H. (2003). Türkiye' de İşsizliğin Yapısal Analizi. *Öneri Dergisi*. 5(19): 137-143.

Bilman, A.S. (2008). *Phillips Eğrisi'nin Politika Önerisi Ve Asimetrik Etkiler: Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Birinci, Y. (1989). Enflasyon, Para Politikası Ve Stratejileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 47(1-4): 19-30.

Bozdağlıoğlu, Y. (2008). Türkiye’de İşsizliğin Özellikleri Ve İşsizlikle Mücadele Politikaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*. (20): 45-65.

Bulut, V. (2011). *Türkiye’de İşsizlik Süresini Etkileyen Faktörlerin Yaşam Çözümlemesi ile İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Büyükakın, T. (2008). Phillips Eğrisi: Yarım Yüzyıldır Bitmeyen Tartışma. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 0(39): 133-159.

Ceylan, S. (2006). Türkiye Ekonomisi İçin Alternatif Çekirdek Enflasyon Ölçütleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 20(2): 19-34.

Cinel, E.A. (2018). Türkiye’de Enflasyon Ve Enflasyon Hedeflemesi. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2(2): 85-98.

Çamlıca, F. (2010). ‘ ‘Yeni Keynesyen Bir Bakış Açısıyla Türkiye’den Enflasyon Dinamikleri Yönünden Yapısal Analizi’’. (Uzmanlık Tezi). Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.

Çelik, A. (2021). *Ekonomik Krizlerin Bist Endeksleri Üzerinde Kısa Ve Uzun Dönemli Etkilerinin Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Çiftci, E. (2015). *Türkiye’de Enflasyon İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama (1980-2014)*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirhan, O. (2015). *İşsizlikle Mücadelede Sosyal Güvenlik Uygulamaları: Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Devlet İstatistik Enstitüsü, (2008). *Fiyat Endeksleri Ve Enflasyon-Sorularla İstatistikler Dizisi 2*. https://docplayer.biz.tr/48867114-Fiyat-endeksleri-ve-enflasyon.html#show_full_text , (26.04.2022).

Devlet Planlama Teşkilatı, (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*. Ankara: DPT Yayınları.

Devlet Planlama Teşkilatı, (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*. Ankara: DPT Yayınları.

Devlet Planlama Teşkilatı, (2014). *Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)*. Ankara: DPT Yayınları.

Devlet Planlama Teşkilatı, (2019). *Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara: DPT Yayınları.

Dinler, Z. (2001). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Durak, Ş. (2011). *İşsizlik, İstihdam Politikaları Ve İşsizlikle Mücadelede Başarı Örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Durak, Ş. ve Kaya, V. (2014). Türkiye’de İşsizlik Ve İşsizliği Azaltmaya Yönelik Politikalar: Tarihsel Bir Bakış. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 28(2): 55-73.

Durgun, Ö. (2011). İstihdam Artışı İşsizlik Sorununu Çözmekte Yeterli Midir? *Mevzuat Dergisi*. (160).

Durmuş, H. (2018). Türkiye’de Enflasyon Hedeflemesi: Örtük Enflasyon Ve Açık Enflasyon Dönemleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6(11): 181-201.

Düğer, H. İ. ve İsgender, M. (1999). Ekonomik Kalkınma Stratejileri Ve Bazı Ülke Deneyimleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (2): 13-46.

Eğilmez, M. (14.01.2015). *Talep Enflasyonu mu Var Maliyet Enflasyonu mu?* <https://www.mahfiegilmez.com/2015/01/talep-enflasyonu-mu-var-maliyet.html#:~:text=Talep%20k%C3%B6kenli%20enflasyon%3A%20E%C4%9Fer%20bir,ekonomide%20talep%20k%C3%B6kenli%20enflasyon%20olu%C5%9Fur> , (28.04.2022).

Eğilmez, M. (18.02.2003). *Basitleştirilmiş Faiz Dışı Fazla*. <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/mahfi-egilmez/basitlestirilmis-faiz-disi-fazla-661157/> , (18.03.2022).

Eğilmez, M. (2009). *Makroekonomi Türkiye’den Örneklerle*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eğilmez, M. (4 Nisan 2022). *Enflasyon Dosyası*. <https://www.mahfiegilmez.com/2022/04/enflasyon-dosyas.html> , (26.04.2022).

Emsen, Ö.S., Kuşçu, S. ve Sarsılmaz, F. (2003). Phillips Eğrisi Analizi ve Geçiş Ekonomilerinden Kırgızistan Üzerine Uygulama. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 5(2): 81-99.

Engin, C. ve Göllüce, E. (2016). 2008 Küresel Finans Krizi ve Türkiye Üzerine Yansımaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6 (1): 27-40.

Erdaş, H. (2004). *Enflasyon Ve Para Arzının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkisinin Analizi*. (Yüksek lisans Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdem, H.F. ve Yamak, R. (2014). Üretici Fiyatları Endeksinin Tüketici Fiyatları Endeksine Göre Bir Gösterge Endeksi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(4): 1-13.

Erdil Şahin, B. (2019). Türkiye’de Enflasyon Ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Vektör Hata Düzeltme Modeli İle Analizi. *Mali Çözüm*. 29(152), 63 – 75.

Erdoğan, S. (2005). Alternatif Para Politikası Stratejileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (9): 34-54.

Ergin, A. (2015). *Döviz Kuru ve Enflasyon Arasındaki Geçişkenlik: Türkiye Örneği*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erkuş, M. (2007). *Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Enflasyonun Önlenmesinde Maliye Politikası Araçlarının Etkinliği*. (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ermişoğlu, E. (2011). *Enflasyon Hedeflemesi Rejiminin Türkiye’deki Başarısının Değerlendirilmesi*. (Uzmanlık Tezi). Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü.

Eroğlu, N. (2015). Türkiye’de 1990’lı Ve 2000’li Yıllarda Para Politikaları. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 26 (1): 23-42.

Erol İ. ve Demiray Erol, E. (2011). *Makro Ekonomi*. Manisa: Emek Matbaacılık.

Erol, İ. Ve Demiray Erol, E. (2015). *Para Teorisi Ve Politikası*. Manisa: Emek Kitapevi.

Erünlü, Z. (2014). *Phillips Eğrisi Bulmacası*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eryüzlü, H. (2020). Covid-19 Ekonomik Etkileri Ve Tedbirler: Türkiye’de “Helikopter Para” Uygulaması. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*. 3(1): 10-19.

Etcı, H. & Karagöl, V. (2019). Türkiye’de İstihdam Ve İşsizlik: 2000-2018. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7 (14): 58-75.

Fırat, E. (2013). Ekonomik Kriz İle Mücadelede Maliye Politikasının Rolü. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6 (1): 298-313.

Fidan F., Yılmaz, T. ve Karataş V. (2004). İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları Sosyodemografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları Bir Alan Araştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 48: 163-182.

Gabaçlı, N. (2020). Paranın Miktar Teorisi Üzerine Ekonometrik İnceleme: Türkiye Örneği. *İstatistik ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*. 1(1): 50-62.

Gerard, M., Valsamis, D. and Van der Beken, W. (2012). Why Invest in Employment? A Study on the Cost of Unemployment. *Final Report. European Federation for Services to*. (Gerard, M., Valsamis, D. ve Van der Beken, W. (2012). İstihdama Neden Yatırım Yapılmalı? İşsizliğin Maliyeti Üzerine Bir Araştırma. Son Rapor. *Avrupa Bireylere Hizmetler Federasyonu*.)

Göçer, İ. (2016). Phillips Eğrisi Teorisi Türkiye’de Geçerli mi Yapısal Kırılmalı Bir Ekonometrik Analiz. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*. 1(1): 50-62.

Gök, A. (2017). *İşsizlik, Enflasyon Ve Döviz Kurunun Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği (2003-2015)*. (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Göktaş, P. (2015). *Türkiye’de Enflasyon Belirsizliğinin Analizi (1994 – 2013 Dönemi)*. (Doktora Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gül, E. , Kamacı, A. ve Konya S. (2014). Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Test Edilmesi: Panel Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi. *2014 International Conference on Eurasian Economies*. Düzenleyen Beykent

Üniversitesi ve SS.Cyrl Methodius Üniversitesi. Üsküp-Makedonya. 1-3 Temmuz 2014.

Gümüş, F. ve Levent, A. (2014). 2008 Küresel Finans Krizinin Sektörel Bazda Şirket Mali Tablolarına Etkilerinin Analizi. *İşletme Bilimi Dergisi*. 2(1): 37-64.

Güneş, F. (2019). *Merkez Bankasının Enflasyonla Mücadeledeki Politikalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güneş, F.D. (2019). *İşsizlik Ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Bandırma: Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güney A. (2009). İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri. *Kamu-İş Dergisi*. 10(4): 135-159.

Güney, K. (2019). *Avrupa Birliği Ve Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu Ve Kaynakları*. (Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hall, T.E. and Hart, W.R. (2010). The Samuelson-Solow Phillips Curve and Great Inflation. *Miami University Farmer School of Business Department of Economics Working Paper*. 1-16. (Hall, T.E. ve Hart, W.R. (2010). Samuelson-Solow Phillips Eğrisi ve Büyük Enflasyon. *Miami Üniversitesi İşletme Fakültesi Ekonomi Bölümü Çalışma Kağıdı*. 1-16.)

Hepsağ, A. (2009). Türkiye'de Enflasyon İle İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi: Sınır Testi Yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 59(1): 169-190.

Hiç, M. (1987). *Para Teorisi Ve Politikası*. İstanbul: Menteş Kitapevi.

Humphrey, T. M. (1985). The Early History of the Phillips Curve. *Federal Reserve Bank Of Richmond Economic Review*. 71(5): 17-24. (Humphrey, T. M. (1985).

Phillips Eğrisinin İlk Tarihi. *Richmond Federal Rezerv Bankası Ekonomik İnceleme*. 71(5): 17-24.)

ILO. (2014). http://www.ilo.org/ilostat/faces/help_home/data_by_country/country-ayrintilar/gosterge/ayrintilar/gostergesi. (05.04.2020).

Işık Maden, S. , Baykul, A. ve Akgün, E. (2018). Türkiye’de 1980 Sonrası Enflasyon Ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri İle Analizi. *Kesit Akademi Dergisi*. (13): 53-63.

Işık, S., Duman, K. ve Korkmaz A., (2004). Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 19(1): 45-69.

Işık, V. (2016). Türkiye’de Genç İşsizliği ve Genç Nüfusta Atalet. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. 5(11): 130-145.

Kalemoğlu, M. (2020). *Türkiye’de Döviz Kurunun Artış Oranı Ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Kapar, R. (2005). Aktif İşgücü Piyasası Politikaları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 55(1): 341-371.

Kaplan, M. A. (2019). *2008 Küresel Finans Krizinin TCMB’nin Para Politikalarına Etkisi*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karabıyık, İ. ve Uçar, M. (2010). Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açından Değerlendirilmesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 5(2): 37-58.

Karabulut, A. (2007). *Türkiye’deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü Ve Etkinliği*. (Uzmanlık Tezi). Ankara: TC. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Karacan, R. (2018). Phillips Eğrisi Yaklaşımı İle Türkiye'de Enflasyon Ve İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal*. 4(10): 242-249.

Karaçor, Z. (1999). *Enflasyonist Bekleyiş ve Enflasyonla Mücadele Toplumsal Uzlaşma*. (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karagül, M. (2003). Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*. (5): 79-90.

Karahan, Ö. (2005). Türkiye’de Örtük Enflasyon Hedeflemesi Programının Uygulanmasına İlişkin Oluşan Riskler Ve Bu Risklerin Yönetim Politikaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(14): 34-47.

Karakayalı, H. ve Dilber İ. (2013). *Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Teorileri*. Manisa: Emek Matbaacılık.

Karasoy, D, Tutkun N. ve Bulut V. (2015). Türkiye’deki İşsizlik Süresini Etkileyen Faktörler. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 11(26): 57-75.

Karlılar, S. (2019). *Okun Yasası, Ekonomik Büyüme Ve İstihdam İlişkileri: Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kartal, F. (2011). Türkiye’de Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi Ve Para Politikasının Görünümü. *Maliye Ve Finans Yazıları*. 1(91): 77-100.

Kaya, A. (2013). *Mali Sürdürülebilirlik Teori ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.

Kaya, V. ve Yılmaz Ö. (2005). Kamu Harcama Çeşitleri Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 5(9): 257-271.

Kayacan, E. (2011). *İktisadi Büyüme İle İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kesbiç, C.Y., İnci, M. ve Topcuoğlu, A. (2012). *Makro İktisadın Püf Noktaları*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.

Kızıl, B. C. (2019). *Yeni Keynesyen Hibrit (Melez) Phillips Eğrisi: Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koç, S. (2017). *Türkiye'de Para Politikasının Ödemeler Bilançosuna Etkisi: 2003-2015*. (Doktora Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koçyiğit, D. (2009). *Olağan ve Olağandışı Durumlarda Kullanılan Para Politikası Araçları ve Likidite Yönetim Stratejileri*. (Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü.

Konya, S. (2019). *Para Politikası İle İlgili Değişkenlerin Dış Ticarete Etkisi: BRICS-T Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir Uygulama*. (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kor, E.N. ve Karaçor, Z. (2012). 2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve İstihdam Üzerine Etkileri. *Maliye Dergisi*. (162): 379-395.

Koşaroğlu, Ş. M. (2019). *OECD Ülkelerinde Yeni Keynesyen Phillips Eğrisinin Kısa-Uzun Dönemli Analizi Ve İşsizlik Histerisi*. (Doktora Tezi). Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köse, S. (2000). *24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programları Çerçevesinde Yapılan Hukuki ve Kurumsal Düzenlemelerin Mukayeseli Analizi*. (Uzmanlık Tezi). Devlet Planlama Teşkilatı. No: 2508.

Kurt, Ş. (2005). *İşsizliğin Sosyo-Ekonomik Analizi: Sosyal Açıdan Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçükale, Y. (2000). *Phillips Eğrisi Üzerine Lucas Değişkenlik Hipotezi: Türkiye Örneği 1950-1995*. (Doktora Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mangır, F. ve Erdoğan, S. (2012). Türkiye’de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki (1990-2011). *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*. 49(570): 77-85.

Meral, P. S. (2005). Enflasyon Ve Enflasyonun Okuma Alışkanlığına Etkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (19): 309-324.

Mert, M. ve Çağlar, A. E. (2019). *Eviews ve Gauss Uygulamalı Zaman Serileri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Mevzuat Bilgi Sistemi. (02.05.2001). *T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4646&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , (18.03.2022).

Mevzuat Bilgi Sistemi. (09.01.2002). *T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi*., <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4733&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , (18.03.2022).

Mevzuat Bilgi Sistemi. (19.04.2001). *T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4634&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> ,(18.03.2022).

Mevzuat Bilgi Sistemi. (22.01.2002). *T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4734&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , (18.03.2022).

Mishkin F. S. and Savastano, M. A. (2001). Monetary Policy Strategies for Latin America. *Journal of Development Economics*. (66): 415-444. (Mishkin F. S. ve

Savastano, M. A. (2001). Latin Amerika için Para Politikası Stratejileri. *Kalkınma Ekonomisi Dergisi*. (66): 415-444.)

Mishkin, F.S. (2000). *Para Teorisi – Politikası*. (Çev. İlyas Şıklar, Ahmet Çakmak, Suat Yavuz). İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Mourdoukoutas, P. (1988). Seasonal Employment, Seasonal Unemployment and Unemployment Compensation: The Case of the Tourist Industry of the Greek Island. *American Journal of Economics and Sociology*. 47(3): 315-329. (Mourdoukoutas, P. (1988). Mevsimlik İstihdam, Mevsimlik İşsizlik ve İşsizlik Tazminatı: Yunan Adası Turist Endüstrisi Örneği. *Amerika Ekonomi ve Sosyoloji Dergisi*. 47(3): 315-329.)

Murat, S. (2007). *Dünden Bugüne İstanbul'un İşgücü Ve İstihdam Yapısı*. Yayın No 2007/73. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Murat, S. ve Şahin, L. (2011). Nedenleri Ve Sonuçları Bakımından Gençler Arasında Yaygınlaşan İşsizlik. *Sosyoloji Konferansları*. (44): 1-48.

Okay, G. ve Arıcan E. (2014). Ekonomik İstikrarsızlık Ortamında Merkez Bankalarının Uyguladığı Para Politikaları Ve Türkiye Örneği. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*. 1(1): 1-50.

Olgun, N. (2012). *1980 Sonrası Türkiye'nin Enflasyon Ve Büyüme İlişkisi: Ampirik Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Oltulular, A. G. S. ve Terzi, P. D. H. (2006). Yüksek Enflasyon Enflasyon Belirsizliğini Artırıyor Mu? *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*. (3):1-22.

Orhan, O.Z. (2014). *Başlıca Enflasyon Teorileri Ve Türkiye'de Enflasyon*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.

Öksüzler, S.H. (2019). *Türkiye’de Enflasyon, İşsizlik Ve Dış Ticaret İlişkisi: 2014-2019*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Önder, Ö. (2000), Phillips Curve in Turkey. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 6: 263-270.

Önder, T. (2005). *Para Politikası: Araçları, Amaçları Ve Türkiye Uygulaması*. (Uzmanlık Tezi). Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü.

Ören, K. (2013). *Sosyal Politika*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Özatay, F. (2019). *Parasal İktisat: Kuram ve Politika*. Ankara: Efil Yayınevi.

Özçalık, M. (2007). *Türkiye Ekonomisinde İhracatın İthalata Bağımlılığı (1990 – 2006 Yılları Analizi)*. (Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özçelebi, O. (2009). *Türkiye’de İktisat Politikalarının Hedefleri Ve Optimal Politikanın Belirlenmesi (1990-2006 Dönemi)*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özçelik, Ö. ve Akıncı A. (2018). Türkiye’de Dolaylı Vergilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi. *Maliye ve Finans Yazıları*. 110: 9-10.

Özer, M. O. (2020). Türkiye’de Enflasyon ve İşsizlik Oranları Arasındaki Uzun Dönemli İlişkinin Analizi: Phillips Eğrisine Fourier Yaklaşımı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (39): 179-192.

Özkök Sancar, C. ve Polat Atay, M. (2017). Enflasyon Ve İşsizlik İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Uygulama (G7 Ülkeleri Örneği). *Global Journal of Economics and Business Studies*. 6(12):1-14.

Öztaş, B. (2019). *İşsizlik Ve İktisadi Büyüme İlişkisi D-8 Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk Ö. ve Erbay E. (2018). Üniversite Mezunu Kadınların İşsizlik Süreçlerinin Değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 36(2): 125-148.

Öztürk, Ş., Nas, F. ve İçöz, E. (2008). 24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar Ve Türkiye Tarımı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (2): 15-32.

Öztürk, Y. (2020). *Enflasyon Ve İşsizlik Sarmalında Türkiye*. (Yüksek Lisans Tezi). Bandırma: Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Phillips, A.W. (1958). The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957. *Economica, New Series*. 25(100): 283-299. (Phillips, A.W. (1958). Birleşik Krallık'ta İşsizlik ile Para Ücret Oranlarının Değişim Oranı Arasındaki İlişki, 1861-1957. *Ekonomi, Yeni Seri*. 25(100): 283-299.)

Polat, E. (2019). İşsizlik ile Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye'deki Düzey-2 Bölgeleri İçin Ampirik Bir Analiz. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 26(3): 783-799.

Russell S. and Espinosa-Vega, M.A. (1997). History And Theory of the NAIRU: A Critical Review. *Federal Reserve Bank of Atlanta Economic Review*. 82(2):4-25. (Russell S. ve Espinosa-Vega, M.A. (1997). NAIRU'nun Tarihi ve Teorisi: Eleştirel Bir İnceleme. *Atlanta Federal Rezerv Bankası Ekonomik İnceleme*. 82(2):4-25.)

Sakal, S. (2016). *İşgücü Piyasalarında Beşeri Sermaye İhtiyacının Karşılmasında Kamu İstihdam Kurumlarının Rolü*. (Uzmanlık Tezi). Ankara: T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Salep, M. (2017). Türk İktisat Tarihi Açısından Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967). *Turkish Studies*. 12(12): 209-230.

Samuelson, P. M. and Solow, R. M. (1960). Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy. *The American Economic Review*. 50(2): 177-194. (Samuelson, P.M. ve Solow, R.M. (1960). Enflasyonla Mücadele Politikasının Analitik Yönleri. *Amerikan Ekonomik İncelemesi*. 50(2): 177-194.)

Sarıkaya, M.S. (2018). *Türkiye’de İşsizlik Sorunsalı Ve Üniversiteli Gençlerin İşsizliğe Bakışı-Beklentileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Saydam, İ. M. (2008). *Türkiye’de Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik Oranı Ve Ölçümü*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sevüktekin, M. ve Çınar, M. (2017). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi*. Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Seyidoğlu, H. (2006). *İktisat Biliminin Temelleri*. İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.

Sökmen, F. (2017). *Para Politikalarında Dönüşüm Ve Taylor Kuralının Türkiye Ekonomisi İçin Sınanması*. Konya: Çiçek Yayınevi.

Subaşı, D.B. (2005). *Enflasyonun ARIMA Modelleri İle Tahminlenmesi: 1994-2005 Türkiye Uygulaması*. (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal

Sungur, M. (2019). *Türkiye’de Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, H. (2006). *Türkiye Ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Şahin, L. ve Yıldırım, K. (2015). On Dokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Türkiye’de İşsizlikle Mücadele Politikalarının Gelişimi. *Çalışma ve Toplum: Ekonomi ve Hukuk Dergisi*. (45): 111-152.

Şen, M. (2018). Geçmişten Günümüze İşsizliğin Seyri: İşsizlikle Mücadelede Türkiye İş Kurumu. *II.Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu*. (ss.96-116), Düzenleyen Komrat Devlet Üniversitesi. Moldova. 4-7 Ağustos 2018.

Şengönül, A. ve Tekgün, B. (2021). Phillips Eğrisinin Panel Ardl Analizi: Türkiye’deki Bölgeler Arası Bir Uygulama. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 4(2): 81-97 .

Tabar, Ç. and Kırışkan Çetin, I. (2016). Phillips Curve Analysis In The Case Of Turkey. *Journal of Life Economics*. 3(4): 79-100. (Tabar, Ç. ve Kırışkan Çetin, I. (2016). Türkiye Ekonomisi Özelinde Phillips Eğrisi Analizi. *Hayat Ekonomisi Dergisi*. 3(4): 79-100.)

Tansöker, R. (2017). Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamın Vergi Takoza Açısından Değerlendirilmesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 15(30): 309-334.

Tarı, R. (2014). *Ekonometri (Geleneksel Yöntemler, Zaman Serileri Analizi, Panel Veri Analizleri)*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Taşar, M.O. (2010). Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Ve Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(1): 76-97.

Tatlıyer, M. (2018). İşgücü İstatistiklerini Geriye Doğru Düzeltme Denemesi ya da “İstihdamsız Büyüme” Diye Bir Şey Neden Olmadı: İşgücü İstatistiklerini Yeniden Düşünmek. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*. 55(646): 33-73.

Tekgün, B. (2017). *Phillips Eğrisinin Panel ARDL Analizi: Türkiye’deki Bölgeler Arası Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tezer, H. (2006). *Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Uygulanan Para Politikaları Ve Merkez Bankasının Etkinliği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tiryaki, Ö.A. (2006). *1980-2000 Yılları Arasında Türkiye’de Enflasyonla Mücadele Ve IMF’in Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topcu, M. (2010). *İşsizlik Ve Enflasyon Arasındaki İlişkilerin Analizi G8 Ülkeleri Üzerine Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyon: Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tunay, K.B. (2010). *50. Yılında Phillips Eğrisi - Makro Ekonomik İstikrar Ve Maliyetleri*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Türk, İ. (1959). Enflasyonla Mücadelede Maliye Politikası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 14(4): 1-23.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (1994). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 1993*. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (1995). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 1994*. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (2002). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 2001*. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (2003). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 2002*. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (2005). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 2004*. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (2006). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 2005*. Ankara

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (2009). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 2008*. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (2010). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 2009*. Ankara

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (2011). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 2012*. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (2012). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 2011*. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (2013). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 2012*. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (2019). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 2018*. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor. (2020). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Rapor 2019*. Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2001). *Araştırma Genel Müdürlüğü Çekirdek Enflasyon Teknik Komite Çalışma Raporu*.
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/b7208f62-f425-413b-befac564cd85d5b8/cekirdekenf-mayis2001.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-b7208f62-f425-413b-befac564cd85d5b8-m3fBaj8> , (12.07.2021).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2006). *Enflasyon Hedeflemesi Rejimi*. Ankara: İletişim Genel Müdürlüğü.
<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/enflasyon.pdf> , (01.05.2022).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (2013). *Enflasyon Ve Fiyat İstikrarı*.
https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/06084069-3751-44a3-ba98-fc5a65b908ba/Enflasyon_FiyatIstikrari.pdf?MOD=AJPERES , (17.03.2022).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, (29 Nisan 2021). *Enflasyon Raporu 2021-II*.
https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/0f77fdb1-1c6a-4060-8b65-2aff71c7783c/enfnisan2021_ii_tam.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-0f77fdb1-1c6a-4060-8b65-2aff71c7783c-nAsM4wI , (30.04.2021).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (16 Aralık 2020). *2021 Yılı Para Ve Kur Politikası*.
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/e3eb0402-2ea1-43f6-a75f-a17abda0131f/2021ParaKurTR.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-e3eb0402-2ea1-43f6-a75f-a17abda0131f-nuRtmWD> , (27.04.2022).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2001). *Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı: Hedefler, Politikalar ve Uygulamalar*. Ankara: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlık Matbaası.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2004). *Enflasyon*. Ankara: İletişim Genel Müdürlüğü.
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/b62e1fb7-ebc1-4922-99dc-b3ba23320b9f/enflasyon.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-b62e1fb7-ebc1-4922-99dc-b3ba23320b9f-nuRtmWD> , (11.04.2022).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2013). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Enflasyon Ve Fiyat İstikrarı*.
https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/06084069-3751-44a3-ba98-fc5a65b908ba/Enflasyon_FiyatIstikrari.pdf?MOD=AJPERES , (12.07.2020).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2014). *Açık Piyasa İşlemleri: Uygulama Talimatı*. Ankara: Piyasalar Genel Müdürlüğü Açık Piyasa İşlemleri Müdürlüğü.
<https://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/ad568958-d0b5-45c3-ac43-1b4c57743435/pgmapi1.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-ad568958-d0b5-45c3-ac43-1b4c57743435-m3LdDGi> , (28.04.2022).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. *Para Politikası Enflasyon Hedefleri*
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari+ve+Enflasyon/Enflasyonun+Hedefleri> ,
(26.04.2022).

Türkiye Cumhuriyeti Katılım Öncesi Ekonomik Reform Programı 2018-2020.
(2018). Ankara: TC. Katılım Ve Strateji Ve Bütçe Başkanlığı.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/2018_Kat%C4%B1l%C4%B1m_%C3%96ncesi_Ekonomik_Reform_Program%C4%B1_2018-2020.pdf , (05.05.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). *Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) Merkezi Veri Dağıtım Sistemi*. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=84&locale=tr>, (26.04.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). *Tüketici Fiyat Endeksi Hesaplamaları Hakkında Açıklama*, 2020.
file:///C:/Users/TR/Downloads/e57pu_oqllLLsPnCJ_WfZBbWEES14WLyBBzOSfPLheutBKMq72Flp_Sc3W8ItrFMn7J3h2YyHL0XrBe1T9AblCZzd2Dq8C2hMJURPE18x0=.pdf , (17.04.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). *Tüketici Fiyat Endeksi Hesaplamaları Hakkında Açıklama*, 2021.
<file:///C:/Users/TR/Downloads/Nzdu6UGO2oirp9GS5izz7by7zwviE9ENbQbA1gWfz1lYDOsp0TwU2LI0x21DeA6gJspYlJUCkVvvSI5cJDaGfUpCDxiAlsfvt7u88x27BA8=.pdf> , (17.04.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). *Yİ-ÜFE Metaveri Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri-Derleme Uygulamaları*.
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=enflasyon-ve-fiyat-106&dil=1> ,
(17.04.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). *Yİ-ÜFE Ürün Sepet Güncellemesi 2021*.
<file:///C:/Users/TR/Downloads/Tek4L945Ki7zGNgTG0SJHO1RqWmKinMsAxC>

[maTbjLLd8SoSRkbhM2QatPjLxnKDnt2_DmShl2cJJatQ7mZQG8GFF9b2TR9fZ_KJCTyCJQzik=.pdf](https://www.tuik.gov.tr/medya/microdata/pdf/maTbjLLd8SoSRkbhM2QatPjLxnKDnt2_DmShl2cJJatQ7mZQG8GFF9b2TR9fZ_KJCTyCJQzik=.pdf) , (26.04.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu, (2008). *Fiyat Endeksleri Ve Enflasyon, Sorularla Resmi İstatistiksel Dizisi- 3*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türkiye İstatistik Kurumu, (Mayıs, 2020). *İşgücü Araştırması Mikro Veri Seti 2019*. <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/isgucu.pdf> . (18.01.2021).

Türkiye İstatistik Kurumu. (04.04.2022). *Ana Grup Ağırlıkları ve İlgili Sayısal Bilgiler*. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Enflasyon-ve-Fiyat-106>, (26 Nisan 2022).

Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). *Kır/Kent Tanımının Revizyonu*. <https://www.resmiistatistik.gov.tr/detail/subject/kir-kent-taniminin-revizyonu/>, (06.04.2022).

Türkiye İstatistik Kurumu. (Mayıs 2021). *İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti-2020*. <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/isgucu.pdf> , (10.06.2021).

Türkiye İş Kurumu. *İşsizlik Sigortası*. <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/issizlik-sigortasi/> (12.11.2019).

Türkiye İş Kurumu. *Tarihçe*. <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/tarihce/> , (16.03.2022).

Tüzün, İ. (2019). *İşsizlik Histerisinin Geçerliliği Türkiye Üzerine Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uçan, A. (2017). *Türkiye’de İşsizlik Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1990-2015 Dönemi Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uçkan, B. (1998). Küreselleşme ve Devletin İş Piyasasındaki Rolü. *Çimento İşveren Dergisi*. 12(2): 1-8.

Uğur, B. (2021). BRICS Ve Türkiye’de Enflasyon Ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Panel Nedensellik Analizi. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(2): 1-14.

Uysal D. ve Erdoğan S. (2003). Enflasyon İle İşsizlik Oranı Arasındaki İlişki Ve Türkiye Örneği (1980-2002). *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 3(6): 35-47.

Ünal, E. (2019). *Türkiye’de Ekonomik Büyüme, İşsizlik Ve Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Analiz*. (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Wangmo, D. (2012). *A Study On Youth Unemployment And Its Consequences In Bhutan*. (Master's Thesis). KDI School of Public Policy. (Wangmo, D. (2012). Bhutan’da Genç İşsizliği Ve Sonuçları Üzerine Bir Çalışma. (Yüksek Lisans Tezi). KDI Kamu Politikası Okulu.)

Yalçın Kayacan, E. ve Üçdoğruk Birecikli, Ş. (2020). Türkiye için Enflasyonun ve Phillips Eğrisinin Gözlenemeyen Bileşen Modelleri ile İncelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18(2): 64-72.

Yapraklı S. (2011). Türkiye’de Açık Ekonomi Para Politikası Kuralının Geçerliliği: Sınır Testi Yaklaşımı. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 13(1): 127-142.

Yavuz, A. (2012). *İşgücü, İstihdam ve Kriz Olgusu*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Yıldırım K. ve Karaman D. (2001). *Makro Ekonomi*. Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.

Yıldırım, S. (2020). *Türkiye’de İşsizlik Ve Enflasyon İlişkisi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, C.S. (2018). *Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’nın Türkiye Ekonomisine Etkileri: Başarıları Ve Başarısızlıkları*. (Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, K. (2014). İşsizlik Türleri, Her Bir İşsizlik Türünün Toplam İşsizlikteki Payı Ve Çeşitli Demografik Parametrelerle İlişkisi. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*. (45): 1-26.

Yıldız, Ş. (2021). The Analysis of the Validity of the Phillips Curve in Turkey via the Fourier Cointegration and Causality Tests. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 10(4): 3173-3190. (Yıldız, Ş. (2021). Türkiye’de Phillips Eğrisinin Geçerliliğinin Fourier Eşbütünleşme ve Nedensellik Testleri ile Analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 10(4): 3173-3190.)

Yiğit, Ö, Gökçe, A. (2012). Türkiye’de Çekirdek Enflasyon: Ekonometrik Bir Yaklaşım. *Central Bank Review*. 12(1): 37-51.

Yiğitbaş, Ş. B. (2009). Gelişen Piyasa Ekonomilerinde Alternatif Para Politikası Stratejileri, Türkiye Ekonomisi Açısından Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 16 (1): 207-225.

Yüceol, H.M. (2005). Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi Sorunu ve Türkiye’de Gerçek İşsizlik Oranı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(12): 118–133.

Zaim, S. (1997). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Filiz Kitapevi.

Zengin, G. (2016). *Enflasyon Ve İşsizlikle Mücadele Yöntemleri Ve Çözüm Önerileri: Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.